

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

DOKTORA PROGRAMI

**TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE YABANCI MÜLKİYETİNİN MEVDUAT
BANKALARININ FİNANSAL PERFORMANSINA ETKİSİ**

DOKTORA TEZİ

Müzeyyen Esra ATUKALP

MAYIS - 2012

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İŞLETME ANABİLİM DALI

DOKTORA PROGRAMI

**TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE YABANCI MÜLKİYETİNİN MEVDUAT
BANKALARININ FİNANSAL PERFORMANSINA ETKİSİ**

DOKTORA TEZİ

Müzeyyen Esra ATUKALP

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mustafa EMİR

MAYIS - 2012

TRABZON

ONAY

Müzeıyyen Esra ATUKALP tarafından hazırlanan Türk Bankacılık Sisteminde Yabancı Mülkiyetinin Mevduat Bankalarının Finansal Performansına Etkisi adlı bu çalışma 22.06.2012 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından İşletme Anabilim dalında **doktora tezi** olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mustafa EMİR (Başkan)

Prof. Dr. Hüseyin DAĞLI

Yrd. Doç. Dr. Ramazan AKSOY

Yrd. Doç. Dr. Halil İbrahim BULUT

Yrd. Doç. Dr. Ahmet KURTARAN

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

/ / 2012

Prof. Dr. Yusuf şAHİN
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Müzeyyen Esra ATUKALP

25.05.2012

ÖNSÖZ

Ekonomik küreselleşme sonucu uluslararası yatırım akımlarının artması, finansal serbestleşme ve teknolojik gelişmeler, uluslararası bankacılık faaliyetlerinin meydana gelmesine ve gelişmesine katkı sağlamıştır.

Finansal piyasalardaki yabancı yatırımlarının artması ulusal ekonomi ve finansal kurumları üzerinde etkiye neden olmaktadır. Finansal sistemin en önemli ögesi olan bankaların da bu yatırımlardan etkilenecek olması gerçeği, yabancı sermayeli bankaların ev sahibi ülkelerin bankacılık sistemine etkilerinin ve yabancı mülkiyetinin bankalara etkilerinin araştırılmasına yol açmıştır. Bu doğrultuda yapılan çalışmalar gelişmiş ve gelişmekte olan ekonomiler ile belirli bir ülke ele alınarak gerçekleştirilmiştir.

Bu tez çalışmasında, Türk bankacılık sisteminde yabancı mülkiyetinin banka performansına etkilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Uluslararası bankacılık farklı açılardan ve değişik boyutları ile ele alınmış ve yabancı mülkiyetinin Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren mevduat bankalarına etkisi belirlenmeye çalışılmıştır.

Tez çalışması sürecinde değerli önerileriyle yol gösteren, katkı ve desteklerini esirgemeyen; kendileri ile çalışmaktan onur duyduğum danışman hocam Sayın Prof. Dr. Mustafa EMİR'e saygı ve teşekkürlerimi sunarım. Tez izleme komitesinde bulunan Sayın Prof. Dr. Hüseyin DAĞLI ve Sayın Prof. Dr. Harun TERZİ'ye ilgilerinden dolayı teşekkür eder, saygılar sunarım. Bu sürede teşvik edici yaklaşımlarından destek aldığım Yüksekokul Müdürüm Sayın Prof. Dr. Kenan ÇELİK'e saygı ve teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca çalışmanın ve uygulama bölümünde yer alan analizler üzerindeki yardımlarından dolayı Sayın Öğr. Gör. Dr. Aykut KARAKAYA'ya saygı ve şükranlarımı sunarım. Çalışmalarım sırasında güçlüklerimi paylaşan, müşfik davranışları ve destekleriyle her zaman yanımda olan anneme, babama ve ağabeyime sonsuz teşekkür eder, saygılar sunarım.

Mayıs 2012

M. Esra ATUKALP

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
ÖZET	IX
ABSTRACT	X
TABLolar LİSTESİ	XI
GRAFİKLER LİSTESİ	XII
KISALTMALAR LİSTESİ	XIV
GİRİŞ.....	1-5

BİRİNCİ BÖLÜM

1. EKONOMİK KÜRESELLEŞME ve ULUSLARARASI BANKACILIK	6-46
1.1. Ekonomik Küreselleşme	7
1.2. Finansal Serbestleşme.....	12
1.2.1. Finansal Serbestleşmenin Aşamaları	17
1.2.1.1. İç Finansal Serbestleşme.....	19
1.2.1.2. Dış Finansal Serbestleşme	21
1.2.2. Finansal Serbestleşmenin Etkileri.....	22
1.3. Uluslararası Bankacılık.....	24
1.3.1. Uluslararası Bankacılığın Tarihsel Gelişimi.....	26
1.3.2. Bankaların Uluslararasılaşmasını Etkileyen Faktörler.....	27
1.3.2.1. Uluslararası Ticaretin Gelişmesi ve Ekonomik Entegrasyon.....	28
1.3.2.2. Bankacılıkla İlgili Yasal Düzenlemeler ve Vergi Mevzuatı	29
1.3.2.3. Petrol Fiyatlarındaki Artış.....	31
1.3.2.4. Banka Hizmetlerinde Sağlanan Karşılaştırmalı Avantaj ve İşlem Etkinliği.....	31
1.3.2.5. Önemli Finansal Merkezlerde Pozisyona Sahip Olma İsteği.....	32

1.3.3. Uluslararası Bankaların Örgütsel Yapısı	32
1.3.3.1. Muhabirlik.....	33
1.3.3.2. Temsilcilik	34
1.3.3.3. Acentelik	35
1.3.3.4. Şube.....	35
1.3.3.5. Bağımlı Banka.....	36
1.3.3.6. Konsorsiyum Bankaları.....	37
1.3.3.7. Kıyı Bankacılığı	38
1.3.4. Uluslararası Bankacılık İşlemleri.....	39
1.3.4.1. Fon Transferleri.....	39
1.3.4.2. Mevduat Kabulü ve Kredi Verme	40
1.3.4.3. Döviz Ticareti.....	41
1.3.4.4. Danışmanlık Hizmeti	42
1.3.4.5. Yönetim Hizmetleri.....	43
1.3.4.6. Diğer Hizmetler.....	44

İKİNCİ BÖLÜM

2. YABANCI SERMAYELİ BANKA GİRİŞLERİNİN ETKİLERİ.....	47-74
2.1. Ülke Ekonomisine Etkileri	47
2.2. Bankacılık Sistemine Etkileri	48
2.2.1. Yerel Bankaların Performansı Üzerine Etkileri	49
2.2.2. Kullandırılan Krediler Üzerine Etkileri.....	55
2.2.3. Teknoloji, Ürün ve Hizmetler, Beşeri Sermaye Üzerine Etkileri	58
2.3. Yabancı Mülkiyetinin Banka Üzerine Etkileri	59
2.4. Yabancı Mülkiyetinin Türk Bankacılık Sistemine Etkileri	65

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN TEMEL GÖSTERGELERİNDEKİ GELİŞİM.....	75-135
3.1. Yabancı Bankacılığın Gelişimi.....	76
3.2. Bankaların Temel Göstergeleri.....	79

3.2.1. Finansal Olmayan Büyüklükler	79
3.2.1.1. Banka Sayısı	79
3.2.1.2. Yabancı Mülkiyeti	82
3.2.1.3. Şube ve Personel Sayısı	85
3.2.2. Finansal Büyüklükler	89
3.2.2.1. Grup Payları	90
3.2.2.2. Şube Oranları	98
3.2.2.3. Personel Oranları	101
3.2.2.4. Yoğunlaşma	104
3.2.2.5. Aktif Kalitesi	108
3.2.2.6. Sermaye Yeterliliği	115
3.2.2.7. Likidite	117
3.2.2.8. Kârlılık	121
3.2.2.9. Yabancı Para Pozisyonu	125
3.2.2.10. Gelir-Gider Yapısı	129

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. YABANCI MÜLKİYETİNİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE

ETKİLERİ.....	136-196
4.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı.....	136
4.2. Araştırmanın Yöntemi	136
4.3. Veri Seti ve Araştırmada Kullanılacak Değişkenler.....	141
4.4. Değişen Varyans	152
4.5. Hipotezler	154
4.6. Bulgular	155
4.6.1. Şube Başına Performans	159
4.6.2. Personel Başına Performans	162
4.6.3. Net Faiz Marjı	165
4.6.4. Banka Kârlılığı.....	170
4.6.4.1. Özkaynak Kârlılığı	170
4.6.4.2. Aktif Kârlılığı.....	174
4.6.5. Batık Kredi Oranı.....	177

4.6.6. Likidite Oranı.....	180
4.6.7. Yabancı Para Pozisyonu	184
4.6.8. Genel Gider Oranı.....	190
4.6.9. Hipotez Test Sonuçlarının Genel Değerlendirmesi	194
SONUÇ VE ÖNERİLER	197
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	204
EKLER	223
ÖZGEÇMİŞ	239

ÖZET

Finansal küreselleşmenin bir sonucu olarak, ülkelerin bankacılık sektörlerinde yabancı yatırımcıların yoğun faaliyetleri söz konusu olmuştur. Türk bankacılık sisteminde de özellikle 2005 yılından sonra yabancı bankaların sistemdeki yatırımları artırmıştır.

Ulusal bankalarda hisse satın alımı yoluyla sermaye çoğunluğuna ve nitelikli paya sahip olan yabancı yatırımlarının söz konusu bankaların performanslarına etkileri dikkat çekici bir husustur. Yabancı mülkiyetinin Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren bankaların performansına etkilerinin araştırılması amacını taşıyan bu çalışmada, mevduat bankaları ele alınmıştır. İnceleme dönemi olarak yabancı yatırımların yoğun olduğu 2003-2010 döneminin seçildiği çalışmada, yabancı mülkiyetinin banka performansına etkilerinin belirlenmesi noktasında panel veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Yabancı mülkiyetinin yanında bir takım başka faktörlerin de banka performansına etkileri araştırılmış olup, çalışmanın ana amacı doğrultusunda yabancı mülkiyeti konusuna ağırlık verilmiştir.

Analizler sonunda yabancı mülkiyetinin, bankanın kârlılığını ve varlıklarının likiditesini negatif etkilediği, kredilerin takibe dönüşüm oranını artırdığı belirlenmiştir. Tahsili gecikmiş alacak tutarındaki yükseklik nedeniyle kredi kalitesinde meydana gelebilecek bozulmanın bankanın kârlılığı üzerinde olumsuz etkileri olmaktadır. Ayrıca sonuçlara göre, yabancı mülkiyeti genel giderleri artırıcı etki göstermektedir. Şube ve personel başına elde edilen net kâr ve net faiz marjı ele alındığında ise yabancı mülkiyetinin belirleyici olmadığı tespit edilmiştir. Yabancı mülkiyeti, incelemeye alınan yabancı para cinsinden varlıkların aynı cinsten kaynakları karşılama oranının ve net bilanço pozisyonu oranının azalmasına sebebiyet vermektedir.

Anahtar Sözcükler: Yabancı mülkiyeti, Banka performansı, Mevduat bankaları, Türkiye.

ABSTRACT

As a result of financial globalization, there has been intense activity of foreign investors in the countries' banking sectors. In the Turkish banking system, especially after the year 2005, the investments of the foreign banks in the system have increased.

The effects of the foreign investments which have majority capital and qualified shares, through the purchase of shares in local banks, on the banks in question, is a point that attracts further attention. This study which aims to research the effects of foreign ownership on the performance of the banks operating in the Turkish banking system, has taken into account deposit banks. This study in which the 2003-2010 period, which had a high amount of foreign investments, was chosen as the research period, used the panel data analysis method for the purpose of determining the effects of foreign ownership on the performance of the banks. In addition to foreign ownership, other factors which had effects on the bank performances were also researched, however the main emphasis was given to foreign ownership which makes up the main purpose of the study.

As a result of the analyses, it has been determined that foreign ownership negatively effects the profitability and the liquidity of assets of the bank and increases the conversion rate to credit follow-ups. The disruption that may occur in the quality of credits due to the high rate of the over-due receivables has negative effects on the profitability of the bank. In addition according to the results, foreign ownership has an increasing effect on the general expenses. When the net profits per branch and employee and the net interest margin are taken into consideration, it has been concluded that foreign ownership is not a decisive factor. Acquisition of ownership by foreigners causes a diminution in the examined coverage ratio of the assets in foreign currency in respect of the sources in foreign currency and also in the ratio of net balance-sheet position.

Key Words: Foreign ownership, Bank performance, Deposit banks, Turkey.

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo Nr.</u>	<u>Tablonun Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	Finansal Piyasaların Uluslararasılaşma Çerçevesi.....	18
2	Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Bankaların Sayısal Durumu	78
3	Mevduat Bankalarının Sayısı.....	80
4	2003 Yılı Sonrasında Yabancı Bankalarca Satın Alınan Türk Bankaları..	82
5	Modelin Bağımlı Değişkenleri	142
6	Modelin Bağımsız Değişkenleri	147
7	Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler.....	155
8	Bağımlı Değişkenlerin Korelasyon Analizi Sonuçları	157
9	Bağımsız Değişkenlerin Korelasyon Analizi Sonuçları	158
10	Şube Başına Net Kâra İlişkin Sonuçlar	160
11	Personel Başına Net Kâra İlişkin Sonuçlar.....	164
12	Net Faiz Marjına İlişkin Sonuçlar	168
13	Özkaynak Kârlılığına İlişkin Sonuçlar	171
14	Aktif Kârlılığına İlişkin Sonuçlar	176
15	Batık Kredi Oranına İlişkin Sonuçlar	178
16	Likidite Oranına İlişkin Sonuçlar	182
17	Döviz Pozisyonu Oranına İlişkin Sonuçlar	185
18	Net Bilanço Pozisyonu Oranına İlişkin Sonuçlar	188
19	Genel Gider Oranına İlişkin Sonuçlar	191
20	Hipotez Sonuçları	194

GRAFİKLER LİSTESİ

<u>Grafik Nr.</u>	<u>Grafığın Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	Mevduat Bankaları Grubunda Ortalama Yabancı Sermaye Payı (%)	83
2	Yabancı Bankaların Sayı ve Aktif Cinsinden Payı.....	84
3	Aktif, Kredi ve Mevduat Ağırlıklı Yabancı Payları	85
4	Şube Sayılarının Grup Payı (%)	86
5	Personel Sayılarının Grup Payı (%).....	88
6	Şube Başına Personel Sayısı.....	89
7	Aktif Grup Payı (%).....	90
8	Kredi Grup Payı (%).....	93
9	Mevduat Grup Payı (%).....	94
10	Yabancı Bankaların Aktiflerinin Değişimi	95
11	Yabancı Bankaların Sundukları Kredilerin Değişimi.....	96
12	Yabancı Bankaların Mevduatlarının Değişimi	97
13	Özkaynak Grup Payı.....	98
14	Şube Başına Kredi Tutarı (TL).....	99
15	Şube Başına Mevduat Tutarı (TL).....	100
16	Şube Başına Net Kâr (TL)	100
17	Personel Başına Kredi Tutarı (TL)	101
18	Personel Başına Mevduat Tutarı (TL)	102
19	Personel Başına Net Kâr (TL)	103
20	Herfindahl Hirschman Endeksi'ne Göre Grup Yoğunlaşması	105
21	Yoğunlaşma Oranına Göre Grup Yoğunlaşması	106
22	Toplam Krediler / Toplam Aktifler (%)	109
23	Takipteki Krediler / Toplam Krediler (%).....	111
24	Yabancı Bankaların Takipteki Kredilerinin Değişimi.....	113
25	Toplam Kredi / Toplam Mevduat	114
26	Özkaynaklar / Toplam Aktifler (%).....	117

27	Likit Aktifler / Toplam Aktifler (%).....	119
28	Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler (%)	121
29	Dönem Net Kârı / Toplam Aktifler (%)	122
30	Dönem Net Kârı / Özkaynaklar (%)	123
31	YP Aktifler / YP Pasifler (%)	126
32	Net Bilanço Pozisyonu / Özkaynaklar (%).....	127
33	Net Bilanço Pozisyonu+Net Nazım Hesap Pozisyonu/Özkaynaklar(%)	129
34	Faiz Geliri / Toplam Gelir (%)	130
35	Faiz Gideri / Toplam Gider (%)	131
36	Net Faiz Geliri / Toplam Aktifler (%)	132
37	Net Faiz Geliri (milyon TL)	133
38	Faiz Dışı Gelir / Toplam Aktif (%).....	134
39	Faiz Dışı Gider / Toplam Aktif (%).....	135

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AktK	: Aktif Kârlılığı
A.Ş.	: Anonim Şirket
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BtKrO	: Batık Kredi Oranı
Byk	: Aktif Büyüklüğü
CR	: Concentration Ratio (Yoğunlaşma Oranı)
DİBS	: Devlet İç Borçlanma Senedi
DPO	: Döviz Pozisyonu Oranı
Enf	: Enflasyon
GATT	: General Agreement on Tariffs and Trade (Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması)
GgidO	: Genel Gider Oranı
GSYİH	: Gayrisafi Yurtiçi Hâsıla
HH	: Herfindahl Hirschman
HHI	: Herfindahl Hirschman İndeks (Endeksi)
İMF	: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)
LktO	: Likidite Oranı
NFM	: Net Faiz Marjı
NtBPO	: Net Bilanço Pozisyonu Oranı
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
OzK	: Özkaynak kârlılığı
OzO	: Özkaynak oranı
PbNK	: Personel Başına Net Kâr
SbNK	: Şube Başına Net Kâr
Std.	: Standart
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği

TCMB	:	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMSF	:	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TÜİK	:	Türkiye İstatistik Kurumu
YAktP	:	Aktif Ağırlıklı Yabancı Payı
YbK	:	Yabancı Banka Kuklası
YbP	:	Yabancı Sermaye Payı
YKrP	:	Kredi Ağırlıklı Yabancı Payı
YMvP	:	Mevduat Ağırlıklı Yabancı Payı
YP	:	Yabancı para

GİRİŞ

Ekonomik küreselleşmenin sonucu olarak ülkeler arası ticaretin ve doğrudan yabancı yatırımların artması ile bunlara eşlik eden finansal serbestleşme süreci ve teknolojik gelişmeler, bu süreç çerçevesinde uluslararası finansal yatırımların artmasına neden olmuştur. Söz konusu etkenler uluslararası bankacılık faaliyetlerinin gelişmesini sağlayarak yabancı bankacılığın önemini artırmıştır.

Uluslararası bankaların üstün teknikler uygulayarak; en uygun işlem düzeyine ve ana ülke piyasasının doygun olması sonucu yeni kâr olanaklarına ulaşma gayeleri söz konusu bankaların ülke dışına açılmalarının altında yatan temel sebeplerdendir. Bu sebeplerin bir sonucu olarak bankalar, gelişmiş ülke finansal pazarlarından gelişmekte olan ülkelere yönelmişlerdir.

Uluslararası bankaların girdikleri ülkenin bankacılık sektörünü etkilemesi söz konusu olabilmektedir. Bu doğrultuda, yabancı bankaların girdikleri ülkenin bankacılık sistemlerine ve yabancı mülkiyetinin banka performansına etkilerinin tespitine yönelik çalışmalar mevcuttur. Yabancı sermayeli banka girişleri her ülkede aynı sonuçlara neden olmamakla birlikte, alanda yapılan araştırmalar yabancı banka girişinin, girilen ülkenin bankacılık sektörüne etkilerini ortaya koymaktadır. Söz konusu araştırmalar, yerel bankacılık sektörlerine yabancı sermaye girişlerinin olumlu ve olumsuz sonuçlarını gözönüne sermekte olup bu etkiler ilgili çalışmalar ışığında ele alındığında çıkan sonuçlar aşağıdaki gibi ifade edilebilir.

Finansal hizmetlerin uluslararasılaşması, yabancı sermayeye daha rahat erişim olanakları sağlamakta, ulusal mali altyapının iyileşmesi şeklinde önemli yararları bulunmaktadır. Ayrıca, finansal sistemlerin etkinliğini ve rekabet gücünü geliştirmekte olan yabancı banka girişinin yerel bankalara, yabancıların üstün bankacılık tekniklerini ve uygulamalarını özümseyerek maliyetlerin düşmesini sağlama ve ürünleri ile hizmetlerini geliştirmeye teşvik etme noktasında katkıları söz konusudur. Finansal serbestliğin,

bankaların maliyetlerinin azaltmasını ve gelirlerinin çeşitlendirmesini sağlamak suretiyle sektörde kârlılığın artışı sağladığı ileri sürülmektedir. Yabancı bankaların varlığı sonucu rekabetin artmasıyla yerel bankaların kayıpları önlemek için daha dikkatli kredi vermeye başlaması söz konusu olabilmektedir. Yabancı bankalarda iyi niteliklere sahip banka personelinin varlığı, yerel bankaları nitelikli eleman istihdam etmeye teşvik etmekte, bu da sektörde personelin kalitesinin artması sonucu bankacılık sektörünün etkinliğinin artmasında etkili olabilmektedir.

Yabancı sermaye girişlerinin yerel bankacılık sektörüne olumsuz etkileri de söz konusu olabilmektedir. Bu doğrultuda yabancı banka girişinin yerel bankaların kârlılığını düşürdüğü, genel giderlerin yabancı banka girişinden olumsuz etkilendiği yönünde tespitlerde bulunan çalışmalar da mevcuttur. Sağladıkları fonlara düşük faiz ödemeleri ve verdikleri ödünçler için yüksek ücret talep etmeleri nedeniyle kapalı ve eksik rekabetteki bankacılık sektöründe kârlılık oranının yüksek olması beklentisiyle uyumlu olarak, yabancı bankaların payının artması ile söz konusu sektörlerde kârların azalması beklenmektedir. Yabancı banka girişinin yerel bankaların sundukları krediler üzerine de olumsuz etkileri olabilmektedir. Yabancı bankaların girişi sonucunda oluşan rekabet, risk artışına ve yerel bankaların kredi kalitesinde bozulmaya neden olabilmektedir.

Bir takım faktörler sonucu ev sahibi ülkelere yönelen yabancı sermayenin yerel bankalara ortak olması durumu, ilgili yerel bankayı etkileyebilmektedir. Bankacılık sektörünün, finansal sistemin önemli ögesi olması, söz konusu yabancı sermaye akımlarının bu sektöre etkileri konusunu önemli ve güncel kılmıştır. Bu doğrultuda da yabancı mülkiyetinin banka performansına etkileri noktasında analizler yapılmıştır. Söz konusu çalışmaların sonuçlarına göre, yabancı bankalar, yerel bankalara göre daha düşük işletme giderleriyle ve daha yüksek kredi kalitesiyle çalışmakta ve müşteriye daha düşük aracılık maliyetiyle hizmet verebilmektedir. Çalışmalarda ileri sürülen diğer bir durum ise, yabancı mülkiyetinin yüksek vasıflı çalışanların işe alınması, mevcut çalışanların eğitimi gibi faaliyetlerle ilgili maliyetler sonucu maliyetlerde de artışa neden olabildiği yönündedir. Kimi ülkelerde ise durum aksi yönde olabilmekte, yabancı mülkiyeti bankanın kârlılık, faiz gelirleri ve kredi kalitesini olumsuz etkileyebilmektedir.

Türk bankacılık sisteminde de uzun süredir faaliyet göstermelerine karşın bu faaliyetleri sınırlı düzeyde kalan yabancı bankaların sayısı finansal serbestleşme sonucu 1980'lerde artmaya başlamıştır. Bunun yanı sıra yabancı sermayenin Türk bankacılık sistemindeki mevcudiyetinin esasen 2000'li yıllarda ve özellikle de 2005-2006 yıllarından sonra önem kazandığını söylemek doğru olabilir.

1990'lı yıllardaki gelişmeler ve yaşanan krizler, bankacılık sisteminin mali bünyesinin büyük ölçüde bozulmasına neden olmuştur. Özkaynak yetersizliği, donuk krediler, vade uyumsuzluğu gibi sorunlar nedeniyle mali bünyeleri bozulan bankalar sistem dışına çıkmışlardır. Türk bankacılık sektöründe 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan kriz dönemlerinde belirginleşen yapısal sorunlar kapsamlı bir yeniden yapılandırma programının uygulamaya konmasını gündeme getirmiştir. Yeniden yapılandırma programı kamu bankalarının yeniden yapılandırılması, sorunlu bankaların Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilerek çözümlenmesi, finansal sektöre borçların yeniden yapılandırılması, özel bankaların daha sağlıklı bir yapıya kavuşturulması, denetim ve gözetim çerçevesinin güçlendirilmesi hususlarını temel almaktadır.

Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı sonrasında Türk bankacılık sektörü yabancı yatırımcılar için cazip duruma gelmiş ve özellikle 2005 yılı sonrasında yabancı banka sayısı artış göstermiştir. Söz konusu dönemde yabancı bankaların sektör paylarında da artış gözlenmiştir. Ancak 2008 yılında yaşanan küresel kriz gerek ulusal gerekse yabancı bankaları etkilemiştir. Bankaların sunduğu krediler, kârlılıkları gibi değerlerinde ilgili dönemde azalış yaşanmıştır. Öte yandan krizin etkisinin azalması ile bankaların performanslarında da olumlu değişimler gözlenmektedir.

Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren bankaların sermaye yapıları ele alındığında üçlü ayırım göze çarpmaktadır. Bunlar kamusal, özel ve yabancı sermayeli bankalardır. Yabancı bankalarda kontrol gücü yabancı sermayede iken, özel banka olarak tabir edilen bankalarda da yabancı sermaye var olabilmekte, ancak sermaye payının % 50'nin altında olması nedeniyle, bu bankalar ulusal banka olarak nitelendirilmektedir.

Yabancı sermayenin Türk bankacılık sisteminde artan önemi noktasından hareketle ele alınan bu çalışmanın amacı, yabancı mülkiyetinin Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren mevduat bankalarının finansal performansına etkilerini ortaya koymaktır.

Araştırma kapsamında, Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren 26 mevduat bankasının 2003-2010 dönemine ait verileri ele alınarak yabancı mülkiyetinin banka performansına etkileri incelenmiştir. Banka finansal performansına etkilerin ele alınması noktasında performans ölçüsü olarak, şube ve personel başına net kâr, net faiz marjı, aktif ve özkaynak kârlılığı, batık kredi oranı, likidite oranı, yabancı para cinsinden varlıkların aynı cinsten kaynaklara oranı, net bilanço pozisyonu oranı ve genel gider oranı ele alınmıştır.

Yabancı mülkiyetinin Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren mevduat bankalarının finansal performansına etkilerinin belirlenmesini esas alan çalışma dört bölümden oluşmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde ekonomik küreselleşme ve uluslararası bankacılık ele alınmış, ekonomik küreselleşmenin boyutlardan biri olan finansal küreselleşme ve finansal küreselleşme sürecinin temelindeki etkenlerden olan finansal serbestleşme açıklanmıştır. Ekonomik küreselleşme sonucu uluslararası yatırım akımlarının gelişmesiyle meydana gelen uluslararası bankacılık, tarihsel gelişimi ve ortaya çıkmasına neden olan faktörlerle birlikte ele alınmıştır. Bölümde ayrıca, söz konusu bankaların örgütsel yapısı ve gerçekleştirdikleri işlemler de açıklanmaktadır.

İkinci bölümde, yabancı sermayeli bankaların girdikleri ülkenin bankacılık sistemine etkileri literatür çerçevesinde ele alınmıştır. Söz konusu etki hem yabancı sermayeli banka girişi hem de bankalardaki yabancı mülkiyeti açısından ortaya konulmuştur. Bu bölümde ayrıca Türk bankacılık sistemi üzerine yapılmış çalışmalara da yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, Türk bankacılık sistemindeki mevduat bankalarının gösterdiği tarihsel gelişim ele alınmıştır. Daha sonra, 2003-2010 inceleme döneminde Türkiye’de faaliyet gösteren mevduat bankaları mülkiyet yapılarına göre; kamu, özel ve yabancı

bankalar şeklinde sınıflandırılarak, finansal olmayan ve finansal göstergeler açısından karşılaştırılmıştır. Finansal olmayan göstergeler, banka, şube ve personel sayıları ile yabancı mülkiyetidir. Finansal göstergeler olarak ise grup payları, yoğunlaşma, şube ve personel oranları, aktif kalitesi, likidite, kârlılık, sermaye yeterliliği, net döviz pozisyonu ve gelir-gider durumu gibi ölçütler ele alınmıştır. Söz konusu göstergeler açısından Türk bankacılık sisteminin genel görünümü ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde ise yabancı mülkiyetinin, Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren mevduat bankalarının finansal performansı üzerindeki etkileri analiz edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. EKONOMİK KÜRESELLEŞME VE ULUSLARARASI BANKACILIK

Günümüz dünyası çok boyutlu dinamik bir değişim süreci geçirmektedir. Bu süreçte gerek devletler, gerek ekonomiler ve kültürler arasındaki ilişkiler artmaktadır. Bu ilişki yoğunluğunun ifadesi olan küreselleşme kavramı tarihsel süreç içinde sürekli var olsa da net bir tanımın varlığından bahsetmek zordur. Küreselleşme kavramı, değişik açılardan hareketle farklı içerik ve anlamda incelenmektedir. Böylelikle kimi bilim adamları küreselleşmenin siyasal, sosyo-kültürel boyutunu ele alırken, kimileri ekonomik boyutunu öne çıkarmaktadır. Küreselleşme konusunda farklı bilim dallarında farklı tanımlamaların olmasına ekonomik, politik ve kültürel olgu olmasına karşın, tanımın özellikle ekonomik boyutları göze çarpmaktadır.

İMF 2002 tarihli “World Economic Outlook” raporunda küreselleşmeyi basitçe “ticaret ve finansın entegrasyonu” olarak tanımlamaktadır. Dünya Bankası küreselleşme sürecini “dünyadaki ekonomilerin ve toplumların süregiden bütünleşmesi olarak tanımlamıştır (Erdoğan, 2003: 8). Genel ve net bir ifade ile küreselleşme, dünya ülkeleri arasında ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel ilişkilerin yaygınlaşarak gelişmesi, maddi ve maddi olmayan değerlerin ve bu değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılmasıdır (Yüksel, 2001: 13).

Bankaların uluslararasılaşması, sermayenin dolaşımı ve bu doğrultuda finansal serbestleşme ile bağlantılıdır. Bu noktadan hareketle bu bölümde ekonomik küreselleşme ve boyutlarından olan finansal küreselleşme ve ayrıca finansal serbestleşme ele alınmıştır. Daha sonra finansal serbestleşme temelinde ortaya çıkan uluslararası bankacılık, bankaların uluslararasılaşmasını etkileyen faktörler, uluslararası bankaların organizasyon yapıları ve faaliyetleri ele alınmıştır.

1.1. Ekonomik Küreselleşme

Küreselleşme, uluslararası ticaretin yaygınlaşması, emek ve sermaye hareketlerinin artması ve teknolojiye hızlı değişim sonucunda ülkelerin gerek ekonomik, gerekse siyasal, sosyo-kültürel açıdan birbirlerine yakınlaşmalarıdır. Bu genel küreselleşme tanım ve süreci içerisinde ekonomik küreselleşme, küreselleşme kavramının en önemli unsurunu oluşturmaktadır (Karaçor, 2002: 379-380).

Küreselleşme ile bireyler yaşadıkları çevreden uzaklaşarak, yeryüzünde yeni imkânlar, ilişkiler ve mekânlar sağlayabilmektedir. Bireylerin bu çabalarının altında yatan sebep; savaş, doğa olayları, kıtlık, ticari imkânlar vb. olabilmektedir. Küreselleşmeyi doğuran faktörleri; bilgisayar ve telekomünikasyon alanındaki gelişmeler, ticari sınırların kalkması, tüketim kalıplarında değişimler, personel tercihleri, uluslararası rekabet, finans piyasalarının küreselleşmesi ve kuralların esnemesi şekilde sıralanmak mümkündür (Acar ve Yavuz, 1998: 268).

Teknolojideki yenilikler, üretimin yeniden organizasyonu ve verimlilikteki olağanüstü artışlar sanayi devrimi olarak adlandırılan süreci gündeme getirmiştir (Söylemez, 2004: 33). Sanayi devriminden bu yana sanayileşme ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak maddi yaşam şartları değişmeye başlamıştır. Bu süreçte toplumlar arasında sermaye, finans, emek, mal ve işletme tekniklerinin değişimi çoğalmakta, ekonomiler arasındaki etkileşim ve bağımlılık artmaktadır.

Bu bilgilerden yola çıkarak, ekonomik açıdan küreselleşmenin sadece üretim ve yatırım sürecinin küreselleşmesi değil aynı zamanda finans piyasalarının küreselleşmesi anlamına geldiğini söylenebilir. Ekonomiler arasında mal, sermaye, üretim teknikleri ve emek değişimi olarak ele alındığında ekonomik küreselleşme, üçlü temel ayırım üzerine oturtulabilir. Buna göre ekonomik küreselleşmenin ticari küreselleşme, finansal küreselleşme ve üretimde küreselleşme olmak üzere üç boyutu bulunmaktadır.

Ticari Küreselleşme; Ticari küreselleşme veya küresel ticaret, 1947'de kurulan GATT çerçevesinde gümrük tarifeleri ve kotaların kaldırılarak uluslararası ticaretin evrensel boyutlarda serbestleştirilmesi çalışmaları ile başlamıştır. Küresel ticaretin

gelişmesinde GATT çerçevesindeki uluslararası düzenlemeler, iletişim ve haberleşme başta olmak üzere teknolojik gelişmelerin de önemli etkileri vardır. Bu sayede taşıma maliyetleri düşmüş, uluslararası pazar gelişmeleri daha kolay izlenir bir duruma gelmiştir (Seyidoğlu, 2009: 217).

1970’li yıllara gelindiğinde dünya ekonomisinde büyümenin kesilme eğilimleri başlamış, 1970’lerin ikinci yarısında petrol krizi çıkmıştır. Bu krize çözüm olarak rasyonel davranan karar alıcı bireylerin harekete geçirdiği piyasa mekanizmasının varlığı ileri sürülmüş ve bu çerçevede dünya ekonomisiyle entegrasyonlarını gerçekleştiren ülkelerin gelişmesinin sağlanması öngörülmüştür.

1994 yılında GATT’ın yeni kurulan Dünya Ticaret Örgütü’nün kapsamına alınmasına kadar geçen sürede de bu alanda oldukça yoğun çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu genel yaklaşımın yanında, bir anlamda onu tamamlayacak biçimde, bölgesel entegrasyon hareketleri de giderek yaygınlık kazanmıştır. Avrupa Birliği’nin açtığı yolu izleyerek gerek sanayileşmiş, gerekse dönüşüm ekonomileri de dâhil, sanayileşme yolundaki ülkeler arasında çok sayıda bölgesel iktisadi gruplaşmalar ortaya çıkmıştır. Böylece, her iki yaklaşım kapsamında “bölgeselleşerek küreselleşme” adı verilen ve günümüzdeki hızlı küreselleşmenin temelini oluşturan süreç başlamıştır (Seyidoğlu, 2003b: 142).

Sonuçta 1980’li yıllarda küreselleşme söylemiyle birlikte kısıtlamaların kaldırılması (deregülasyon), serbestleşme hareketleri ön plana çıkmıştır. 1980’lerden sonra GATT’ın himayesi altında ülkeler arasındaki ticaret engelleri azaltılmıştır. Ekonomik küreselleşmenin büyük bir hız kazandığı, bu dönemde dünya ticareti hızla artmıştır. Ayrıca teknolojik ilerlemeler, pazarlar arası etkileşimi güçlendirmiş ve dünya ticaretini artırmıştır (Uysal, 2003: 306-307).

Üretimin Küreselleşmesi; sınır ötesi üretimin yaygınlaşmasını ifade etmektedir. Günümüzde dünya üretiminin çok önemli bir payının çok uluslu işletmeler tarafından ana ülke sınırları dışında gerçekleştirilmesi üretimin küreselleşmesi sonucudur. Bu alandaki küreselleşmenin başlangıcı İkinci Dünya Savaşı sonrası döneme kadar inmektedir

(Seyidoğlu, 2009: 217). Üretim alanı olarak dünyanın bütününün ele alınması söz konusu olduğundan, ekonomik açıdan en uygun bölgelerin seçilmesi tercih edilmektedir.

Üretimin küreselleşmesi ile beraber mal ve hizmet ticareti konusunda varolan kısıtlamalar kaldırılmış (*ticaretin küreselleşmesi*), bu da çokuluslu şirketler ve doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının önemini artırmıştır. Bunun sonucu olarak da çokuluslu şirketler ülke ve bölge kısıtlamasına girmeksizin bireylerin gereksinimlerini karşılayacak standart üretimde bulunmaya başlamışlardır.

Küreselleşme sürecini hızlandıran yapısal değişimlerden biri, üretim sürecini karmaşık, farklı ve değişebilen alt süreçlere bölen ve bütün süreçlerin tek bir mekândan gerçekleşmesi yerine, alt süreçlerin farklı ülkelerde farklı kurumlar tarafından gerçekleşmesini sağlayan, nihai ürünün ise birleştirilerek pazarlara sürülmesini öngören esnek üretim sisteminin gelişmesidir (Erdoğan, 2003: 16).

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarındaki artış ve bunun sonucu olarak dünya ticaretindeki artış finansal hizmetlere artan oranda ihtiyaç duyulmasına neden olmuştur. Finansal akımların hacminde meydana gelen artışın sonucunda sermaye hareketliliği ve bir o kadar da finansal işlemlerin riskinin arttığı söylenebilir.

Sermayenin birikim süreci aslında ulusal devletın sınırlarından bağımsız bir oluşum göstermektedir. Söz konusu uluslararası birikim süreci özellikle 1970'li yıllardan itibaren hız kazanmış ve elektronik ve bilgi işlem teknolojilerindeki gelişmeleri de arkasına alarak tüm dünyayı tek pazara dönüştürmüştür (Yeldan, 2008: 13).

Finansal Küreselleşme; Çok yönlü etkiye sahip küreselleşmenin ekonomik boyutunu oluşturan diğer bir nokta ise finansal küreselleşmedir. Finansal küreselleşme; ulusal finans piyasalarını ayıran sınırların ortadan kalkması, finans piyasalarının çeşitli kontrol ve sınırlamalardan arındırılarak uluslararası rekabete açılması, piyasaların konvertibiliteye sahip olmaları, kurların dalgalanmaya bırakılması, uluslararası sermaye akışlarının artması ve yatırım fonları ile yatırım ortaklıkları gibi yeni kurumsal yatırımların finans piyasalarındaki rollerinin artması şeklinde tanımlanmaktadır (Durusoy, 2000: 1).

Finansal küreselleşme elinde fon fazlası bulunan ülkelerle fon ihtiyacı içinde olan ülkeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşmasını sağlamıştır. Gelişmiş ülkelerin sermayelerine kârlı alanlar araması, gelişmekte olan ülkelerin bu sermayeyi çekmek arzusu, finansal teknik ve araçların çeşitlenmesine ve işlem hacminin artmasına neden olmuştur. Bu yıllarda dışa açılan ancak yüksek faiz ve kaynakların azalması nedeniyle finansman ihtiyacını karşılayamayan şirketler, yeni gelişmekte olan ve hızlı küreselleşen finans piyasalarından fon temin etme olanağı bulmuşlardır. Bu ülkelerde reel faizlerin çok yüksek ve döviz kurlarının düşük tutulması sıcak para olarak adlandırılan kısa vadeli sermaye girişlerine ortam yaratmıştır.

Geleneksel üretim yöntemlerini kullanarak kitle tüketimine giden malları üretmenin artık kârlı olmaktan çıkması ve reel ekonomiden kaçan sermayenin yatırım fonları şeklinde getirisi yüksek, riski düşük faaliyet alanlarına yönelmesi de finansal hareketleri hızlandıran bir faktör olmuştur (Eser, 1995: 12).

Üretimin küreselleşmesi, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının önemini artırırken, finansal küreselleşmede menkul kıymetlere yapılan yatırımlar söz konusudur. Bu doğrultuda finansal küreselleşme, portföy yatırımlarının uluslararası boyut kazanması olarak nitelendirilebilir. Üretimin uluslararasılaşması, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarındaki artış ve bunun sonucu olarak dünya ticaretindeki artış finansal hizmetlere artan oranda ihtiyaç duyulmasına neden olmuştur. Finansal akımların hacminde meydana gelen artışın sonucunda sermaye hareketliliği ve bir o kadar da finansal işlemlerin riskinin arttığı söylenebilir.

Finansal küreselleşme sürecin temelindeki etkenler; reel sektördeki ve dünya ticaretindeki gelişmeler, teknolojik devrim, finansal serbestleşme, menkul kıymetleştirme, dışsal-konjonktürel nedenler olarak sıralanabilir (Ongun, 1993: 36).

Reel sektördeki ve dünya ticaretindeki gelişmeler; Üretimin uluslararasılaşması, çokuluslu şirketlerin doğrudan yatırımlarının önem kazanması ve dünya ticaretinin hızlı bir genişleme sürecine girmesiyle bağlantılıdır. Dünya ticaretinin gösterdiği hızlı gelişme de uluslararası finansal piyasaların önemini artırmıştır. Çokuluslu şirket yatırımları, 1960'lardan beri euro piyasaların gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Rekabetçi özelliği

ağır basan euro piyasalarda faiz oranlarının resmi otoriteler tarafından değil piyasada belirlenmesi ve daha dūřuk olması, bu piyasaların ulusal ekonomik politikaların denetim alanı dışında kalması, işlem gören menkul değerlerin fiyatlarının vergiye ve diğer kısıtlamalara tabi olmaması nedeni ile çokuluslu şirketler işletme sermayesi, dış ticaret ve sabit sermaye yatırımları finansmanında euro piyasalara büyük ölçüde başvurmuştur.

Teknolojik devrim; Finans piyasalarında maliyetlerin dūřmesini sağlayarak yatırımcıların yeni alanlara girmelerini kolaylaştırmıştır. Öte yandan teknolojik devrim, işlem zaman sınırını kaldırmış, oluşan işlem ağı dünyanın her yerinde mali işlemlerin kesintisiz yapılmasını sağlamıştır. Bu sayede de yatırımcılar dış piyasalarda risk çeşitlendirmesi yapabilecekleri portföyler oluşturma ve yatırım portföylerini yönetme imkânını yakalamışlardır.

Finansal serbestleşme; Ulusal finans piyasaları üzerindeki resmi kontrollerin, sermayenin ülkeler arasında serbestçe dolaşımını engelleyen kısıtlamaların kaldırılması ya da gevşetilmesi sürecini tanımlayan finansal serbestleşme, uluslararası sermaye akımları ve uluslararası finans piyasaları üzerinde uyarıcı etkiye sahiptir.

Finansal serbestleşme bankacılık sistemi üzerinde hükümet kısıtlama ve denetimlerinin gevşetildiği ya da kaldırıldığı deregülasyon uygulamalarının sonucu olarak değerlendirilir. Bu görüşü savunnlar, dünyanın birçok ülkesinde 1970'lerin sonlarıyla, 1990'ların başları arasında yer alan zaman diliminde, finansal yapılar üzerindeki resmi denetimlerin zayıflamasının, uluslararası sermaye akımları ve uluslararası finans piyasaları üzerinde yarattığı uyarıcı etkiye dikkat çekmektedir (Ongun, 1993: 38).

Hisse senedi işlemlerine getirilen serbesti, faiz oranı, kredi tavanı ve tahvil ihracına ilişkin kısıtlamaların kaldırılması, çeşitli bankacılık işlemlerinden alınan vergi ve harç uygulamalarına son verilmesi ve kambiyo rejiminde yapılan değişiklikler uluslararası sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesini sağlamıştır.

Menkul kıymetleştirme; Finansal araçların çeşitlenmesinin, ulusal finans sektörlerinin dışa açılmasının, döviz piyasalarının genişlemesinin ve uluslararası finans piyasalarından uzun vadeli kaynak talebinin artmasının sonucu ortaya çıkmaktadır.

OPEC ülkelerinin dış fazlalarının, 1980'lerde azalmaya başlaması, bankaları uzun vadeli borç ihracına yöneltmiş, tahvil gibi uzun vadeli yatırım araçlarının getirilerinin yüksekliği menkul kıymetleştirmeyi özendirmiştir. 1980'lerin uluslararası borç krizi, birçok ülkenin kredi riskini yükselterek, kredi maliyetlerini artırmış, kaynak talep eden özel ve resmi kurumları, uluslararası piyasalara menkul kıymet ihracına yöneltmiştir. Kredi işlemlerinin yerini menkul kıymet işlemlerinin alması, finansal globalleşme sürecinin temelindeki bir başka etkidir.

Dışsal konjonktürel nedenler; Finansal yenilikler ve dış piyasalarda kredi bulma olanağı birçok ülkede parasal otoriteleri miktar kısıtlamalarından uzaklaşmaya yöneltirken, kredi itibarına sahip ülkelerin bütçe ve cari işlem açıklarını daha uzun süreler, dış kaynaklardan finanse etmelerini mümkün kılmıştır. Bu olgu finansal globalleşmenin temelindeki dışsal etkeni oluşturmaktadır.

1.2. Finansal Serbestleşme

1973-1979 döneminde büyüme oranlarında ve verimlilikte ortaya çıkan azalmalar, petrol şokları ve ardından yaşanan ticaret hacmindeki daralmalar, dünya iktisadi sistemindeki dalgalanmaların ciddi kanıtlarıdır. 1980'li yıllara gelindiğinde, tablo gelişmekte olan dünya ülkeleri açısından oldukça olumsuzdur. Kapasite kullanımları daralmış, artan bir fiyat yapısı ve beraberinde yaşanan yoğun bir işsizlik içine girilmiş ve bozulan dış ödemeler dengesi uluslararası ticaret için önemli bir engel durumuna gelmiştir. Öte yandan, ekonomide kaynakların etkin dağılımı sağlanamamış, hedeflenen büyüme oranlarına ulaşamamıştır. Bu problemlere çözüm olarak da, yabancı sermaye girişinin sağlanması, ülkeye para akışının artırılması yönünde birçok önlem alınmış ve bunun yanı sıra da kredi kontrollerinin kaldırılması, faiz oranlarının yukarı çekilmesi yönünde politikalara başvurulmuştur.

Finansal serbestleşme politikaları 1970'li yıllarda önce ABD, İngiltere ve Japonya'da finans piyasalarını sınırlandırıcı düzenlemelerden arındırılmak şeklinde ortaya çıkmıştır. Daha sonra başta Latin Amerika Ülkeleri olmak üzere birçok gelişmekte olan ülkede uygulanan istikrar ve Yapısal Uyum Politikaları'na bağlanan serbestleşme politikaları, 1980'li ve 1990'lı yıllarda küreselleşme sürecinin hızlanmasında etkili

olmuştur. 1980-1990 dönemi, faiz oranlarının idari kararlar dışında serbest piyasa koşullarına göre oluştuğu, finans piyasalarındaki çeşitli kontrol ve sınırlandırmaların kaldırılarak sermaye giriş ve çıkışlarının kolaylaştığı bir dönemdir. Para ve kambiyo rejimlerinin serbestleştirilmesi, finansal çeşitlenmesi ve kurumsal yatırımcıların ortaya çıkması bu döneme rastlamaktadır. Bu yıllarda finansal hizmetler en hızlı gelişen sektörlerden biri olmuştur. Bilgisayar ve iletişim teknolojisindeki gelişmelerin bu alana uygulanması (EFT, ATM) bu süreci hızlandırmıştır (Eser, 1995: 12).

Dünyada finansal piyasaların bütünleşme süreci özellikle 1980'lerin sonunda artmaya başlamıştır. Bu sürecin altını çizen en önemli faktör, yüksek getiri sağlayan yatırımların artan oranda globalleşmesi ve yatırımcıların riski uluslararası alana dağıtma isteğidir. Aynı zamanda, birçok ülke, sermaye hareketlerini teşvik için, kısıtlamaları azaltmış, ulusal finansal piyasalarda yeniden düzenleme yapılmış ve yeni piyasa bazlı reformlarla ekonomik çevre geliştirilmiştir. Asya, Latin Amerika ve Doğu Avrupa'daki gelişmekte olan ve geçiş ekonomileri uluslararası finansal işlemlerdeki kısıtlamaları kaldırmış ve öte yandan ulusal piyasalardaki operasyonlara ilişkin düzenlemeleri de gevşetmişlerdir. Bütün bu politikalar, uluslararası piyasalara açık bir ulusal ekonomi yaratmayı amaçlamaktadır (Agenor, 2001: 3).

Finansal serbestleşme; hükümetlerin finans sistemi üzerindeki denetim ve kısıtlamaları azaltması ya da kaldırması olarak ifade edilebilir. Faiz oranlarındaki kontrollerin kaldırılması, döviz kontrollerinin azaltılması ya da kaldırılması, uluslararası kuruluşların ulusal finansal sisteme girişlerinin önündeki engellerin azaltılması, ulusal ekonomik birimlerin yabancı finansal piyasalara girmelerine izin verilmesi gibi unsurları kapsamaktadır.

Ülkeleri, deregülasyon terimi ile ifade edilen “devletin, çeşitli amaçlarla uyguladığı iktisadi, sosyal ve idari regülasyonları azaltması ya da kaldırması” sürecini başlatmaya iten başlıca beş etken bulunmaktadır (Ardıyok, 2001: 174):

a. Teknik nedenler (piyasada gereğinden çok büyük bir teşebbüsün bulunması sebebiyle ortaya çıkan olumsuzluklar),

- b. Piyasadaki teşebbüsün, rekabet olmadığı için iç dinamiklerini yitirmesinin neden olduğu olumsuzluklar,
- c. Regülasyon sonucunda ortaya çıkan fiyat yapısının gittikçe maliyetlerden uzaklaşması,
- d. Rekabetin olmaması ve/veya diğer sektörlerle ilişkilere izin verilmemesi nedeniyle yenilik yapma güdüsünün kaybedilmesi,
- e. Regülasyon maliyetlerinin sağlanan faydayı aşmaya başlaması.

Ekonomik regülasyon, en genel anlamıyla, ekonomik yapıdaki ele alınan sektöre ilişkin faaliyet kurallarının konulması, kontrol ve sınırlamaların uygulanmasıdır. Bu çerçevede finansal regülasyon, düzenleyici otoritenin, finansal ajanların kararlarına ve davranışlarına kendi sosyal amaç fonksiyonunu maksimize etmek için getirdiği kurallar ve kısıtlamalar olarak tanımlanabilir (Mangır, 2006: 460).

Aşamalarına bakıldığında mali alandaki liberalleşmenin ilk olarak dolaysız yabancı sermaye yatırımları alanında ortaya çıktığı görülmektedir. Çoğu ülkeler sürdürülebilir büyüme gibi amaçlarla öncelikle dolaysız yabancı sermaye girişlerini özendirici mali politikalar izlemişlerdir. Bunu uluslararası piyasalardaki tahvil ve hisse senedi gibi menkul değerlere yapılan yatırımlarının liberalleştirilmesi izlemiştir. Bu sürece son olarak “sıcak para” fonları da denilen kısa süreli sermaye akımları katılmıştır (Seyidoğlu, 2003b: 143).

Finansal serbestleşmenin teorik temeli, Ronald McKinnon ve Edward Shaw tarafından 1973 yılında atılmıştır. Finansal baskının kalkması ve finansal derinleşmenin sağlanması etkin kaynak dağılımını sağlar ve ekonomik gelişmeyi hızlandırır (Williamson ve Mahar, 2002: 8).

Gelişmekte olan ülkelerde kaynak kıtlığının varlığı nedeniyle tasarruf miktarının artırılması önemli amaçlar arasında yer almaktadır. Tasarruf oranı ile faiz oranı arasındaki pozitif ilişkisinin varlığı bu doğrultuda çaba sarf edilmesini sağlamaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde faizleri genelde idari kararlar belirlemektedir. Reel faizler ise yüksek enflasyon oranının varlığı nedeni ile negatif düzeyde oluşmaktadır. Negatif faiz oranı sebebiyle ekonominin fon arzı artmamakta ve tasarruflar verimsiz varlıklara yönelmektedir. Bunun sonucu olarak, gelişmekte olan ülkeler kaynak kıtlığı çekmektedir. Bu yaklaşıma

göre tasarruf oranı faiz oranına bağlıdır ve gelişmekte olan ülkelerde tasarrufları artırmanın yolu faiz oranlarını negatif şekilde belirleyen idari kısıtlamaları ortadan kaldırmaktır.

Serbest rekabet ortamında belirlenen pozitif reel faiz oranları sonucu tasarrufların artması ve bu suretle gelişmekte olan ülkelerin kaynak sıkıntısının ortadan kalkması söz konusu olacaktır. Öte yandan serbest bırakılan faiz oranlarının yükselmesi sonucunda tasarrufların artması, tüketim talebini kısıtıcı etki yapacak buna bağlı olarak enflasyonist baskıların ortadan kalkması söz konusu olabilecektir.

Yurtiçi finansal piyasalarda rekabeti azaltarak finansal piyasaların dışa açılmasını olumsuz yönde etkileyen sermaye hareketlerini sınırlayıcı politikaların ve sermaye hareketlerine uygulanan denetimlerin kaldırılmasının, rekabet nedeniyle sermaye piyasasında uzmanlaşmayı teşvik ederek, uluslararası ticarete verimliliği artırmak; tasarrufların en verimli alanlara yönelmesini sağlamak suretiyle ekonomideki tüm kaynakların yatırımlara aktarılmasını sağlamak; bireylerin uluslararası tahvil ve hisse senedi içeren portföy oluşturmalarına ve yurtiçi şoklardan etkilenmeyen istikrarlı gelir sağlamalarına olanak vermek şeklinde sıralayabileceğimiz avantajları mevcuttur (Dağlı ve Terzi, 1994: 32).

Ulusal finansal piyasaların serbestleşmesi; yerel ülkede yerleşiklerin yabancı parayla borç-yatırım ilişkisine girmesi, yerleşiklerin yabancı finansal varlık bulundurmaları ve yurtdışına sermaye transferi, yabancıların ulusal finansal piyasalarda yatırım yapması, yerleşiklerin uluslararası piyasalardan borçlanması, yabancıların ulusal piyasalardan borçlanması şekillerinde gerçekleşmektedir.

Finansal serbestleşmenin başarılı olabilmesi için bazı şartların gerekliliği önemlidir. Örneğin reel sektörün gelişmişlik düzeyi yeterli olmalıdır. Serbestleşmenin başarılı olmasını sağlayan faktörlerin arasında bankaların portföyü, bilgi sermayesi, insan sermayesi, bilgi işlem düzeyi, daha dar kapsamda ifade etmek gerekirse finansal piyasaların gelişmişlik düzeyi de önemli yer tutmaktadır.

McKinnon-Shaw teorisine karşı eleştirilerin mevcut olduğunu belirtmek gerekir. Bu eleştiriler; faiz oranı yükselişinin tasarruflarda yapısal değişime neden olmayabileceğini ileri sürmektedir.

Finansal serbestleşme 1980 ve 1990'lı yıllarda küreselleşme sürecinin hızlanmasında etkili olmuştur. 1970'li yıllardan itibaren önce ABD ardından da İngiltere'de ve Avrupa'da özellikle, havayollarında kara taşımacılığında ve demiryolları, doğal gaz sektörü, mali kurumlar ve telekomünikasyon alanlarında büyük bir deregülasyon sürecinin başladığı görülmüştür (OECD, 1997: 11).

Gelişmekte olan ülkelerde özellikle 1980'li yılların ilk yarısından itibaren uygulanan finansal serbestleşme programlarının temelinde finansal gelişmenin iktisadi büyüme üzerinde etkisi olduğu yaklaşımı yatmaktadır. Buna göre, finansal serbestleşmeyle faizlerin artması sonucu tasarruflar üretken olmayan aktiflerden bankacılık sektörüne yönelecek, bu fonların verimli yatırımlarda kullanılmasıyla hızlı ekonomik büyüme sağlanacaktır. Finansal serbestleşme dahilinde reel mevduat ve kredi faiz oranları serbest bırakılacak, yeni finansal kurum ve araçlar oluşturulacaktır. Ödemeler bilançosunun sermaye hesabının liberalize edilmesi ise finansal serbestleşmenin uluslararası ayağını oluşturacaktır (Başoğlu, 2000: 91).

Bu çerçevede iç ve dış borç baskısı altında olan birçok gelişmekte olan ülke, finansman ihtiyaçlarını ticaret ve kambiyo rejimlerini serbestleştirerek uluslararası sermaye piyasalarından sağlamaya başlamışlardır. Söz konusu ülkelerde reel faizlerin yüksek ve döviz kurlarının düşük tutulması kısa vadeli sermaye hareketlerinin ilgili ülkelere doğru yönelmesine yol açmıştır (Başoğlu, 2000: 91).

Serbestleşme ile ülkeler finansal piyasalara kapılarını açmış ve bu yolla yatırımların, büyümenin artacağı ve büyük kazançlar elde edileceği beklentisi söz konusu olmuştur. Dünyanın bütün finansal piyasaları ile bağlantı kurabilme fırsatı yatırımcıların portföylerini dağıtmalarına olanak sağlamıştır. Bu durum, risklerin portföyde dağılmasını ve aktif kalitesini artırmayı mümkün kılmıştır.

Her ne kadar finansal serbestleşme kazanç sağladıysa da, bu kazançlar maliyetsiz olmamıştır. Sermayenin serbestleşmesinden kaynaklanan, risklerin bulaşma etkisinin, oynaklık riskinin ve sermayenin hızlı hareketinden doğan maliyetlerin de artış kaydettiği göz ardı edilmemelidir. Nitekim, bir seri finansal krizin geçmişte yaşanması da bu kaygıya en iyi örnektir. Aralık 1994'te Meksika'da, Temmuz 1997'de Asya'da, Ağustos 1998'de Rusya'da ve Ocak 1999'da ise Brezilya'da yaşanan krizler finansal serbestleşmenin maliyetlerini, daha kırılgan finansal sektörün ortaya çıktığını ve artık krizlerin globalleşme ile bulaşıcı etkisinin olduğunu ve sonuç olarak da düzenleme ve gözetim yapısının zayıf kaldığını göstermiştir (Agenor, 2001: 4).

Finansal serbestleşmenin içerdiği 6 boyut aşağıdaki gibi belirtilebilir (Williamson ve Mahar, 2002: 15):

- a. Kredi kontrollerinin kaldırılması,
- b. Faiz oranlarının deregülasyonu,
- c. Bankacılık sistemine (finansal hizmetler) endüstrisine giriş serbestisi,
- d. Banka otonomisi,
- e. Bankalar için özel mülkiyet,
- f. Uluslararası sermaye akımlarının serbestleşmesi.

Banka otonomisi, banka yöneticileri ve diğer çalışanların nasıl atanacakları ve ücretlerinin ne kadar olacağı; nerede şube açılıp, hangi şubelerin kapatılacağı ve bankaların hangi tür işlerle uğraşabileceği gibi konuları belirlemede bankaların kendi iç idari prosedürlerinin kullanılması anlamında kullanılmaktadır. Ancak bu kavram, söz konusu kararların bazı devlet birimleri tarafından verilmesi düşüncesi ile zıt olmasına karşın, hükümet ve merkez bankasının banka düzenlemesindeki önemli rolünün korunması ile tamamen uyumludur.

1.2.1. Finansal Serbestleşmenin Aşamaları

Finansal serbestleşme olgusunun iç içe geçmiş iki aşaması mevcuttur. Finansal serbestleşme, ilk olarak yurtiçi finansal piyasaların serbestleşmesine yönelik politikaların uygulamaya konulmasıyla başlamaktadır. İlk aşama devam ederken ya da tamamlandıktan sonra, uluslararası sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi ile, diğer bir ifade ile yurt dışı

finansal serbestliğin gerçekleştirilmesine yönelik politikaların devreye sokulması ile devam etmektedir. Finansal serbestliğin tam olarak gerçekleşmiş olması bu iki aşamanın gerçekleşmesi sonucunda mümkün olmaktadır (Şengönül ve diğerleri, 2007: 28)

Tablo : 1
Finansal Piyasaların Uluslararasılaşma Çerçevesi

Serbestleşmenin Konusu	Serbestleşmenin Yönü	
	İçe	Dışa
Sermaye hareketleri	<ul style="list-style-type: none"> - Sektörel kısıtlamalar, engelleme uygulamaları ve performans koşulları da dahil olmak üzere doğrudan yabancı yatırımı düzenleyici kuralların serbestleştirilmesi - Yerel menkul ve gayrimenkul piyasasına yabancı girişinin serbestleştirilmesi. - Yerel firmaların dış borçlanmasını ve yerel bankaların uluslararası işlemlerini düzenleyici kuralların serbestleşmesi - Kısa vadeli yerel menkul kıymetlerin yabancılar tarafından alış ve satışının serbestleşmesi. 	<ul style="list-style-type: none"> - Yerleşiklerin dışarıya doğrudan ve portföy yatırımlarının serbestleştirilmesi - Sermaye yatırımına ve yabancıların ekonomideki toplam sermaye malları miktarının azaltılması hususunda konulan tahditlerin serbestleştirilmesi. - Yerleşikler ve yerleşik olmayanlar için yurtiçi döviz hesabının serbestleştirilmesi. - Kısa vadeli yabancı menkul kıymetlerin yerleşikler tarafından alış ve satışının serbestleştirilmesi.
Girişler	Yabancı bankaların, sermaye şirketlerinin ve banka dışı mali aracılarn girişinin serbestleşmesi	Yerel bankaların, sermaye şirketlerin ve banka dışı mali aracılarn yabancı ülkelerde şube ve ağ kurmasına izin verilmesi yada teşvik edilmesi

Kaynak: Haggard ve Maxfield, 1996: 36.

Gelişmekte olan ülke yönetimleri tarihsel süreçte, yerel finansal kurumların uluslararası faaliyetleri ve yabancı finansal kurumların girişleri doğrultusunda sermaye hareketlerini

kontrol etmişlerdir. Bununla birlikte ilerleyen süreçte sermaye akımlarının ve finansal araçların uluslararası faaliyetlerine ilişkin kuralların serbestleşmesi söz konusu olmuştur. Tablo 1’de bu finansal hareketlerin sınıflandırılması yer almaktadır.

Finansal serbestleşme iç finansal serbestleşme ve dış finansal serbestleşme olarak iki grupta incelenebilir.

1.2.1.1. İç Finansal Serbestleşme

İç finansal serbestleşme kapsamında nominal faiz oranlarının hükümet tarafından değil, piyasa güçleri tarafından tespit edilmesiyle faiz oranlarının arz ve talebe göre belirlenmesi sağlanır.

Faizler üzerindeki yüksek karşılık oranları, vergiler ve fonlar gibi mali yüklerin azaltılması, kredi tavanlarının kaldırılması, finansal piyasaya girişlerin kolaylaştırılarak, finansal araçların çeşitlendirilmesi, hisse senedi piyasalarını serbestleştirilmesi, yurtiçi finansal piyasaların serbestleşmesi yönünde uygulanan politikalar arasında yer almaktadır (Şengönül ve diğerleri, 2007: 28).

Finansal sektörü serbestleştirmeye yönelik ilk önemli çabalar 1970’lerin sonlarında Güney Amerika’nın Güney Kesiti’nde gerçekleştirilmiştir. Arjantin ve Şili faiz oranları kontrollerini kaldırmış, kamu sektöründeki bankaları özelleştirmiş ve bir makro ekonomik istikrarsızlık dönemi esnasında ve yeterli bir denetleyici çerçeveye oluşturmadan bankacılık sektörünü rekabete açmıştır. Bu durum büyük bir miktarda sermaye girişine ve hızlı dış borç artışına yol açmıştır. 1980’lerin başında her iki ülke de şiddetli makro ekonomik krizlerle karşılaşmışlardır (Williamson ve Mahar, 2002: 47).

Krizlerin ardından, finansal reformların başarısızlığını reform programlarının yanlış sıralanması açısından açıklamaya çalışan bir görüş ortaya çıkmıştır. Bu görüşe göre, yurtiçi finansal sistem deregülasyona tabi tutulmadan önce reel sektör reformlarını tamamlamak, ölçülü denetimin olduğu sağlam bir sistem geliştirmek ve makro ekonomik ortama istikrar kazandırmak gerekmektedir. Bu temel oluşturulduktan sonra, rekabetin aşırı faiz oranlarını önleyeceği ve kredilerin etkin bir şekilde dağıtılacağına güvenilerek piyasaya dayalı faiz

oranlarının yürürlüğe konulması ve krediler üzerindeki kontrollerin kaldırılması gerçekleştirilmelidir (Williamson ve Mahar, 2002: 47).

Diğer bir ifade ile finansal serbestleşme sürecinde dikkat edilmesi gereken en önemli konu, serbestleşmenin ekonomiye olumlu bir katkı sağlayabilmesinin ancak ulusal ekonominin gidişatına, mevzuata ve yönetime ilişkin aksaklıkların giderilmesi sonrası serbestleşme sürecine giriş ile gerçekleşebilmesidir. Bankacılık sisteminin iyi yönetilmesi, etkili ve verimli düzenleme ve denetleme yapılabilmesi, artan banka likiditesiyle risksiz alanlara plasmanın sağlanabilmesi ile mümkün olabilmektedir. Serbestleşme öncesi gerekli altyapının oluşturulmaması durumunda, yabancı banka girişleri piyasa riskini artırıcı bir rol oynayacaktır (Çakar, 2003: 3).

Finansal sektör reformu için öngörülen *reel sektör reformlarını* aşağıdaki gibi sıralayabiliriz (Williamson ve Mahar, 2002: 49):

a. *Ticari reform*; İhracatın önündeki engelleyici faktörlerin azaltılması gümrük vergilerinin düşürülmesi, çok sayıdaki bölgesel ticaret anlaşmasından daha akılcı bir biçimde faydalanılması gibi bir dizi ticari reform gerçekleştirilmelidir. Reformların başarısı için yerli şirketlerin birbirleriyle rekabet edecekleri bir ortam sağlamak, idare konusunda güçlü teşvikler oluşturmak, ticareti kolaylaştıracak altyapıları geliştirmek ve uluslararası ticaret ve yatırıma yönelik hizmetler sunmak gerekmektedir.

b. *Kamu teşebbüslerinin yönetimi (özelleştirme)*; Bankaların kredi verme kararlarında devletin dolaylı yönlendirmesine tabi olması durumunda, kamu mülkiyetindeki etkin olmayan teşebbüslerin ağırlıkta olduğu ekonomilerde, finans sektörünün serbestleşmesi finansal aracı kuruluşların kredi portföylerinde fazla bir iyileştirme ortaya çıkarmayabilir.

Finansal sistemi deregülasyona tabi tutmadan önce yapılması gerekli olan diğer bir uygulama ise *ölçülü denetimin* olduğu sağlam bir sistem geliştirmedir. Finansal serbestleşme öncesinde ölçülü bir denetleme sistemi oluşturulması ve bu sistemde görev alacak personeli istihdam edeceklerin siyasi otoriteden bağımsız olması ve bu personelin gelir düzeyinin oldukça iyi bir pozisyonda olması uygun olacaktır.

Denetleyiciler tarafından bankanın risk değerleme durumu incelenerek, risk pozisyonunu uygun bir şekilde sınırlayacak politikaların uygulanıp uygulanmadığı tespit edilmelidir. Öte yandan bu politikaların kamuoyuna açıklanması yükümlülüğü getirilmelidir.

İç finansal serbestleşme kapsamında reel reformlar tamamlanıp, denetleme sistemi oluşturulup makro ekonomik istikrar sağlandıktan sonra faiz oranları ve kredi akımları liberalize edilmelidir.

1.2.1.2. Dış Finansal Serbestleşme

Yurtiçi finansal serbestleşme sürecini takiben ekonomilerin dış finansal serbestleşmeye gitmeleri, uluslararası sermaye akımlarına açılmaları önerilmektedir. Yurtdışı finansal serbestleşme ile yurtiçinden dışarıya doğru ve dışarıdan yurtiçine doğru sermaye giriş çıkışlarının serbestleştirilmesi amaçlanmaktadır (Şengönül ve diğerleri, 2007: diğerleri, 2007: 28).

Finansal serbestleşmenin benimsenmesinde 1980'li yıllarda hâkim olan iktisadi düşüncenin rolü büyük olmuştur. Buna göre yerli tasarrufların yetersiz kaldığı durumlarda yabancı tasarrufların yerli yatırımlar ve büyüme için önemli bir kaynak oluşturacağını kabul etmektedir (Yentürk, 1997: 136).

Büyüme ve istihdamı gerçekleştirmek için yeterli yurtiçi tasarrufa sahip olmayan gelişmekte olan ülkelerde faiz oranı yükselerek, dış finansal serbestleşme (sermaye hareketlerinin serbestleşmesi) sonucunda tasarruf fazlası olan ülkelerin tasarruflarını çekecektir. Bu durum gelişmekte olan ülkelerin faiz oranları uluslararası faiz oranları düzeyine inene kadar devam edecektir.

Sermaye akımları, ülke dışına ve ülke içine yönelik akımlar, kısa vadeli ve uzun vadeli akımlar, banka ve banka dışı akımlar şeklinde sıralanabilir. Uzun vadeli, ülke içine yönelik ve ticarete bağımlı akımlar üzerindeki sermaye kontrollerinin bir an önce serbestleştirilmesi önemlidir. Çünkü bu akımların serbestleştirilmesi kalkınmanın başlangıç

aşamalarında bile yararlı olabilir (Fischer ve Reisen, 1992'den aktaran: Williamson ve Mahar, 2002: 57)

Kısa ve uzun vadeli sermaye çıkışları üzerindeki kontrollerin kaldırılması, ancak sağlam bir kamu maliyesi kurulduktan, batık kredi problemleri çözüldükten, yurtiçi faiz oranları üzerindeki kontroller kaldırıldıktan sonra gerçekleşmelidir. Öte yandan yabancı bankalara yönelik engellerin kaldırılması, yurtiçi finansal sistem serbestleştirilirken ve yurtiçi bankalardaki zayıflıklar çözüldükten sonra gerçekleştirilmelidir (Fischer ve Reisen, 1992'den aktaran: Williamson ve Mahar, 2002: 57). Sağlam bir bankacılık düzenleme ve denetleme sistemi oluşturulmadan, bankacılık sektöründe yeterli bir rekabet düzeyi oluşturulmadan kısa vadeli sermaye girişlerinin serbestleştirilmesi uygun olmayabilir.

1.2.2. Finansal Serbestleşmenin Etkileri

Finansal serbestleşmenin ekonomik büyümeyi iki kanaldan etkilediği söylenebilir. Bunlardan ilki olan doğrudan kanallar, ekonomik büyümenin doğrudan belirleyicileri olup bunlar ulusal tasarrufların çoğalması, finansal sektörün gelişmesine katkıda bulunması, sermaye maliyetini azaltması ve gelişmiş olan ülkelere gelişmekte olan ülkelere teknoloji transferini mümkün kılması biçiminde özetlenebilir. Dolaylı kanallar ise ekonomik büyümeyi dolaylı şekilde etkileyen kanallardır. Bunlar daha iyi risk yönetimine bağlı olarak üretimde uzmanlaşmanın artması, rekabetçi baskı ya da serbestleşmenin disipline edici etkisi nedeniyle makro ekonomik ve kurumsal politikadaki gelişmelere uygun politikaların uygulanacağına dair olumlu sinyaller verilmesi olarak sıralanabilir (Dinar, 2009: 4).

Dünya üzerinde liberal politikaların hüküm sürmesinin ortaya çıkardığı sonuçlardan biri; uluslararasılaşma sürecine paralel olarak, özellikle 90'lı yıllarda finansal piyasalarda yabancı yatırımcı payının artmasıdır.

Teknolojik gelişmenin işlem hızında meydana gelen artış, yatırımcıların açısından işlem maliyetini, hizmet kuruluşları açısından hizmet maliyetini azaltmış, bu durum da finansal piyasadaki işlem hacimlerinin artmasına neden olmuştur.

Finansal serbestleşme uygulamaları bankacılık sektörü başta olmak üzere finansal piyasalarda önemli değişmelere neden olmuştur. Serbestleşmenin temel amacı olduğu üzere bankacılık sisteminde de hedeflenen; fon aktarma sürecinde etkinliğin sağlanması ve pozitif reel faizler aracılığı ile finansal tasarrufların artmasıdır.

Serbestleşmenin finansal hizmet kuruluşları açısından bir etkisi de artan rekabet şartlarında müşterileri için tüm finansal hizmetleri sunma çabasına girmeleridir. Bu durum sigortacılık, bankacılık ve sermaye piyasalarında aracılık yapan entegre global finans kurumlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur (Baştürk, 1999: 12).

Finansal serbestleşme politikalarının ardından özellikle bankacılık sektörü yoluyla finansal istikrarsızlık yaratan kanallar da bulunmaktadır. Bu kanallar, aşırı ödünç verme sendromu, ters seçim ve teşvik etkisi, kısa vadeli sermaye akımlarının yarattığı istikrarsızlık, küresel entegrasyon ve dışa açılma politikaları, kısa vadeli borç sözleşmeleridir (Orhan, 2003: 420-431).

Aşırı ödünç verme sendromu; finansal serbestleşme politikalarının ardından yükselen faiz oranlarının borçlanma olanaklarını artırması sonucunda, aşırı kredi arzının yarattığı durumu ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Gelişmekte olan ülkelerde uygulanan finansal serbestleşme politikaları, finansal sistemde aşırı genişleme yaratarak bankaların zayıf kredi portföyüne sahip olmalarına neden olmuştur. Aşırı kredi kullanımı sorunu karşısında, bankacılık sektöründe gözetim ve denetim mekanizmalarının yetersiz kalması, kredi kalitesini düşürmüştür. Aşırı ödünç verme durumunda spekülasyon yatırım olanakları ön plana çıkmış bu duruma yetersiz denetim eklenince finansal piyasaların çökmesine neden olmuştur.

Firmaların yüksek faiz maliyetlerine katlanarak, riskli yatırım projelerini finanse edebilmesi ve risk arttıkça daha yüksek faiz oranlarından kredi alabilmeleri ters seçim etkisi yaratır. Faiz oranlarının yükselmesi, bankacılık sektöründe kredi riskini artıracaktır. Ters seçim ve ahlaki çöküntü asimetrik bilgi sorununun finansal sistemde neden olduğu iki sorundan biridir (Mishkin, 1996'dan aktaran: Orhan, 2003: 423).

Bankaların kredi verdiği müşteriye iyi denetleyemediği, kredi talep eden müşterilerin riskli yatırım projelerine yönelmeleri durumunda teşvik etkisi ortaya çıkmaktadır. Reel sektörde yatırım projelerinin başarıyla sonuçlanmasının ardından, proje sahipleri kârı tamamen kendilerine alıkoymakla, projenin başarısızlıkla sonuçlanarak zarar etmeleri durumunda zararı bankayla paylaşmaları teşvik etkisini güçlendirmiştir. Asimetrik bilgi ortamında bankacılık sektöründe başarı şansı düşük, riskli ve getirisi yüksek yatırım projelerinin kredi taleplerinin kabul edilmesi, piyasada performans dışı kredi kullanımını artırarak, bankacılık sektörünün kredi kalitesinin bozulmasına neden olmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde bankacılık sektörü yoluyla finansmanın, ekonomide istikrar ortamı açısından hayati önem taşıması nedeniyle, kredilerin performans dışı kullanılması olası bir panik ortamında finansal sistemi kırılganlaştıracaktır (Orhan, 2003: 425).

Finansal serbestleşme politikalarının ardından bankacılık sektörüne hızla giren fonlar, kısa vadeli sermaye akımlarının tersine dönmesi, banka kredisi kullanan firmaların ödeme gücüne düşmesi, aşırı ödünç alma eğiliminin genişlettiği finansal piyasaların bir anda çökmesine yol açmaktadır. Meydana gelen likidite sıkışıklığı faizlerin yükselmesine neden olacak, bu da kârlı yatırım projelerinin desteklenmesine engel olacaktır.

Sermaye giriş ve çıkışına serbestlik sağlayan serbestleşme politikaları, yabancı sermayenin hızlı bir şekilde finansal piyasalardan çekilmesine engel olamamakta bu da finansal krizlere yol açma riskini beraberinde getirmektedir.

Yabancı sermaye girişinin finansal piyasalarda sağladığı olumlu gelişmelerin ülkelerin reel ekonomisine aktarılamaması durumunda, bir süre sonra finansal piyasalarda da olumsuz gelişmeler meydana gelebilmektedir. Sermaye akımlarının doğrudan yabancı yatırımı şeklinde sisteme girmesi uzun dönemde finansal piyasaları derinleştirecek ve finansal istikrarsızlığın oluşmasına engel olacaktır.

1.3. Uluslararası Bankacılık

Dünya ekonomisinde yaşanan küreselleşme sonucu uluslararası ticaret hacminin ve yatırım akımlarının gelişmesiyle uluslararası bankacılık da gelişmiştir. Bu çerçevede teknolojik gelişmelerle beraber ülkelerin yabancı bankaların yatırım yapması önündeki

engelleri kaldırması yabancı bankaların önemini artırmıştır. Özellikle de uluslararası bankacılık faaliyetlerinin ulusal bankaları organizasyon yapısı, teknoloji ve ürün çeşitliliği açısından gelişmeye zorlaması, yabancı bankacılığı ülke ekonomileri açısından her geçen gün daha önemli bir noktaya taşımaktadır.

Bankacılığın temel işlevinin fon arz ve talep edenleri biraraya getirmek olduğu noktasından hareketle, bir uluslararası bankanın iki ya da daha fazla ülkede fon arz ve talep edenler arasında bağ kuran bankacılık kuruluşu olduğu ve en az iki farklı düzenlemeye tabi olduğu söylenebilir. Bir veya daha fazla yabancı ülkede yabancı banka sıfatıyla faaliyet gösteren uluslararası bankalar değişik organizasyon yapıları aracılığıyla finansal teknik, hizmet ve enstrümanlar sunmakta ve danışmanlık hizmeti verebilmektedir.

Bu tür bankalar, dünyada bankacılık alanında en çağdaş finans enstrümanlarını ve yönetim tekniklerini geliştiren ve bunları müşterilerinin istifadesine sunan bankalardır. Bu bankalar, gittikleri ülkede, kendilerine göre daha küçük ölçekte ve daha eski yöntemlerle çalışan yerel bankalar için çağdaş yönetim teknikleri, kompleks ürünler ve pazarlama teknikleri ile örnek ve öğretici olabilmektedirler. Yerel bankaları modernizasyon, otomasyon çalışmaları yapmaya ve hizmetlerin çeşitlendirmeye ve rekabetçi fiyatlama yapmaya zorlamaktadırlar. Böylece, yerel bankacılık da uzun dönemde, hizmet ve enstrüman çeşitliliği, maliyet, hizmet (Aksoy, 1998: 127) müşteri odaklı örgütlenme, pazarlama ve fon yönetim teknikleri konularında kendilerini geliştirmektedir. Türkiye bu konuda iyi bir örnektir. 1980 yılından sonra Türkiye’de yabancı bankaların şube açmaları ile ulusal bankalar belirtilen konularda önemli ilerlemeler kaydetmiştir.

Uluslararası bankaların bir özelliği de, ülkelerin ekonomik sistemlerinden bağımsız olarak kaynakları mobilize etme yeteneğine sahip olmalarıdır. Buradan hareketle, uluslararası bankaların buldukları birçok ülkede, söz konusu ülkelerin ekonomik sistemlerinden kısmen ya da tamamen bağımsız olarak faaliyet gösterme yeteneğine sahip oldukları söylenebilir.

Bir bankanın yabancı banka olarak sınıflandırılabilmesi için bankanın kurumsal kararlarını belirleyecek oranda hisselerinin yabancı ülkede yerleşik bankaca satın alınması ve yabancı bankanın banka yönetimi üzerinde önemli derecede etkisinin bulunması

gerekmektedir. Söz konusu hisse oranı genellikle % 50 olarak kabul edilmektedir (Bumin, 2007a: 6).

1.3.1. Uluslararası Bankacılığın Tarihsel Gelişimi

Uluslararası bankacılığın doğmasında uluslararası ticaretin gelişmesi etkilidir. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra çokuluslu firmaların faaliyetlerini arttırmalarıyla gerek uluslararası bankacılık hacminde gerekse hizmet çeşitliliğinde gelişme meydana gelmiştir.

Uluslararası bankacılığın gelişme sürecinin ilk aşamalarında uluslararası bankalar faaliyetlerini, buldukları yerel ülkeden yürütmekte ve uluslararası bankacılık, muhabirlik ilişkileri çerçevesinde uygulanmaktadır. Söz konusu dönemde daha çok dış ticaretin finansmanına yönelik işlemler bankanın uluslararası departmanı tarafından yürütülmektedir (Seyidoğlu, 2003a: 477).

1960'lı yıllarda dünya ekonomilerinde gözlenen büyüme ile uluslararası bankacılık yeni bir döneme girmiştir. Çokuluslu şirketlerin yerel ülke dışında yatırım yapması, bankaların müşterilerini izleyerek yabancı ülkede şube açarak faaliyet göstermesine zemin hazırlamıştır. Bu paralelde çokuluslu ABD şirketlerinin Avrupa ülkelerinde yaptığı yatırımlar sonucu ABD bankaları Avrupa'da şubeler şeklinde faaliyet göstermeye başlamış bunun sonucunda euro dolar piyasaları ortaya çıkmıştır.

1973'de petrol fiyatlarında meydana gelen dört kat artış, dış fazla veren petrol ihracatçısı ülkelere, açık veren ithalatçı ülkelere petro dolarların aktarılmasına uluslararası bankaların aracı olması sonucunu doğurmuştur. Buna göre 1973'de meydana gelen Dünya Enerji Buhranı'nın uluslararası bankacılık faaliyetlerinin gelişmesine katkısı son derece önemlidir (Seyidoğlu, 2003a: 477).

1980'li yıllarda finansal serbestleşme olgusunun ortaya çıkması, uluslararası bankaların faaliyet göstermeye başladıkları ülkenin yerel bankaları ile benzer faaliyetleri göstermesine ve piyasadaki rekabetin artmasına neden olmuştur. Japon ve Avrupa kökenli uluslararası bankaların geliştiği ve yaygınlaştığı gözlenmiştir.

1.3.2. Bankaların Uluslararasılaşmasını Etkileyen Faktörler

Uluslararası bankacılık, uluslararası söz konusu olan değişik finansal ve ekonomik işlemleri kapsamaktadır. Gelişen dış ticaret faaliyetleri ve yabancı doğrudan yatırımlar sonucunda ülkeler arasındaki ekonomik entegrasyonun da artması, yabancı banka girişinin artmasının nedenlerinden biridir.

Bankalar temel hedefleri çerçevesinde kâr imkânı en yüksek olan ülkenin bankacılık sektörüne yatırım yapmaktadırlar. Yapılan çalışmalar da genellikle bankaların kâr oranları yüksek olan ülkelere yatırım yaptığını göstermektedir. 1988-1995 yıllarında 80 ülkenin verilerinden yararlanılarak yapılan çalışmada banka kârlılığının en yüksek olduğu, vergilerin en düşük olduğu dönemlerin yabancı banka girişinin en yüksek olduğu dönemler olduğu tespit edilmiştir (Claessens ve diğerleri, 2001: 17).

Rekabetin yoğun olduğu ve doygunluğa erişen bankacılık piyasaları, bu piyasalarda faaliyet gösteren bankaları, büyüme ve kârlılık oranları daha yüksek olan, rekabetin düşük ve giriş sınırlamalarının az olduğu yabancı ülke bankacılık sektörlerine yatırım yapmaya yönelmektedir.

Bankalar yatırım ve ticari faaliyet gösteren işletmeleri izleyerek uluslararası nitelik kazanmıştır. Bankaların ülkelerarası ekonomik entegrasyon neticesinde başka ülkelere yatırım yapan şirketlere “müşteriyi takip etme” ilkesi doğrultusunda hizmet sunma amacı, bankaların ilgili yabancı ülkelere yatırım yapması durumu gerekli kılmaktadır.

Banka müşterilerinin yurt dışında olması durumunda “uluslararası” özellik kazanacağı kabul edilebilir. İşlemler bankanın merkez şubesinden ya da kendi ülkesindeki şubeler ya da diğer kurumlardan idare edilebilir. Bu işlemler yurt dışında oluşturulmuş kurum ve /veya kurumlar aracılığıyla da yapılabilir. Söz konusu kurumlar müşterinin ülkesinde olabileceği gibi bazen de üçüncü bir ülkede bulunabilir. Kurum üçüncü bir ülkede ise çokuluslu bir şirket durumu söz konusu olacaktır (Parasız, 2009: 674).

Uluslararası bankacılığın gelişimini etkileyen faktörleri sınıflandırmak çok zordur. 1960’lardan itibaren uluslararası bankacılığın gelişmesini etkileyen başlıca faktörler; dünya

ticaret hacminin büyümesi, euro-piyasalar ile interbank para piyasalarında fon hacminin olağanüstü boyutlara çıkması, bankaların dış örgüt ağlarının zorunlu olarak genişlemesi, böylece ulusal para ve sermaye piyasalarının uluslararası piyasalarla giderek bütünleşmesi ve elektronik teknolojisinde kaydedilen yeniliklerin fon transfer işlemlerine büyük kolaylıklar getirerek bankaların bu alanda çeşitli finans merkezleri ile coğrafi uzaklık ve zaman farkından dolayı ortaya çıkan sorunlarını önemli ölçüde çözmesi şeklinde özetlenebilir. Diğer taraftan, 1973'ten itibaren OPEC ülkelerinin petrolden elde ettikleri fonların olağanüstü büyüklüklere ulaşması ve buna bağlı olarak, izleyen yıllarda dünya ekonomisinin durgunluğa girmesi, az gelişmiş ülkelerin dış fon taleplerinin hızla artması gibi faktörler bankacılığın uluslararasılaşmasında rol alan başlıca gelişmeler olmuştur (Öçal ve Çolak, 1999: 220).

1.3.2.1. Uluslararası Ticaretin Gelişmesi ve Ekonomik Entegrasyon

Uluslararası bankacılığın gelişimi ile uluslararası yatırım ve uluslararası ticaret arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen sonra Avrupa ülkelerinde ekonominin yeniden inşa sürecinin başlaması ve ülkelerin kaynaklarını büyük ölçüde ekonomik gelişme çabalarına tahsis etmeleriyle tarımsal ve endüstriyel üretimde belirgin artışlar sağlanmış, uluslararası ticarete konu olan üretim miktarı büyümüştür. Bu gelişme özellikle ihracatın finansmanı konusunda uluslararası bankacılığın önem kazanmasını etkileyen başlıca faktörlerden biri olmuştur (Öçal ve Çolak, 1999: 221).

Yurtdışına yatırıma yönelen çokuluslu müşterilerin ana ülke bankalarının kaybedileceği endişesi uluslararası bankaların mevcut pazarları korumak ve genişletmek amacıyla ana ülke dışına doğrudan yatırım yapmalarına neden olmuştur. Diğer bir ifade ile bankalar müşterilerine eşlik etmek için ülke sınırları ötesinde faaliyetlerini genişletmektedirler.

1950'li yılların sonlarından itibaren uluslararası banka doğrudan yatırım hacmine paralel olarak portföy yatırımları ve uluslararası banka finansal akımları artış göstermiştir. Bu ticari ve finansal gelişim sürecine ABD bankalarının öncülük ettiği söylenebilir. Amerikan bankalarının yabancı ülke şubeleri ile ABD dış ticaret hacmindeki gelişme arasında bir doğru orantı bulunmaktadır. Uluslararası düzeyde şube açan ABD uluslararası

bankalarının yanında Alman bankaları ve Japon bankaları da kendi ülke sanayisinin uluslararasılaşması ve deniz aşırı yatırımlarda bulunmasından ileri gelen firma taleplerini karşılamak üzere uluslararasılaşma sürecine girmiş ve şube sayısını artırmıştır (Aksoy, 1998: 153).

Ana ülke ile ev sahibi ülke arasındaki ekonomik entegrasyonun derecesi de bankaların doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını etkilemektedir (Clarke ve diğerleri, 2002: 4). Söz konusu iki ülke arasında ticaret bağlantılarının çok ve güçlü olması, ana ülke bankalarını ev sahibi ülkeye yatırım yapmaya teşvik edebilmektedir.

Diğer taraftan reel sektördeki yabancı sermaye yatırımlarının bankaların doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerinde nedensel etkiye sahip olup olmadığı da tam olarak açık olmadığı ifade edilebilir. İlişki diğer yönde de söz konusu olabilmektedir. Yabancı banka girişleri reel sektördeki yabancı sermaye yatırımlarını çekebilmesi veya her iki sektörde de doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını etkileyen başka faktörler bulunması söz konusu olabilir (Clarke ve diğerleri, 2002: 5).

1.3.2.2. Bankacılıkla İlgili Yasal Düzenlemeler ve Vergi Mevzuatı

Bankaların dışa açılabilmesi ana ülkenin bankacılık düzenlemelerinin ve ev sahibi ülkenin yasal düzenlemelerinin uygunluğu ile mümkün olabilmektedir. Diğer bir ifade ile ülkedeki yabancı bankaların girişi söz konusu bankalara karşı sergilenen yaklaşımla bağlantılıdır.

Bankacılık işlemlerine yönelik düzenlemeler, bankacılığın ulusal ve uluslararası gelişiminde önemli bir faktördür. Örneğin, karşılık oranı, faiz tavanı, sermaye yeterliliği ve likidite gibi düzenlemeler bankacılığın kârlılığını dolayısıyla uluslararası gelişimini etkilemektedir. Liberal politikaların varlığı yabancı bankaların yerel ülkelere yatırımlarını özendirici nitelik taşıırken kısıtlayıcı politikaların varlığı ise yabancı bankaları uzaklaştırıcı etkiye bulunabilmektedir. Bir ülkedeki vergi mevzuatının yabancı bankalar açısından cazip hale getirilmesi, bu bankaların faaliyetlerinin bu bölgelerde yoğunlaşmasını hızlandırmaktadır.

Ev sahibi ülkede var olan kısıtlamaların rekabeti sınırlandırmakta ve verimli olmayan yerel bankaları korumaktadır (Clarke ve diğerleri, 2002: 8). Bir ülkenin bankacılık sisteminin dışa açılabilmesi finansal mevzuatının buna müsaade etmesine bağlı olması doğrultusunda söz konusu olan yasal düzenlemeler yabancı bankaların piyasaya girmelerini sınırladığı gibi yerel bankaların da uluslararası ölçekte faaliyet göstermesini düzenleyebilir.

Yerel bankacılık uygulamalarında bankacılığa ilişkin çeşitli ürün, araç ve hizmetlerin sağlanamaması, yabancı bankaların ise bu güce sahip olması, yerel bankacılık sistemlerini yabancı bankalar gözünde cazip kılmaktadır. Öte yandan ülkedeki faiz oranlarının cazip olması, istikrara sahip ekonomik yapı, işgücü maliyetinin az olması, teknolojik alt yapının varlığı bankacılık sektörünün uluslararasılaşmasında gidilen yerel ülkedeki yasal düzenlemeler kadar önem arz etmektedir.

Yasal düzenlemeler içerisinde ele alınan döviz hesapları üzerindeki kontrollerin azaltılması da yabancı bankacılık işlemlerini artıran bir diğer husustur. Döviz kontrolleri bankaların uluslararası işlem hacmi ve gelir akımlarını azaltmaktadır. Bu da uluslararası bankacılığın gelişmesine engel olmaktadır. Çünkü satın alma gücünü yasal olarak ulusal sınırlar dışına çıkarmak mümkün olmazsa, ilgili ülkedeki ulusal ve yabancı banka şubeleri faaliyetlerine, yer aldıkları piyasalarda veya bölgelerde devam etmek zorunda kalacaktır. Söz konusu düzenlemeler dolayısı ile bankalar, kendilerine optimal piyasa payı ve kâr marjı sağlayacak düzenlemelerin söz konusu olduğu finansal merkezleri tercih etmektedir (Ekren, 1986: 28-29).

Karşılık oranı, bankaların kullanabilecekleri fonları, dolayısıyla kârlılığını etkilemektedir. Karşılık ayırmanın zorunlu olduğu durumlarda, bankalar ya bu tür uygulamaların olmadığı bölgelere kaymakta ya da diğer finansal araçların rollerini üstlenmeye başlamaktadır. Faiz tavanı ise, bankaların fon kaynak ve kullanım kompozisyonunu etkileyerek aktif ve pasif yapısının değişmesine neden olmaktadır. Kredi tavanları da, bankaların efektif kredi fonksiyon alanını değiştirmektedir. Bu nedenlerden dolayı bankalar, kendilerine optimal piyasa payı ve kâr marjı sağlayacak düzenlemelerin söz konusu olduğu finansal merkezleri tercih etmektedir (Ekren, 1986: 29)

1.3.2.3. Petrol Fiyatlarındaki Artış

1973 sonu ve 1980 yılında ve 2004-2005 yıllarında dünya petrol fiyatlarında söz konusu olan önemli artış, ticari bankalara birçok devletin kredi kaynağı olma özelliği kazandırmıştır (Parasız, 2009: 676). Petrol fiyatlarının artışı sonucu fonların petrol üreticileri elinde toplanması ve kredi talebi yüksek miktarlara ulaşan ülkelerin resmi kaynaklarının artan kredi ihtiyaçlarına karşı yetersiz kalması sonucu bu kredi ihtiyacı uluslararası bankaların devreye girmesi ile karşılanmıştır.

Petrol fiyatlarındaki artıştan dolayı, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin finansal taleplerinin karşılanması, kısa vadeli finansman ve özel sektöre sunulan krediler, uluslararası bankacılığın petrol krizinde ne derece önemli ve artan rol oynadığını gözler önüne sermektedir.

1.3.2.4. Banka Hizmetlerinde Sağlanan Karşılaştırmalı Avantaj ve İşlem Etkinliği

Bankaların kârlılıkları uzmanlaşma ile bağlantılıdır. Kredi, mevduat, yatırım ve yönetim bakımından uzmanlaşma banka kârlılığını etkilemektedir. Bankaların başarılı bir şekilde piyasa payını nasıl artırabildiği konusu pazarlama uzmanlığı alanına girmektedir. Kredilerin ve diğer aktiflerin getirileriyle risklerinin optimal düzeyde nasıl birleştirileceği ise yatırım uzmanlığı ile bağlantılıdır. Yönetim uzmanlığı ise karmaşık bir ilişkiler çerçevesinde tüm bu işlemlerin maliyetinin nasıl azaltılabileceği ile ilgilidir (Ekren, 1986: 12). Bu doğrultuda maliyetlerin azaltılabilmesi bankaları üstün kılmaktadır.

Uluslararası bankacılıkta bu tür avantajların elde edilmesi dolayısıyla etkinliğin temeli geniş örgütsel yapı, teknolojik yapı, bilgi birikimi ve ölçek ekonomileridir. Etkin bankalar, kârlılığı yüksek bankalar olup finansal piyasalardan aldığı payların ve genişleme potansiyellerinin olduğu söylenebilir (Parasız ve Yıldırım, 1994: 54).

Bankacılıkta etkinlik ölçüsü olarak spread ve markup dikkate alınabilir. Markup, bir bankanın mevduata ödediği faiz ile kredilerden alınan faiz oranları arasındaki farklılık iken, spread; mevduata ödenen ile kredilerden alınan ortalama fiyat arasındaki farklılıktır. Ulusal

rekabet bu tür farklılıkları ortadan kaldırmaktadır. Ulusal piyasaların dış rekabette büyük ölçüde korunmuş olması, ülkeler arasında spread ve markup'larda farklılığa neden olacaktır. Bu durum etkinliği daha yüksek ülkelerin bankalarının uluslararası piyasalardan daha fazla pay elde etmesini sağlamaktadır (Parasız, 2009: 675).

Uluslararası bankalar, çok dinamik bir yapı ve yönetime sahip olmaları, en yeni teknikleri uygulayarak optimum işlem düzeyine ulaşmak istemeleri ve ana ülke piyasasının doygun olması nedeniyle dışa açılmak istemektedirler.

1.3.2.5. Önemli Finansal Merkezlerde Pozisyona Sahip Olma İsteği

Gerek finansal merkezlerin geniş finansman ve yatırım imkânları sunması, gerekse şube açarak fon elde etme amacı, bankaların belirli finansal merkezlere yönelmesinin nedenleri arasında sayılabilir.

Bankalar açısından en önemli piyasa hem mevduat hem de kredi piyasası özelliklerine sahip olması nedeniyle Avrupa piyasalarıdır. Özellikle Londra piyasasında karşılık oranının düşük olması ve faiz oranlarına tavan getirilmemesi bankalar için çekicidir. Bunun yanı sıra söz konusu piyasada uluslararası bankaların müşterileri olan uluslararası iş çevreleri için, gelişmiş para ve sermaye piyasaları, sigorta, ulaşım ve haberleşme imkânları gibi alt yapı hizmetleri etkin düzeyde sunulabilmektedir (Parasız, 2009: 675)

Finansal merkezlerin en önemli özelliklerinden biri de liberal ekonomik politikalar yanında liberal yasaların da yürürlükte olmasıdır. Bu nedenle, bazı finansal merkezler vergi avantajı sağladıklarından bankaları kendilerine çekebilmektedir (Ekren, 1986: 15).

1.3.3. Uluslararası Bankaların Örgütsel Yapısı

Bankalar uluslararasılaşma sürecine girerken faaliyetlerini değişik organizasyon yapıları içinde sürdürmektedir. Bir bankanın uluslararası organizasyon şeklini ve yapısını, bankanın stratejisi, büyüklüğü, uluslararası işlerinin özelliği, ana ülke koşulları ve faaliyette bulunulacak ev sahibi ülkenin bankacılık düzenlemeleri etkilemektedir.

Bankaların ev sahibi ülkenin bankacılık sektörlerine girişini temel olarak iki şekilde ele alınabilir. Bunlardan birincisi bankaların ev sahibi ülkeye yapacağı başvuru neticesinde alacağı bankacılık lisansı ile yeni bir banka kurması iken, ikincisi bankanın ev sahibi ülkede faaliyette bulunan bankaları satın alması yoluyla gerçekleşmektedir. Bunun haricinde şube, temsilcilik bürosu açılması ve muhabir bankacılık bankaların uluslararası piyasalara giriş şekilleri arasında yer almaktadır.

Bankaların uluslararası hizmet sunmada atacağı ilk adım bankanın merkez şubesinde bir departman oluşturmasıdır. Bankanın dış işlemleri önemli boyutlara ulaşana kadar çoğu işlem bu departman vasıtası ile gerçekleştirilir. İş hacminin artması ve karmaşıklaşması sonucu uluslararası departman yoluyla etkin işlem ve faaliyet hacmine ulaşılmasının güç olması diğer örgüt tiplerinin kullanılmasını gerekli kılmaktadır (Takan ve Boyacıoğlu, 2011: 79).

1.3.3.1. Muhabirlik

Bir bankanın, işlemlerinin ve faaliyetlerinin az olduğu ülkelerde, belirlenmiş bazı işlemleri yapması için yerel bankayla anlaşma yapması durumunda, bağlantı kurulan bu yerel bankaya “muhabir banka” denir (Takan ve Boyacıoğlu, 2011: 79). Ana ülkedeki bankanın yerel ülkede şube açmak yerine bu yolu tercih etmesinin nedeni, muhabir bankacılıkta maliyetlerin daha düşük olmasıdır. Diğer bir ifade ile muhabir bankacılık, örgütsel genişleme imkânına sahip olmayan bir bankanın, uluslararası alanda müşterilerine hizmet sunmasının, uluslararası müşterilerinin ihtiyaç duyduğu yerel bilgi ve bağlantıları sağlamanın en ucuz yoludur. Muhabir bankacılıkta doğrudan yatırım ve yabancı piyasada fiziki olarak bulunmak söz konusu değildir. Muhabir bankalar kendi ülkelerindeki işlemleri, diğer ülkedeki banka adına takip etmektedir.

Muhabir hesapları bankanın yerel ülke parası cinsinden ya da dolar ve euro gibi uluslararası ödemelerde kullanılan paralar cinsinden tutulmaktadır. Muhabir banka karşı taraf adına kendi ülkesindeki alıcılara ödeme yapar ve borçlulardan tahsilatta bulunur. Tarafların birbirlerine finansman sağlamaları da söz konusudur. Karşı taraf adına poliçe kabulü, akreditif açma, şirket güvenilirlik araştırması gibi hizmetleri de kapsamakla

birlikte muhabirlik fonksiyonu esas olarak ithalat ve ihracat işlemleri sebebiyle borç ödemesi ve alacak tahsilâtına dayanmaktadır (Seyidoğlu, 2003a: 479).

Muhabir banka, diğer bankanın müşterilerinin yerel firmalarla ilişki kurmasını sağlayabilir. Ayrıca ülkesinin ekonomik ve politik yapısına ait bilgi aktarabilir, müşterilerle resmi kurumlar arasında ilişkilerin kurulmasına yardımcı olabilir ve istenildiğinde yerel firmalarla ilgili kredi değerlendirmesi yapabilir (Ekren, 1986: 97).

Muhabir bankacılığın, yurtdışı müşterilerine personel ve ofis bulunmaksızın hizmet vermesinin sağladığı avantajların yanı sıra muhabir bankaların kendi müşterilerine öncelik sağlaması, kredi vermede isteksiz davranılması gibi olumsuz yönleri de söz konusudur (Parasız, 2009: 677).

1.3.3.2. Temsilcilik

Bankalar, özellikle yabancı bir ülkede faaliyet gösteren müşterilerine kendi personelleri ile hizmet verebilmek üzere söz konusu yabancı ülkede veya ona komşu bir ülkede temsilcilik büroları açabilirler (Seyidoğlu, 2003a: 479). Temsilcilikler yabancı sermayeli bankaların yerel pazarlara girmek için kullandıkları en sınırlı örgütsel yapıdır. Mevduat kabulü ve kredi verme işlemleri yapmayan temsilcilik büroları genellikle evsahibi ülkeye ileride daha kapsamlı bir giriş yapma olasılığını test etmek üzere kurulmaktadır (Clarke ve diğerleri, 2001: 29).

Temsilciliklerin düşük bütçeli olmaları ve faaliyetlerine son verilmesinin kolay olması, yeni ve yüksek riskli piyasa keşfetmek için tercih edilebilmektedir. Yabancı bankaların şube ve iştirak şeklinde faaliyet göstermesine izin verilmeyen ülkelere faaliyet göstermenin bir yolu olan temsilcilikler klasik bankacılık hizmetleri yapmamakta; mevduat kabul etmemekte, kredi vermemektedirler (Hughes ve MacDonald, 2002: 90). Ev sahibi ülkedeki muhabir bankalara yapılacak ziyaretler için uygun konuma sahip olan temsilciliklerin yetkisi dâhilinde olan işlemler arasında, ana bankaya yapılacak ödemelere ve ana bankadan verilecek kredilere aracılık etme, bununla ilgili işlemlerin hazırlığını gerçekleştirme bulunmaktadır. Temsilcilikler, ana bankanın müşterilerine yerel ülke hakkında ekonomik, politik bilgi temin ederken, yerel firmaların kredi analizini yaparlar.

Öte yandan ana ülke bankasının şubesi durumunda olmayan temsilcilik büroları poliçelerle ilgilenmemekte, akreditif işlemleri yapmamakta, euro para işlemleri ile uğraşmamaktadırlar (Seyidoğlu, 2003a: 479).

Yerel piyasa hakkında düşük maliyette bilgi sağlama avantajı temsilcilikleri, iş hacminin düşük ya da belirsiz olduğu piyasalarda tercih edilen hizmet birimi haline getirmektedir. Temsilciliklerin sağladığı en önemli avantaj yerel piyasa hakkında düşük maliyetle bilgi edinmeye olanak vermesidir. Ayrıca yeni iş bağlantıları kurmak veya mevcut iş bağlantılarını kaybetmemek konusunda yardımcı olsa da genel bankacılık işlemlerini yerine getirme yetkisinin olmaması temsilciliklerin en olumsuz tarafıdır (Parasız, 2009: 677).

1.3.3.3. Acentelik

Şube ve temsilcilikler arasında yer alan acenteler, temsilciliklerden fazla daha kapsamlı fonksiyona sahipken, şubelerin fonksiyonlarının tamamına sahip değildirler. Örneğin, ABD’de acenteler yerel piyasadan mevduat kabul edemezken, tam ölçekli kredi işlemlerini yürütmektedirler (Hughes ve MacDonald, 2002: 92).

Büyük ölçüde ticari bankacılık işlemleriyle ilgili olan acenteler mevduat kabulü dışında her yönü ile tam bir bankaya benzemektedir. Yerel para piyasası ve döviz piyasalarıyla bağlantı kurma, ticari işletmelere kredi verme, kredi mektubu verme, kıymetli evrak alım satımı, ana bankanın nakit yönetimi işlemlerini gerçekleştirebilirler (Takan ve Boyacıoğlu, 2011: 81) .

1.3.3.4. Şube

Yabancı bir ülkede yapılacak bankacılık yatırımlarının en ileri şekli olan şubeler bankaların uluslararası piyasalarda aktif olarak faaliyet göstermeleri için seçilen bir yoldur.

Şubeler yasal ve fiili açıdan ana bankanın bir parçasıdır, diğer bir ifade ile ana bankanın bankacılık kurumu olup bağımsız yasal bir varlıkları söz konusu değildir. Şubelerin aktif ve pasifleri, izledikleri politikalar ana bankaya aittir. Şubeler yasal olarak

iki tür düzenlemeye tabidir. Bu düzenlemeler ana ülke ve ev sahibi yabancı ülkenin yasal kurallarıdır (Ekren, 1986: 100).

Ev sahibi ülkede tüm ulusal ve uluslararası bankacılık hizmetleri sunabilen şubeler, bu ülkedeki yerli ve yabancı tüm bankacılık kuruluşları ile rekabet içinde faaliyet göstermektedirler. Şubeler yatırım yapılan ülkede ve bu ülkenin çevresindeki bölge ülkelerinde kısa vadeli kurumsal kredilerin kullanılması ve uluslararası ticaretin finansmanı faaliyetleri üzerine yoğunlaşmaktadırlar. Ayrıca para, döviz ve hisse senedi piyasalarında da aktif olarak yer almakta ve ana ülke bankasının bu piyasalarda bulunan yatırımlarının yönetimini gerçekleştirmektedirler (Bumin, 2007a: 15). Şubelerin bu anlamda temel avantajı bankacılık faaliyetlerini ana bankanın unvan ve yasal sorumluluğu altında göstermesidir.

Şubenin ana bankanın yurtdışındaki uzantısı olması nedeniyle yatırılan mevduatın ana bankanın yasal güvencesine sahip olduğu gibi, krediler de ana bankanın mali kapasitesi ile orantılıdır (Seyidoğlu, 2003a: 480). Ana bankanın müşterilerine geniş çapta hizmet sunmasını sağlayan şube biçiminde örgütlenme ile ana bankanın yabancı ülkedeki faaliyetleri üzerinde en iyi denetimi sağlanmaktadır.

Örgütsel şekiller arasında en fazla hizmet olanağına sahip şubeler yatırım bankacılığı faaliyetlerini yürütememektedirler. Öte yandan yer, donanım, uzman personel temininin ana bankaya maliyeti, şube tipi örgütlenmenin dezavantajları olarak sıralanabilir.

1.3.3.5. Bağımlı Banka

Ana ülke bankasının yabancı piyasalarda kendilerine bağımlı banka kurdurmak yolu ile faaliyet göstermesi ve genel bankacılık işlemleri yapması söz konusu olabilmektedir. Ev sahibi ülkenin yasalarına göre faaliyet gösteren bağımlı bankalar ayrı kimliğe sahip kuruluşlardır.

Yasal kredi sınırları şubelerde olduğu gibi ana ülke bankasının mali kapasitesine göre değil, kendi özkaynaklarına göre belirlenir. Ana bankanın sorumluluğu ise yerel bankaya yatırılan sermaye ile sınırlıdır. Bu noktada şubeler ana bankanın imajı

doğrultusunda müşteri çekebilmektedir. Bağımlı bankaların şubelerden farklılaştığı bir diğer nokta da hizmet alanının daha geniş olmasıdır. Şubeler genellikle yerel ülkede yabancı sayılan iş çevrelerine hizmet vermekte ve yerel firmalarla çalışmakta güçlük yaşamakta iken bağımlı bankalar her iki kesime aynı oranda hizmet sunma olanağına sahiptirler (Parasız, 2009: 679).

Yabancı bankaların ev sahibi ülkede şube şeklinde faaliyet göstermelerine izin verilmediği durumlarda yalnızca yerel ülke yasalarına göre banka kurmalarına imkân verilmesi söz konusu olabilmektedir (Takan ve Boyacıoğlu, 2011: 83).

1.3.3.6. Konsorsiyum Bankaları

Konsorsiyum bankaları çeşitli ülkelere mensup iki veya daha fazla bankanın mülkiyetinde bağımsız olarak kurulan bankalardır (Seyidoğlu, 2003a: 482). Konsorsiyum bankalarının en önemli özelliği, bankayı oluşturan ortak bankalardan hiçbirisinin % 50'den fazla bir paya sahip olmaması ve ortakların aynı ulustan olması zorunluluğunun bulunmamasıdır. Ortak bankalardan her biri sermayeye katılım oranında konsorsiyum bankasının yönetim kurulunda temsil hakkı kazanmaktadır (Aksoy, 1998: 169).

Çokuluslu işletmelerin faaliyet hacmindeki büyüme neticesinde birçok alanda uluslararası işbirliği gerekliliğinin artması, bankaların fon sağlamak amacıyla bankacılık konsorsiyumu oluşturmayı tercih etmelerine neden olmaktadır. Konsorsiyum bankaları bankalar konsorsiyumundan ayrı oluşumlardır. Bankalar konsorsiyumu, belirli bir kredi işlemini finanse etmek amacıyla hareket eden ve kendi bağımsızlıklarını kaybetmeyen ve geçici olarak kurulan grup iken, oluşturulan konsorsiyum bankaları ortakların belirlediği çerçevede bağımsız bir kuruluş olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler (Ekren, 1986: 103).

Kredi sendikasyonlarının oluşmasında önemli rol oynamakla birlikte, şirket tahvillerine yüklenim hizmeti (underwriting) sağlamak, euro para piyasası işlemleri yapmak, şirketler arası birleşmeleri organize etmek vs. faaliyetlerle ilgilenirler (Parasız, 2009: 680). Mevduat kabul etmeyen konsorsiyum bankaları, yatırımların finansmanına odaklıdırlar.

Bir üyenin limitini aşan projelerin finansmanına imkân sağlaması, herhangi bir ülkedeki merkez bankası sisteminin denetimine bağlı olmaması ve her üyenin özel uzmanlıklarını bünyesinde bulundurmasından dolayı daha uygun bir risk-gelir dengesinin kurulmasını kolaylaştırması konsorsiyum bankalarının sahip oldukları avantajlardır. En büyük dezavantajı ise bu tip kurumları destekleyecek ülke veya merkez bankasının olmaması nedeniyle finansal kriz döneminde yaşanabilecek fon bulma sorunudur (Ekren, 1986: 105).

1.3.3.7. Kıyı Bankacılığı

Yasal müdahaleler, vergiler ve kısıtlamaların az olduğu piyasaları faaliyet alanı olarak kullanan bankacılık türüdür. Dıştan dışa bankacılık olarak da tanımlanan kıyı bankacılığında ülke dışından sağlanan fonların yine ülke dışında kullanılması amaçlanmaktadır (Emir, 1992: 40).

Kıyı bankacılığı, kurulu olduğu ülkenin ekonomik ve politik istikrarı, bankacılık yasa ve yönetmeliklerindeki düzenlemelerde esneklik, diğer bankacılık uygulamalarına nazaran daha etkin olan gizlilik ilkesine tam bağlılık, kambiyo kontrollerinde esneklik, vergi avantajları, uluslararası finansal merkezlerle yakın ve aynı zaman diliminde olmayı gerektiren coğrafi konum avantajı, telekomünikasyon ve kalifiye eleman gerekliliği başta olmak üzere bir takım önkoşulların varlığı sonucu başarıya ulaşabilmektedir (Emir, 1992: 42-52).

Ana ülkenin bankalar üzerine koymuş olduğu karşılık bulundurma zorunluluğu, vergiler ve faiz sınırlandırması gibi hükümet müdahaleleri sonucunda bankalar, ana ülke yasal düzenlemelerinin ülke sınırları dışında geçerli olmaması nedeniyle yurt dışında şubeler açarak işlemlerini bu şubeler üzerinden yürütme yoluna gitmekte ve böylece maliyeti artırıcı bazı kısıtlamalardan da kurtulmaktadırlar (Seyidoğlu, 2003a: 483).

Kıyı ötesi bankacılık merkezleri temelde kayıt ve fonksiyonel merkezler olmak üzere ikiye ayrılırlar. Kayıt merkezleri fiilen kıyı bankacılığının yapılmadığı, uluslararası bankaların az sayıda şube, bazı durumlarda hiç şube açmaksızın faaliyette buldukları ve vergi avantajı nedeniyle, diğer finansal merkezlerde gerçekleştirdikleri kredi ve tahvil

operasyonlarını üzerilerinden geçirdikleri finansal merkezlerdir (Öçal ve Çolak, 1999: 269). Bahamalar ve Cayman adalarındaki işlemlerin önemli bir kısmı kayıt merkezi işlemlerdir. Fonksiyonel merkezler ise mevduat kabulü ve borç verme işlemleri dahil faaliyet konusunu oluşturan her türlü işlemin fiilen yapıldığı merkezlerdir. Londra, New York, Lüksemburg ve Hong Kong fonksiyonel merkezlerdir (Aksoy, 1998: 171).

1.3.4. Uluslararası Bankacılık İşlemleri

Ekonomik ilişkilerin uluslararası boyutta ilerlemesi gerek finansal birimlerin uluslararası nitelik kazanarak genişlemesini, gerekse finansal hizmetlerin çeşitlenmesini sağlamıştır. Uluslararası bankalar fon transferi, mevduat kabul etme, kredi verme, döviz ticareti gibi klasik bankacılık hizmeti sunmakla birlikte danışmanlık ve birçok faaliyet göstermektedir.

1.3.4.1. Fon Transferleri

Uluslararası alanda faaliyet gösteren bankaların klasik hizmetlerinden biri fon transferidir. Uluslararası faaliyet gösteren bir bankanın temel fonksiyonları, değişik araçlarla ödemeleri yapmak ve finansal aracılık işlemini gerçekleştirmektir (Ekren, 1986: 133). Uluslararası ödemeler, ülke içindeki bankacılık kurumları ile farklı ülkelerde faaliyette bulunan bankalar arasındaki karşılıklı ilişkiler yoluyla yerine getirilmektedir. Uluslararası fon transferleri yabancı banka şubeleri veya muhabir ilişkiler yoluyla yürütülmektedir. Bu bankacılık birimleri ana banka veya müşteriler adına birçok işlemi yapabildiğinde fon transferini doğrudan veya basit bir şekilde gerçekleştirmektedir.

Bankalar ticari amaçlarla faaliyet gösteren kuruluşlardır. Uluslararası ödemeleri gerçekleştirerek müşterilerine hizmet verebilmek için, dünyanın öteki ülkelerindeki bankalarla muhabirlik ilişkisi içerisine girmektedirler. Yurt dışındaki muhabir banka, çok uluslu bir bankanın yabancı ülkede faaliyet gösteren bir şubesi olabileceği gibi, tamamen bağımsız başka bir banka da olabilmektedir. Muhabir bankalar birbirleri üzerinde ve o yabancı ülkenin ulusal paraları cinsinden, her an kullanılabilecek alacak hesapları bulundurmaktadırlar. Bu hesaplara düşürülen alacak ve borç kayıtları ile uluslararası ödemeler gerçekleştirilmektedir (Seyidoğlu, 2009: 371).

Bankalararası ilişkilere dayalı uluslararası fon transferlerinde üç aşama vardır: İlk aşamada, borçlu bankasından transfer işlemi yapmasını istemektedir. İkinci aşamada söz konusu banka borçlunun hesabını borçlandırırken muhabir bankanın hesabını alacaklı pozisyona getirir. Daha sonra, muhabir bankaya hesap ve ödeme konusunda bilgi verilmektedir. Son aşamada ise, muhabir banka borçlunun bankasında gönderilen bilgiler ışığında alacaklıya ödemedede bulunmaktadır. Fon transfer süreci borçlunun transferi başlatmada ve borçlunun bankasının ödemeyi yapmada kullandığı metotlara bağlı olarak önemli ölçüde değişmektedir (Ekren, 1986: 134).

1.3.4.2. Mevduat Kabulü ve Kredi Verme

Mevduat kabulü ve kredi verme işlemleri bankacılık açısından ulusal alanda olduğu kadar uluslararası alanda da önemli bir fonksiyondur. Bu fonksiyon yerine getirilirken amaçlanan mevduatları düşük maliyetle elde etmek ve bu fonları düşük riskli, yüksek getirili alanlara kredi olarak sunmaktır.

Bankalar ulusal çerçevede topladıkları tüm mevduatları uluslararası çerçevede de toplayabilmektedir. Uluslararası bankacılıkta, bankanın bulunduğu ülkenin vatandaşlarına yönelik ve uluslararası alanda mevduat kabulü söz konusudur.

Kaynakların kullanımı, elde edilecek fonların maliyetine ve kısıtlamalarına bağlıdır. Yabancı bankalar ev sahibi ülkelerin verdiği izinler ölçüsünde ulusal mevduatları toplamakta, öte yandan yerli müşterilere bir dizi hizmetler sunmaktadır.

Ulusal çerçevede olduğu gibi uluslararası çerçevede de en önemli gelir kaynağı kredilerdir. Uluslararası kredi vermede en aktif olan bankalar şüphesiz ki yurtdışında bir şubeye ya da yabancı piyasada benzer görevi görebilecek kurumlara sahip olan bankalardır.

Uluslararası ekonomik ilişkilerin meydana getirdiği kredi türleri nakdi ve gayrinakdi kredi biçimindedir. Uluslararası nakdi krediler arasında dış ticaretin finansmanı ile ilgili olanı en temel kredi türüdür. Dış ticaretin finansmanı, ithalat ve ihracatın finansmanını kapsamaktadır. İthalat finansmanı akreditif, poliçe, teminat mektubu, banka akseptansları gibi uluslararası finansal araçlar yoluyla ve fatura, konşimento gibi

dokümanlar esas alınarak yapılmaktadır (Kocaimamoğlu, 1980: 19-25). İhracatın finansmanı ticaret yapısına bağlıdır. Bununla birlikte, sağlam kredi değerlendirmesi, kârlılık, teminat ve geri ödenmeme gibi durumlar son derece önemlidir.

Dış ticaretin finansmanı yanı sıra ulusal ve uluslararası firmalara yönelik krediler, sendikasyon kredileri, forfaiting gibi devredilebilir kıymetli evraklara yapılan plasmanlar, bankalara yönelik krediler, proje finansmanı, devletler veya resmi kurumlara yönelik krediler de uluslararası bankaların sundukları kredi türleridir (Ekren, 1986: 139-142).

Ulusal ve uluslararası firmalara yönelik krediler; firmaların uluslararası ilişkilerinin son derece önemli olduğu kredi türüdür. Ticareti ve cari işlemleri finanse etmek, sermaye ve alt yapı yatırımları satın almak, sermayenin verimliliğini artırmak, döviz kayıplarını azaltmak gibi bir dizi amaçla alınmaktadır. Kredilerin büyük bir kısmı sağladığı avantajlardan dolayı yabancı firmalara yönelmektedir (Ekren, 1986: 139).

Sendikasyon kredileri; özellikle bir bankanın sunabileceğinden daha fazla krediye ihtiyaç duyulan firmaların talebini karşılayan kredilerdir. Birden fazla bankanın kredilendirme işlemine katılımı maliyet ve riskin azalmasını sağlamaktadır.

Devletlere ya da kurumlara yönelik krediler, ödemeler dengesi açıklarını kapatma, uzun dönemli yatırım programlarını finanse etme, yüksek getirili aktif satın alma ve borç faizlerini ödeme gibi çeşitli nedenlerle borçlanma ihtiyacı içinde bulunan kurumlar uluslararası alanda faaliyet gösteren kurumların önemli plasman alanını teşkil etmektedir. Bu tip kredide ülkenin risk analizinin yapılması önemli bir husustur (Takan ve Acar Boyacıoğlu, 2011: 73).

1.3.4.3. Döviz Ticareti

Uluslararası işlemler yabancı para birimleri kullanmayı gerektirdiği için paraların değişimi söz konusudur. Bankalar uluslararası işlemlere, dolayısıyla döviz piyasasına doğrudan ve dolaylı olarak değişik şekillerde girmektedir.

Uluslararası bankalar döviz ticaretini genellikle uluslararası alanda para ticareti fonksiyonunu gören birimlerle yapmaktadır. Bankaların uluslararası işlemlere giriş şekillerinden biri ticari bankaların yabancı paraları bireylerden ya da firmalardan alması ve satmasıdır. Diğerleri ise bankaların piyasada piyasa yapıcı rolü üstlenmeleri, yabancı para birimi ile belirlenmiş mevduat kabulü ve kredi hizmetleri sunmaları, farklı para ve sermaye piyasası merkezleri arasında arbitraj işlemi yapmaları, bankaların döviz yönetim hizmeti sunmalarıdır (Ekren, 1986: 144).

Bankalararası döviz ticareti genellikle yabancı bankalardaki para cinsinden tutulan mevduat hesapları aracılığıyla yapılmaktadır. Bankaların gerek kendi aralarında gerek bankalarla banka dışı işletmeler arasında ve gerekse bankalarla merkez bankası arasında gerçekleşmekte olan döviz ticareti, döviz bazında mevduat bulundurmayı, kur değişikliklerinden kâr elde etmeyi hedefleyen spekülatif işlemleri ve döviz piyasaları aralarındaki fiyat farklılıklarından kâr elde etmeyi (döviz arbitrajı) hedefleyen işlemleri de kapsamaktadır. Döviz ticareti peşin (spot) ve vadeli (forward) işlem teknikleri yardımıyla yapılmaktadır.

1.3.4.4. Danışmanlık Hizmeti

Uluslararası bankalar, önceki başlıklarda sıraladığımız klasik hizmetlerin yanında uluslararası firmalara danışmanlık ve yönetim hizmeti sunabilmektedir.

Uluslararası alanda bankacılık işlemi yapan bankalar; karşılıklı ticarete ticaret şirketlerine hizmetlerini gerekli bilgiyi aktarmakta yani danışmanlık yapmaktadırlar. Danışmanlık hizmeti uluslararası ticarete oluşabilecek riskleri, iş imkânlarını ortaya çıkartmakta önemli bir etkidir. Bağlı ticarete ilişkin belgelerin düzenlenmesinde teknik yardım sağlarlar. Bankalar bu hizmetlerin karşılığında gelir elde etmekte, yeni müşteriler kazanmaktadırlar (Apak, 1993: 29).

Farklı uluslararası bankalar, ülke riskinin değerlendirilmesine ilişkin sistemler konusunda bir dizi çalışma, döviz riskinin kontrolü konusunda tavsiyeler, dünyanın farklı bölgelerinde iş yapma gibi uzmanlık gerektiren birçok konuda mektup şeklinde belirli aralıklarla çıkan yayın gönderme hizmetlerini sağlamaktadır (Apak, 1993: 29).

Bankalara danışmanlık yapma fırsatını veren alanlardan biri de birleşme ve ele geçirme uygulamalarıdır. Finansal problemlerin farklılığı ve fazlalığı, bankaların uzun dönemli finansal ve işletme stratejileri alanında danışmanlık alanı oluşturmuştur.

Özellikle formel dokümanları hazırlanması ve bu konu ile ilgili olarak yürürlükte bulunan hukuksal kurallar konusunda bankaların uzmanlıkları önemli boyutlara ulaşmıştır

Bankaların ülke riskiyle ilgili değerlendirmeleri özellikle müşterileri olan çok uluslu firmalar veya ilgili ülkeyle ticari yahut yatırım ilişkisine girecek, özellikle orta ölçekli yerel firmalar açısından son derece önemlidir. Çünkü firmalar bankaların derlediği bu bilgiler ışığında ekonomik ilişkilerinin geleceğini planlamaktadır.

Bazı bankalar da belirli faaliyet alanlarında uzmanlaştığından, bu konularda faaliyet gösterecek firmalara detaylı bilgi sunabilmektedir. Özellikle sektörel analizlerde uluslararası bankaların çoğu farklı uzmanlıklara sahip olduğundan müşterilerine bu konuda tüm bilgileri sağlayabilmektedir. Bu nedenle, birçok uluslararası banka, sektörel analizde değişik noktaların detaylı şekilde incelenebilmesi için gerekli uzman elemanları istihdam etmek zorunda kalmıştır (Takan ve Acar Boyacıoğlu, 2001: 106-107).

1.3.4.5. Yönetim Hizmetleri

Uluslararası bankaların gördüğü diğer bir işlem de finansal aracılıktır. Finansman işlemlerinin ve aracılık sürecinin uluslararası alanda genişlemesi ile uluslararası finansal yönetimin çerçevesi genişlemektedir. Finansal yönetim uluslararası boyutta genel olarak aktif pasif yönetimi, döviz risklerinin yönetimi, performans değerlendirmesi ve tahminini içermektedir.

Aktif yönetimi yurtiçinde ya da yurtdışında değişik para birimleri ile bir dizi işlemin yönetimidir. Pasif yönetimi ise; değişik para birimleri ve piyasalar kullanılarak oluşturulan kısa ve uzun dönemli borçlanmaların yönetimidir. Döviz risklerinin yönetimi döviz kuru değişikliklerinin bilanço gelir ve nakit akımları üzerindeki etkilerinin ölçümü ve bu risklerin yönetimidir. Performans değerlendirmesi; değişik ekonomik birimler için

muhasebe teknikleri ile ilgili bilgiler sunmaktadır. Tahmin işleri uluslararası çerçevede fiyatların, enflasyon ve faiz oranlarının, döviz kurlarının tahmini ile ilgilidir.

Uluslararası bankalar, geniş bankacılık ağı nedeniyle konuların en etkin yönetimini gerçekleştirebilmektedirler. Uluslararası bankalar, portföy yönetiminde bireysel yatırımcılar ve firmalar için borsa yatırımları sunmaktadır. Bu çerçevede hisse senetlerinin pazarlanması, yönetimi, korunması, yatırım danışmanlığı ve yönetimi gibi hizmetler yer almaktadır (Apak, 1993: 30).

1.3.4.6. Diğer Hizmetler

Bankalar uluslararası alanda klasik bankacılık faaliyetleri olarak tabir edilen faaliyetler, danışmanlık ve yönetim hizmetleri dışında farklı hizmetler de sunmaktadır.

İç ve dış ticarete kullanılan finansman yöntemlerinden biri olan *factoring* uluslararası bankaların yöneldiği bir faaliyet alanıdır. Satıcı firmanın bir satıştan doğan alacak hakkının faktör ya da factoring şirketi adı verilen kuruluşa devri esasına dayanır.

Uluslararası factoringde, ihracatçı, satışın tutarı ve yapısı ile ilgili bilgilerle kendi ülkesindeki bir factoring şirketine başvurur. Factoring şirketi ise yaptığı araştırmalardan sonra belirli ülkeye yönelik alacakların tümünü veya bir kısmını satın alabileceğini satıcı (ihracatçı) firmaya bildirir. Satıcının alacaklarını tahsil etmeyi kabul eden, kendi ülkesindeki alıcının ödememesi veya ödeyememesi halinde ödeyeceğini taahhüt eden bir faktör tarafı da muhabir faktördür. Alıcıyı değerlendirebilecek olan muhabir factoring şirkettir. Bu değerlendirmeler sonucunda yerel factoring şirketi ve muhabir factoring kuruluşu arasında bir devir sözleşmesi imzalanır (Seyidoğlu, 2003a: 435).

Malın ihracatından sonra ithalatçıdan alınan satış bedeli faktör tarafından ihracatçıya isteği doğrultusunda vade sonunda veya peşin olarak ödenir. İhracatçının alacak hakkını satın alan faktör, senedin vadesi geldiğinde senedi muhabir bankaya ibraz eder ve bedelini tahsil eder. Factoring firması factoring işlerinde alıcıların ödeyememe riskini üstlenerek alacak yönetimi, alıcının itibarını araştırarak riskini üstlendiği alacakların tahsil işlemleri ile ilgilenerken, tahsilât yönetimi hizmeti görmektedir. Öte yandan

uluslararası bankalar önceden belirlenmiş kredi limitleri içinde satış bedelinin örneğin % 80 gibi bir bölümünü satıcıya ödediği için nakit yönetimi sağlamış olacaktır (Seyidoğlu, 2003a: 435-436). Buna göre uluslararası bankalar faktoring işleminde sırasıyla alacak yönetimi, tahsil edilememe riskini bertaraf etme ve finansman sağlama görevlerini üstlenmiş olmaktadır.

Uluslararası bankaların sunduğu bir diğer hizmet türü ise *forfaiting*dir. Özellikle yatırım (sermaye) mallarının ihracatından doğan orta vadeli ve belli bir ödeme planına bağlı olarak tahsil edilebilecek bir alacağın iskonto karşılığı bir banka veya bu konuda uzmanlaşmış *forfaiting* şirketi tarafından satın alınmasıdır. Burada ithalatçının ihracatçıya sunduğu eşit aralıklı vadeler taşıyan poliçe, bono gibi ödeme planının ithalatçı firmanın ülkesindeki garantör banka tarafından garanti edilmiş olması esastır (Apak, 1995: 109).

Forfaiting işleminde genelde 4 taraf vardır. İhracatçı, kredili ihracatı finanse eden banka *forfaiter*, ithalatçı ve garantör banka. İhracattan doğan alacak hakkının *forfaiter* tarafından satın alınacağı taahhüdünün ihracatçı tarafından almasının ardından mal ihraç edilir. Sevk belgeleri ithalatçının bankası olarak da nitelendirebileceğimiz garantör bankaya gönderilir. Garantör banka, poliçe kabulü ve senet karşılığında belgeleri ithalatçıya teslim eder. İhracatçı, garantör (muhabir) bankanın aval kaydını taşıyan senet ya da poliçeyi *forfaiter*e ibraz ederek mal bedelini alır. *Forfaiter* bu senedi muhabir bankaya ibraz ederek bedeli tahsil eder. İthalatçının ödemeyi yapmaması durumunda garantör ödemeyi gerçekleştirmek yükümlülüğu altındadır. Ayrıca, *forfaiter* ödemenin yapılamaması durumunda ihracatçıya başvuru hakkına sahip değildir.

Alacak hakkını alan banka, kredi ve ülke risklerini üstlenme, ithalatçının kredi duyarlılığını saptama, finansman sağlama, tahsil edilmeme riskini üstlenme gibi görevler görürken, ithalatçının kredi itibarını değerlendirmektedir (Seyidoğlu, 2003a: 439).

Leasing; Uluslararası bankalar kendi *leasing* şirketlerini kurarak yada departmanları vasıtasıyla *leasing* hizmeti sunabilmektedirler. *Leasing* (finansal kiralama) özellikle yatırım malları üzerinde yapılmaktadır. Bir malın mülkiyet hakkını elinde bulunduran *leasing* şirketinin bir bedel karşılığında kullanım haklarını kiracıya devretmesi işlemidir. Vade sonunda kiralanan varlığın mülkiyet hakkı belirlenen bir değer üzerinde kiracıya

kalmaktadır. Uluslararası işlemler söz konusu olduğunda sözlenebilecek husus, leasingin ithalatın orta vadeli finansmanı olması hususudur.

Finansal Aracılık (Underwriting) Üstlenimi; Uluslararası bankaların, şirketlerin çıkardıkları menkul kıymetleri satın alarak kendi nam ve hesabına halka satmayı yüklenmesidir. Menkul kıymetlerin satışında herhangi bir yükümlülük üstlenmeksizin ihraç edilen menkul kıymetlerin satılmayan kısmının yayınlayan firmaya iadesi gibi, aracı kurumun yükümlülük üstlenmesi söz konusu olabilmektedir.

Öte yandan tam yükümlülük (full underwriting) ve bakiye yüklenimi (stand-by underwriting) şeklinde yükümlülüğün üstlenilmesi uygulamaları mevcuttur. Tam yükümlülükte pazarlamacı banka, önce ihraç edilecek menkul kıymetleri satın alarak satış işlemine geçmektedir. Finansal kurumun satılmama riskini baştan üstlendiği bu tam yükümlülüğe karşın bakiye yüklenimi uygulaması söz konusu olmaktadır. Bakiye yükleniminde pazarlamacı kurum yedek alıcı olarak beklemekte, çıkarım süresi sonunda satılmayan menkul kıymetleri bedel ödeyerek satın almaktadır (Çıkrıkçı, 2005: 63).

Bakiye yükleniminde menkul kıymetlerin süresinde satılabilmesi durumunda alınan komisyon ve ihraç sırasında alım ve satım fiyatları arasındaki farkın kâr meydana getirmesi, bankaları underwriting uygulamalarına yöneltmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YABANCI SERMAYELİ BANKA GİRİŞLERİNİN ETKİLERİ

Ülkelerin bankacılık sektörlerine yabancı sermayenin katılımının gerek ekonomi gerekse de bankacılık sistemi üzerine etkileri söz konusudur. Çalışmanın bu bölümünde yabancı banka girişlerinin, giriş yapılan ülkenin ekonomisine ve bankacılık sistemine etkileri ile yabancı mülkiyetinin bankalara etkileri ele alınmıştır. Ayrıca, yabancı sermaye girişlerinin Türk bankacılık sistemindeki etkileri de ele alınmıştır.

2.1. Ülke Ekonomisine Etkileri

Finansal yapı ve finansal kurumlardaki gelişme reel büyümeyi kolaylaştırmakta, finansal az gelişmişlik ise büyüme sürecinde sorunlara neden olmaktadır. İktisadi faaliyetlerdeki artışlar, para arzında, tasarruflarda, reel yatırımlarda ve finansal piyasalarla finansal kurumlardaki artışa bağlıdır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde önemli finansal aracı kurum olan bankaların ekonomik kalkınmaya etkin bir şekilde katkıda bulunmaları, bankacılığın yasal statüsüne, banka ve şube sayısına, ölçek ve yoğunlaşma oranına bağlıdır (Ekren, 1986: 221).

Yabancı sermayeli bankaların ev sahibi ülkelerin ekonomilerine olumlu ve olumsuz yönde etkileri olabilmektedir. Yabancı bankalar fon transferi kanalıyla dış ticareti finanse etmektedirler. Dış ticaretin finansmanı noktasında taraflar arasında bir bakıma garantör konumda olan yabancı bankalar, parasal sorunların ortadan kalkmasını sağlayabilecek ve dolaylı yoldan ihracatın gelişmesine yardımcı olacaktır.

Yabancı bankalar ev sahibi ülkedeki ekonomik şoklardan yerel bankalara kıyasla daha az etkilenmektedir. Portföylerinin daha iyi çeşitlenmiş olması nedeniyle yerel bankaları ciddi bir şekilde etkileyen şoklar, yabancı bankaları etkilememektedir. Buna göre, tamamen yerel bankaların var olduğu finansal sistemler, yabancı bankaların da yer aldığı

finansal sistemlere göre ekonomik şoklara karşı daha savunmasız olmaktadırlar. Böylece reel sektöre finansal akımları yeniden hızla kazandıran yabancı bankaların varlığı, şokların finansal sistem üzerindeki etkisini azaltmakta ve sistemin şoklara karşı savunmasızlığını azaltmaktadır (Paula ve Ales, 2006: 4-5) .

Gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankaların bir diğer katkısı, ekonominin çalkantılı dönemlerinde, genellikle kriz sonrasında bankacılık sektörüne sermaye kaynağı olması yönündedir. Bankacılık sektörüne sermaye kaynağı olarak, ekonomik şoklardan etkilenmeyen yabancı bankalar uygun adaylardır (Paula ve Ales, 2006: 5).

Yabancı bankaların, ev sahibi ülke üzerindeki olumlu katkılarını ifade eden çalışmalar yanında özellikle gelişmekte olan birçok ülkede yabancı bankaların ekonomik sistemlerini olumsuz yönde etkilediğini ileri süren çalışmalar da mevcuttur. Yabancı sermayeli bankaların, yerel banka kredilerinin istikrarını azaltması ve herhangi bir kriz karşısında yerel piyasalardan hızla çekilebilmeleri de söz konusudur (Dages ve diğerleri, 2000: 19). Yabancı bankaların olumlu ve olumsuz etkileri, ev sahibi ülkelerin hükümet sistemleri ve yabancı bankaların ev sahibi ülke ekonomisinde oynadığı role bağlıdır (Ekren, 1986: 224).

2.2. Bankacılık Sistemine Etkileri

Finansal hizmetlerin uluslararasılaşmasının; yabancı sermayeye daha iyi erişim, yerel finansal hizmetler ile daha iyi düzenlenmek ve denetlenmek suretiyle yerel mali altyapının iyileşmesi şeklinde önemli yararları bulunmaktadır (Claessens ve Glaessner, 1998: 8). Finansal hizmetlerde serbestleşme ile söz konusu yapıya ilişkin olarak uluslararası standartlara uyum yönünde düzenlemeler yapılmıştır. Bu doğrultuda yabancı sermayeli banka nüfuzu dünya standartlarında bankacılık prensiplerinin uygulanmasına, daha gelişmiş muhasebe standartlarının uygulanmasına katkı sağlamaktadır.

Yabancı bankaların girişinin serbestleştirilmesinin sağladığı önemli faydalar bir takım nedenlere dayanmaktadır. Bunlardan ilki, yabancı banka girişi önündeki engellerin azaltılmasının uluslararası sermaye piyasalarına erişimi artırmasıdır. İkincisi, yabancı banka girişi için söz konusu olan kısıtlamaların gevşetilmesinin, yerel finansal piyasalarda

rekabeti uyararak ve yerel bankacılık piyasasında daha modern bankacılık becerileri, yönetim ve teknoloji uygulamalarını kolaylaştırarak, geliştirerek finansal hizmetlerin kalitesini ve ulaşılabilirliğini geliştirmesidir. Bir diğeri ise yabancı bankalara açıklığın hem yerel finansal politika hem de finansal altyapıdaki iyileştirmeleri ve yerli finansal geliştirmeyi teşvik etmesidir. Finansal altyapı mali işlemlerin dayanağı olan hukuk sistemi ve düzenleyici ve denetleyici bir sistemi içermekte ve altyapıdaki gelişmeler finansal hizmetlerin sağlanmasını ve mali sistemin daha istikrarlı olmasını kolaylaştırmaktadır (Levine, 1996: 236). Bu doğrultuda yabancı banka katılımının etkileri performans, kredi tahsisatı, ürün ve teknoloji üzerine söz konusu olan etkiler tabanında ele alınabilir.

Yabancı girişinin ev sahibi ülkelerin bankacılık sektörüne etkilerinin tespiti noktasında yapılmış çeşitli çalışmalar mevcuttur. İlgili çalışmalara ve bu çalışmaların bulgularına takip eden başlıklarda yer verilmiştir. Söz konusu çalışmalar ile yabancı banka girişinin yerel bankaların performansına, kullandıkları kredilere ve sundukları ürün, hizmet ve sahip oldukları teknolojik imkânlarla etkileri hususunda gerek aynı, gerekse farklı bulgular ortaya konulmuştur.

2.2.1. Yerel Bankaların Performansı Üzerine Etkileri

Bankacılık sektörüne yabancı girişinin yerel bankaların performansları üzerine etkileri literatürde yaygın olarak ele alınmıştır. Yabancı banka girişinin etkilerini farklı boyutlarda ele alan çalışmalardan öne çıkan bazıları Claessens ve diğerleri (1998), Hermes ve Lensink (2001), Bayraktar ve Wang (2004) tarafından yapılan çalışmalardır.

Farklı dönem ve ekonomilerin ele alınması suretiyle yabancı girişinin yerel bankaların performansına etkilerini araştıran çalışmaları ve bunlar sonucunda elde edilen bulguları takip eden paragraflarda olduğu gibi ifade etmek mümkündür. Performans göstergesi olarak kârlılık, net faiz geliri, genel giderler, faiz dışı gelirler, kredi karşılıkları vb. ele alınabilir. Yabancı girişinin performansla dolaylı etkilerinin ortaya çıkması sürecinde bankaların ürün, teknoloji, kredi politikası gibi unsurlarında değişimlerin meydana gelmesi de söz konusudur.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülke bankacılık sistemlerini ele alarak yabancı bankaların yerel bankalar üzerindeki etkilerini saptamaya yönelik Claessens ve diğerleri tarafından 1998 yılında yapılan çalışmanın sonuçlarına göre yabancı banka girişinin, yerel bankalarda yabancıların üstün bankacılık tekniklerini ve uygulamalarını özümseyerek maliyetlerin düşmesini sağlayabildiği tespit edilmiştir. Çalışmada ayrıca yabancı banka girişinin yerel banka yöneticilerine maliyet verimliliğine ulaşmak için daha çok çaba sarf etmeyi gerektirdiği vurgulanmaktadır (Claessens ve diğerleri, 1998: 14; 2001: 906).

Claessens ve diğerleri (1998) tarafından yabancı banka sayısının toplam banka sayısına oranı ile ölçülen yabancı banka girişinin, yerli bankaları nasıl etkilediğinin test edildiği çalışmada; yabancı banka girişinin yerli bankaların kârlılığını düşürdüğü, genel giderlerin yabancı banka girişinden olumsuz etkilendiği, yabancı bankaların mevcudiyetinin yerel bankaların faiz marjının azalması ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu çalışmada yerel bankaların yatırım bankacılığı ve aracılık hizmetleri gibi bankaların faaliyet içinde buldukları kredi verme dışındaki aktivitelerden meydana geldiği ifade edilen faiz dışı gelirlerinin de yabancı banka girişinden olumsuz etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada ayrıca yabancı banka girişindeki kısıtlamaların gevşetilmesinin risklerinin mevcut olduğu ve özellikle, artan rekabet sonucu yerel bankaların kârlılığının düşmesinin yerel bankaları savunmasız yaptığı, öte yandan yabancı girişinin uzun vadede banka müşterilerinin refahını artıracığı, yerel bankacılık piyasasının işleyişini iyileştireceği ileri sürülmektedir (Claessens ve diğerleri, 1998: 4-6; 2001: 893).

Yabancı banka girişinin yerel bankaların, nispeten daha az kredi itibarına sahip müşterilere hitap etmelerine olanak vermesi ya da alternatif olarak yabancı banka girişinin bütün bankaları etkileyen karşılık düzenlemelerini güçlendirmeyi tetiklemesi nedeniyle, yabancı banka girişi yerel bankalar tarafından şüpheli alacaklar için geniş karşılık ayrılmasına yol açmaktadır (Claessens ve diğerleri, 1998: 17).

Finansal reformların etkilerinin incelendiği, Asya ülkelerini konu alan ve etki alanı olarak bankacılık sektörü, hisse senedi piyasası ve sigortacılık sektörünü esas alan bir çalışma da Claessens ve Glaessner (1998) tarafından gerçekleştirilmiştir. “Asya’da Finansal Hizmetlerin Uluslararasılaşması” isimli söz konusu çalışmada bankacılık sektörünün fiilen ya da yasal bakımdan yabancı girişine açıklığının net faiz marjı ile

negatif, kârlılık ile pozitif ilişki içinde olduğu belirlenmiştir. Kârlılık ile olan ilişkinin, finansal açıklığın bankaların maliyetlerinin azaltmasını ve gelirlerinin çeşitlendirmesini sağlaması nedeniyle meydana geldiği ileri sürülmektedir (Claessens ve Glaessner, 1998: 31).

Düşük gelirli ülkelerde yabancı bankaların finansal katılımının derecesi ve etkilerinin incelendiği başka bir çalışma ise Claessens ve Lee (2002) tarafından gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre yabancı banka girişinin finansal aracılık maliyetlerini düşürdüğü, bunun ise ülkelerin finansal sistemlerinin etkinliğini artırdığı ve sistemi güçlendirdiği görülmüştür (Claessens ve Lee, 2002: 22). Ayrıca, yabancı bankaların ana ülkeden gelişmiş risk yönetim uygulamalarını ve ana ülke düzenleyicilerinden denetim tekniklerini getirerek yerel bankacılık sistemlerinin güçlendirilmesine yardımcı oldukları vurgulanmaktadır (Claessens ve Lee, 2002: 1).

Yabancı banka girişinin yerel bankaların performansları üzerine etkilerinin incelendiği, Unite ve Sullivan tarafından 2003 yılında gerçekleştirilen, “Yabancı Girişinin ve Mülkiyet Yapısının Filipinler Yerel Bankacılık Piyasasına Etkileri” isimli çalışmada genel olarak yabancı rekabetinin yerel bankaları daha etkin olma yönünde uyardığı tespit edilmiştir. Yabancı banka girişinin artması ile faiz marjları daraldığı, faaliyet giderlerin de azaldığı, bu etkinin özellikle bir şirket grubuna bağlı olan yerli bankalarda söz konusu olduğu ifade edilmiştir (Unite ve Sullivan, 2003: 2343).

Levine (2003) tarafından yapılan çalışmada ise yerel bankacılık sektöründe yabancı bankaların sahiplik payını, banka ve ülkeye özgü değişkenleri ve sektör yoğunlaşmasını kontrol ederek, yabancı banka girişine uygulanmakta olan kısıtlamaların net faiz marjını ne yönde etkilediği araştırılmıştır. 47 ülke bankalarının verilerinden yararlanılarak yapılan çalışmada yabancı banka girişlerinin kısıtlandığı ülkelerde, yerel ve yabancı bankaların net faiz marjlarının ileri düzeyde arttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Gelişmiş ve gelişmekte olan 30 ülkenin bankacılık sektörleri esas alınarak yabancı banka girişinin yerli bankaların performansı üzerindeki etkisinin ve ayrıca bu ilişkinin finansal serbestleşme sürecinden nasıl etkilendiğinin araştırıldığı bir diğer çalışmanın sonuçlarına göre ülkelerin tamamı ele alındığında yabancı payının yerel banka performansı

ile ilişkisinin olmadığı tespit edilmiştir (Bayraktar ve Wang, 2004: 3). Bayraktar ve Wang tarafından 2004 yılında yapılan söz konusu çalışmada ayrıca finansal serbestleşme sürecinin yerli bankaların performansı üzerine etkisinin olduğu ifade edilmektedir.

Faiz kazancı ve faiz masrafları arasındaki fark rekabet göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bankacılık sektörü daha rekabetçi olursa kredi faiz oranının düşmesi, mevduat faiz oranının ise yükselmesi ve buna doğrultuda kapalı ve eksik rekabetteki bankacılık sektöründe kârlılık oranının yüksek olması beklenebilir. Bu sektörlerde, bankaların sağladıkları fonlara düşük faiz ödemeleri ve verdikleri ödünçler için yüksek ücret talep etmeleri söz konusu olabilmektedir. Yabancı bankaların payının artması ile kârların azalması nedeniyle yerel bankaların yüksek servis ücreti talep etmeleri ve faiz dışı gelirlerini artırmaya çalışmaları söz konusu olabilir. Öte yandan yabancı bankaların girişi ile artan rekabet, müşterilerine daha iyi koşullar ve fiyatlar sunmaya çalışan bankaların faiz dışı gelirlerini düşürebilmektedir (Bayraktar ve Wang, 2004: 7).

Yabancı banka girişinin yerel bankacılık sektörüne muhtemel bir etkisi de maliyetler üzerinedir. Yerel bankaların teknolojik olarak yabancı bankalarla rekabet edebilecek kadar gelişmemiş olmaları durumunda yabancı bankalardan müşterileri çekmek için yüksek teknoloji yatırımlarına ihtiyaç duymaları, kısa vadede yerel bankaların maliyetlerinin artmasına yol açarken uzun vadede maliyetlerin düşmesi beklenebilir (Bayraktar ve Wang, 2004: 7). Ancak Bayraktar ve Wang (2004) tarafından yapılan söz konusu çalışmada tüm ülkeler ele alındığında söz konusu beklentilere uygun sonuçlar elde edilmemiş, yerel banka performansının önemli ölçüde özkaynak oranı gibi yerel bankaların içsel değişkenleri ve çeşitli makro ekonomik faktörlerle ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Bayraktar ve Wang, 2004: 3).

Alanda diğer bir çalışma da Micco ve diğerleri (2004) tarafından, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sistemleri üzerine yapılmıştır. Çalışmada gelişmekte olan ülkelerde yabancı banka girişinin bankacılık sektöründe verimlilikte ve rekabette artış sağladığı belirtilmektedir. Çalışmada verimlilikteki artış genel giderlerdeki düşüş ile rekabetteki artış ise düşük faiz marjı ile ifade edilmektedir (Micco ve diğerleri, 2004: 32). Çalışmanın diğer bir bulgusu ise yerel bankaları genel giderler ve marj açısından daha verimli hale getirerek faydalı bir rol oynayan yabancı banka girişinin, yerel bankaların

kârlılıkları üzerine etkisinin bulunmadığı yönündedir. Konuya gelişmiş ülkeler açısından bakıldığında yabancı banka girişinin yerel banka performansı üzerine etkisinin söz konusu olmadığı tespit edilmiştir.

Farklı ülke uygulamaları ve dönemler ele alındığında benzer sonuçların elde edilmemesi söz konusudur. Yabancı bankaların sayısındaki artışın yerli bankaların sabit maliyetlerinin yükselmesine ve faiz marjlarının yükselmesine sebep olduğu görülen çalışmalar da mevcuttur. Tayland bankacılık sektörüne yabancı banka girişinin yerel bankalar üzerine etkisini incelemeye yönelik olarak Okuda ve Rungsomboon tarafından 2003 yılında yapılan çalışmada, sektöre yabancı banka girişinden kaynaklanan rekabet artışı kısa vadede yerel bankaların faaliyetlerini negatif olarak etkilediği, uzun dönemde bankaların bir bütün olarak performanslarında artış görülebildiği sonucuna varılmıştır (Okuda ve Rungsomboon, 2004: 15).

Okuda ve Rungsomboon (2004) tarafından finansal düzenlemeler ve piyasa yapısı gibi banka performansını etkileyen çeşitli faktörlerin de test edildiği çalışmada yabancı varlığındaki artışın, genel giderler ve faiz marjında artışa, kârlarda ise azalışa yol açtığı belirtilmektedir. Çalışmaya göre, yabancı banka varlığındaki artış, yerel bankaları yeni tesisler ve ileri teknolojilere yatırım yapmaya zorlaması nedeniyle genel giderlerinde artışa neden olmaktadır. Yabancı bankalardaki artışın bankacılık piyasasındaki rekabeti artıracığı; sektördeki yabancı payı arttıkça bankaların (özellikle rekabete dayanamayan ve verimsiz olan) pazar paylarında ve kârlılıklarında düşüş meydana geleceği, yabancı bankaların girişini takiben gelişmiş teknoloji ve yeni finansal ürünleri için yapılan masrafların kısa vadede kârları azaltacağı vurgulanmaktadır (Okuda ve Rungsomboon, 2004: 13-14).

Çalışmada ayrıca büyük yerli bankaların mevduatın büyük payına sahip olması nedeniyle özellikle finansal kriz sonrası dönemlerde yabancı bankaların faiz giderlerinin azaldığı, yeni yabancı bankaların pazarda etkin şekilde rekabet edebilmek için daha fazla zamana ihtiyaçlarının bulunduğu ifade edilmektedir. Öte yandan donuklaşmış kredi sorunları nedeniyle yerli bankalar kredi verirken daha seçici davranmalarına karşın yabancı bankaların kendi kredi portföylerini artırmak amacıyla yeni müşterilere daha fazla ödünç

para verme eğiliminde olmaları nedeniyle faiz gelirlerinin artacağı da ifade edilmektedir (Okuda ve Rungsomboon, 2004: 14-15).

Yabancı girişinin yerel bankacılık sektörüne etkileri üzerine Hermes ve Lensink tarafından 2004 yılında yapılan diğer bir çalışmada yabancı bankaların yerel bankacılık sektörüne etkilerinin finansal gelişmişlikle olan bağlantısı irdelenmiştir. Diğer bir ifade ile yabancı banka girişi ile yerel bankacılık sektörünün performansı arasındaki ilişki incelenirken ev sahibi ülkenin mali sektörünün gelişme düzeyi dikkate alınmıştır. Çalışmada finansal gelişmişlik konusunun önemli olduğu hipotezini destekleyen sonuçlar bulunmuştur. Özellikle düşük seviyede finansal gelişmenin olduğu ülkelerde yabancı banka girişinin yerel bankalar için yüksek maliyet ve yüksek kâr marjına; yüksek ekonomik kalkınmanın olduğu ülkelere ise yabancı bankaların varlığının yerel bankalar için düşük maliyet ve düşük kâr marjına neden olduğu sonucu bulunmuştur (Hermes ve Lensink, 2004: 221).

Hermes ve Lensink (2004)'in çalışmasında, finansal gelişmişlik düzeyi arttıkça yabancı banka girişinin kârlılık ile ilişkisini gösteren katsayı değerinin düştüğü, diğer bir ifade ile yabancı banka girişinin yerel banka kârlılığı üzerindeki etkisinin azaldığı ifade edilmektedir. Çalışmada daha düşük finansal gelişmişlik seviyesinde modern banka teknikleri ve uygulamaların yayılması ve benimsenmesi açısından (yerli ve yabancı bankacılığın gelişimi arasında büyük bir fark olması nedeniyle) yabancı banka varlığının yerli bankalar üzerinde güçlü bir etkisinin bulunduğu, yerel bankaların bu teknikleri uygulamak için yatırım yapmasının gerektiği, bunun da maliyetlerin artışına neden olduğu belirtilmiştir. Çalışmada ayrıca, finansal gelişmenin daha yüksek seviyelerde olması durumunda, yerli ve yabancı bankalar arasındaki gelişmişlik farkının az, bankacılık piyasalarının da daha rekabetçi olması nedeniyle yabancı bankaların yerel bankalar üzerindeki etkisinin az olduğu ileri sürülmektedir (Hermes ve Lensink, 2004: 226).

Yabancı banka girişinin yerel bankaların performansına etkilerinin incelenmesine yönelik bir diğer çalışma da, geçiş ekonomilerinde yabancı banka girişinin yerel banka performansına etkilerini araştırmak üzere Serdyuk tarafından 2004 yılında yapılmıştır. Rusya ve Ukrayna'da yabancı banka girişinin bu ülkelerdeki yerel bankaların performanslarına etkileri ele alındığında yabancı banka girişinin Ukrayna'da faaliyet

gösteren yerel bankaların net faiz marjını artırdığı, Rusya'daki yerel bankaların net faiz marjı ile de negatif ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İlgili çalışmada, personel giderlerinin Ukrayna'da yabancı banka girişinden etkilenmediği, Rusya'da ise yabancı banka girişi sonucu azaldığı tespit edilmiştir. Çalışmada ayrıca, varlık büyüklüğüne kıyasla yabancı aktör sayısının yerel bankaların performansında daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Serdyuk, 2004: 25).

Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin bankacılık sektörleri üzerine 2005 yılında Uiboupin tarafından yapılan ve yabancı banka girişinin bankaların performansına kısa vadeli etkisinin analiz edildiği çalışmada yabancı banka girişlerinin, bankacılık sektöründe kârların, faiz dışı gelirlerin, faiz gelirlerinin ve karşılıkların azalması ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Söz konusu çalışmada yabancı banka girişinin kısa vadede yerel bankaların sabit maliyetlerini ve piyasadaki rekabeti artırdığı belirtilmektedir (Uiboupin, 2005: 1).

Uiboupin (2005) çalışmasında ayrıca bankacılık sektörünün gelişmişliğinin yabancı bankaların etkisi üzerindeki rolünü ele almıştır. Çalışmada, yabancı banka girişinin, çok gelişmiş bankacılık piyasasında az gelişmiş bankacılık piyasasına göre, gelir ve kredi karşılıklarında azalış ile ilişkinin az olduğu ve çok gelişmiş piyasalarda faaliyet gösteren bankaların genel giderlerinin yükselme eğiliminin daha az olduğu ifade edilmektedir. Öte yandan çalışmanın sonuçlarında, yüksek piyasa payına sahip olan bankalar yabancı banka girişine daha az tepki gösterdikleri belirtilmiştir.

2.2.2. Kullandırılan Krediler Üzerine Etkileri

Yabancı banka girişi ev sahibi ülkede faaliyet gösteren bankaları çeşitli açılardan etkilemektedir. Bu noktalardan birisi de kredilerdir. Yabancı girişinin yerel bankaların performansına etkileri açıklanırken değinilmiş olmakla birlikte, krediler üzerine etkiler söz konusu olduğunda da kredi karşılıkları konusu alanda yapılmış çalışmalar referans gösterilerek ele alınmıştır.

Yabancı banka girişinin kredi tahsilâtı ile bağlantısı üzerine iki olasılık vardır. Bir taraftan yabancı bankaların varlığı, rekabetin artmasıyla yerel bankaların kayıplarını önlemek için daha dikkatli kredi vermeye başlaması sonucu takibe konu olan kredilere

ayrılan karşılıklarda azalma meydana getirebilmektedir. Diğer taraftan yabancı bankaların payının yükselmesi sonucunda, yerel bankaların yabancı bankalarla rekabet edebilmek için yüksek riskli kredi vermeye başlaması nedeniyle batık kredi maliyeti artabilmektedir (Bayraktar ve Wang, 2004: 7).

Claessens ve diğerleri (1998) tarafından yapılan çalışmada yabancı banka girişinin yerel bankaların takipteki kredi karşılıklarının artmasına neden olduğu ifade edilmektedir. Çalışmada yabancı banka girişinin yerel bankaların nispeten daha az kredi itibarına sahip müşterilere hitap etmelerine neden olduğu ya da bütün bankaları etkileyen karşılık düzenlemelerini güçlendirmeyi tetiklediği bunun da yerel bankalar tarafından şüpheli alacaklar için fazla karşılık ayrılmasına yol açtığı vurgulanmaktadır (Claessens ve diğerleri, 1998: 17).

Kolombiya bankacılık sisteminin incelendiği bir çalışmada finansal serbestleşmenin genel olarak banka davranışları üzerinde olumlu bir etkisinin olduğu, artan rekabetin aracılık maliyetlerini düşürücü ve kredi kalitesini iyileştirici etkisinin olduğu ileri sürülmektedir. Ancak, Barajas ve diğerleri tarafından gerçekleştirilen söz konusu çalışmaya göre daha fazla rekabet, risk artışına ve yerel bankaların kredi kalitesinde bozulmaya neden olabilmektedir (Barajas ve diğerleri, 1999: 1).

Yabancı girişinin Filipinler yerel bankacılık piyasasına etkilerinin ele alındığı Unite ve Sullivan (2003) tarafından yapılan çalışmada, Filipinler bankacılık sektöründe yabancı bankaların girişinin doğrudan risk artışına neden olduğu ifade edilmiştir. Çalışmaya göre, yabancı banka girişinin sebep olduğu rekabet artışı nedeniyle yerel bankaların kredi değerliliği düşük olan müşterilere sahip olması, yabancı banka girişinin yerel bankaların kredi karşılıklarının artmasına neden olması ile sonuçlanmaktadır (Unite ve Sullivan, 2003: 2343).

Yabancı bankaların yerli kredi müşterileri ile güçlü bir bağının olmaması yabancı bankalar hakkındaki olumsuz görüşlerden biridir. Sermaye kısıtı ile karşılaşan bir çokuluslu banka ana ülkesinde yaşadığı problemlerden dolayı kendi ülkesindeki değil, ev sahibi ülkedeki faaliyetlerini küçültme yoluna gidebilmektedir (Peek ve Rosengren, 2000: 49).

Yabancı banka girişlerinin gelişmekte olan ülkelerde her zaman olumlu etkilerinin olmadığını belirten Uluslararası Para Fonu (IMF)'nin 2000 yılında yayınlamış olduğu "Uluslararası Sermaye Piyasaları Gelişmeleri, Beklentiler ve Temel Politika Hususları" isimli çalışmada yabancılaşmanın ulusal piyasalarda müşteri bölünmesini teşvik ettiği, diğer bir ifadeyle yabancıların kaliteli müşteriye yöneldikleri, mali göstergeleri iyi olan müşterileri seçtikleri (cherry pick) ve kriz dönemlerinde faaliyetlerini durdurarak ev sahibi ülkeden çıktıkları (cut and run) şeklinde kaygıların da bulunduğu ve yabancılaşmada kaygı verici diğer bir unsur olarak, yabancı bankalarla beraber sınır ötesi finansal işlemlerin karmaşık bir hale gelebildiğini ve uluslararası bankaların denetiminin güçleştiğini vurgulamaktadır (Yayla ve diğerleri, 2005: 17).

Yabancı banka girişinin Arjantin yerel bankacılık sektörüne etkilerinin analiz edildiği, Clarke ve diğerleri tarafından 2000 yılında yapılan çalışmada, yabancı bankaların yerel bankalar üzerine rekabetçi baskı oluşturdukları belirtilmektedir. İlgili çalışmada, yabancı bankaların kredi verdikleri sektörlerin başında imalat sektörünün geldiği ve bu alana odaklanmış yerel bankaların kârlarının ve net faiz marjlarının daha düşük olduğunu tespit edilmiştir. Araştırmacılar yabancı banka girişinin dinamik etkilerinin en iyi anlaşılmakta olduğu ipotek kredileri ile yabancı bankaların giderek çok ilgilendiklerini ve zamanla bu alanda odaklanmış yerli bankaların net marjlarının azaldığı ve işletme giderlerinin arttığını belirlemişlerdir. Çalışmada ayrıca, tüketici finansmanı gibi yabancı bankaların faaliyet göstermedikleri alanlarda yoğunlaşan yerel bankaların kârlılık ve net faiz marjlarının yüksek olduğu ifade edilmektedir (Clarke ve diğerleri, 2000: 19).

Yabancı banka girişinin düşük gelirli ülkelerdeki finansal sektörün gelişimine ne yönde etki ettiğinin araştırıldığı, Detragiache ve diğerleri (2008) tarafından yapılan çalışmada yabancı banka girişinin çok olduğu ülkelerde özel sektöre verilen kredilerin daha az olduğu ve söz konusu yabancı bankaların kredi portföyünün riskini az olduğu ifade edilmektedir (Detragiache ve diğerleri, 2008: 2123).

Detragiache ve diğerleri (2008) bir dizi ampirik çalışmada düşük gelirli ülkelerde yabancı bankaların küçük işletmelerden daha ziyade yerel ya da çok uluslu büyük firmalara kredi verdiğinin tespit edildiğini, yabancı bankaların kredi verirken küçük işletmeleri çok tercih etmemesinin nedeninin yerel bilgiye duyulan ihtiyaç olduğunu ifade etmektedirler.

Çalışmada yabancı bankaların büyük ve daha şeffaf firmalara kredi verdiklerinde maliyet avantajına sahip olmaları, küçük ve daha az şeffaf firmalara kredi verdiklerinde bu avantajın söz konusu olmamasından hareketle yabancı banka girişinin etkileri üzerine teorik bir model geliştirilmeye çalışılmıştır. Buna göre kredilendirmenin, maliyet verimliliğinin ve refahın yabancı banka girişiyle artabileceği fakat bunun kesin olmadığı belirtilmektedir. Yabancı girişinin sadece daha şeffaf firmalara fayda sağlayabileceği, diğer firmaların ise fayda elde edemeyeceği ya da zarar görebileceği vurgulanmaktadır. Bu durumun ise söz konusu ülkelerde yabancı bankaların yerel bankalar göre güvenli kredi portföyüne sahip olmasını sağlayabileceği belirtilmektedir (Detragiache, 2008: 2155).

2.2.3. Teknoloji, Ürün ve Hizmetler, Beşeri Sermaye Üzerine Etkiler

Yabancı bankaların yerel bankacılık sektöründe etkilemesi beklenen bir diğer nokta da, teknoloji, ürün ve hizmetler ile insan kaynağıdır.

Yabancı bankalar bankacılık alanındaki son teknikleri ve teknolojiyi kullanmakta, ileri yönetim ilkelerini uygulamaktadırlar. Öte yandan yabancı bankalar yeni, kaliteli ve ucuz finansal ürünleri sunarak sektörde verimliliği tesis etmektedir. Yabancı rekabetine açık olma sayesinde müşteriler daha iyi ve daha uygun finansal hizmetlere ulaşma imkânı bulmakta ve bu durum yerli bankaları da ürünlerini ve hizmetlerini geliştirmeye teşvik etmektedir (Claessens ve Glaessner, 1998: 9). Ayrıca yabancı bankalar, rekabeti arttırmak sureti ile genel olarak bankacılık hizmetlerinin kalitesini yükseltmenin yanında daha modern bankacılık tekniklerinin uygulanmasına da ön ayak olabilirler (Claessens ve diğerleri, 2001: 892).

Yabancı bankalar doğrudan yabancı sermaye yatırımları yoluyla yerel bankaların yönetiminde doğrudan yer alarak yerel banka yönetimlerinin etkinliğini artırabilirler. Yabancı banka girişinin yerli bankalarla ortak girişim yapılması veya yerli bankaların önemli oranda hisselerinin satın alınması suretiyle meydana gelmesi halinde yerel bankaların yönetimlerinde iyileşmeler meydana gelebilmektedir (Hermes ve Lensink, 2004: 208).

Yabancı banka girişi bankacılık düzenlemeleri ve denetimin kalitesinin, gelişmiş kurumsal yönetim ilkeleri uygulamalarının, dolayısıyla, sektörün şeffaflığının artmasına yol açabilir. Yabancı bankalar yerel bankacılık sektöründe beşeri sermayenin kalitesini de artırabilirler. Yabancı bankalarda iyi eğitilmiş ve yetenekli banka çalışanlarının ve yöneticilerinin varlığı yerel bankaları nitelikli eleman istihdam etmeye teşvik etmekte ve böylece sektörde personelin kalitesinin artırılması da bankacılık sektörünün etkinliğinin artmasında önemli bir rol oynamaktadır (Ataman Erdönmez, 2004: 22).

Yabancı bankaların finansal hizmetler için getirdikleri teknoloji ve know-how'ın faydalarından tam olarak yararlanabilmek için doğru bilgi, güvenli borç vermeye uygun bir sistem ve şeffaflık içeren yeterli bir altyapı gerekmektedir (Claessens ve Lee, 2002: 2).

Yabancı banka girişinin yerel bankalara etkilerini konu alan ve sonuçları yukarıda açıklanan çalışmalara ilişkin genel ve tercih edilen değişken bilgileri EK 1'de yer almaktadır.

2.3. Yabancı Mülkiyetinin Banka Üzerine Etkileri

Yabancı sermayeli bankaların girdikleri ülkenin bankacılık sektörüne olası etkileri gibi yabancı sahipliğinin banka performansına etkileri üzerine de çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Yabancı girişlerinin yerel bankacılık sektörü üzerine etkilerinden bahsedildiği önceki başlıklardan farklı olarak bu kısımda bankanın mülkiyet yapısının o banka üzerine etkisi ele alınmıştır. Yabancı mülkiyetinin etkileri hususunda farklı görüşler mevcut olmakla birlikte, gerçekleştiği tespit edilmiş etkileri aşağıdaki gibi ifade etmek mümkündür. Söz konusu etkilerin ülkeler ve dönemler arasında farklı olabilmesi muhtemel ve beklentilere uygundur.

Faiz marjı, vergi ödemeleri ve kârlılığın yabancı ve yerli bankalar arasında nasıl farklılaştığını araştıran Claessens ve diğerleri (1998) tarafından yapılan çalışma sonuçlarına göre yabancı banka performansının girilen ülke ekonomisinin gelişmişlik düzeyinden etkilenmesi söz konusudur. Çalışmanın ana tespiti gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankaların yerel bankalardan yüksek faiz marjına, kârlılığa ve vergi ödemelerine sahip olduğu ancak gelişmiş ülkelerde tam tersi durumun söz konusu olduğu yönündedir

(Claessens ve diğeri, 1998: 18). Bu doğrultuda gelişmekte olan ÷lkelerde yabancı bankaların yüksek net faiz marjı gerçekleştirme nedeni, sık sık kredi tahsis dñzenlemelerinden ve diğeri dñzenlemelerden muaf olmaları şeklinde ifade edilmiştir. (Claessens ve diğeri, 1998: 9).

Kolombiya bankacılık sektñrñndeki yabancı yatırımlar ÷zerine Barajas ve diğeri (1999) tarafından yapılan çalışmaya gñre sektñrdeki yabancı bankalar, yerli bankalara gñre daha dñřük işletme giderleriyle ve daha yüksek kredi kalitesiyle çalışmakta ve mñřteriye daha dñřük aracılık maliyetiyle hizmet vermektedirler.

Banka sahipliği ve banka performansı arasındaki ilişkinin araştırıldığı bir diğeri çalışma da Micco ve diğeri tarafından 2007 yılında gerçekleştirilmiştir. Banka sahipliği ve performans arasındaki ilişkinin gelişmekte olan ve gelişmiş ÷lkeler için ayrı tahminler sağlayarak araştırıldığı çalışmada bulunan sonuçlara gñre, gelişmekte olan ÷lkelerde sahiplik ile performans arasında gñlü bir ilişki bulunmaktadır. Gelişmekte olan ÷lkelerde faaliyet gñsteren kamu bankaları özel bankalara gñre daha dñřük kârlılık ve daha yüksek maliyete sahipken, aksi durum yabancı bankalar için sñz konusudur (Micco ve diğeri, 2007: 219). Buna gñre gelişmekte olan ÷lkelerde faaliyet gñsteren yabancı bankalar özel bankalara gñre daha yüksek kârlılık ve daha dñřük maliyete sahiptirler. Araştırmada gelişmiş ÷lkelerde sahiplik ve performans arasında gñlü bir ilişki bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca gelişmiş ÷lkelerde özel bankalar kamu bankalarına kıyasla oransal olarak daha az personel istihdam ederken, yabancı bankaların istihdam payının özel bankaların da gerisinde olduğu ifade edilmiştir.

Micco ve diğeri tarafından 2004 yılında yapılan bir diğeri çalışmada da yabancı mñlkiyeti ile kârlılık ve giderler arasında benzer ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca sñz konusu çalışmada hem kamu bankalarının hem de yabancı bankaların takipteki kredilerinin özel bankalara gñre daha fazla olduğu belirlenmiştir.

Mñlkiyet ve yñnetimin banka performansına etkilerinin Kore Ticari Bankacılık Endñstrisi ele alınarak incelendiği bir başka çalışmada; yabancı yatırımcıların banka mñlkiyetine katılımlarının, bankaların getiri ve risk gibi performanslarına etkisinin olup olmadığı araştırılmıştır. Choi ve Hasan (2005) tarafından yapılan bu çalışmada ayrıca,

yabancı ülkelerden gelen yöneticilerin yönetime katılması sonucu yönetim kurulu yapısının banka performansına etkisi de araştırılmıştır. Buna göre yabancı mülkiyet seviyesinin (hisse oranı) bankanın getirilerini artırdığı, riskini ise azalttığı ve ayrıca yabancı yöneticilerin varlığının getiri ve riskin belirleyicisi olduğu sonuçlarına varılmıştır (Choi ve Hasan, 2005: 215).

Orta ve Doğu Avrupa ile Orta Asya'daki geçiş ekonomilerinde bankalar üzerinde Naaborg ve Lensink tarafından 2008 yılında yapılan incelemeye göre, yabancı mülkiyeti ile kârlılık, faiz gelirleri ve genel giderler arasında negatif ilişki mevcuttur. Çalışmada yabancı bankanın ana ülkedeki sahipleri ile ev sahibi ülkedeki şubesinin yöneticileri arasındaki bilgi asimetrisinin yabancı bankaların düşük performans sergilemelerine neden olabildiği ifade edilmektedir. Buna göre, şube tarafından sunulan sadece düşük riskli kredi tekliflerinin onaylanması için ana bankanın teşvik edilmesi bilgi asimetrisi sonucu ortaya çıkan durumlara örnek olabilir. Öte yandan kâr maksimizasyonuna ikame olarak pazar payının artırılmasının, yabancı bankaların görece düşük kârlılığa sahip olmasının diğer bir nedeni olabildiği belirtilmiştir (Naaborg ve Lensink, 2008: 559).

Yabancı banka girişinin yerel bankaların performansları üzerine etkilerinin incelendiği, Unite ve Sullivan tarafından 2003 yılında gerçekleştirilen, “Yabancı Girişinin ve Mülkiyet Yapısının Filipinler Yerel Bankacılık Piyasasına Etkileri” isimli çalışmada genel olarak yabancı rekabetinin yerel bankaları daha etkin olma yönünde uyardığı tespit edilmiştir. Yabancı banka girişinin artması ile faiz marjları daraldığı, faaliyet giderlerin de azaldığı, bu etkinin özellikle bir şirket grubuna bağlı olan yerli bankalarda söz konusu olduğu ifade edilmiştir (Unite ve Sullivan, 2003: 2343).

Filipinler'de Unite ve Sullivan tarafından 2003 yılında yapılan ve yabancı mülkiyetinin etkilerinin de ele alındığı çalışmaya göre yabancı mülkiyeti ile faiz marjı ve kârlılık arasında bir ilişki bulunmazken, yabancı sahipliğinin bankaların genel giderlerini artırıcı etki gösterdiği tespit edilmiştir. Buna göre, yabancı mülkiyetinin banka yöneticilerine faaliyetleri modernize etme yönünde ivme kazandıracığı, yüksek vasıflı çalışanların işe alınması, mevcut çalışanların eğitimi gibi faaliyetlerle ilgili maliyetler sonucu maliyetlerde artış söz konusu olabilmektedir (Unite ve Sullivan, 2003: 2342).

Yabancı mülkiyet payının bankaların genel giderlerini artırdığı tespit edilen söz konusu çalışmaya göre ileri düzeyde yabancı mülkiyeti faiz dışı gelirlerde düşüş ile bağlantılıdır. Çalışmaya göre ayrıca, yüksek seviyede yabancıların kontrolü altında bulunan yerel bankaların bankacılık dışı alanlardaki iş bağıllığı azaldığı söylenebilir (Unite ve Sullivan, 2003: 2342).

Yabancı mülkiyetindeki artışın bankaların faiz gelirleri ve kârlılıkları üzerine etkisinin dünya genelinde incelendiği bir çalışma da Lensink ve Naaborg (2007) tarafından gerçekleştirilmiştir. Her bir banka için bir yıllık yabancı mülkiyetinin belirlendiği çalışmada, yabancı mülkiyetindeki artışın banka performansını olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Buna göre yabancı mülkiyeti az olan bankalar, yüksek derecede yabancı mülkiyetine sahip olan bankalara göre daha kârlı olup net faiz gelirlerini daha çok artırabilmektedirler. Çalışmada ayrıca, yabancı sahipliğinin banka performansına etkisinin ev sahibi ülkenin ekonomik gelişmişliğine bağlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bankaların kârlılık ve net faiz marjlarına odaklı diğer çalışma da Van Horen (2007) tarafından yüksek gelirli ve çoğunluğu orta gelirli gelişmekte olan ülkelerin bankalarının net faiz marjları ve kârlılıkları arasında fark olup olmadığının test edilmesine yönelik olarak hazırlanmıştır. Gelişmekte olan ve yüksek gelirli ülkelerin yabancı bankaları arasında önemli farklılıklar bulunduğu tespit edilmiştir. Buna göre; gelişmekte olan ülke yabancı bankaları, gelişmekte olan ülkelere yatırım yapmış olan yüksek gelirli ülke yabancı bankalarına göre yüksek faiz marjı ve düşük kârlılığa sahiptirler (Van Horen, 2007: 81).

Yabancı bankaların finansal kriz dönemlerinde işlerini bırakıp gitmeleri (cut and run), ulusal ekonominin küçük ölçekli işletmelerine kredi açmakta isteksiz davranmaları ve kriz dönemlerinde kredi arzını sınırlamaları şeklindeki sakıncalar yabancı mülkiyetindeki bankaların kredi yaklaşımlarının bir ifadesidir (BDDK, 2005: 53). Ancak, farklı ülke uygulamaları ele alındığında benzer sonuçların çıkmayacağı beklenmektedir. Nitekim yabancı bankaların yerli sermayeli bankalardan daha güçlü kredi büyümesi sergilemeleri bu doğrultuda genel finansal sistemin kredi istikrarına daha fazla katkıda bulunmaları söz konusu olabilmektedir. Buna ek olarak, yabancı bankaların kriz ve sonrası dönemde kayda değer bir kredi büyümesi göstermeleri de mümkündür (Dages, 2000: 28).

Yabancı bankalar ev sahibi ülkelerde meydana gelen krizin etkilerinin ana ülkenin ekonomisine sıçramasını engellemek amacıyla sundukları kredi çeşidini değiştirme yoluna gidebilirler (Dages ve diğerleri, 2000: 25). Dages ve diğerleri (2000) tarafından Arjantin ve Meksika’da faaliyette bulunan yabancı bankaların yerel kredilendirme politikalarının incelendiği çalışmada, bu amaçla yabancı bankaların ekonominin genişleme dönemlerinde tüketici kredilerini yerli bankalara göre daha hızlı azalttıkları, ipotekli konut kredisi ve diğer kredileri ekonominin genişleme dönemlerinde kıstmadıkları aksine artırdıkları tespit edilmiştir. Çalışmaya göre iki ülkede de toplam krediler açısından yabancı bankaların yerli bankalara göre kredi piyasasında daha güçlü oldukları ve kredi büyümesinin daha az dalgalı olduğu ve bu sayede finansal sistemin kredi istikrarına daha fazla katkıda buldukları tespit edilmiştir.

Arjantin’deki yabancı ve yerli bankaların, kredi portföylerinin, kredilerdeki dalgalanmaların benzer olması çalışmadan elde edilen tespitler arasında almaktadır. Çalışmada ayrıca Meksika’da, sorunlu kredi oranları düşük olan yerli ve yabancı bankaların dönemsel değişiklikler ve kredi portföyleri açısından davranışsal benzerlikleri olduğu belirlenmiştir. Söz konusu tespitler nedeniyle, banka kredilerinde, mülkiyetin tek başına belirleyici olmadığı, öncelikle banka finansal durumlarının belirleyici olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Dages ve diğerleri, 2000: 29).

Latin Amerika ülkelerinde yabancılar tarafından satın alınan yerel bankaların finansal durumlarının gelişme gösterip göstermediğinin incelendiğinde söz konusu bankalar için diğer yerel bankalara göre daha yüksek kredi büyümesinin söz konusu olduğu ve bu bankaların yüksek karşılık ayırdıkları tespit edilmiştir. Crystal ve diğerleri (2002) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, yabancı bankaların yerli bankalara göre daha yüksek sermaye yeterliliği rasyosuna sahip olmalarının likit ve düşük riskli varlıklara nispeten daha çok yatırım yapıldığı anlamına geldiği, daha sağlam ve istikrarlı bir bankacılık sektörü oluşumuna katkıda buldukları ileri sürülmektedir (Crystal ve diğerleri, 2002: 4-5).

Söz konusu çalışmada yabancı bankaların kârlılığının nispeten düşük olduğu, varlık kalitesinin daha iyi olduğu ve mevduata daha az bağımlı oldukları ifade edilmiştir. Çalışma kapsamında ele alınan yabancı bankaların, batık krediler bakımından daha iyi durumda

oldukları, buna göre yabancı bankaların kredi açma süreçlerini daha sıkı oluşturdukları ve yerel bankalara göre daha iyi bir kredi takip politikası izledikleri söylenmektedir. Ayrıca, yabancı banka girişinin gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sistemlerinin finansal istikrarına ve gelişmesine olumlu katkıda bulunması da çalışmadan elde edilen diğer bir sonuçtur (Crystal ve diğerleri, 2002: 4-5).

Çin’de banka mülkiyetinin performans üzerine etkilerinin değerlendirildiği bir çalışma da 2007 yılında Lin ve Zhang tarafından gerçekleştirilmiştir. Çalışmada kamu bankalarının daha az kârlı, daha az verimli oldukları ve diğer bankalara kıyasla aktiflerinin kalitesinin kötü olduğu ifade edilmektedir. Çin’de bankaların, yabancılar tarafından satın alınması ya da hisselerinin ihraç edilmesi sonucunda, bu mülkiyet değişikliğinden öncesine göre daha iyi performansa sahip oldukları belirtilmektedir (Lin ve Zhang, 2009: 28).

Hindistan’da 1991 reformlarından sonra mülkiyetin ve rekabetin bankaların verimliliği üzerine etkisinin incelendiği Sanyal ve Shankar tarafından 2011 yılında yapılan çalışmada bankaların performanslarını ölçmek üzere toplam faktör verimliliği ve serbestleşme sonrası verimlilik artışı kullanılmıştır. Hindistan özel bankalarının verimlilik düzeyi ve verimlilik artışı bakımından kamu bankaları ve yabancı bankalardan ileride olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmanın sonuçları arasında ayrıca, kamu bankalarının verimliliklerinin rekabetçi baskılardan etkilenmediği ya da baskılar sonucu biraz azaldığı, yabancı bankaların verimliliklerinin rekabet karşısında zarar gördüğü, eskiden beri faaliyet gösteren özel bankaların verimliliklerinin rekabet karşısında olumlu etkilendiği ancak yeni özel bankaların rekabet karşısında ciddi sıkıntılar yaşadığı belirtilmektedir (Sanyal ve Shankar, 2011: 235).

Rusya bankacılık sektöründe bankaların mülkiyet yapısına özel vurguda bulunarak faiz marjının belirleyicilerini saptamak üzere Fungacova ve Poghosyan tarafından 2011 yılında yapılan çalışmada, faiz marjını etkileyen faktörlerin etkisinin kamu, özel ve yabancı bankalarda farklı olabileceği belirtilmektedir. Çalışmada, özel bankalarda kredi riski ve faiz marjı arasında negatif ilişki bulunduğu, kamu bankalarında bu ilişkinin negatif olduğu, yabancı bankalarda ise kredi riski ve faiz marjı arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Ayrıca, yoğunlaşmış sektörlerde faiz marjının daha yüksek olduğu, bu doğrultuda yabancı banka girişini kolaylaştırmayı amaçlayan hükümet

politikalarının ülkedeki rekabet ortamını iyileştirerek finansal aracılık maliyetinin düşürülmesine katkı sağlayabileceği ifade edilmektedir (Fungacova ve Poghosyan, 2011: 493).

2.4. Yabancı Mülkiyetinin Türk Bankacılık Sistemine Etkileri

Türk finansal sisteminde serbestleşmeye yönelik olarak yapılan düzenlemeler, bankacılık sektörü üzerinde önemli etkiler yapmış ve bankacılık sektörünün finansal sistemdeki payının hızla artmasını sağlamıştır. Sektöre yeni ulusal ve yabancı bankaların girmesi ve faiz hadleri üzerindeki sınırlamaların kaldırılması sonucu rekabette artış yaşanmıştır. Artan rekabet bankacılık ürün ve hizmetlerinin çeşitlenmesine ve yenilenmesine katkıda bulunmuştur.

Yabancı bankaların Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren ulusal bankalar üzerindeki etkilerini, yabancı sahipliğinin banka performansı üzerindeki önemini, bankacılık sistemine yabancı banka girişinin nedenlerini ele alan, ampirik bir model içeren ve içermeyen çalışmalar mevcuttur. Yabancı bankaların Türk bankacılık sistemine ve yabancı mülkiyetinin ise bankalara etkileri söz konusu çalışmalar ışığında ele alınacaktır.

Gerek yabancı mülkiyetinin bankalar üzerine etkilerinin gerekse yabancı banka girişinin ulusal ülke bankacılık sektörüne etkilerinin Türk bankacılık sistemi kapsamında ele alındığı çalışmalarda söz konusu etkileri belirlemek amacıyla kullanılan değişkenler ve araştırma dönemleri EK 3'te verilmiştir.

Pehlivan ve Kirkpatrick (1992) tarafından yapılan çalışmada 1980 yılındaki finansal serbestleşme programı sonucunda yabancı banka girişine geçmişte uygulanan sınırlamaların kaldırıldığı ve yabancı banka sayısında önemli bir artışın görüldüğüne dikkat çekerek, yabancı banka girişinin ulusal bankaların performans etkinliğinde iyileşme sağlamanın beklendiği ifade edilmiştir. Ancak uygulama sonucunda beklentilerin realize olmadığı, ulusal ticari bankaların maliyet etkinliğinin serbestleşme sonrası dönemde iyileşmediği belirlenmiştir. Ayrıca, yabancı bankaların getirdiği yeni teknoloji ve uygulamaların ulusal bankalar tarafından adapte edilerek verimlilik ve kâr artışı sağlandığı ifade edilmiştir. Türk mali sektörünün serbestleşme ve yabancı bankaların girişi finansal

hizmetlerin hızının ve kalitesinin geliştirilmesi suretiyle bankacılık işlemlerinde önemli değişikliklere yol açmıştır. Yabancı bankalar ulusal bankacılık sektörüne kredi kartları ve finansal kiralama gibi yeni ürünler tanıtarak, bilgisayara dayalı bankacılık sistemleri ve piyasa odaklı bir yönetim felsefesini getirmişlerdir. Ulusal bankalar da SWIFT ağına bağlı olmak suretiyle ve işlemlerini bilgisayar ortamında yürüterek, ayrıca tüketici kredileri, kredi kartları, leasing, factoring ve forfaiting gibi yeni finansal ürünler sunarak hızla bu değişimlere cevap vermişlerdir (Pehlivan ve Kirkpatrick, 1992: 190).

Denizer (2000) tarafından yapılan çalışmada, serbestleşme süreci, yabancı banka girişinin finansal sektöre etkileri boyutunda incelenmiştir. Bunun için yabancı bankaların gelişmekte olan ülkelerdeki rolü üzerine mevcut olan literatürden yola çıkarak, 1980-1997 yıllarında Türk bankacılık sektörü analiz edilmiştir. Çalışmada hazırlanan iki setten birincisi yabancı sahipliğinin banka performansının belirlenmesindeki önemini, diğeri ise yabancı banka nüfuzunun ulusal bankaların performansları üzerindeki etkisinin ne olduğunu tespit etmek için kullanılmıştır.

Çalışmada, yabancı banka girişinin ölçütü olarak, hem yabancı bankaların aktif toplamının bankacılık sisteminin toplam aktiflerine oranı, hem de yabancı banka sayısının bankacılık sistemindeki toplam banka sayısına oranı kullanılmıştır. Performans ölçütleri olarak da; net faiz marjı, genel faaliyet giderleri ve aktif getirisi ele alınmıştır. Denizer'in (2000) yaptığı çalışmanın sonuçlarını aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

a. Bu çalışmaya göre yabancı mülkiyetinin, bankaların net faiz marjı, genel giderleri, aktif getirisi konusunda belirleyici olduğu, yabancı mülkiyeti net faiz marjı ile pozitif ilişkili iken, yabancı banka girişinin ulusal bankaların net faiz marjına bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

b. Yabancı bankaların yüksek enformasyon maliyetleri ile uğraşmak zorunda kalabileceği yönündeki literatür ile uyumlu olarak, yabancı sahipliği yüksek genel giderler ile ilişkili bulunmuş olup yabancı sahipliğinin bankanın genel giderlerinde artışa neden olduğu belirtilmektedir. Bunun yanında yabancı banka girişinin ulusal bankacılık sisteminin genel giderlerini azaltıcı etki gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu azalışın ulusal

bankalarda verimlilik ve kaynak kullanımında artış olduğu anlamına geldiği ifade edilmektedir (Denizer, 2000: 15).

c. Yabancı mülkiyetinin aktif kârlılığı konusunda da belirleyici olduğu, yabancı mülkiyeti ile aktif getirisinin pozitif ilişkili olduğu ve buna göre yabancı bankaların aktif kârlılığının daha yüksek olduğu ifade edilmektedir. Diğer bir ifade çalışmaya göre, yabancı sahipliği bankanın aktif getirilerini artırmaktadır. Öte yandan yabancı banka girişi ile aktif kârlılığı arasında negatif ilişki saptandığı, yabancı bankaların sistemdeki paylarının ise ulusal bankacılık sistemi üzerine bir etkisi bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre, yabancı bankaların sistemdeki payları her ne kadar düşük olsa da, sisteme girişleri bankacılık piyasasındaki rekabet artışının bir göstergesi olarak sistemin aktif kârlılığını azalttığı belirtilmiştir (Denizer, 2000: 19).

d. Çalışmada ayrıca yabancı banka girişinin niteliksel etkileri de incelenmiştir. Yabancı bankaların finansal sektörün gelişmesine başta finansal ve operasyonel planlama, kredi analizi ve pazarlama, beşeri sermaye olmak üzere çeşitli şekillerde katkıda bulunduğu tespit edilmiştir. Yazara göre; bütün bu kazanımların çok yönlü bir konu olması ve tamamının yabancı banka girişine atfedilmesi mümkün olmamasının yanı sıra yabancı banka girişi bu alanda olumlu etkiler yaratmaktadır (Denizer, 2000: 20).

Çakar 2003 yılında yaptığı çalışmada Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren yabancı bankaların piyasaya giriş nedenleri ve etkileri irdelenmeye çalışılmış ve bankacılık sektörünün net faiz marjına etkisi incelenmiştir. Çalışma dönemi olarak 1996 yılının ikinci çeyreğinden başlayarak ve 2001 yılsonuna kadar olan süre ele alınmış ve değişkenlere ilişkin üç aylık veriler kullanılmıştır. Kurulan modelde amaç, Türk Bankacılık sektörünün faiz marjında etkili olan faktörlerin ortaya konulması olmakla beraber, net faiz marjını açıklamak için seçilen bağımsız değişkenlerden biri de yabancı bankaların aktif büyüklüğünün bankacılık sisteminin toplam aktifleri içindeki payıdır. Modelden beklenen yabancı bankaların payının artmasının, dönem içinde rekabeti artırarak faiz marjının azalmasına neden olması iken, sonucun beklenenin aksi olduğu gözlenmektedir. Modelin sonucuna göre, Türk bankacılık sisteminde payları düşük olan yabancı bankaların, rekabeti artırarak sektörün net faiz marjını azaltma etkisinin henüz gerçekleşmemesi nedeniyle

yabancı banka varlığı, sektörün net faiz marjını başta pozitif yönde etkilediği ifade edilmektedir (Çakar, 2003: 88-90).

Türk bankacılık sistemine yabancı banka girişlerinin mevduat bankaları üzerindeki kantitatif ve kalitatif etkilerinin saptanmasına yönelik bir diğer çalışma da Demirhan (2008) tarafından gerçekleştirilmiştir. Çalışmada, bankacılık sektörüne yabancı sermaye girişlerinin ulusal bankaların mevduatın krediye dönüşüm oranlarını negatif etkilemek sureti ile kullanılan krediler alanında bir rekabet yaratmakta olduğu belirtilmektedir. Çalışmaya göre yabancı banka girişleri en çok etkiyi ulusal bankaların faiz dışı gelirlerini düşürmek suretiyle krediler dışında sunulan ürün ve hizmetler alanında rekabeti arttırarak yaratmaktadırlar. Bunun dışında sektördeki yabancı payının artması sonucunda bütün banka gruplarında net faiz marjının arttığı saptanmış olup, bu bulgunun yabancı banka girişlerinin rekabet yaratsa da sektörde genel olarak etkinliği arttıracak yönde bir etkisinin olmadığını gösterdiği vurgulanmaktadır. Çalışmada ayrıca bankacılık sektörüne yabancı sermaye girişlerinin yabancı ortaklı bankalar ve yabancı bankalar üzerinde önemli ölçüde etkilerinin olmadığı sonucu da ortaya konulmuştur.

Köse (2009) tarafından 2004-2007 dönemine ilişkin 13 adet mevduat bankasının verileri kullanılarak yapılan analizde Türk bankacılık sisteminde yabancı banka mevcudiyetinin ulusal bankaların performansı üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Çalışmaya göre yabancı banka varlığı Türk bankacılık sistemindeki rekabeti arttırmaktadır. Yabancı banka mevcudiyetine bağlı olarak ulusal bankaların faiz marjları, faiz dışı gelirleri ve genel yönetim giderlerinin farklılaştığı savunulan çalışmada elde edilen bulgular, yabancı banka varlığının ulusal bankaların faiz marjlarında, faiz dışı gelirlerinde ve genel giderlerinde azalmaya neden olduğunu göstermektedir. Çalışmada ayrıca Türk bankacılık sisteminde yabancı banka mevcudiyetinin ulusal bankaların kârlılığı ve karşılıkları üzerine etkisi bulunmadığı ifade edilmiştir.

Doğrudan yabancı mülkiyeti ve yabancı bankaların etkileri üzerine yapılmış olmamakla birlikte, aktif kârlılığının ölçümünde yabancılaştırmanın etkisini de inceleyen çalışmalar da mevcuttur. Abbasoğlu ve diğerleri (2007) çalışmalarında, kriz sonrası dönemde yoğunlaşma, rekabetin gözlemlenmesi ve etkinlik ile kârlılık arasındaki ilişkinin saptanması amacıyla 2001-2005 döneminde Türk bankacılık sektöründe faaliyet göstermiş

olan bankaların verilerini kullanmışlardır. Buna göre, çalışmada yabancı bankaların yüksek etkinliğe sahip olmaksızın yüksek kârlılık seviyelerine ulaştıkları ifade edilmektedir

Türk bankacılık sektörünün 1990-2005 yılları arası esas alınarak, aktif kârlılığının gruplar itibariyle gelişiminin incelendiği bir çalışma da Atasoy (2007) tarafından yapılmıştır. Çalışma sonuçlarına göre yabancı bankalar grubunun en kârlı çalışan grup olduğu belirlenmiştir. Çalışmada yabancı bankaların yüksek faiz marjları ve faiz dışı gelir yaratma kapasiteleriyle dikkat çekmekte olduğu ve yabancı bankaların ölçeklerinin küçük olmasının kârlı çalışmalarında etkili olduğunun düşünüldüğü ifade edilmektedir (Atasoy, 2007: 16-22). Aktif kârlılığı ve net faiz marjının belirleyicilerinin araştırıldığı çalışmada yabancı mülkiyetinin hiçbir değişkene etkisinin bulunmadığı belirlenmiştir (Atasoy, 2007: 58).

Türk bankacılık sektöründe 1995-2009 döneminde faaliyet gösteren ticaret bankalarının performanslarını etkileyen faktörlerin belirlenmesine yönelik olarak Taşkın tarafından 2011 yılında yapılan çalışmada performans ölçütü olarak aktif kârlılığı, net faiz marjı ve özkaynak kârlılığı ele alınmıştır. Yabancı girişi ve mülkiyeti üzerine doğrudan hazırlanmış bir çalışma olmamakla birlikte, yabancı kukla değişkeni vasıtasıyla yabancı bankaların da performans etkileri ölçülmüş, değişkenin net faiz marjını arttırıcı bir şekilde etkide bulunduğu belirlenmiştir. Normalde yabancı banka girişleri ile birlikte rekabetin artmasının ve böylelikle marjlarda daralma olmasının beklendiği ancak yapılan çalışmada yabancı bankaların sistemde net faiz marjını arttırıcı etkide bulunduğu, bunun ise özellikle 1994 krizi sonrasında Türkiye’de kurulan ya da şube açan yabancı bankaların tek şubeli bankalar olması ve etkinlikten çok uzak olmaları ile açıklanabileceği ifade edilmektedir (Taşkın, 2011: 295). Çalışma sonuçlarına göre, yabancı bankaların aktif ve özkaynak kârlılığına etkisi bulunmamaktadır.

Aysan ve Ceyhan (2008) da, her ne kadar çalışmalarında banka mülkiyeti üzerine yoğunlaşmamış olsalar da, Türk bankacılık sektöründe performansın belirlenmesi amacıyla yaptıkları çalışmalarında yabancı mülkiyetinin banka etkinliğine etkisinin bulunmadığını tespit etmişlerdir (Aysan ve Ceyhan, 2008: 1601).

Türk bankacılık sektöründe, yabancı bankaların ve yabancı mülkiyetinin etkilerinin belirlenmesine yönelik yapılan çalışmaların yanı sıra bankaların rasyolar yardımıyla ve etkinlik bakımından kıyaslanması, Türk bankacılık sektöründe yabancı sermaye yatırımlarını etkileyen faktörlerin belirlenmesi gibi hususlarda da araştırmalar mevcuttur.

Türk ticaret bankalarının mülkiyet yapısı ile performansları arasında bir ilişki olup olmadığının tespiti amacıyla Emir (1999) tarafından yapılan çalışmada, bankalar mülkiyet yapısı bakımında üç ana kategori altında gruplandırılarak incelenmiştir. 1988-1996 periyodunun esas alındığı araştırmada 12 tane performans ölçüsü kullanılarak bankaların etkinlik ve verimlilikleri incelenmiştir. Araştırmanın bulgularına göre aktif kârlılığı, net faiz marjı, özsermayenin mevduata oranı ile bankaların mülkiyet yapıları arasında bir ilişki söz konusu olduğu, özkaynak kârlılığı, personel başına mevduat, kredi, aktif ve net kâr, şube başına mevduat, kredi, aktif ve net kâr, mevduatın krediye dönüşüm oranı, batık kredi oranı açısından ise banka mülkiyet yapıları performanslarını etkilemediği ifade edilmektedir (Emir, 1999: 23).

Emir (1999) tarafından gerçekleştirilen söz konusu çalışmanın sonuçlarına göre en iyi performans sergileyen banka grubu yabancı bankalar iken, bunu özel bankalar takip etmektedir. Yabancı bankaların aktif kârlılığı, özkaynak kârlılığı, net faiz marjı, şube başına net kâr, aktif ve mevduat, personel başına net kâr ve aktif ölçütlerine göre en iyi performansa sahip olduğu, bu başarıda etkili olan faktörler arasında; biri hariç diğer yabancı bankaların çoğunun az sayıda şube ile faaliyet göstermelerinin, az sayıda fakat kalifiye eleman istihdam etmelerinin ve uluslararası finansal piyasalarla yakın ilişkiler içinde bulunmalarının yer aldığı vurgulanmaktadır.

Bunun yanı sıra yabancı bankaların, mevduatın krediye dönüşüm oranı, tahsil edilemeyen kredi oranı, sermaye / mevduat oranı bakımından en kötü performansa sahip mevduat bankası grubu olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Emir, 1999: 30). Çalışma sonuçlarından özel bankaların ise mevduat toplama ve kredi verme konularındaki başarılarından kaynaklı olarak, personel başına mevduat ve kredi, şube başına kredi, mevduatın krediye dönüşüm oranı ve kredilerin tahsile dönüşüm oranında en iyi performansa sahip oldukları, diğer performans ölçülerinde orta düzeyde başarıya sahip oldukları tespit edilmektedir. Sonuçlara göre en düşük performans sergileyen kamu

bankalarının ise sadece özsermaye / mevduat oranında en iyi performansa sahipken, tahsile edilemeyen kredi oranı ve mevduatın krediye dönüşümü hariç en kötü performansa sahip banka grubu olduğu belirlenmektedir. Çalışmada ayrıca, özsermaye / mevduat kriteri için banka performansını olumlu etkileyen iki faktörün; mevduat sahiplerinin, mevduatlarının devlet tarafından sigorta altına alındığı güvencesiyle kamu bankalarını tercih etmesi ve kamu bankalarının sermaye toplama eksiği olduğu ifade edilmektedir (Emir, 1999: 29).

Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların sahiplik yapıları yönünden gruplandırılarak etkinlik açısından incelendiği, Önal ve Sevimeser (2006) tarafından yapılan çalışmada 1980-2004 arası yıllara ait seçilmiş (toplulaştırılmış) bilanço verileri üzerinde veri zarflama analizi yapılmıştır. Çalışmanın ana bulgularına göre sektördeki yabancı bankalar en etkin grup olup, yabancı bankaları kamu bankaları takip etmekte ve özel bankalar etkinlik açısından listenin sonunda yer almaktadır. Yabancı bankaların gerek ürün çeşidi ve hizmet kalitesi, kullandıkları teknoloji, gerekse yönetim ve mesleki tecrübe açısından dünya çapında başarılı bankalar olmalarının ülkemizde kurulu diğer banka gruplarından daha etkin durumda olmalarına sebep olabileceği ifade edilmektedir (Önal ve Sevimeser, 2006: 305). Çalışmanın verileri aynı zamanda yabancı ve ulusal bankaların aralarındaki etkinlik skoru farkına rağmen benzer trendler gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Bu bulgu hem yabancı ve ulusal banka gruplarının birbirlerinden etkilendikleri hem de her iki grubun da değişken ekonomik ve finansal koşullara benzer tepkiler verdiklerini göstermektedir.

Finansal oranlar yardımıyla Türk Bankacılık sektöründeki yabancı ve ulusal bankaların farklı finansal özellik taşıyıp taşımadığının belirlenmesi amacıyla Aktaş ve Kargın tarafından 2007 yılında gerçekleştirilen çalışmada 2003-2006 döneminde faaliyet gösteren ticaret bankaları ele alınmıştır. Çalışmanın sonucunda yabancı bankaların ulusal bankalara göre daha yüksek sermaye yeterliliğine sahip olduğu belirtilmiştir. Ulusal bankalar ile yabancı bankalar arasında incelenen dönem boyunca devam etmekte olan bu farklılığın, yabancı bankaların ulusal bankalara göre daha sağlam bir finansal yapıya sahip olduğunu gösterdiği ifade edilmektedir. Çalışmaya göre, sermaye güçleri ve uluslararası piyasalardan daha kolay ve daha düşük maliyetli fon temin edebilme olanaklarının olması yabancı bankaların daha yüksek sermaye yeterliliğine sahip olmalarını açıklamaktadır (Aktaş ve Kargın, 2007: 44).

Aktaş ve Kargın (2007)'in söz konusu çalışmalarında yabancı bankaların ulusal bankalara göre daha yüksek likidite oranlarına sahip olduğunun tespit edildiği belirtilmektedir. Elde edilen bu sonuç ile yabancı bankaların daha yüksek likidite oranlarına sahip olmasının, söz konusu bankaları dış şoklara karşı daha dayanıklı kıldığı ve böylece yabancı bankaların ulusal bankalara göre daha sağlam finansal yapıları ve düşük likidite riski ile faaliyet gösterdiklerinin söylenebileceği ifade edilmektedir. Yabancı bankalar ile ulusal bankalar arasında aktif kalitesi ve kârlılık açısından anlamlı farklılık bulunmamakla birlikte, gelir-gider yapısı analiz edildiğinde ise yabancı bankaların gelir toplamı içerisinde faiz gelirlerinin, giderleri içerisinde ise faiz giderlerinin payı ulusal bankalara göre daha yüksek olması çalışmanın diğer bir tespitidir (Aktaş ve Kargın, 2007: 44).

Finansal oranlar vasıtası ile analiz yapan Ata tarafından 2009 yılında gerçekleştirilen bir diğer çalışmada, Türk bankacılık sektöründe yer alan ulusal ve yabancı bankalar finansal performansları açısından karşılaştırılmakta ve sektöre yabancı sermaye girişinin bankaların performansı üzerindeki etkisi analiz edilmektedir. 2002-2007 döneminde Türkiye'de faaliyet gösteren ulusal ve yabancı banka verilerinin kullanıldığı çalışmanın sonuçlarına göre performans göstergeleri açısından ulusal bankalar yabancı bankalara oranla daha etkindir. Ancak yabancı bankaların ulusal bankalara kıyasla daha yüksek faiz dışı gider/toplam aktif oranı ile çalışmakta olduğu ve aktif kârlılığı ve faaliyet kârı / toplam aktif oranları bakımından daha belirleyici hale geldiği vurgulanmaktadır. Yabancı bankaların sermaye güçleri ve uluslararası piyasalardan daha kolay ve daha düşük maliyetli fon temin edebilme olanaklarının olmasının, söz konusu bankaların ulusal bankalara göre daha sağlam finansal yapıları ve düşük likidite riski ile faaliyette bulduklarını gösterdiği ifade edilmektedir (Ata, 2009: 122).

Yabancı bankaların Türk bankacılık sektörüne etkileri kadar ülkemize yatırım yapmalarını etkileyen faktörler de yapılan çalışmalar ışığında belirlenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda Bumin (2007b) tarafından yapılan, Ocak 2003 - Haziran 2006 dönemleri arasında yabancı yatırımcıları, Türk bankacılık sistemine yatırım yapmaya yönelten ve yabancı payının artmasına neden olan faktörlerin ampirik olarak belirlenmeye çalışıldığı araştırmanın sonuçlarına göre, Türk bankacılık sisteminin sunduğu kâr olanaklarının yabancı bankaların payının artmasının üzerinde etkisi olduğu, kredi hacmi, tüketici bankacılığı kârlılığı ve enflasyon oranı değişkenlerinin artan yabancı banka payını

açıklamada anlamlı değişkenler oldukları tespit edilmiştir. Tüketici bankacılığı kârlılığı ile yabancı banka payı arasında negatif ilişki bulunmakta iken kredi hacmindeki artışın yabancı banka girişi ile pozitif yönde ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Çalışmada enflasyon oranının da yabancı banka payını artırdığı belirlenmiştir.

Yabancı banka girişinin ev sahibi ülkenin bankacılık sektörüne ve yabancı mülkiyetinin banka performansına etkilerini ele alan çalışmalar değerlendirildiğine çıkan sonuçları aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür:

Çalışmaların sonuçlarına göre; yabancı banka girişine yönelik kısıtlamaların azaltılması sonucunda artan rekabet yerel ülke bankalarının aracılık maliyetini ve kârlılığını azaltabilmektedir. Yabancı bankaların ev sahibi ülke bankalarının genel giderlerini artırması söz konusu olabilmektedir. Örneğin, yerel bankaların yabancı banka girişi sonucunda yaptıkları teknoloji yatırımlarının, genel giderlerinde artış meydana getirmesi söz konusu olabilir. Yabancı bankaların kredi itibarı yüksek olan müşterilere yönelmeleri sonucu yerel bankaların kredi portföy yapısı bozulabilmekte, tahsili geciken alacaklarında artış meydana gelebilmektedir.

Artan rekabetin yerel bankaları savunmasız yapabileceği ancak yabancı banka girişinin uzun vadede banka müşterilerinin refahını artırabileceği ve yerel bankacılık piyasasının işleyişini iyileştirebileceği de ortaya çıkan sonuçlar arasında yer almaktadır. Öte yandan modern bankacılık tekniklerinin öğrenilmesini sağlayan yabancı bankaların, yerel bankaların bankacılık hizmet kalitesini yükseltme, yerel bankaları yeni ürün ve hizmet geliştirme yönünde motive etme, iş verimliliğini artırma gibi etkileri söz konusu olabilmektedir. Yabancı bankaların bankacılık sektöründe beşeri sermayenin ve denetimin kalitesinin gelişmesine ve sektörün şeffaflığının artmasına katkı sağlayabildiği ifadesi de çalışmaların sonuçları arasında yer almaktadır.

Farklı ülke uygulamaları ele alındığında farklı sonuçların ortaya çıkması mümkün olabilmektedir. Çalışma sonuçlarına göre yabancı bankanın yerel ülkenin bankacılık sektörüne etkisi o ülkenin gelişmişliği ile de bağlantılı olabilir.

Konuya yabancı mülkiyetinin banka performansına etkileri açısından bakıldığında çalışmalara göre yabancı yöneticilerin banka yönetimine katılmaları banka performansını olumlu etkileyebilmektedir.

Çalışmaların sonuçlarına göre yabancı bankaların performansı ev sahibi ülkenin ekonomik gelişmişliğine göre değişebilmektedir. Buna göre, gelişmekte olan ülkelerde yabancı bankaların kârlılığının ve faiz marjlarının yerel bankalara göre daha yüksek olduğu, maliyetlerinin ise daha düşük olduğu, gelişmiş ülkelerde ise daha düşük performans sergiledikleri ifade edilmektedir.

Yabancı bankaların performansının ev sahibi ülkenin gelişmişliği ile bağlantılı olmadığını, yabancı mülkiyetinin banka kârlılığını azalttığını, ev sahibi ülkede bilgiye ulaşmasının zor olması nedeniyle yabancı bankaların kredi kalitesinin yerel bankaların gerisinde olduğunu ifade eden çalışmalar da bulunmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN TEMEL GÖSTERGELERİNDEKİ GELİŞİM

Bankacılık sektörünün ekonomi içindeki payı, dışa açılma, teknolojik altyapı, banka hizmetlerinin çeşitliliği ile yasal ve kurumsal çerçeve alanlarındaki olumlu gelişmelere karşın, makroekonomik istikrarsızlık, yüksek kamu kesimi açıkları, kamu bankalarının sistemi çarpıtıcı etkileri, risk algılama ve yönetiminin zayıflaması nedeniyle 1990'lı yıllarda bankacılık sektörü mali aracılık fonksiyonunu etkin bir biçimde yerine getirememeye başlamıştır. Bu doğrultuda bankacılık sisteminin ve ekonominin yeniden yapılandırılmasına dönük uygulamalar ortaya konulmuştur. Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı çerçevesinde elde edilen kazanımlar Türk bankacılık sektörünü yabancı yatırımcılar için çekici hale getirmiştir.

1980'den itibaren sermaye hareketlerinin serbestleşmesi ve faizler üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması, fon arzının artmasına yol açmıştır. Ayrıca teknolojik gelişmelerin etkisiyle bankacılık sistemi dinamizm kazanmıştır. Finansal serbestleşme süreci ve yabancı sermayeyi teşvik edici düzenlemeler, her ne kadar Türk bankacılık sektörünün uluslararasılaşmasını sağladıysa da yabancı sermayenin Türk bankacılık sektörüne girişi 2000'li yıllarda belirgin hale gelmiştir.

Bu bölümde ilk önce Türk bankacılık sisteminde yabancı bankaların gösterdiği gelişim anlatılmıştır. Daha sonra, 2003-2010 döneminde Türkiye'de faaliyet gösteren, bankalar; banka, şube, personel sayısı, yabancı mülkiyet payı, sektör payları, yoğunlaşma, aktif kalitesi, sermaye yeterliliği, likidite, kârlılık, net döviz pozisyonu ve gelir-gider durumu gibi temel göstergeler bakımından ele alınmıştır.

Bölümde Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren mevduat bankaları sermaye yapılarına göre ayrıma tabi tutularak incelenmiştir. Bu doğrultuda mülkiyetin, performans

ve ele alınan diğer göstergeler bakımından bankaları farklılaştırıp farklılaştırmadığı oranlar ve sayılar yardımı ile belirlenmeye çalışılmıştır. Yabancı mülkiyetinin performansa etkilerinin belirlenmesi amacıyla yönelik olarak; seçilen göstergelerin yabancı mülkiyetine göre sergilediği durum belirli bir dönem için analiz edilmiştir. Ayrıca, yabancı mülkiyetinin performans göstergelerine etkileri hesaplanan oranlar yardımıyla teorik olarak ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3.1. Yabancı Bankacılığın Gelişimi

Türk bankacılık sisteminde yabancı bankaların varlık göstermesi ile ilgili geçmişi Osmanlı Devleti ile başlamaktadır. Bankacılık Avrupa ülkelerinde sanayileşme sürecinin bir gereği olarak ortaya çıkarken, Osmanlı Devleti'nin çöküş döneminde devletin finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla bankalar kurulmuştur. Kaynakların çok kısıtlı olduğu bir ortamda yabancı sermaye aracılığıyla başlayan bankacılık, Cumhuriyet dönemine kadar yabancı bankaların hâkimiyeti altında gelişmiştir (Bolay, 1991: 48).

Avrupa ülkelerinde bankacılık faaliyetlerinin sarraflık mesleğinin bünyesinde başlamasını bankerlik denilen para ticaretinin doğuş ve gelişimi takip etmiştir. Ekonomik faaliyetlerin ilerlemesiyle bankerlik önem kazanarak bankaların doğmasına neden olmuştur. Bankacılık faaliyetlerinin Osmanlı Devleti'ndeki doğuş ve gelişimi, batı ekonomisindeki benzer faaliyetleri gecikmeli ve daha zayıf düzeyde takip etmektedir (Çivi, 1985: 93).

Osmanlı Devleti'nin son döneminde faaliyet gösteren yabancı bankalar ve şubeleri Cumhuriyet döneminde de faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Buradan yola çıkarak bankacılık, Cumhuriyet öncesi ve sonrası dönem olmak üzere temel iki dönemde ele alınabilmektedir.

Cumhuriyet öncesi dönem denen Osmanlı İmparatorluğu zamanından Cumhuriyet'in ilanına kadar bankacılık alanında iki önemli dönem göze çarpmaktadır. İlki, 1847-1908 yılları arasını kapsayan ve yabancı bankalar dönemi adı verilen dönemdir. Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu'na yabancı sermaye akışı hızlanmış ve bu doğrultuda bazıları Cumhuriyet'e kadar işlemlerini devam ettiren birçok yabancı sermayeli banka faaliyete geçmiştir. İkincisi ise 1909-1944 yılları arasındaki "Ulusal Bankacılık ve Devlet

Desteginin yerleştirilmesi d6nemidir. Bu d6nemde yeni yabancı banka kurulmasının yanında birçok ulusal sermayeli banka da kurulmuş, ancak ağır rekabet, varlıklarının Cumhuriyet'e kadar sürmesini engellemiştir (Yazıcı, 1991: 7). Osmanlı'da hazinenin borç para gereksiniminin karşılanması banka kurulmasında başlıca etmendir. Bunu; amaçları döviz spekülasyonlarından yararlanmak ve Osmanlı Hükümeti'ne yüksek faizlerle borç para vermek olan diğer yabancı bankaların kuruluşu izlemiştir (Artun, 1983: 23). Ekonomik koşulların elverişsizliği yanında, Türklerin değer yargıları Osmanlı İmparatorluğu'nun tanzimata kadar olan evresinde bilinen anlamda bankacılık, özellikle de ulusal boyut taşıyan faaliyetler gelişmemiştir (Zarakoğlu, 1975: 6).

Cumhuriyetin ilk yıllarında ülkenin dışa açık bir pazar niteliğini büyük ölçüde sürdürmesi, ulusal gelir içinde dış ticaretin önemli paya sahip olması, gümrük vergileriyle yurt içi sanayinin korunamaması, özel kesimin teşviki yolu ile ekonomik kalkınmanın hızlandırılması denemesi, kredi piyasasında yabancı bankaların ağırlıklarını korumalarına hatta ülkede yabancı banka sayısında artışa yol açmıştır. 1929 Dünya ekonomik bunalımı, ekonomik bunalımın dış ticaret üzerine olumsuz etkileri, kambiyo kontrolleri, Türk Parasının Kıymetini Koruma mevzuatı, beş yıllık Sınai Kalkınma Planları, kamu iktisadi teşebbüsleri aracılığı ile ekonomik kalkınma denemesi, izlenen ekonomik politikada temelde değişiklik, bankacılık sistemini ve yapısını etkilemiştir (Akgüç, 2007: 11).

1930 - 1940 aralığında büyük kamu bankaları kurularak faaliyete geçmiş; II. Dünya Savaşı sonrasında önemli ulusal sermayeli özel bankalar kurulmuştur. 1929 yılında 18'e ulaşan yabancı banka sayısı, yaklaşık 50 yıl süreyle Türkiye'de yeni yabancı banka kurulmamış ve şube açmak yoluyla dahi faaliyete geçmemiş olması sonucu, 1980 yılında 4'e kadar gerilemiştir (Akgüç, 2007: 11). Türk ekonomisinin dışa kapalı olması, ticaret hacminin düşüklüğü ve yabancı banka girişine yönelik engelleyici düzenlemelerin varlığı yabancı bankaların 1980 öncesinde Türkiye'deki faaliyetlerinin sınırlı kalmasına neden olmuştur (Bumin, 2007b: 43).

1970'li yılların ikinci yarısından itibaren ödemeler dengesi problemleri nedeniyle yaşanmaya başlanan ekonomik durgunluk, sanayinin döviz gereksinimini de karşılayabilecek yeni bir sanayileşme stratejisinin benimsenmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Ocak 1980'de uygulanmaya başlanılan ekonomik istikrar politikası

ekonominin karşı karşıya bulunduğu istikrarsızlıklarla mücadelenin yanında yeni bir ekonomik gelişme anlayışını da beraberinde getirmiştir (Apak ve Tavşancı, 2008: 43).

24 Ocak 1980 istikrar programının amaçladığı dışa açılma, liberalleşme, ihracata dayalı büyüme ve dünya finans piyasalarındaki serbestleşme, kambiyo kontrollerinin kaldırılması, sermaye hareketlerinin serbestleşmesi, dünya ticaretinin hızla artması, iletişim teknolojisinde gelişmeler yabancı bankaların kurulmasına ve/veya Türkiye’de şube açmalarına elverişli ortam yaratmıştır (Akgüç, 2007: 12). Bu doğrultuda finansal serbestleşme süreci, yabancı sermayeyi teşvik edici düzenlemeler, kambiyo rejiminde sağlanan serbestlik ve dış ticaret hacminin büyümesi Türk bankacılık sektörünün uluslararasılaşmasını sağlamıştır.

2001 krizinin ardından, Türkiye’de yabancı bankalar açısından farklı bir dönem başlamıştır. Bu dönemin özelliği, yabancı sermayenin ulusal bankaların paylarını satın alarak, söz konusu bankalarda sermaye çoğunluğuna veya nitelikli paya sahip olmasıdır (Akgüç, 2007: 12).

Tablo 2:
Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Bankaların Sayısal Durumu

	1980	1990	2000	2003	2010
Mevduat Bankaları	40	56	61	36	32
Yabancı Bankalar	4	23	18	13	17
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	3	10	18	14	13
Yabancı Bankalar	0	3	3	3	4
Yabancı Banka Payı (mevduat bankası %)	10	41	30	36	53
Yabancı Banka Payı (sektör %)	9	39	27	32	47

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

1980 yılında Türkiye’de sadece 4 yabancı banka faaliyette bulunurken, 1990 yılında Türkiye’deki yabancı banka sayısı 26’ya yükselmiş, 2000 yılında ise 21’e gerilemiş ve sayısal bu düşüş 2003 yılında da devam etmiştir. Ancak yabancı banka sayısının sektörde faaliyette bulunan tüm bankalara oranına bakıldığında ise, 1980 yılında % 9 olan bu oran, 1990 yılında % 39’a yükselmiş, 2000 yılında ise % 27’ye düşen oran 2003 yılında

yükselmiştir. 2010 yılına kadar devam eden süreçte yabancı bankaların gerek sektör gerekse mevduat bankaları içerisindeki payının önemli boyutlara ulaştığı görülmektedir.

3.2. Bankaların Temel Göstergeleri

Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren ulusal bankalar ve yabancı bankalar, bu kısımda aktif kalitesi, kârlılık, likidite, sermaye yeterliliği, kur riski, gelir-gider yapısı şeklindeki temel göstergeler esas alınarak kıyaslanmış ve incelenmiştir.

Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren kalkınma ve yatırım bankaları kapsam dışı tutularak, mevduat bankaları ele alınmıştır. İnceleme, 2003-2010 dönemini kapsamaktadır. Bilindiği üzere, 2000-2001 krizlerinin ardından bankacılık sektöründe yeniden yapılandırma programı uygulanmıştır. Gerek ekonomide sağlanan olumlu gelişmelerin gerekse yeniden yapılandırma programının etkisi sektörde önemli iyileşmelerin yaşanmasını sağlamıştır. Bu nedenle inceleme dönemi, sektöre yabancı sermayenin ilgisinin arttığı bir dönem olarak dikkat çekmektedir.

Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların incelenmesi hususunda gerekli veriler Türkiye Bankalar Birliği (TBB)'nden temin edilmiş, bu doğrultuda Türkiye Bankalar Birliği'nden elde edilen banka bilgilerindeki mülkiyet sınıflandırması uygulanmıştır.

3.2.1. Finansal Olmayan Büyüklükler

Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren mevduat bankalarının banka sayısı, şube sayısı, personel sayısı gibi finansal olmayan büyüklükleri bu kısımda ele alınarak mevduat bankası grupları itibariyle değerlendirmeye tabi tutulacaktır.

3.2.1.1. Banka Sayısı

1990'lı yıllarda bankalar için hazineyi finanse etmenin, kredi riskini almaya ve yönetmeye göre daha avantajlı görülmesi özel sektörün krediye erişimini güçleştirmiştir. Kamunun aşırı borçlanma gereği sonucu tasarruf yatırım dengesinin bozulmuş ve

tasarruflar daha çok kısa vadeli devlet borçlanma kâğıtlarına yönelmiştir. Kısa vadeli toplanan fonları, bankanın bağlı olduğu grup tarafından yapılan uzun vadeli ve/veya yüksek riskli projelere aktaran bankalar ise 1999, 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan finansal bunalım dönemlerini atlatamayarak sistem dışına çıkmışlardır (Yayla ve diğerleri, 2005: 35). Finansal istikrarsızlık dönemi olarak adlandırabileceğimiz 1990–2001 yılları arasında sistemdeki ulusal bankalar gibi yabancı banka sayısında da azalma olmuştur. 1990 yılında 23 olan yabancı mevduat bankası sayısı, 2000 yılı itibarıyla 18’e, 2001 yılı itibarıyla da 15’e gerilemiştir. 2000 yılında başlayan gerileme 2002 yılında da devam etmiş, 2002 yılında mevduat bankası sayısı 6 azalarak 40’a düşmüş, yabancı banka sayısı ise 2001 yılındaki sayısını korumuştur.

Tablo 3:
Mevduat Bankalarının Sayısı

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kamu	3	3	3	3	3	3	3	3
Özel	18	18	17	14	11	11	11	11
TMSF	2	1	1	1	1	1	1	1
Yabancı	13	13	13	15	18	17	17	17
TOPLAM	36	35	34	33	33	32	32	32

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Banka, Şube ve Personel Bilgileri verilerinden derlenmiştir.

Tablo 3’te 2003-2010 yılları arasında Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren mevduat bankası sayıları verilmektedir. Tablodan da görüldüğü gibi ele alınan dönemde mevduat bankası toplam sayısında ve özel banka sayısında azalma gözlenmiş, kamu bankası sayısı araştırma kapsamında ele alınan yıllar itibarıyla değişmemiştir. Buna karşın ilk yıllarda değişmeyen yabancı sermayeli bankaların sayısı ise 2006 ve 2007 yılında artmış, sonrasında ise azalış göstermiştir.

Banka sayılarında söz konusu olan değişiklik, bankaların faaliyetlerinin son bulması, satın almalar ve birleşmeler gibi nedenler sonucunda ortaya çıkmaktadır. Buna göre ele alınan dönemde mevduat bankalarının faaliyetleri ile ilgili olarak meydana gelen değişimler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

a) Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na 2002 yılında devrolmuş olan Pamukbank T.A.Ş.'nin Kasım 2004'te Türkiye Halk Bankası A.Ş.'ye devrolmuş ve birleşik tek bir banka olarak faaliyete başlamıştır. Bunun sonucunda TMSF bankalarının sayısı azalmıştır.

b) Türkiye'de şube açan yabancı sermayeli bankalar grubunda yer alan Credit Lyonnais Turkey Mart 2004'te Credit Agricole Indosuez Türk Bank A.Ş.'ye (Calyon Yatırım Bankası A.Ş.) devrolmuş, 2003 yılında yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankası grubunda yer alan Deutsche Bank A.Ş.'ye Eylül 2004'te mevduat kabul etme yetkisi verilmiştir.

c) Türkiye'de kurulmuş yabancı bankalar grubunda yer alan Bnp-Ak Dresdner Bank A.Ş.'nin, 2005'te Akbank T.A.Ş.'ye devrolması sonucu faaliyeti son bularak, unvanı Ak Uluslararası Bankası A.Ş. olarak değişmiş, özel sermayeli bankalar grubuna geçmiştir. Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş., Kasım 2005'te Fortis Bank A.Ş. unvanını alarak, özel sermayeli mevduat bankaları grubundan Türkiye'de kurulmuş yabancı sermayeli bankalar grubuna geçmiştir.

d) Ekim 2006'da Denizbank A.Ş.'nin Dexia Participation Belgique S.A.'ya; Temmuz 2006'da ise Finans Bank A.Ş.'nin National Bank of Greece S.A.'ya hisse devri sonucunda söz konusu özel bankalar, Türkiye'de kurulmuş yabancı bankalar grubunda yer almaya başlamıştır. Ayrıca, Ekim 2006'da Koçbank A.Ş. tüm hak, alacak, borç ve yükümlülükleriyle birlikte Yapı Kredi Bankası'na devredilmiştir. Bu gelişmeler neticesinde yabancı banka sayısı artış gösterirken, özel banka sayısı azalmıştır.

e) Özel sermayeli mevduat bankası olan Tekfen Bank A.Ş., Mart 2007'de Eurobank EFG Holding (Luxemburg) S.A.'ye hisse devri neticesinde Türkiye'de kurulmuş yabancı sermayeli bankalar grubuna geçmiştir. Bankanın ticari unvanı Ocak 2008'de Eurobank Tekfen A.Ş. olarak değişmiştir. Oyak Bank A.Ş.'nin hisseleri Aralık 2007'de ING Bank N.V.'ye devredilmiş, bu tarih itibarıyla özel sermayeli mevduat bankaları grubundan Türkiye'de kurulmuş yabancı sermayeli bankalar grubuna geçmiştir. Öte yandan MNG Bank A.Ş.'nin bir kısım hisselerinin Arap Bank plc ve BankMed tarafından Ocak 2007 devralınması sonucu, banka Türkiye'de kurulmuş yabancı bankalar grubuna geçmiş, unvanı da Nisan 2007'de Turkland Bank A.Ş. olarak değişmiştir. Bu gelişmeler

neticesinde 2007 yılında yabancı banka sayısı artıp özel sermayeli banka sayısı aynı sayıda azalmıştır.

f) Türkiye’de şube açan yabancı banka statüsünde olan Unicredit Banca di Roma S.p.A.’nın şube faaliyetlerine Kasım 2008’de son verilmiştir. ABN AMRO Bank N.V.’nin ticari unvanı Mart 2010’da The Royal Bank of Scotland N.V. olarak değişmiştir.

3.2.1.2. Yabancı Mülkiyeti

2001 sonrasında yabancı sermayenin bankacılık sektörüne gelişi, banka satın alma, blok alım yoluyla nitelikli paya sahip olma ve İMKB’de banka pay senetleri satın alma yoluyla olmuştur (Akgüç, 2007: 13). 2003 ve sonrası dönemde hisseleri yabancı sermayeli bankalar tarafından devralınan Türk bankaları Tablo 4’te gösterilmektedir.

Tablo 4:

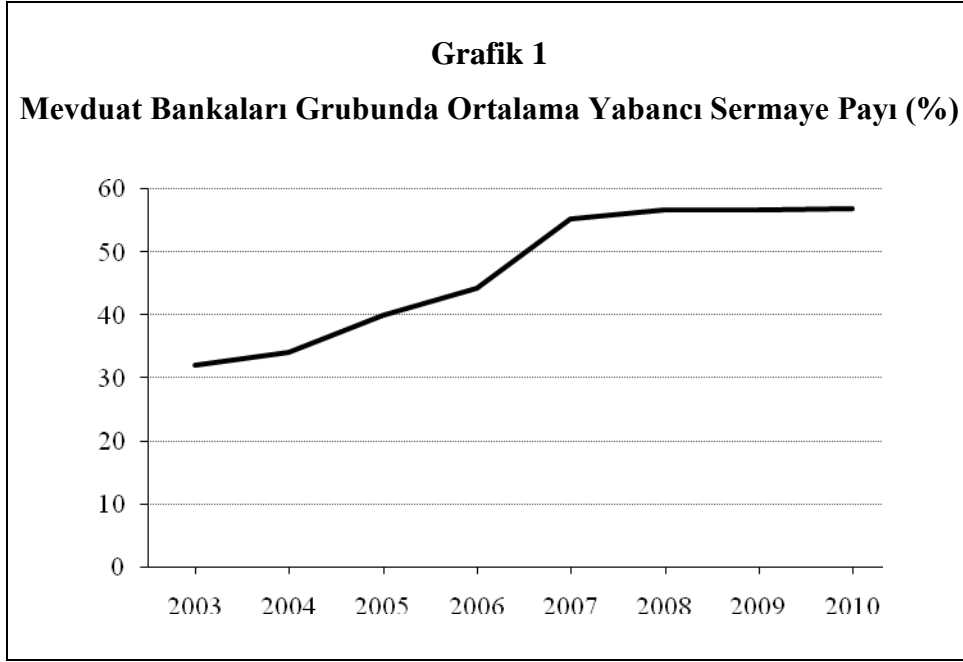
2003 Yılı Sonrasında Yabancı Bankalarca Satın Alınan Türk Bankaları

Eski Unvan	Devrolan Hisse	Devrolunan Banka	Devir Dönemi	Yeni Unvan
Türk Dış Ticaret Bankası	% 89,34	Fortis Bank NV-SA	Temmuz 2005	Fortis Bank
Deniz Bank A.Ş.	% 74,99	Dexia Participation Belgique S.A	Ekim 2006	Deniz Bank A.Ş.
Finans Bank A.Ş.	% 46	National Bank of Greece S.A	Temmuz 2006	Finans Bank A.Ş.
Oyak Bank A.Ş.	% 100	ING Bank N. V	Aralık 2007	ING Bank A.Ş.
MNG Bank A.Ş.	% 50 % 41	Arap Bank plc BankMed	Mart 2007	Turkland Bank A.Ş.
Tekfen Bank A.Ş.	% 70	Eurobank EFG Holding (Luxemburg) S.A.	Ocak 2008	Eurobank Tekfen A.Ş.

Kaynak: TBB verilerinden derlenmiştir.

Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren mevduat bankalarında yabancı sermaye payı ve bu payın 2003-2010 döneminde gösterdiği değişim Grafik 1’de verilmiştir.

Yabancı sermaye payının yıllar itibariyle arttığı Grafik 1’de görülmektedir. 2005 ve özellikle 2006 yılında belirgin artış gösteren yabancı sermaye, 2007 yılı ve sonrasında mevduat bankalarının sermayesinin yarısından fazlasını oluşturmaktadır. Ancak yabancı sermayenin 2006-2007 yılları arasında gösterdiği artış eğilimi, takip eden yıllarda devam etmemektedir.

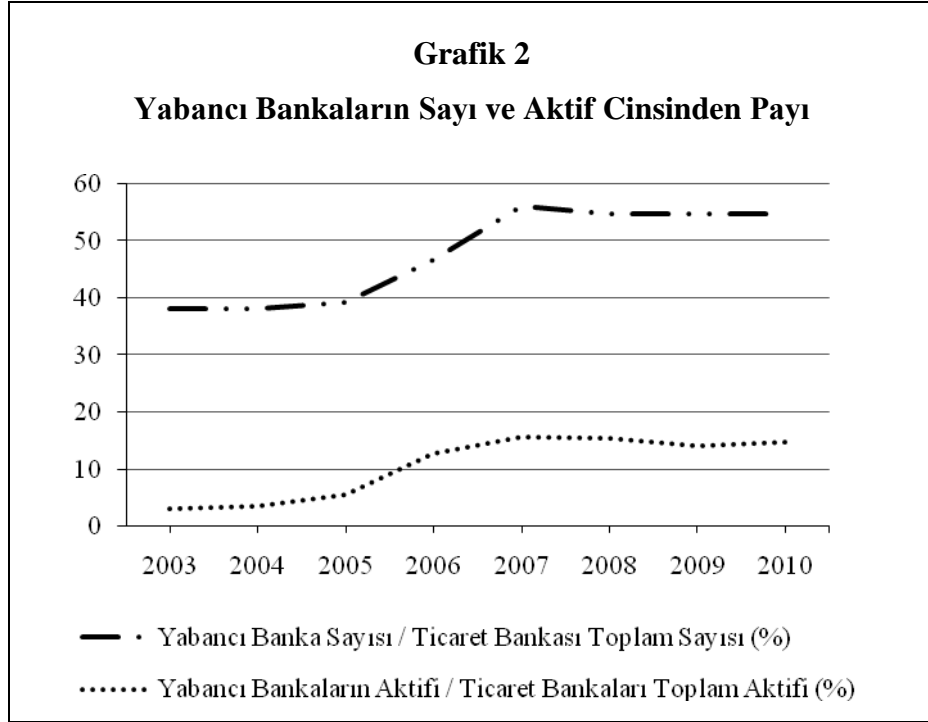

*Mevduat bankalarının sermayesindeki yabancı payının ortalaması alınarak hesaplanmıştır. Bankalara ilişkin yabancı hisse payı bilgileri bankaların finansal raporlarından temin edilmiştir.

Mevduat bankaları grubunda, yabancı bankaların sayı cinsinden sahip olduğu pay ve mevduat bankaları grubunun aktif toplamı içerisinde yabancı bankaların aktiflerinin payı Grafik 2’de verilmiştir. Ele alınan yabancı bankalar, TBB istatistiklerinde yer aldığı gibi, sermayesinde %50’den daha fazla oranda yabancı hissesi bulunan mevduat bankalarıdır.

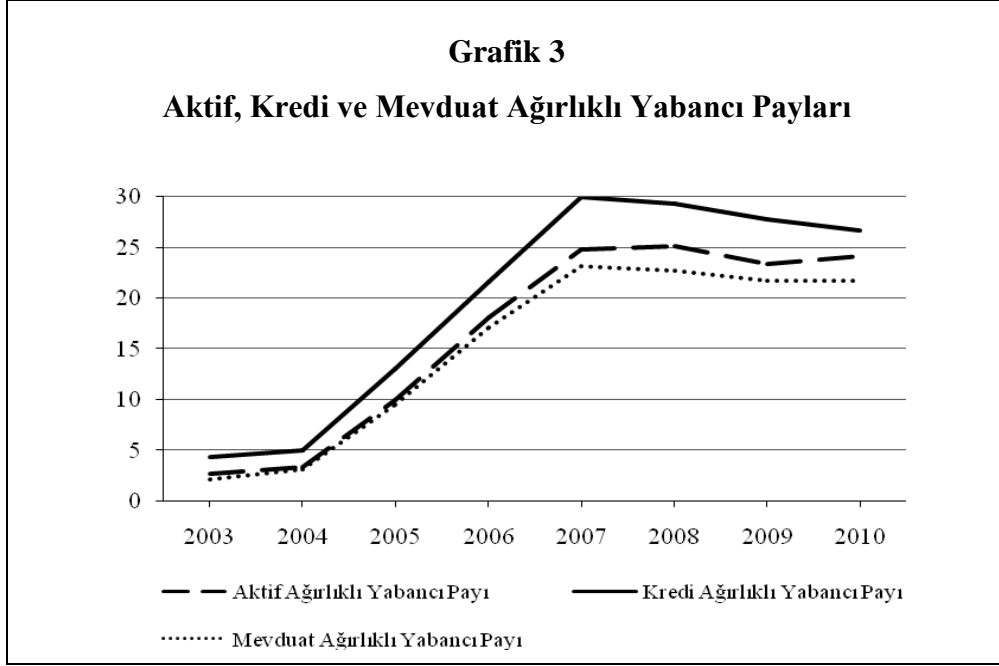
Yabancı bankaların sayı olarak mevcudiyeti ele alındığında 2006 yılında belirgin artış gösteren yabancı bankaların, 2007 yılı ve sonrasında Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren mevduat bankalarının yarısından fazlasını oluşturduğu görülmektedir.

Yabancı bankaların aktif cinsinden payında özellikle 2005 yılından sonra artış gözlenmektedir. Ancak 2007 ve sonrasında, yabancı bankaların sayı olarak payı % 50'den fazla iken, aktif payları yaklaşık %14-16 civarındadır. Bu noktadan hareketle yabancı bankaların sektörde sayı olarak mevcudiyetleri fazla olsa da, sektörün varlıkları üzerinde kontrol gücü sınırlıdır.

Türk bankacılık sisteminde sermayesinde % 50'den az oranda yabancı hissesi olan mevduat bankaları da bulunmaktadır. Bu durum göz önüne alınarak mevduat bankaları içerisindeki yabancı payı, ulusal bankalar da dikkate alarak aktif, kredi ve mevduat ağırlıklı olarak hesaplanmış ve sonuçlar Grafik 3'te verilmiştir. Böylece yabancı sermayenin mevduat bankaları içerisindeki payı gösterilmiştir.

Yabancı bankaların ağırlıklı yabancı paylarında özellikle 2005 yılından sonra artış gözlenmektedir. Ulusal bankalardaki yabancı payı da dâhil edildiğinde yabancı payı, 2003-2006 yıllarında %2-4-3 (aktif – kredi - mevduat) seviyesinden %25-30-23 seviyesine yükselmiş, 2007 ve sonrasında ise azalmıştır.

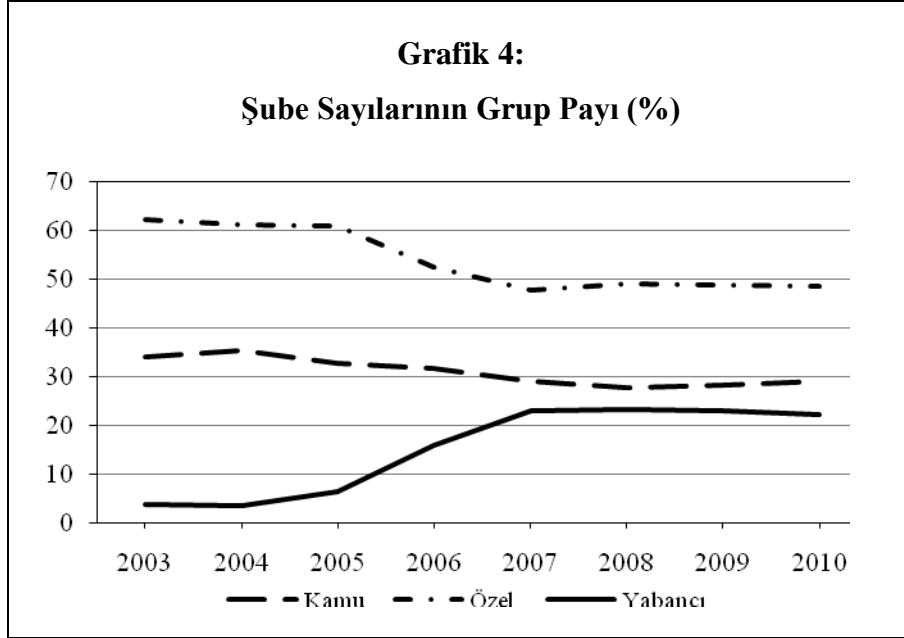
* Yabancı payı: \sum [Bankadaki yabancı hisse oranı * (bankanın aktifi-kredisi-mevduatı/mevduat bankaları aktif-kredi-mevduat toplamı)] Yabancı hisse oranı bankaların, ilgili yıllara ait finansal raporlarından elde edilmiştir. Halka açık bankalardaki yabancıların borsa payları dikkate alınmamıştır.

Yabancı bankaların aktiflerinin gelişimi, gruptaki aktif ağırlıklı yabancı payı başta olmak üzere ağırlıklı yabancı paylarının tamamının gelişimi ile benzerlik göstermektedir. Buna göre yabancı sahipliğinde bulunan bankaların varlıkları gibi diğer bankalardaki yabancı payının da arttığı söylenebilir. Gerek sayı, gerek grup payı, gerekse yabancı payı ele alındığında 2008 ve 2009 yılında azalış görülmektedir. Bu duruma göre 2008-2009 yılında söz konusu olan ekonomik durgunluğun yabancıların bankacılık sistemindeki durumunu etkilediği söylenebilir.

3.2.1.3. Şube ve Personel Sayısı

Şube sayıları ele alındığında tüm bankalarda yıllar itibariyle sayı olarak şube artışı meydana gelmiştir. Bu artışın 2005 yılından sonra yabancı bankalardaki yüksekliği dikkat çekmektedir. 2005-2007 yılları arasında kamu ve özel bankaların şube payları azalırken yabancı bankaların şubelerinin grup içindeki payı çok artmıştır. Grafik 4'te görüldüğü gibi yabancı banka şube sayısının sektördeki payı artsa da ulusal bankalara kıyasla özellikle 2007 yılına kadar çok geride kalmaktadır. 2007 yılından sonra ise kamu bankaları ile çok yakın paylara sahiptir. Kamu bankalarının şube payı yıllar itibariyle diğer gruplar kadar

değişim göstermemiştir. 2007 yılından sonra grupların şube payları çok değişmemiş, bununla birlikte yabancı bankaların payında küçük azalış görülmüştür.

Banka sayılarına ilişkin açıklamalarda da belirtildiği gibi, bazı mevduat bankalarının mülkiyet yapısı birleşme veya devralma yoluyla değişmiştir. Bunun yanı sıra faaliyetleri son bulan ve mevduat kabul etme yetkisini yeni elde eden bankalar da mevcuttur. Bunların sonucunda banka gruplarının şube sayılarında da değişim gözlenmiştir. Bazı bankaların durumları ele alınarak konuya aşağıdaki gibi açıklık getirilmesi mümkündür:

a) Yabancı bankaların şube sayısında 2004 yılında bir değişiklik meydana gelmemiştir. Şube sayısındaki artış özel sermayeli bankalara göre kamusal sermayeli bankalarda daha fazladır. Kamunun payı Pamukbank A.Ş.'nin Türkiye Halk Bankası A.Ş.'ye devredilmesi nedeniyle artış göstermiştir.

b) Özel sermayeli mevduat bankaları grubunda yer alan Türk Dış Ticaret Bankası'nın 2005 yılında Fortisbank A.Ş. unvanını alarak Türkiye'de kurulmuş yabancı sermayeli bankalar grubuna geçmesi yabancı sermayeli bankaların şube sayısında artış gözlemlenmesine neden olmuştur. Kamusal sermayeli banka şube sayısında azalış meydana gelmiştir. Bunun haricinde Fortisbank'la ilgili yukarıda açıklanan husus ve Ada

Bank'ın şube sayısının 40'dan 1'e düşmesi gibi nedenler, özel sermayeli mevduat bankalarının şube sayısındaki artışı sınırlandırmıştır.

c) 2006 yılında kamu ve yabancı sermayeli bankaların şube sayıları artış gösterirken, özel sermayeli bankaların şube sayıları azalmıştır. Özellikle yabancı sermayeli banka şube sayısındaki % 172'lik (yaklaşık 3 kat) büyük bir artış söz konusudur. Denizbank ve Finansbank'ın, hisselerinin devri nedeniyle özel sermayeli banka grubundan Türkiye'de kurulmuş yabancı sermayeli bankalar grubuna geçmeleri, yabancı banka şube sayısındaki artış ve özel sermayeli banka şube sayısındaki azalışa neden olmuştur.

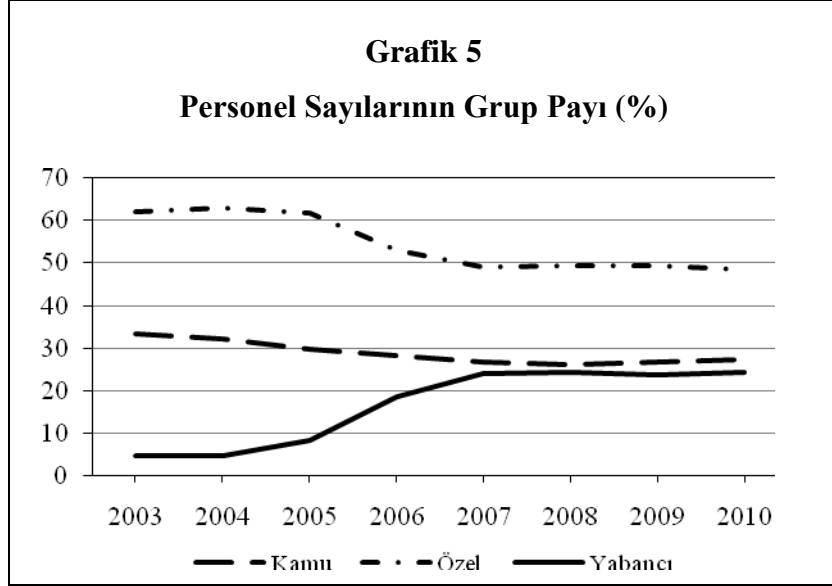
d) Tekfenbank A.Ş., Oyak Bank A.Ş. ve MNG Bank A.Ş.'nin hisselerinin devri neticesinde üç banka da özel sermayeli bankalar grubundan Türkiye'de kurulmuş yabancı sermayeli bankalar grubuna geçmiş bu da yabancı banka şube sayısının ve grup içindeki payının artmasında etkili olmuştur. Bu durum özel bankaların şube paylarının 2007'de gösterdiği düşüşü de açıklamaktadır.

Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri sonrası yeniden yapılanma sürecinde bankacılık sektöründeki istihdamda önemli bir düşüş yaşanmaktadır. 2002 ve 2003 yılında banka, şube ve personel sayısı 1980'lerdeki düzeye gerilemiştir (TBB, 2003: 30).

Sektörün büyük kısmını oluşturan mevduat bankalarının istihdam ettikleri personel sayısı, ele alınan 2003-2010 döneminde genel olarak artış kaydetmiştir. Sektörel rekabetin yoğunlaşmasıyla bankaların müşterileri ile olan ilişkilerini geliştirme çabaları, bankaların şube bankacılığına ağırlık vermesinin nedenlerinin başında gelmektedir. Yaygın şube ağları müşterilerin banka hizmetlerine erişimini kolaylaştıran ve hızlandıran bir faktördür. Öte yandan, dünyadaki ekonomik ve teknolojik gelişmelerin Türkiye'ye de yansımış olmasıyla birlikte bankacılık ürün ve hizmetlerinin çeşitlenmesi, sonuç olarak bireylerin ve kurumların bankacılık sektöründe daha fazla yararlanmaya başlamaları şube ve personel sayılarındaki artışta etkili olmuştur.

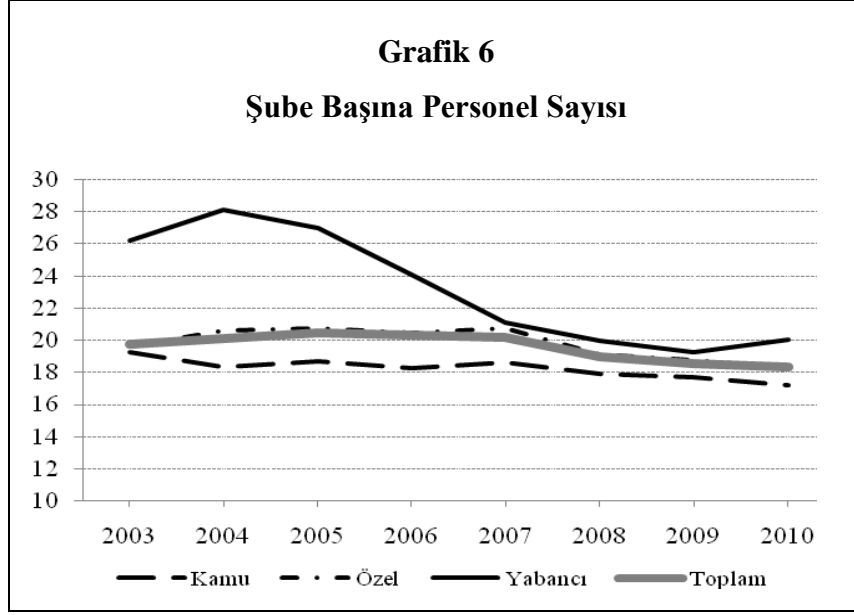
Mevduat bankalarının istihdam ettikleri personelin grup bazında payları ise Grafik 5'te gösterilmiştir. 2003-2010 döneminde grup bankaları arasında en yüksek istihdam payı, şube payında olduğu gibi özel sermayeli bankalara ait olup bunu kamusal

sermayeli bankalar izlemektedir. Yabancı sermayeli mevduat bankalarının istihdamdaki payı söz konusu dönem itibariyle %4,82'den %24,30'a yükselmiştir. Yabancı bankaların istihdamdaki payında meydana gelen bu artışa karşın ulusal bankaların istihdamdaki payları düşüş göstermektedir.

Şube payındaki seyre paralel olarak, yabancı bankaların istihdamdaki payı da 2005 yılından sonra büyük artış göstermiştir. Öyle ki 2004 yılında %4,81 olan pay 2005 yılında %8,32'ye, 2006 yılında %18,66'ya çıkmıştır. Kamu bankaları ve özel bankaların payları ise sürekli azalış sergilemiştir. Yabancı bankaların istihdam payında 2007 ve 2008 yılında gözlenen artış hızı 2006 yılındaki yüksekliğini korumamıştır. Şube sayısının artış hızının da 2007 sonrasında durması, şubeleşmeye paralel olarak personel sayısının değiştiğini göstermekte ve ekonomi de 2008 yılında söz konusu olan krizin yabancı bankaları etkilediği yönünde yorumlanabilmektedir. 2010 yılı itibariyle özel bankaların istihdam payı azalırken, payı artan tek banka grubu yabancı bankalar olmuştur.

Şube başına istihdam edilen personel sayısını gösteren Grafik 6'ya göre ele alınan tüm yıllarda şube başına en çok personel istihdamı yabancı bankalar tarafından gerçekleştirilirken, en az personel istihdam eden banka kamu bankalarıdır. Kamu bankaları bu konuda mevduat bankaları grup toplamının da altında yer almaktadır.

2006 yılına kadar yabancı bankaların az sayıda şube ile faaliyet göstermesi neticesinde şube başına personel sayısının kamu, özel ve grup toplamından çok fazla olmasını sağlamıştır. 2006 ve özellikle 2007 yılında şube sayısında meydana gelen artış neticesinde yabancı bankaların şube başına istihdam ettikleri personel sayısı diğer bankaların seviyesine inmiştir.

Tüm bankalarda şube başına istihdam edilen personel sayısı, ele alınan dönem itibariyle azalış göstermektedir. Bunun nedeni şube sayısındaki artış oranının personel sayısındaki artış oranından fazla olmasıdır. Örneğin, 2006 yılında yabancı bankaların şube sayısındaki artış yüzdesinin (% 172,77) personel sayısındaki artış yüzdesinden (% 143,11) fazla olması nedeniyle şube başına istihdam edilen personel sayısı 24'e düşmüştür. Benzer yorumu diğer bankalar için yapmak mümkündür. Yabancı bankalar için 2010 yılında aksi durum söz konusudur.

3.2.2. Finansal Büyüklükler

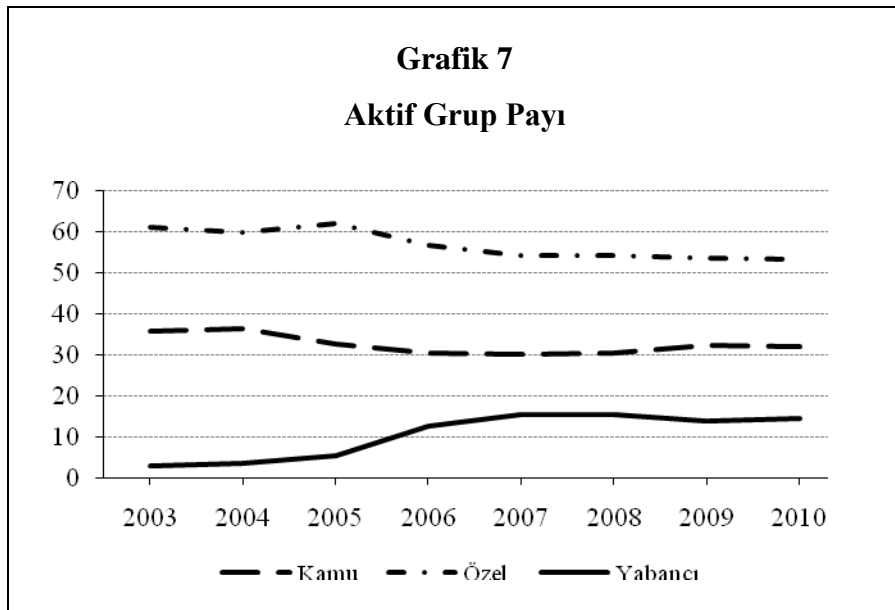
Türk bankacılık sektörünün analizi gerçekleştirilerek yabancı bankaların konumları belirlenirken finansal büyüklüklerin de ele alınması önem arz etmektedir. Bu doğrultuda Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren mevduat bankalarının finansal boyutu ele alınmıştır.

3.2.2.1. Grup Payları

Kamu, özel ve yabancı bankaların mevduat bankaları grubu içindeki görelî payını ölçmek için aktif, kredi ve mevduat değerlerinden faydalanılabilir (Çiller ve Çizakça, 1989: 47-48).

Yabancı bankaların paylarının belirlenmesinde sayısal büyüklük olarak; sistemde faaliyette bulunan mevduat bankası sayısı içerisindeki yabancı bankaların payı önceki başlıklar altında incelenmiştir. Yabancı bankaların paylarının belirlenmesinde sayısal büyüklüğün yanı sıra, yabancı bankaların aktiflerinin toplamının bankacılık sektörünün aktifleri içerisindeki payı olarak ifade edebilecek olan aktif büyüklüğü de ele alınabilir. Bankaların aktif cinsinden sektördeki payı Grafik 7’de gösterilmiştir.

Türk bankacılık sektöründe yabancı bankaların mevcudiyetinin 1980’li yıllardan itibaren sayısal olarak arttığı bilinmektedir. Bunun yanı sıra yabancı bankaların, mevduat bankaları grubu içindeki aktif payları Grafik 7’de de görüldüğü üzere 2005 yılına kadar %5’in altında seyretmiş, 2005 yılından sonra artan satın almalarla yabancı bankalar gruptaki paylarını arttırmışlardır.

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait banka grup bilançolarından yararlanılarak hesaplanmıştır.

Ele alınan dönem boyunca özel bankalar diğer bankalara göre daha yüksek aktif payına sahiptir. Bunu sırasıyla kamu bankaları ve yabancı bankaları izlemektedir. Yabancı bankaların aktif payı kamu ve özel bankaların gerisinde kalsa da sektördeki aktif payı artış göstermektedir. Yabancı bankaların aktiflerindeki değişimi gösteren Grafik 10'da da görüldüğü gibi 2006 yılında grup toplamında %23 oranında aktif artışı sağlanırken, artış yabancı bankalarda %186 oranında gerçekleşmiştir. Bu durum yabancı sermayeli mevduat bankalarının aktif payının özellikle 2006 yılında iki katından fazla artış göstermesini sağlamıştır. Yabancı bankaların aktif payında sürekli devam eden artış, 2008 ve 2009 yılında yerini azalışa bırakmıştır.

Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinden sonra bankacılık sektöründe gerçekleştirilen düzenlemelerin, faaliyette bulunan bankaların grup paylarına olumlu yönde etkide bulunduğu söylenebilir.

2003 ve 2004 yıllarında aktifler artış göstermiştir. Banka bilançolarındaki artışın başlıca nedenleri, ekonomik faaliyete ve piyasa istikrarına yönelik olumlu beklentilerin sürmesi, bu beklentilerin ve TL'nin yabancı paralar karşısında değer kazanmasının da etkisiyle özellikle TL mevduatta görülen büyüme ve kâr hacmindeki artışa bağlı olarak özkaynakların artmasıdır. Sistemin kaynaklarındaki bu artış, özellikle aktifte kredilerde de artışa yol açmıştır (TBB, 2004: 31; TBB, 2005: 32).

2005 ve 2006 yılları bütün göstergelerde olduğu gibi aktiflerde de yabancı bankalar için büyük gelişimin meydana geldiği yıl olmuştur. Yabancı bankaların aktifleri 2005 yılında %100, 2006 yılında da %186 artmıştır.

Bankacılık sistemindeki büyümenin başlıca nedenleri sayılan, hızlı ekonomik büyüme ve piyasa beklentilerinin olumlu sürmesi, uluslararası piyasadan borçlanma imkânlarında artış, TL'ye olan güçlü talep, özkaynakların güçlendirilmesi ve rekabetin güçlenmesi gibi nedenlerle (TBB, 2006: 38) banka aktiflerinde artış meydana gelse de grup payları ele alındığında 2005 yılında yabancı ve özel bankaların payları artarken kamu bankalarının aktiflerinin mevduat bankalarının aktifleri içerisindeki payı azalmıştır.

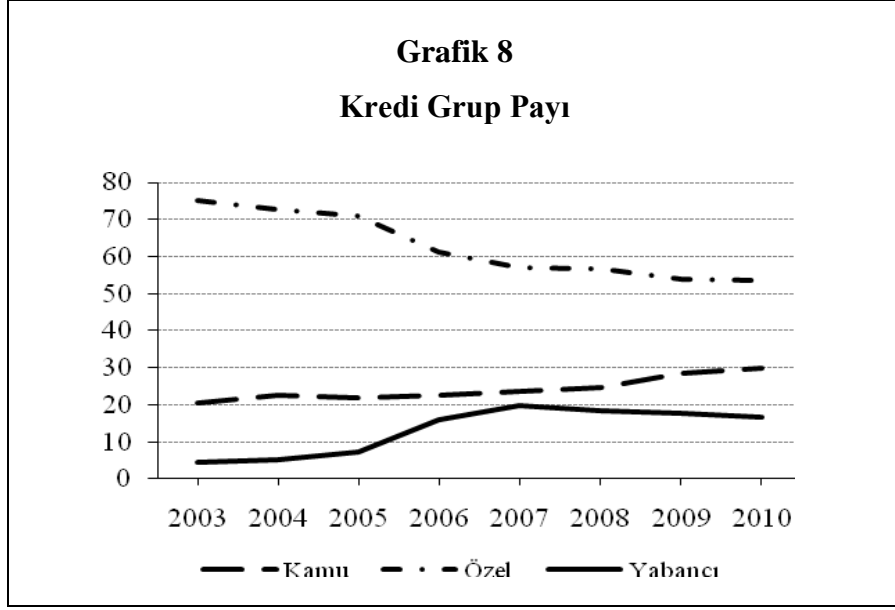
Haziran 2006'dan itibaren ekonomik faaliyetin yavaşlamasına bağlı olarak, toplam aktiflerin yıllık büyüme hızı 2006 yılı sonunda yavaşlamıştır (TBB, 2008: 33). 2007 yılında aktif payı artan tek banka grubu yabancı sermayeli mevduat bankaları olmuştur.

2008 yılının son çeyreğinde ekonomik faaliyetin daralması, TL'nin önemli ölçüde değer kaybetmesi ve yurtdışı kaynak kullanımının sınırlı ve daha pahalı hale gelmesine bağlı olarak toplam aktiflerdeki büyüme hızı duraklamıştır (TBB, 2009: 1). Yabancı bankaların aktif payı azalırken, diğer grupların payında değişiklik olmamıştır.

Takip eden yılda toplam aktiflerin büyüme hızının yavaşlamasının yanı sıra kamu bankalarının aktiflerdeki payı artmıştır. Yabancı bankaların aktif payı ise ekonomik durgunluğun yaşanmaya başlandığı yılı takip eden yılda da azalmaya devam etmiştir. Aktiflerdeki büyüme hızının yavaşlamasında, özellikle 2009 yılının ilk yarısında, ekonomik faaliyetin yavaşlaması nedeniyle çalışma ve yatırım amaçlı nitelikli kredi talebinin daralması, kamunun borçlanma ihtiyacının artması, kredi riskinin yükselmesi nedeniyle bankaların daha ihtiyatlı davranmaları ve yurtdışından kaynak kullanımının azalması etkili olmuştur (TBB, 2010: 34).

Grup payı ele alınırken incelenmesi gereken diğer bir nokta da kredilerdir. Mevduat bankaları içerisinde kamu, özel ve yabancı bankaların sağladığı kredilerin grup payını tespit edebilmek için her bir grubun kredi toplamı, mevduat bankalarının sağladığı toplam krediye oranlanmış ve sonuçlar Grafik 8'de verilmiştir.

Banka gruplarının, kredi büyüklüğünün sektör içindeki payına bakıldığında, özel bankaların ağırlılığının söz konusu olduğu görülmektedir. Ekonomide mevduat bankaları tarafından kullanılan kredilerin büyük bir çoğunluğu özel sermayeli bankalar tarafından kullanılırken, yabancı sermayeli bankalar özellikle 2006-2008 yılları arasında kamu bankalarına yakın oranda kredi sunmuştur. 2008'de yaşanan ekonomik bunalım sebebiyle kredi arzını azaltan yabancı bankaların bu atağı 2009 ve 2010 yılında sunduğu kredilerin ekonomideki payının (%17) kamu bankalarının (%30) yarısına düşmesine neden olmuştur.

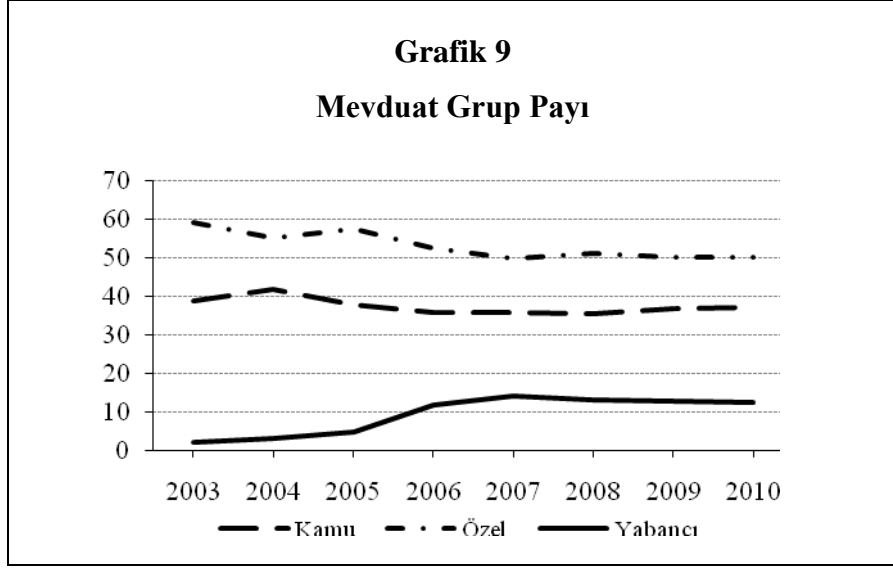

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait banka grup bilançolarından yararlanılarak hesaplanmıştır.

Yabancı sermayeli mevduat bankalarının kredi payları aktif payına benzer şekilde özellikle 2005 yılı sonrası için belirgin artış göstermiştir. Daha önce ifade edildiği üzere 2005 yılından sonra artan satın almalarla yabancı bankaların sektördeki paylarını arttırmaları bu sonuca etkili olmuştur. 2008 yılı ve sonrasında ise yabancı bankaların kredi bakımından da sektördeki payı azalmakta, aktiflerde olduğu gibi bu azalışa karşılık kamu bankalarının grup payında artışın meydana geldiği görülmektedir. 2008-2009 yıllarında ortaya çıkan finansal kriz ortamında özel ve yabancı bankaların daha az kredi sunduğu, kamu bankalarının ise söz konusu dönemde oransal olarak önceki yıla göre daha çok kredi verdiği görülmektedir.

Kredi arzının büyümesinde tüketici kredileri ve kredi kartlarındaki hızlı büyüme, bireysel kredilerdeki artış itici rol oynamaktadır. Finansal sisteme yönelik olarak kredi kartı endüstrisindeki gelişmeler tüketici kararları üzerinde önemli değişikliklere neden olmuştur (Emir, 1997: 37).

Kamu, özel ve yabancı bankaların mevduatlarının, mevduat bankaları grubunun mevduat toplamına oranı, ilgili bankaların mevduat payını vermektedir. Bu doğrultuda yapılan hesaplamalar sonucunda bulunan değerler Grafik 9'da gösterilmiştir.

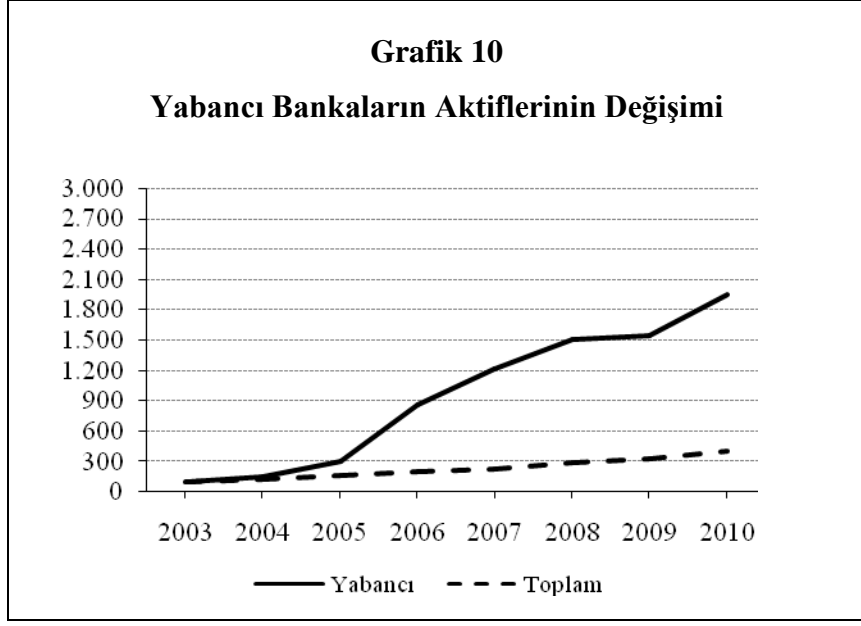

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait banka grup bilançolarından yararlanılarak hesaplanmıştır.

Özel sermayeli bankalar, mevduat payı söz konusu olduğunda da en yüksek paya sahiptir. Bunu kamu bankaları izlemektedir. Yabancı sermayeli mevduat bankalarının aktif ve kredi payı gibi mevduat payları da özel ve kamu bankalarının gerisinde olup özellikle 2006 yılında bir önceki yıla göre iki kattan fazla artış göstermiştir. Mevduat payları da incelenince 2008 yılı ve sonrasında yabancı bankaların üç gösterge bakımından sektördeki payının azaldığı söylenebilmektedir.

Aktif, kredi ve mevduat payı yabancı bankalar için 2007 yılında en üst seviyesinde bulunmaktadır. 2007 yılında üç gösterge için de kamu bankalarının payının değişmediği dikkate alınır, söz konusu yılda ve 2006 yılında yabancı bankaların paylarındaki artış ve özel bankaların paylarındaki azalışın birbirini etkilediği söylenebilir.

Grup payları karşılaştırma yapılmasını sağlamakla birlikte bu payların değişimini somutlaştırabilmek için aktif, kredi ve mevduat paylarında yıllar itibarıyla meydana gelen yüzde değişimi ele almak da önemlidir. Yabancı bankaların ve mevduat bankaları grubunun aktif, kredi ve mevduat değerlerindeki değişimi karşılaştırma imkânını sağlayacak değerler sırasıyla Grafik 10, Grafik 11 ve Grafik 12’te gösterilmiştir.

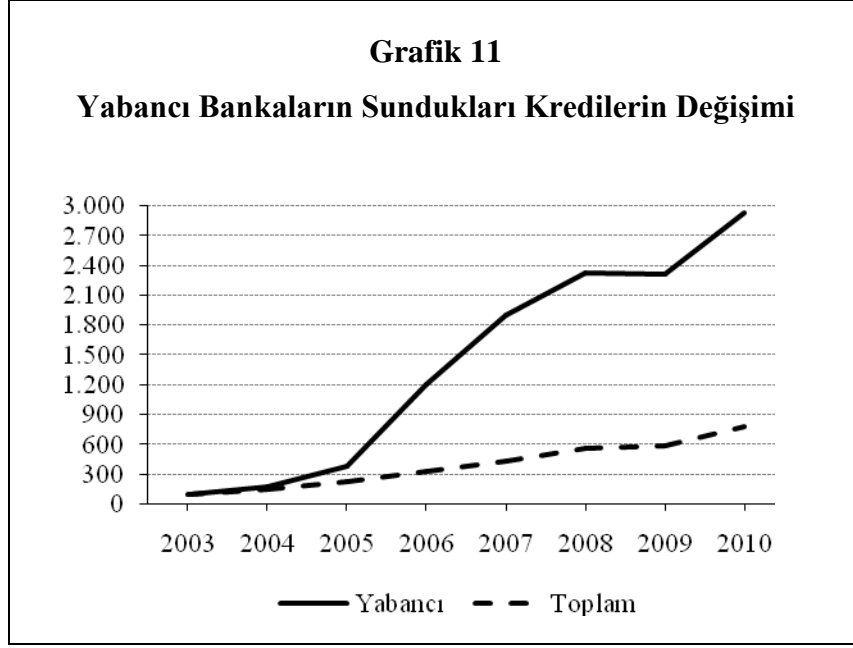

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait banka grup bilançolarından yararlanılarak 2003 yılı baz alınarak trend hesaplanmıştır.

Grafik değerlerinin sözel olarak tekrarını ifade etmek yerine yabancı bankaların gösterdiği değişikliğin mevduat bankalarının toplamı üzerindeki etkisinden bahsetmek gerekirse, 2004 ve 2007 yılları da dâhil olmak üzere bu dönemler arasında yabancı bankalar grup ortalamasının üzerinde büyümüştür. Yabancı bankalarda özellikle 2005 ve 2006 yıllarındaki büyüme dikkat çekicidir.

Mevduat bankaları grubunda kamu bankaları 2005 yılında % 16, 2006 yılında % 15 oranında, özel bankalar ise sırasıyla % 35 ve % 12 oranında büyürken yabancı bankalar % 100 ve % 186 oranında büyümüştür. 2006 yılında yabancı bankaların yüksek oranlı büyümesine karşın, mevduat bankaları genelinde gözlenen düşük oranlı artışın nedeni, grubun aktiflerinin % 57'lik kısmına (Grafik 7) sahip olan özel sermayeli bankaların büyümesinin yavaşlamasıdır.

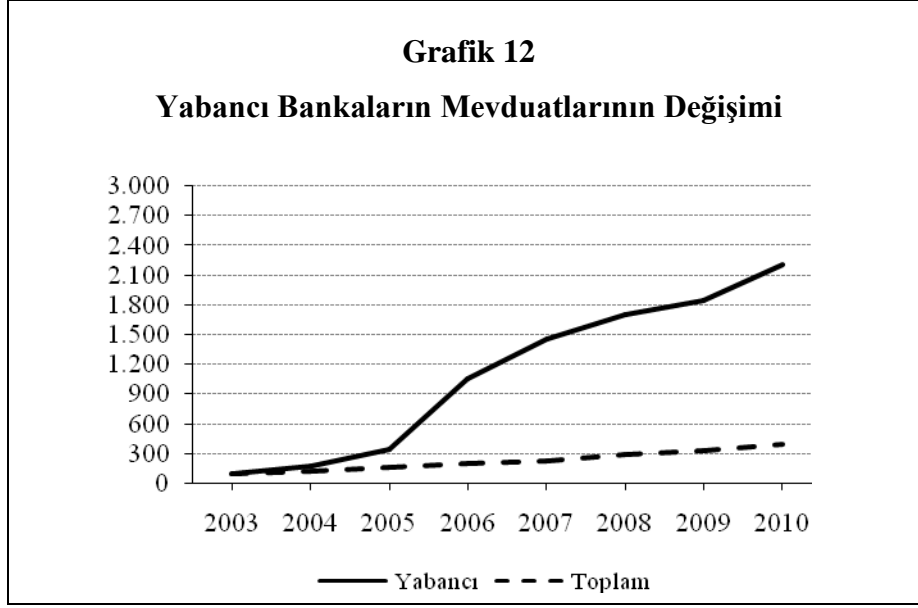
Yabancı bankaların aktif payı, mevduat bankaları aktif toplamının (2003-2010 dönem ortalaması) ortalama % 11'i iken kredi payları % 13'tür. Bu durum ve Grafik 11'de görüldüğü gibi grup ortalamasının üzerindeki kredi artışı, yabancı bankaların kredi sunma konusunda çekimser davranmadıkları sonucuna ulaşılmasını sağlayabilir.

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait banka grup bilançolarından yararlanılarak 2003 yılı baz alınarak trend hesaplanmıştır.

Yabancı bankaların 2006 yılında aktif, kredi ve mevduatındaki yüksek artışa rağmen mevduat bankaları grubunun söz konusu değerlerinde artış yavaşlamıştır. Kamu bankaları da aktif hariç yüksek olmasa da artış kaydetmiştir. Bu da mevduat bankalarındaki bu seyrin özellikle özel bankalar ile bağlantılı olduğunu gösterebilmektedir. Zira özel sermayeli bankaların her üç göstergedeki grup payları, yabancı bankalarinkinden daha fazladır. Buna göre özel bankaların ilgili yıldaki değişime etkisi daha fazla olabilmektedir.

Özel ulusal bankaların kendilerini mevduat bankacılığında sağladığı kaynaklarla fonlama eğiliminde olmalarına karşın, yabancı bankalar likiditesi yüksek aktiflere yatırım yapmakta ve alternatif fon kaynaklarına daha kolay erişebilme olanaklarına sahip bulunmaktadır. Bu nedenle mevduat dışı kaynaklarla kendilerini fonlayabilme konusunda daha esneklerdir. Fonlama kolaylığı ve çeşitliliğinin getirdiği avantajlara bağlı olarak, yabancı bankalardaki kredi stoğu özel ulusal bankalara göre daha hızlı büyüyebilmektedir. Yabancı sermayeli bankaların fonlama konusundaki davranışları, ev sahibi ülkedeki ekonomik koşullardan çok ana ülkedeki ekonomik koşullardan etkilenmektedir (Crystal ve diğerleri, 2002: 3-4).

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait banka grup bilançolarından yararlanılarak 2003 yılı baz alınarak trend hesaplanmıştır.

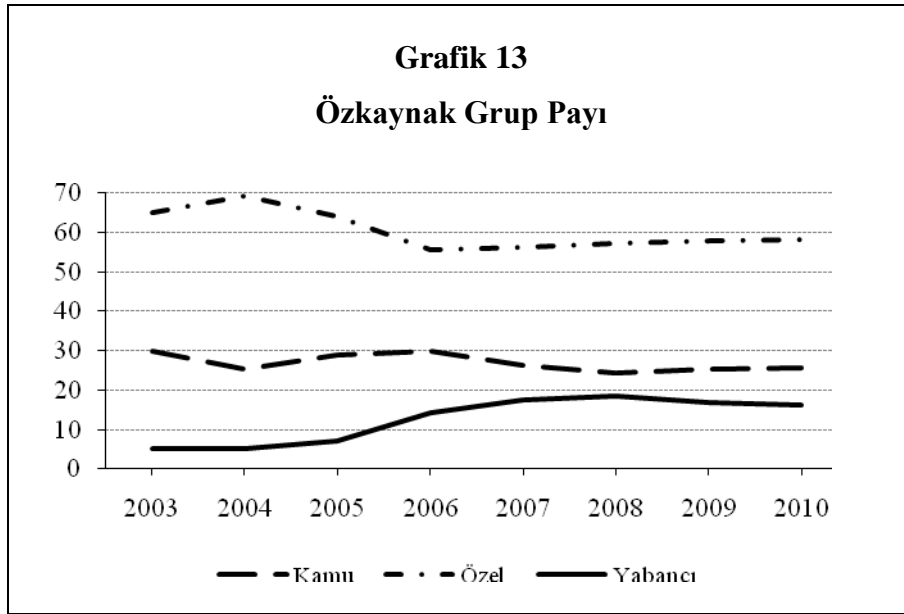
Ulusal ve yabancı bankaların mevduat bankaları grubu içerisindeki payını incelerken ele alınabilecek diğer bir husus da özkaynaklardır. Bankaların zararlarına karşı tampon görevini yerine getiren özkaynaklar, bankaların finansal sağlamlığı açısından en önemli göstergelerden biri olup, bankanın mali durumunun kötüleşmesi halinde mevduat sahipleri ve diğer fon sağlayıcılar için bir nevi güvenlik unsurudur. Banka sermayesinin yeterli olması, söz konusu bankanın bankacılık fonksiyonlarını ve finansal aracılık görevini aksaksız, sağlıklı ve güvenli olarak yerine getirebilmesini sağlamaktadır. Sistemin sağlıklı şekilde çalışması için bu akımın düzenli şekilde işlemesi gerekmektedir.

Temel fonksiyonu; tasarrufların yatırıma dönüştürülmesi olan bankaların, yeterli sermaye bulundurmaları gerek mevduat sahipleri gerekse de finansal sektörün istikrarı açısından büyük önem taşımaktadır. Ayrıca sermaye miktarı arttıkça, bankaların kaybedecekleri artacağından, riskli yatırımlardan uzak durmaları ihtimali kuvvetlenmektedir.

Ulusal ve yabancı banka özkaynaklarının mevduat bankalarının özkaynak toplamı içerisindeki payı Grafik 13'te verilmiştir. Buna göre yabancı banka girişinin yoğun olarak yaşandığı 2005 sonrasında grupta yabancı bankaların özkaynaklarının ağırlığının arttığı

görülmektedir. Buna karşın ele alınan yıllar itibariyle, özkaynaklarının payı en az olan mevduat bankası grubu yabancı bankalardır.

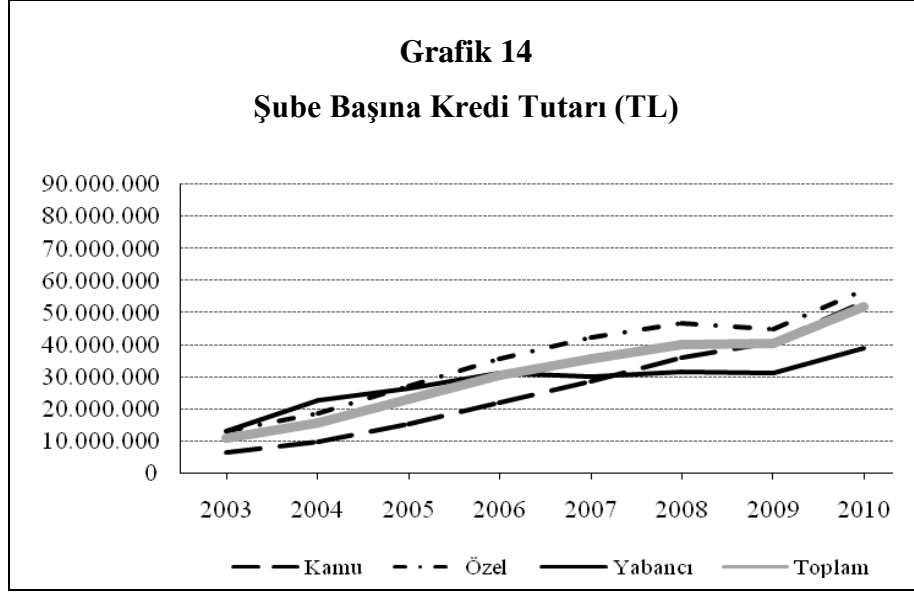
Özel sermayeli bankalar ise, mevduat bankaları grubunun özkaynakları içerisinde en yüksek paya sahip olan banka grubudur. Kamu ve yabancı bankaların aksine özel bankaların özkaynak payı 2005 ve 2006 yılında azalmıştır. Yıllar itibariyle mevduat bankalarının özkaynaklarında yaşadığı değişim ele alındığında özel bankaların bu değişimi yönettiği söylenebilir.

3.2.2.2. Şube Oranları

Şube oranları, şube başına elde edilen performansı göstermektedir. Çalışma kapsamında ele alınan dönem itibariyle şube oranları, şube başına kredi tutarı, şube başına mevduat tutarı ve şube başına net kâr olarak ele alınmıştır. Mevduat bankaları bazında hesaplanan değerler sırasıyla Grafik 14, 15 ve 16'da gösterilmiştir.

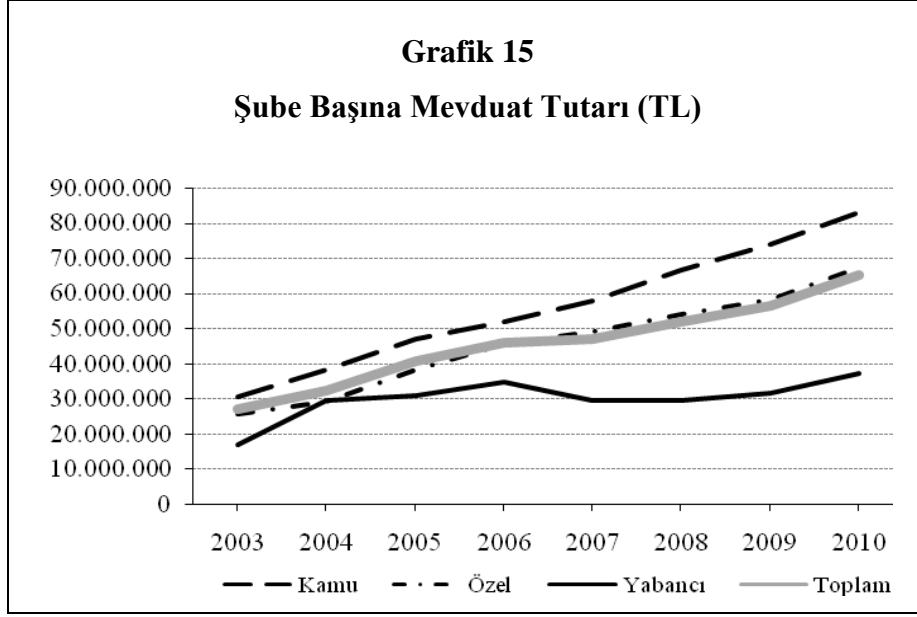
Şube başına kredi, mevduat bankaları grubunda 2003-2010 döneminde sürekli artmıştır. Sadece krizin etkisiyle bankaların ihtiyatlı davranmaları sonucu 2009 yılında şube başına kredi artış hızı yavaşlamıştır. 2005 yılına kadar şube başına en fazla kredi sunan bankalar yabancı bankalar iken 2006 ve sonrasında ilk sırada özel bankalar yer almaktadır.

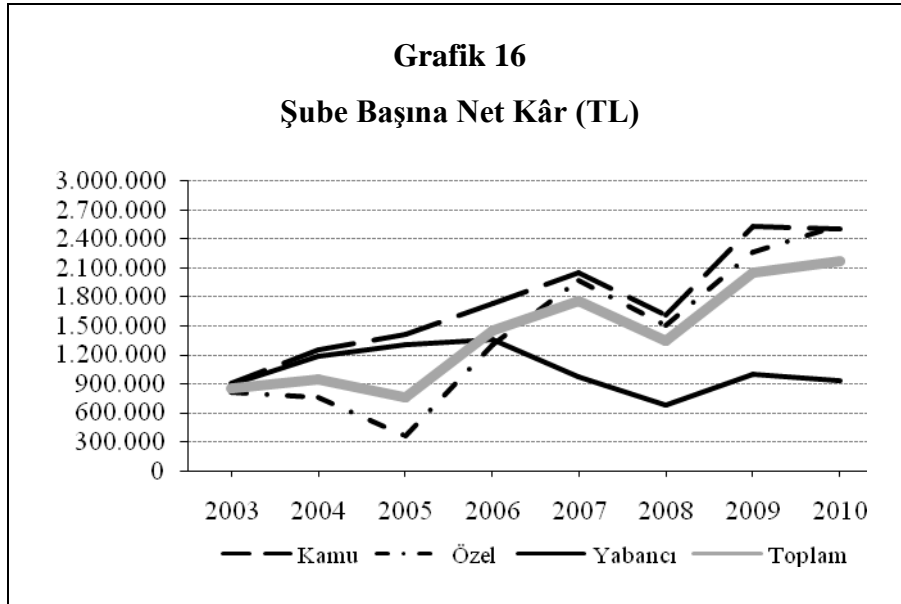
Yabancı bankaların şube başına sunduğu kredi 2006 yılından sonra grup ortalamasının da gerisinde kalmıştır. 2007 yılında ve takip eden dönemde 2009 yılına kadar şube başına sunulan kredi tutarında azalma meydana gelmiştir.

Kriz dönemindeki kredi azalışı özel bankalar için de geçerli olmakla birlikte sundukları şube başına kredi tutarı 2005 sonrasında diğer gruplardan fazla ve tüm yıllarda grup ortalamasının üzerindedir. Kamu bankaları her ne kadar 2007 yılına kadar şube başına en az kredi sunan banka görünümünde ise de yıllar itibariyle sunduğu kredi tutarı kriz dönemi de dâhil olmak üzere sürekli artmıştır. Bu artışta söz konusu dönemde kredi grup payındaki artışa karşın, şube grup payında azalış etkilidir.

Şube başına toplanan mevduat tutarını gösteren Grafik 15'e göre kamu bankaları tüm yıllarda şube başına en fazla mevduat toplayan banka grubudur. Bu eğilim, mevduat sahiplerinin güven duymaları nedeniyle mevduatlarını kamu bankalarında tutmalarından ileri gelmektedir. Kamu bankalarından sonra özel bankalar yatırımların daha fazla değerlendirildiği banka grubudur. Her iki bankanın şube başına topladığı mevduat yıllar itibariyle artmıştır. Öte yandan özel bankalar sağlanan mevduat bakımından en yüksek paya sahip olsa da, şubeleşmelerinin yoğun olması şube başına sağladıkları mevduatın kamu bankalarının gerisinde kalmasına neden olmuştur. Yabancı bankalar, şube başına en az mevduatı toplayan bankalardır. Özellikle 2006 yılından sonra yaşanan azalışta yabancı bankaların söz konusu dönemde şube sayısının yüksek oranlı artışı etkilidir.

Şube başına ortaya çıkan net kâr ele alındığında 2005 ve 2008 yılları dikkati çekmektedir. Grafik 16'da verilen şube başına net kâr grafiğine göre mevduat bankaları grup ortalaması için 2004 yılında ve 2005 yılından sonra artan net kâr 2005 ve 2008 yılında azalmıştır.

Ele alınan yılların tamamında şube başına en fazla net kâr elde eden mevduat bankası grubu kamusal sermayeli bankalardır. Şube başına net kâr büyüklüğü açısından kamu bankalarını 2006 yılına kadar yabancı, sonrasında ise özel bankalar izlemektedir.

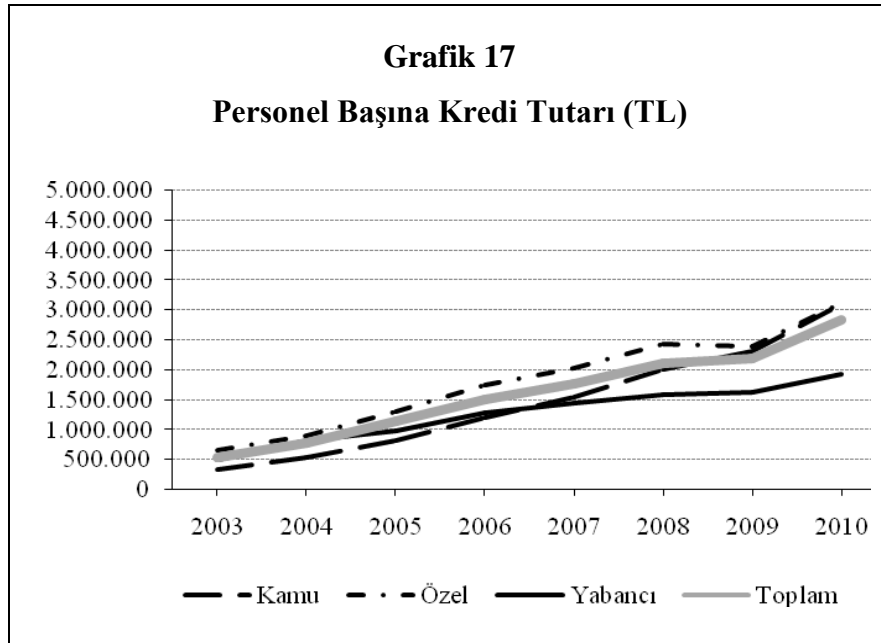
Yabancı bankalar tarafından elde edilen şube başına net kâr 2006 yılından sonra hem grup ortalamasının hem de ulusal banka gruplarının gerisindedir.

2005 yılında sadece özel bankaların şube başına net kârı azalmakla birlikte, 2008 yılında ulusal ve yabancı banka gruplarının tamamında şube başına net kâr azalışı söz konusu olmuş ve bu da grup ortalamasının bu yönde değişmesine etki etmiştir.

3.2.2.3. Personel Oranları

Personel başına performansı değerlendirmek üzere personel başına kredi, mevduat ve net kâr ele alınmıştır. Mevduat bankaları bazında hesaplanan değerler sırasıyla Grafik 17, 18 ve 19’da gösterilmiştir.

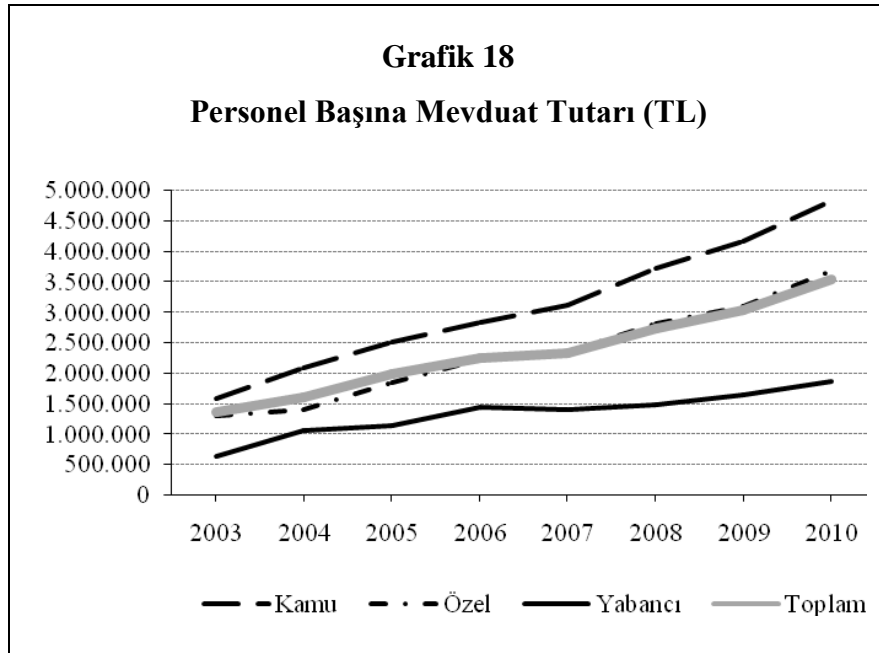
Personel başına kredi, mevduat bankaları toplamında, şube başına kredi değerleri gibi 2003-2010 döneminde sürekli artmıştır. Krizin etkisiyle bankaların 2009 yılında personel başına toplam kredilerde de artış hızının yavaşladığı görülmektedir.

Ele alınan dönem itibariyle personel başına en fazla kredi sunan bankalar özel bankalardır. 2006 yılına kadar özel bankaları yabancı bankalar izlemektedir.

Yabancı bankaların şube başına sunduğu kredi tutarı 2004 yılından sonra grup ortalamasının da gerisinde kalmıştır. Ele alınan dönemde personel başına sunulan kredi tutarında sürekli artışın meydana geldiği, ancak özellikle 2006-2009 arası dönemde artış hızının azaldığı görülmektedir. 2006 yılında ve sonrasında yabancı bankalar tarafından istihdam edilen personel grup payının, kredi grup payının üzerinde olmasının bu sonuca etkisi bulunmaktadır.

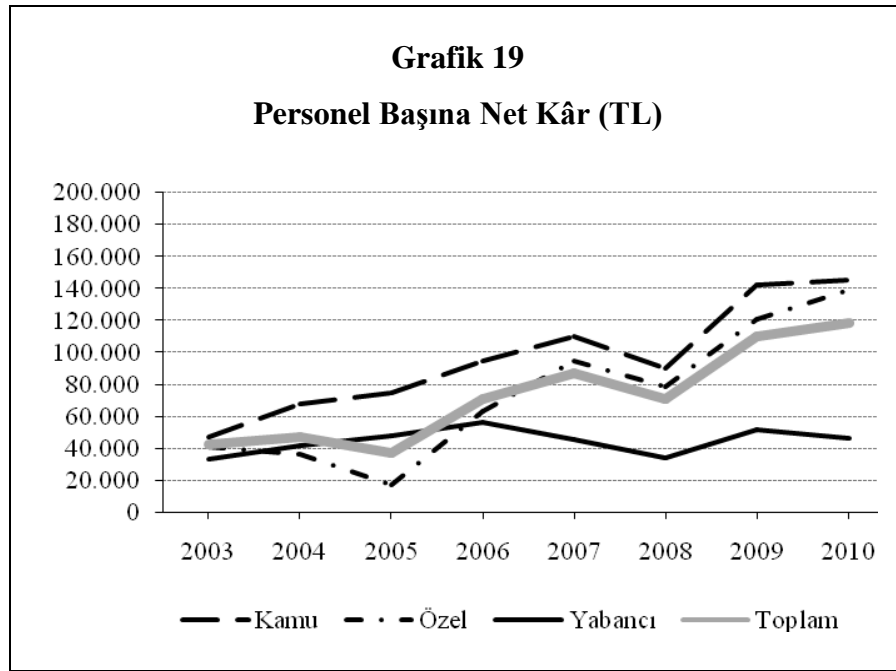
Benzer durum özel bankalar için de geçerli olmakla birlikte sundukları personel başı kredi tutarı 2009 yılında azalmıştır. Ancak buna rağmen personel başına kredi tutarı tüm yıllarda grup ortalamasının üzerinde seyretmiştir. Kamu bankaları 2006 yılına kadar personel başına en az kredi sunan banka grubudur. Ayrıca kamu bankalarının personel başına sunduğu kredi tutarının 2009 yılından önce grup ortalamasının gerisinde kaldığı görülmektedir. Öte yandan yıllar itibariyle personel başına sunulan kredi tutarı sürekli artış kaydetmektedir.

Personel başına mevduat ile şube başına mevduat yıllar itibariyle benzer seyir göstermektedir. Kamu bankalarının personel başına sağladığı toplam mevduat tüm yıllarda özel ve yabancı bankaların üzerindedir. Daha önce de ifade edildiği üzere, bu eğilimin mevduat sahiplerinin güven duymaları nedeniyle mevduatlarını kamu bankalarına yatırmalarından ileri gelmesi söz konusu olabilir.

Yabancı bankalar, personel başına en az mevduat sağlayan bankalardır. Yabancı bankaların personel başına sağladığı toplam mevduat ele alınan dönem itibariyle grup ortalamasından da daha azdır. 2006 yılından sonra yabancı bankaların personel grup payında gözlenen artış, bu yıldan sonra personel başına toplam mevduat tutarında söz konusu olan azalmaya neden olmuştur.

Özel bankaların personel başına sağladığı toplam mevduat tutarı kamu bankalarından daha az olmakla birlikte grup ortalamasına yakındır. Özel bankaların sağladığı personel başına toplam mevduat da yıllar itibariyle artmıştır. Özel bankaların şubeleşmede olduğu gibi personel sayısında da kamu bankalarının ve yabancı bankaların ilerisinde olması, personel başına sağladıkları mevduatın kamu bankalarının gerisinde kalmasına neden olmuştur.

Şube başına toplam kredi ve mevduat ile personel başına toplam kredi ve mevduata ilişkin benzerlik Grafik 19’da verilen personel başına net kâr değerleri ele alındığında da görülmektedir. Buna göre mevduat bankaları tarafından şubeleşmeyle paralel bir istihdam politikası yürütüldüğü söylenebilir.

Personel başına elde edilen net kâr için de 2005 ve 2008 yılları dikkati çekmektedir. Mevduat bankaları grup ortalaması için 2004 yılında ve 2005 yılından sonra artan personel başına net kâr 2005 ve 2008 yılında azalmıştır.

Personel başına en fazla net kâr elde eden banka grubu kamu bankalarıdır. Personel başına net kâr büyüklüğü açısından da kamu bankalarını 2005 yılına kadar yabancı, sonrasında ise özel bankalar izlemektedir. 2006 yılı ve sonrasında; yabancı bankalar tarafından personel başına elde edilen net kâr hem grup ortalamasının hem de ulusal banka gruplarının gerisindedir. Şube başına net kârda gözlemlendiği gibi, 2005 yılında sadece özel bankaların personel başına net kârı azalmış, 2008 yılında ulusal ve yabancı banka gruplarının tamamında personel başına net kâr azalışı söz konusu olmuştur.

3.2.2.4. Yoğunlaşma

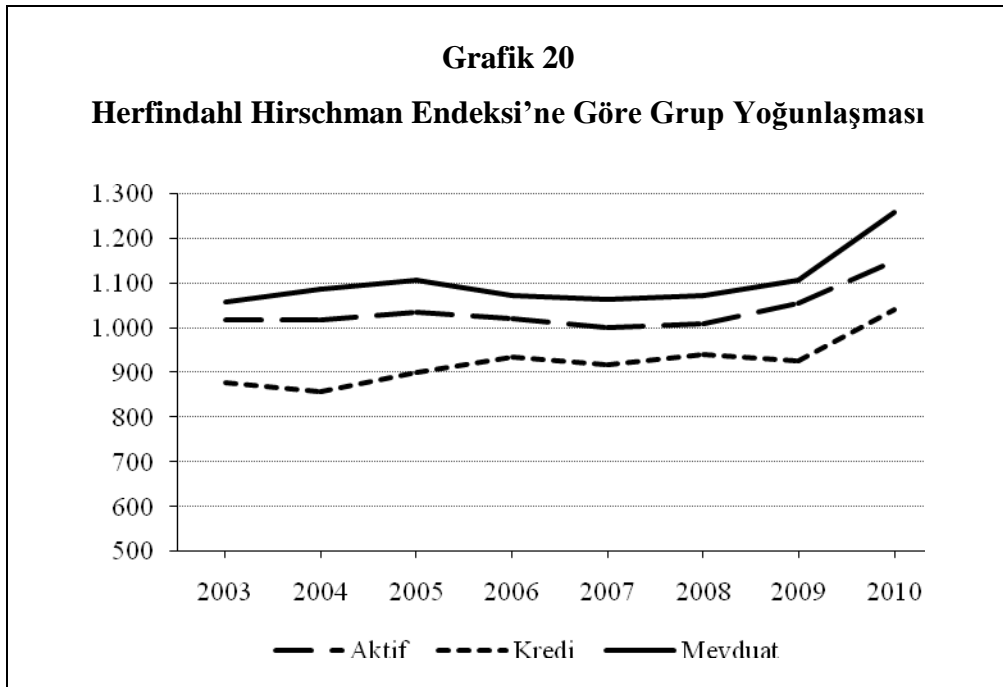
Bankacılık sektörünün piyasa yapısının ve rekabet ortamının, kârlılığı etkilemesi nedeniyle rekabetin seyri konusunda fikir sahibi olabilmek için sektördeki yoğunlaşmanın hesaplanması söz konusu olmaktadır. Yoğunlaşma oranları piyasaya giriş ve çıkışlar ile birleşme ve devralmalar sonucunda piyasa yapısında meydana gelen değişimler hakkında da bilgi sağlamaktadır.

Düzenleme otoriteleri piyasadaki yoğunlaşmayı, rekabeti bozucu olup olmadığı açısından takip etmektedirler. Genellikle en büyük 4 veya 5 banka payının dikkate alındığı yoğunlaşma oranlarının yanı sıra Herfindahl Hirschman Endeksi (HHI)'nin değeri ABD'de ve AB'de piyasa yapısı ve "banka" birleşmelerinde gözönünde bulundurulmaktadır (Yayla, 2007: 36).

Yoğunlaşma oranı (CRk): Genellikle isteğe bağlı olarak seçilen banka sayısı (k)'ya göre hesaplanan bu endeks 0'dan büyük ve 1'den küçüktür. Endeksin değeri 1'e yaklaştıkça "k" adet bankanın piyasadaki kontrol gücünün arttığı sonucuna varılmaktadır. (Yayla, 2007: 42). Yoğunlaşma endeksinin değeri sıfıra yaklaştığında piyasada çok sayıda ve eşit büyüklükte banka bulunduğu kabul edilmektedir.

Herfindahl Hirschman Endeksi (HHI): Doğrudan sektör paylarını (S_i) dikkate alan bir endeks olması sebebiyle, diğer yoğunlaşma göstergelerine de baz teşkil edebilmektedir. Uygulamada pazar payları birbirine yakın ve çok sayıda bankanın bulunması durumu yoğunlaşmamış piyasa olarak ele alınabilir. HHI 1000'den küçük olan yoğunlaşmamış piyasalarda tam rekabet, 1000 - 1800 arasındaki orta derece yoğunlaşmış piyasalarda monopolcü rekabet ve 1800'den büyük yoğunlaşmış piyasalarda ise rekabetçi olmayan oligopolcü bir piyasa yapısından söz edilebilir (Polat, 2007: 101).

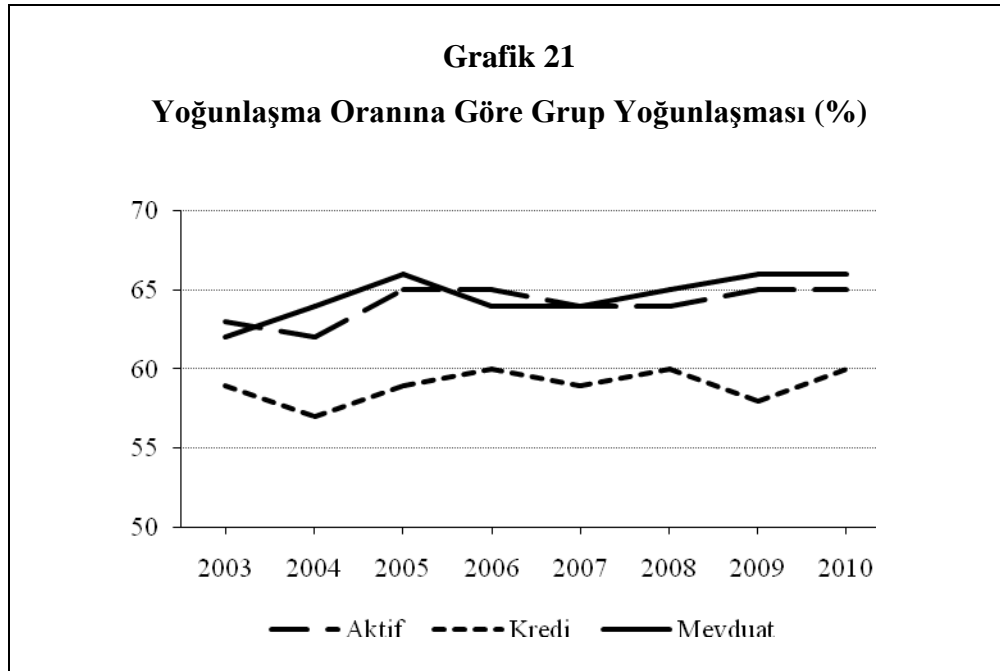
Bu doğrultuda mevduat bankalarının aktif, kredi ve mevduat ile ilgili yoğunlaşması; Herfindahl Hirschman endeksi, ve yoğunlaşma oranı yardımıyla hesaplanmış, elde edilen bulgular Grafik 20 ve Grafik 21'de sunulmuştur.

Bankacılıkla ilgili yapılan çalışmalarda da sıklıkla kullanılan HHI, değerlendirmelerde ele alındığında, her gösterge için 1000 sınırına daha yakın sonuçlar ortaya çıkmıştır. Krediler için Herfindahl Hirschman Endeksinin 2010 hariç ele alınan bütün yıllarda 1.000 puanın altında yer alması sebebiyle, mevduat bankası grubu, toplam krediler açısından yoğunlaşma gözlemlenmeyen, rekabetçi bir piyasa yapısı arz etmektedir.

Mevduat yoğunlaşması en fazla iken, görece olarak en az yoğunlaşmanın kredilerde gözlenmiş olmasının iki muhtemel açıklaması olabilir. Birincisi, mevduat sahipleri daha çok güvendikleri için büyük bankaları tercih etmektedir. İkincisi de küçük bankalar kredi pazarında daha saldırgan davranarak, büyük bankaların pazarlarını ele geçirmektedir (Vickers, 1995'ten aktaran: Emek, 2005: 81).

Finansal krizleri takiben sektörde yeniden yapılandırma sonrası sağlanan kurumsal gelişmeler; sınırsız mevduat garantisinin kalkması, yasal düzenlemelerin güçlendirilmesi, aşırı risk alıcı davranışlardan kaçınılması mevduatta yoğunlaşmayı artırıcı bir diğer unsurdur. Buna göre mevduatta yoğunlaşmanın nispeten daha fazla olması küçük bankaların pazardan fon sağlayabilmek için daha yüksek faiz ödemeleri durumunu ortaya çıkarabilecektir. Büyük bankaların kredi pazarındaki paylarının düşüklüğü (yoğunlaşmanın azlığı) kaynaklarını kredilere tahsis etmek yerine portföylerinde riski teorik olarak sıfır kabul edilen DİBS'lerden daha fazla bulundurmaya tercih ettikleri yönünde açıklanabilir.

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait banka grup bilançolarından yararlanılarak hesaplanmıştır.

HH endeksinde görülen kredi yoğunlaşmasının nispi azlığı yoğunlaşma oranı (CR_k) sonuçlarında da ortaya çıkmaktadır. Öte yandan söz konusu endeksin ortaya çıkardığı aktif

ve mevduat yoğunlaşmasındaki artış CR_k yöntemiyle de doğrulanmaktadır. Aktif, kredi ve mevduat ele alındığında ilk 5 banka arasında yabancı bankalar bulunmamaktadır.

Sektörde yaşanan yapısal değişimler; aktif, kredi ve mevduat gibi temel büyüklüklerdeki gelişmelere de yansımış durumdadır. Herfindahl Hirschman Endeksi esas alınarak incelendiğinde sektörün aktif yoğunlaşması, banka sayısındaki azalmaya paralel olarak, 2003–2005 yıllarında yükselmiş ancak rekabetin etkisiyle 2006 yılında azalmıştır. Orta ölçekli bankaların payında görülen büyüme, sektördeki aktif yoğunlaşmasının 2007 yılında hafif bir düşüş göstermesine yol açmıştır. Türk bankacılık sektörü hızlı aktif büyümesini 2008 yılında da devam ettirmiştir. Piyasa yapısı açısından incelendiğinde aktif yoğunlaşması 2008 yılında ılımlı bir artış göstermiştir. Büyük ölçekli bankaların aktifler içindeki payı 2009 ve 2010 yılında da artmıştır.

2010 yılına kadar 1.000 puanın altında seyreden HHI değerine göre, toplam kredilerin piyasa yapısı, yoğunlaşma olmayan ve güçlü rekabetin bulunduğu bir görünüm arz etmektedir. Aktif ve mevduattan farklı olarak krediler için 2004 yılında yoğunlaşmada azalma meydana gelmiştir. Kredilerdeki yoğunlaşma aktif yoğunlaşmasına göre daha ılımlı olmakla birlikte 2005 yılından itibaren başladığı artış eğilimini 2006 yılında da devam ettirmiştir. Aktif ve mevduatta 2007 yılında gözlenen yoğunlaşma düşüşü krediler için de söz konusu olmuştur. 2008 yılının 4. çeyreği ile 2009 yılının ilk çeyreği küresel krizin derinleştiği dönemdir (Yükseler, 2009: 42). 2008 yılında artan kredi yoğunlaşması, kriz döneminde azalan kredi talebinin de etkisiyle rekabetin olumsuz etkilendiğini göstermektedir. Kredi bakımından yoğunlaşma 2009 yılında aktif ve mevduatın aksine azalmış, 2010 yılında ise artış göstermiştir. 2007 ve 2009 yıllarında HHI değerinde bir önceki yıla göre azalış görülmesi, küresel krizden önce ve krizin başlangıcını takip eden bir dönemde bile, kredilerde güçlü bir rekabetin hâkim olduğu kanısını uyandırmaktadır. 2009 yılı için yaşanan durum, aynı zamanda önümüzdeki dönemlerde sektör açısından krizden çıkış ve yeniden kredi müşterisi için yapılan yarışın işareti olarak değerlendirilmelidir (BDDK, 2010b: 23).

Sektördeki mevduat yoğunlaşması, aktif ve krediye göre daha yüksek gerçekleşmiş, ancak 2006 yılında kısmen azalmıştır. Mevduat açısından rekabetin yoğunluğu 2007

yılında da devam etmiştir. Bununla birlikte bu yoğunlaşmanın (HHI'nın 1000 puana yakın olması nedeniyle) ılımlı, sektörün orta rekabetçi olduğu söylenebilir.

3.2.2.5. Aktif Kalitesi

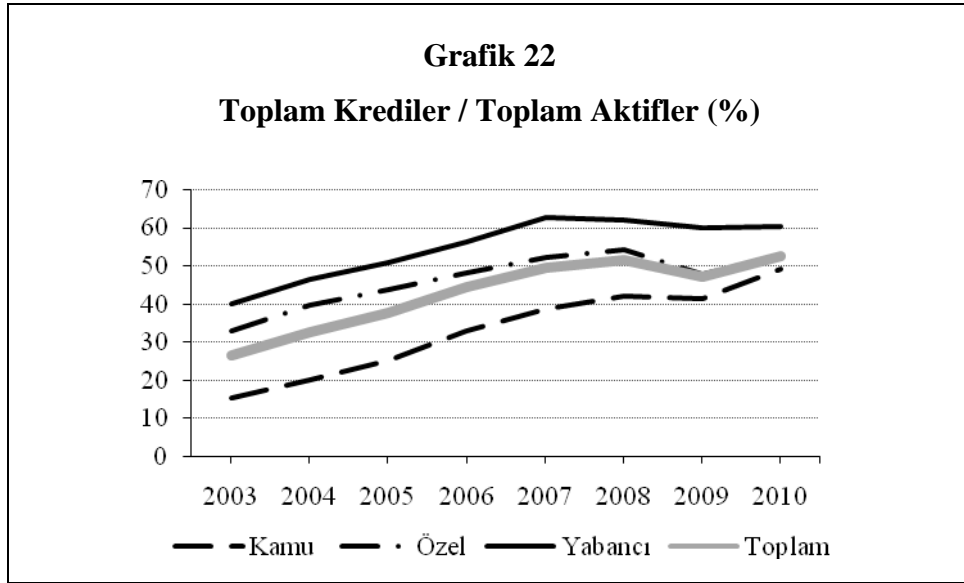
Bankacılık sektörünün fon kullananlarla fon ihtiyacı olanlar arasındaki aracılık işlevini yerine getirip getirmediği, aktif kalitesine göre değerlendirilebilmektedir. Aktiflerin değerlendirmesini diğer bir ifade ile aktif kalitesinin ölçümünü yapmak için bir takım oranlar hesaplayarak incelemeler yapmak gerekmektedir.

Kredi toplamının aktif toplamına oranı: Bu oran, bankanın aktiflerine oranla verdiği kredi miktarının seviyesini gösterir (Çiller ve Çizakça, 1989: 40). 1980 yılından 2002 yılına kadar olan dönemde bankacılık sektöründe kullanılan toplam kredilerin aktifler içindeki payı azalmıştır. Bunun temel nedeni, kamu kesimi borçlanma gereğinin aşırı yüksek seyretmesinden dolayı piyasadaki ödünç verilebilir fonların kamu kesimi tarafından çekilmesidir. Kamu, yüksek enflasyon sürecinde yüksek faiz politikası ile tüm fonları kendisine çekerek bankaları kamu kesiminin borçlanma aracı olmaya yöneltmiştir.

Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizlerinden sonra bankacılık sektöründe gerçekleştirilen düzenlemelerden (TMSF, BDDK, Basel II, Denetim Komitesinin iyileştirilmesi vs.) dolayı bankaların toplam aktif ve kredi kalitesinde bir artış olmuştur. Yeniden yapılandırma sonrasında bankalar yeni risklerin alınmasında son derece ihtiyatlı bir tutum sergilemiştir. Bu dönemde, bankalar piyasalardaki belirsizlik ve likit kalma eğilimine bağlı olarak bankalararası para piyasası işlemleri gibi kısa vadeli fonlamayı tercih etmiştir. Kredilerde yaşanan gerilemenin sebepleri arasında, ekonomide yaşanan krizlere bağlı olarak bankaların likidite ihtiyacının ortaya çıkması sonucu, yeni kredi kullandırmama eğiliminde olmaları; kredilerin geri dönmesinde karşılaşılan güçlükler sonucunda bankaların kullandırabileceği fonları kısımları, kullanılan kredileri vadesinden önce geri çağırmaları; yüksek piyasa faiz oranları nedeniyle kredi talebinin sınırlı kalması; yeniden sermayelendirme kapsamındaki bankaların sermaye yeterlilik oranını tutturmak amacıyla risk ağırlıklı aktiflerini artırmamak için ilave kredi açmamları olarak sayılabilir (Küçükbüçakçı, 2004:128). Bunun yanı sıra, 2002 yılından itibaren

ekonomideki canlanma eğiliminin artması ve faiz oranlarının gerilemesi ile tüketici kredilerinin artması aktif toplamı içinde kredilerin payında yükselişe yol açmıştır.

1980’li yıllarda kamu ve özel bankaların sundukları kredilerin aktiflerine oranı yabancı bankalara göre daha yüksektir. Ancak 2003-2010 yılları için hesaplanan oranları gösteren Grafik 22’ye göre tam tersi durumun var olduğu görülmektedir.

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait banka grup bilançolarından yararlanılarak hesaplanmıştır.

Grafik 22’ye göre yabancı bankalar için “toplam krediler / toplam aktifler” oranı gerek genel ortalamanın gerekse ulusal bankaların üzerindedir. 2008 ve 2009 yıllarında yabancı sermayeli mevduat bankalarının kredi payındaki azalışın aktive göre fazla olması (kredilerin aktif içinde sahip olduğu dilimin azalması), toplam kredilerin toplam aktiflere oranı azalmıştır. Ancak buna rağmen oran, ulusal bankaların üzerindedir. Bu da aktiflerini krediye en fazla dönüştüren mevduat bankası grubunun yabancı bankalar olduğunu göstermektedir. Bunu sırasıyla özel sermayeli bankalar ve kamu bankaları izlemektedir. Buna göre yabancı bankaların bankacılık ürünlerini (tüketici kredisi, kredi kartları vb) daha etkin ve yaygın kullandıkları söylenebilir.

Banka gruplarına ilişkin olarak genel değerlendirme yapıldığında, kamu kesimi borçlanma gereğinin 2007’ye kadar düşüş göstermesi bankaların kullandırmış olduğu

kredilerin hızla artması sonucunu doğurmuştur. Mevduat bankaları grubuna ait ve yıllar itibariyle yayımlanan bilanço verilerine göre bankaların yatırımları arasında bulunan devlet borçlanma senetlerinin aktifler içindeki payı 2003-2007 yılları arasında giderek azalmış, buna paralel olarak da kredilerin aktifler içindeki payı artmış ve böylece sektör, asli görevi olan aracılık faaliyetlerini daha fazla yerine getirir duruma gelmiştir. Ekonomik faaliyetteki hızlı büyüme ve iç talepteki canlılık sonucu bireysel kredi ve tüketici kredisi talebindeki artış, kredi arzında meydana gelen artışın sağlayıcısı olarak gösterilebilir.

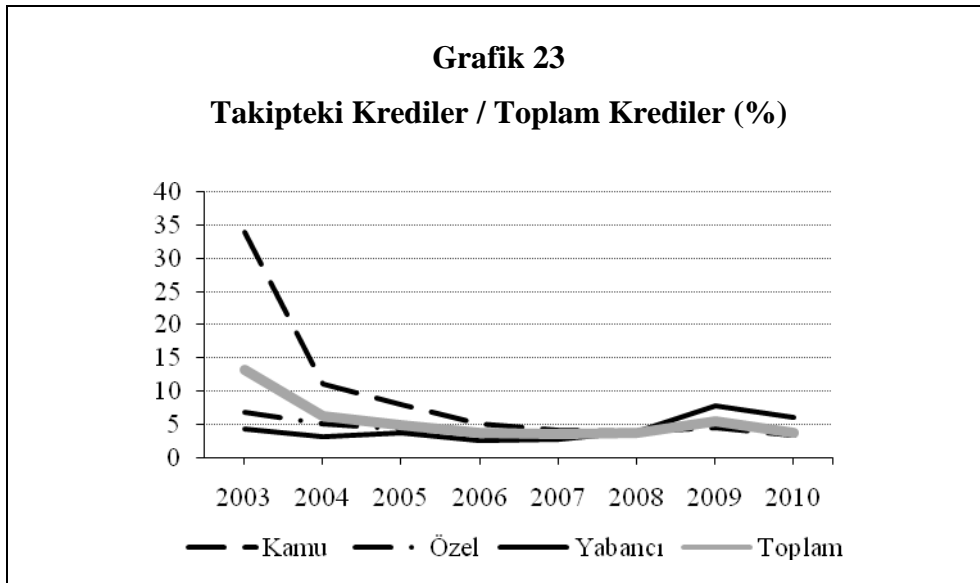
2005 yılında kredi portföyünün büyümesi ve çeşitlenmesi aktif yapısındaki en önemli değişiklik olarak saptanmıştır. Kredi portföyünün bankacılık sisteminin toplam aktifleri içindeki payı 2002 yılından sonra ilk kez menkul kıymetler portföyünün payını geçmiştir (TBB, 2006: 3-7). Mevduat bankaları grup geneli için kredilerin aktif toplamı içindeki payının artışı 2007 ve 2008 yılına kadar devam etmiştir. 2008-2009 yıllarında ortaya çıkan küresel kriz ortamı sektörde piyasa yapısı açısından az ölçüde gelişmeyi beraberinde getirmiştir. Uluslararası piyasalardaki olumsuz gelişmelerin, Türkiye ekonomisine olumsuz etkilerinin daha açık olarak yansıdığı 2008 yılının son çeyreğinde, bankacılık sektörünün aktif yapısında önemli değişiklikler olmuştur. Arzın ve talebin düşmesi nedeniyle, krediler azalmıştır (TBB, 2009: 43). Söz konusu yılda yabancı bankaların aktifleri içindeki kredi payı azalırken, kamu ve özel bankalarda payın artışı devam etmekle birlikte, artış hızı yavaşlamıştır.

Devlet borçlanma senetlerinin aktifler içindeki payının önceki yıllara göre yüksek olduğu 2009 yılında ise, Grafik 22’de görüldüğü gibi mevduat bankalarının kredi payı azalmıştır. Kamunun borçlanma ihtiyacının büyümesine bağlı olarak menkul değerler cüzdanı artmıştır. Aynı zamanda, ekonomik faaliyetin daralmasına bağlı olarak kredi talebinin yavaşlaması ve kredi riskinin artmasına bağlı olarak da bankaların kredi verme standartlarını yükseltmeleri nedeniyle kredilerdeki artış hızı yavaşlamıştır (TBB, 2010: 38). Bankaların küresel kriz koşullarının devam ettiği bir ortamda likit kalma yönündeki tercihleri, bilançoda kredilerin payının azalmasında, nakit değerlerin ve menkul değerler portföyünün payının artmasında etkili olmuştur. Bütün mevduat bankası gruplarında kredilerin aktif içindeki payı azalmakla birlikte, yabancı bankalar için oran sürekli genel ortalamanın üzerinde seyretmiştir. 2010 yılında tüm gruplar için aktiflerinin içerisinde kredilerin payı artmıştır.

Takipteki kredilerin kredi toplamına oranı: Bir bankanın aktif kalitesini ölçmeyi sağlayan önemli oranlardan biri de tahsili gecikmiş alacakların kredi toplamı içindeki payıdır.

Serdengeçti (2002)'ye göre; “bankaların projeleri değerlendirme kapasitelerinin sınırlı olması, düzenleme kuruluşlarının denetleme kapasiteleri ve kaynaklarının sınırlı olması ve beklenen getirileri varyanslarına oranla yüksek olan “iyi” projelerin sayısının az olması” şeklinde sıralayabileceğimiz en az üç nedenden dolayı kredi artışları, bankaların aktiflerinin kalitesindeki düşüşe katkıda bulunarak mali açıdan zayıflığa neden olabilmektedirler.

2003-2010 dönemi için mevduat bankası gruplarının takipteki kredilerinin toplam kredilere oranı hesaplanmış ve sonuçlar Grafik 23'te verilmiştir. Bu oran kredi toplamının ne kadarının yasal takipte olduğunu, şüpheli hale geldiğini göstermektedir. Oranın düşük olması tercih edilir.

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait banka grup bilançolarından yararlanılarak hesaplanmıştır.

Oranda 2004 yılında gözlenen düşüş miktarı önemli olup azalış mevduat bankaları geneli için % 50 ve özellikle kamu bankaları için yaklaşık % 66'dır. Bu durum, yeniden yapılandırmanın olumlu sonuçları olarak ele alınabilir. Mevduat bankaları için 2003

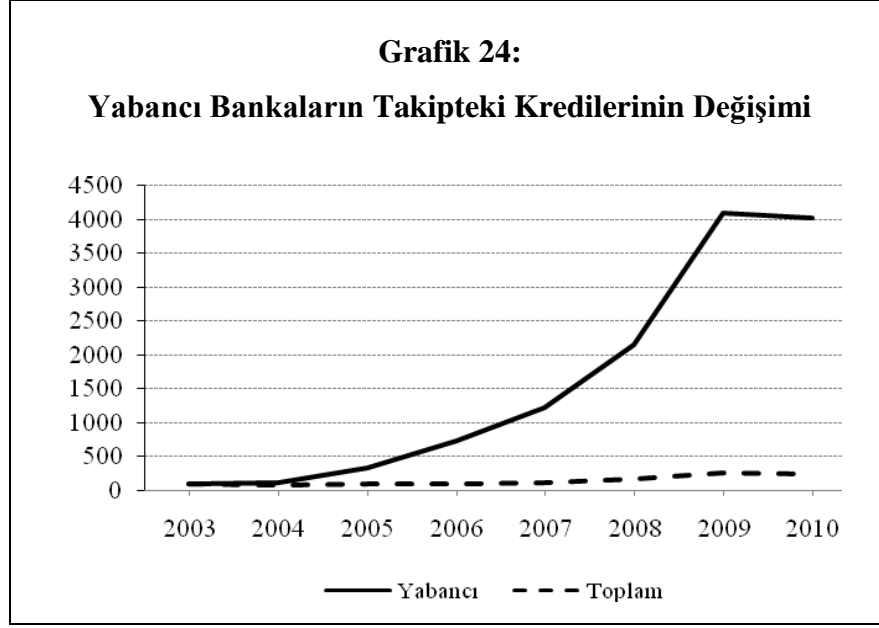
yılında % 13,3 olan oran, 2004 yılında % 50 civarında azalarak % 6,4'e gerilemiştir. Bahsedilen ve Grafik 23'te de görülen düşüşün kamu bankalarının takipteki kredilerindeki daralmadan ileri geldiği söylenebilir. Ayrıca bu olumlu gelişmede ekonomik faaliyetlerdeki canlılığın da önemli etkisi olmuştur. TMSF bankalarının takipteki alacak oranının yükselişinde TMSF bankalarında kredi sınıflandırması çalışmaları sonucunda sorunlu kredilerin takibe alınması etkili olmuştur.

Ekonomik krizin etkilerinin en şiddetli hissedilmeye başlandığı Eylül 2008 döneminden sonra takipteki alacaklar hızlı bir artış sürecine girmiştir. Mevduat bankalarının kredi toplamı 2009 yılında % 4 artarken, takipteki alacaklar aynı dönemde % 56 oranında yükselmiştir.

Yaşanan küresel ekonomik krizin etkilerinin azalmaya başlamasıyla birlikte ekonomide gözlenen canlanma ve büyüme performansı neticesinde kredi talebinde artış meydana gelmiştir. Bu da bankacılık sektörünün kredi hacminde yüksek oranlı artışlara yol açmıştır. Diğer taraftan, mevduat bankası grup kredilerinin takibe dönüşüm oranı da 2010 yılında düşüş eğilimi sergilemiştir. Takipteki alacaklarda 2010 yılında gözlenen azalışta aktiften silinen/satılan takipteki alacaklar da etkilidir. Bununla birlikte, bu tutarlar hariç tutulduğunda dahi bankacılık sektörünün takipteki alacak oluşumunda belirgin bir yavaşlama gözlenmektedir (BDDK, 2011a: 16). Bu gelişmede, küresel krizin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerinin azalmasının etkili olduğu düşünülmektedir.

Söz konusu oran yabancı bankalar açısından ele alındığında, 2008-2010 yılları arasında yabancı bankaların, takipteki kredilerinin toplam krediler içindeki payının ulusal bankalara göre daha yüksek olduğu Grafik 23'te görülmektedir. Bu süreçte yabancı bankaların takipteki kredi oranı mevduat bankaları grup ortalamasının da üzerindedir. Söz konusu eğilim, bu yıllarda ulusal bankaların yasal takibe alınan alacaklar konusunda yabancı bankalardan daha etkin çalışmaya başladığını, aktif kalitesini daha yükselttiğini ortaya koymaktadır.

Takipteki kredi oranının yabancı bankalar için, 2008 ve sonrasında gösterdiği değişim takipteki kredilerdeki artışın (Grafik 24) kredilerdeki artıştan (Grafik 11) fazla olmasından kaynaklanmaktadır.

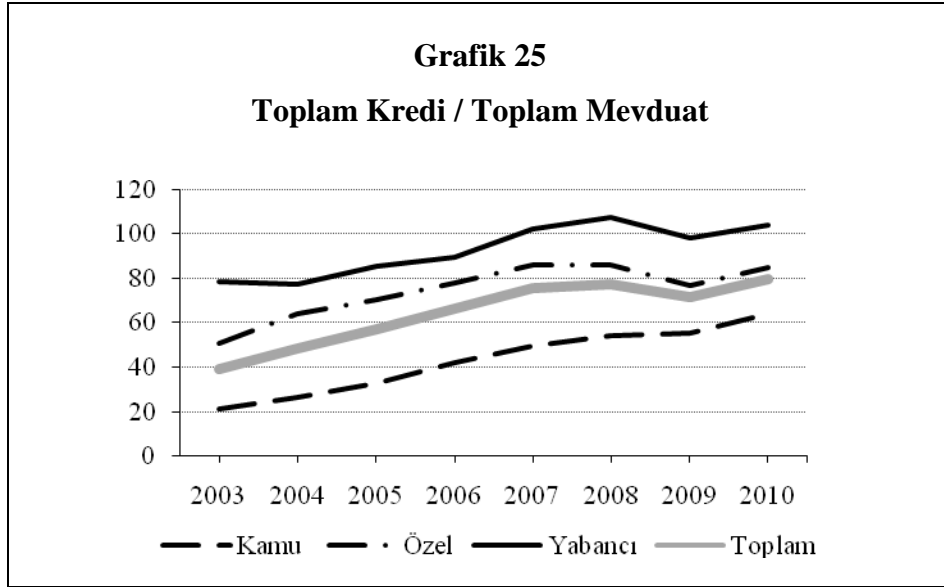
Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait banka grup bilançolarından yararlanılarak 2003 yılı baz alınarak trend hesaplanmıştır.

Mevduatın krediye dönüşüm oranı; aktif kalitesinin izlenmesi hususunda kullanılan bir diğer orandır. Bu oran kredilerin mevduatla karşılanma oranını göstermektedir. Oran ne denli yüksek ise mevduattan krediye dönüşüm o denli yüksek demektir. Sektörün aracılık işlevinin takibinde kullanılan oranın değeri 1'in üzerinde ise kredilerin finansmanında diğer kaynaklardan da yararlandığını göstermektedir (Aloğlu, 2005: 29).

2003-2010 dönemi için söz konusu orana ilişkin hesaplama sonuçları Grafik 25'te verilmiştir. Bankaların en önemli işlevlerinden biri olan reel sektörün finansmanına aracılıktır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, yabancı banka grubunun bu işlevinin etkinliğinin hızlanarak arttığı, ulusal bankaların da ilerisinde olduğu söylenebilir.

Bütün bankalar için mevduatın krediye dönüşüm oranı 2008 yılına kadar artmaktadır. Aracılık fonksiyonunu yerine getirmede süren olumlu eğilimin 2009 yılında değiştiği görülmektedir. Küresel krizin etkilerinin Türkiye'de hissedilmeye başlandığı 2008 yılının sonlarından itibaren gerek kredi talebinin azalma göstermesi, gerekse bankaların ihtiyatlı bir politika izlemeleri nedeniyle mevduatın krediye dönüşüm oranı kamu bankaları haricinde tüm gruplar için 2009 yılında azalma eğilimi göstermiştir.

Bankaların aracılık fonksiyonlarını daha etkili yerine getirmelerine bağlı olarak mevduatın krediye dönüşüm oranı son yıllarda artış eğilimi göstermiştir. Ancak, ekonomideki yavaşlamaya bağlı olarak 2003'ten beri ilk kez bu artış eğilimini koruyamamıştır.

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait banka grup bilançolarından yararlanılarak hesaplanmıştır.

Yabancı bankalarda mevduatın krediye dönüşüm oranına bakıldığında önemli ölçüde bir artış yaşandığı görülmektedir. Bu oranın artışında da yine son yıllarda yabancı bankaların ulusal bankaları satın alarak sektöre girmeleri etkili olmuştur. Oranın yüksek olması yabancı bankaları kredi kullandırma konusunda çekimser kalmadığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Yabancı bankalarda 2009 yılında bu oran için gözlenen azalmanın nedeni kredilerde meydana gelen azalmaya karşılık, mevduatın sadece artış hızının yavaşlamasıdır. 2010 yılında kredilerdeki artış mevduattaki artıştan daha yüksek gerçekleşmiştir. Bundan dolayı mevduatın krediye dönüşüm oranında geçmiş dönemlere kıyasla artış gözlenmektedir. Bu gözlem, sektörün aracılık fonksiyonu bağlamında olumlu olarak değerlendirilebilir.

Aktifin kalitesi kârlılığın ve ödünç verilen fonların geri alınacağına bir göstergesidir. Kredi / mevduat oranının yükselmesi sektörde kredi riskinin yükseldiğinin de göstergesi olabilmektedir. Kredi riski sadece bir bankanın kullandığı krediler için değil, aynı zamanda finansal ürünleri ve bilanço dışı kalemleri için de söz

konusudur. Kredi riski yönetiminin anlamı, bankanın kullandığı kredilerden beklediği geri dönüşü en uygun koşullarda maksimize etmektir (Ünsal ve Duman, 2005: 6).

3.2.2.6. Sermaye Yeterliliği

Sistemik kriz yaşayan pek çok ülkede bankaların sermaye yeterliliği şartlarını düzenleyen yasal alt yapının olmadığı tespit edilmiştir. Sektörü zayıflatarak krize yol açan ve kriz durumunda ise likidite sıkışıklığına neden olan bu eksiklik, bankacılık yapmaya yeterli gücü olmayan kuruluşların sisteme girebilmesinin ve sermaye yeterliliği olmayan bankaların sistemin tamamını tehlikeye atmasının bir sonucudur (Erdoğan, 2002: 30).

Yeterli miktarda sermayenin ani likidite sıkışıklıklarında yedek bir güvence olarak bulunmasının, bankaların sorunlu dönemlerini daha rahat aşmasına neden olacağı iddiası, sermaye miktarında bir standardizasyona gidilmesini savunanların temel dayanaklarından biridir (Ünsal ve Duman, 2005: 5). Maruz kalınan riskler nedeniyle oluşabilecek zararlara karşı yeterli özkaynak bulundurulması sermaye yeterliliğini ifade etmektedir (Bankacılık Kanunu [BK], 2005, madde 45). Sermaye yapıları yetersiz olan bankaların, finansal krizlerden olumsuz etkilenmelerini önlemek amacıyla, sermaye yeterliliği hususunda yasal düzenlemeye ihtiyaç duyulmuştur.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'na göre de bankalar, BDDK tarafından düzenlenecek yönetmelikte öngörülen usul ve esaslara göre % 8 oranından az olmamak üzere belirlenecek sermaye yeterliliği oranını hesaplamak, tutturmak, idame ettirmek ve raporlamak zorundadır. Ayrıca ilgili Kanun'la özkaynağın kuruluş sermayesinden az olmaması yönünde koruyucu hükümlere yer verilmiştir.

Bankacılık Kanunu'na ilişkin alt düzenlemelerin tamamına yakını 2006 yılında tamamlanmış ve uygulamaya girmiştir. Alt düzenlemeler ile risk yönetiminin ve kurumsal yapının geliştirilmesine, aktif kalitesinin iyileştirilmesine, likiditenin ve sermaye yeterliliğinin güçlenmesine özel bir önem verilmiştir. Düzenlemelerde, sermaye yeterliliğinin %12 ve üzerinde olmasına yönelik daha muhafazakâr bir yaklaşım getirilmiştir (TBB, 2007: 9). Yasal sınır %8 iken BDDK tarafından %12'lik hedef oran düzeyi belirlenmiştir (BDDK, 2011a: 32).

Bankalar genel olarak, diğer tüm ticari işletmelere kıyasla daha düşük sermaye oranı ile faaliyet göstermektedir. Bir bankanın iflas etmesi durumunda bankanın hissedarları ancak bankaya koydukları sermaye kadar sorumlu olacak iken, mevduat sahiplerinin daha büyük zararlar karşılığında kalma riski, bankalar için yeterli sermaye bulundurmaya zorunlu kılmaktadır.

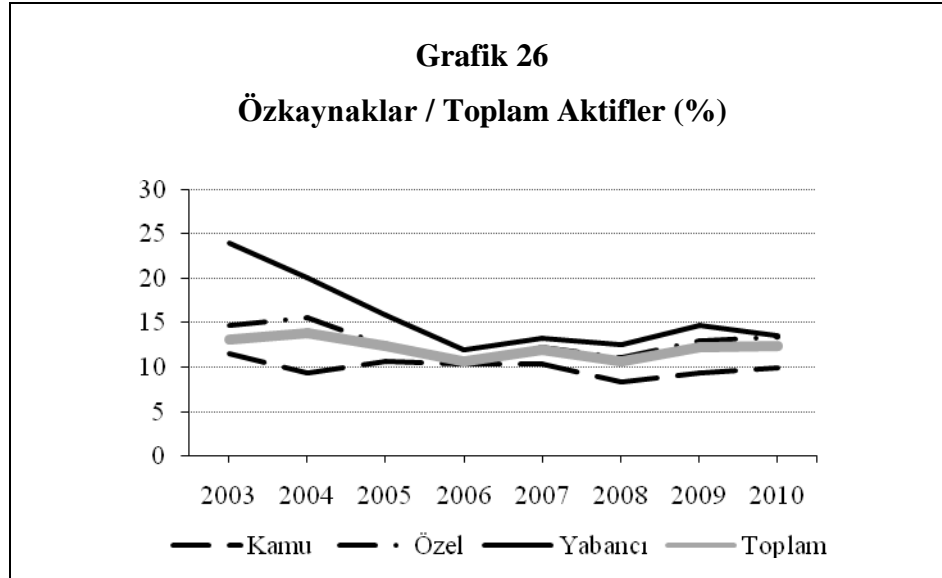
Finansal yeniden yapılandırma kapsamında kamu bankalarına görev zararları karşılığında devlet iç borçlanma senedi verilmesi şeklinde özkaynak dışı kaynak aktarımı gerçekleştirilmiştir. Ayrıca TMSF bankalarının özkaynak yetersizliği sonucu söz konusu bankalara nakdi sermaye desteği verilmesi, söz konusu bankaların bilançolarında sağlıklı bir görünüme yol açmıştır. Özellikle kamu bankalarında görev zararları karşılığı aktiflerine aktarılan devlet iç borçlanma senedi portföyü, söz konusu bankaların bu operasyon nedeniyle aktif büyüklüklerinde de bir daralma yaşanmamasını sağlamıştır. Sermaye yetersizliğinin, TMSF'ye devredilme nedenlerinden en önemlisi olduğu da dikkate alındığında, hem kamu hem de TMSF bankalarına yapılan sermaye enjeksiyonu, sistemin bir anlamda sigortası olarak tanımlanan sermaye yeterliliği oranının yükselmesini sağlamıştır. Bu da 2001 krizi sonrası bankacılık sisteminin kabiliyetini artırarak, sisteme olan güvenin tesisini sağlamıştır (Aktaş ve diğerleri, 2005, 28).

Sermaye yeterliliğinin ölçümünde kullanılan oranlardan bir tanesi özkaynakların toplam aktiflere oranıdır. Bankaya karşı güven duygusu tesis ettiği için yüksek olması istenen sermaye yeterlilik oranları mevduat bankası grupları itibarıyla hesaplanmıştır. Bu orana ilişkin sonuçlar Grafik 26'da verilmiştir.

Yabancı bankaların sermaye yeterliliği tüm yıllarda diğer banka gruplarının üzerinde seyretmiştir. Yabancı bankalarının sermaye güçleri ve uluslararası piyasalardan daha kolay ve daha düşük maliyetli fon temin edebilme olanaklarının olması, söz konusu bankaların daha yüksek sermaye yeterliliğine sahip olmalarını açıklayabilir.

Yabancı bankalar sermaye yeterliliği açısından, önceki yıllarda grup ortalamasının ve ulusal bankaların üzerindeyken, özellikle 2006 yılı ve sonrasında grup ortalamasına yakın seyretmektedir. Bu yılda tüm banka gruplarının sermaye yeterliliğinde düşüş meydana gelmiştir. Ancak bu düşüşe karşın ele alınan dönemde, yabancı bankaların

sermaye yeterliliği ulusal bankaların ve grup ortalamasının üzerindedir. Takip eden yılda ise gerek yabancı bankaların gerekse özel sermayeli bankaların sermaye yapısı güçlenme eğilimi göstermektedir.

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait banka grup bilançolarından yararlanılarak hesaplanmıştır.

Çalışmada ele alınan göstergeleri etkileyen kriz, 2008 yılında söz konusu oranda da düşüş meydana gelmesine neden olmuştur. Banka gruplarının tamamında sermaye yapısının 2009 yılında güçlendiği, 2010 yılında ise yabancı bankaların sermaye yeterliliğinin azaldığı görülmektedir.

3.2.2.7. Likidite

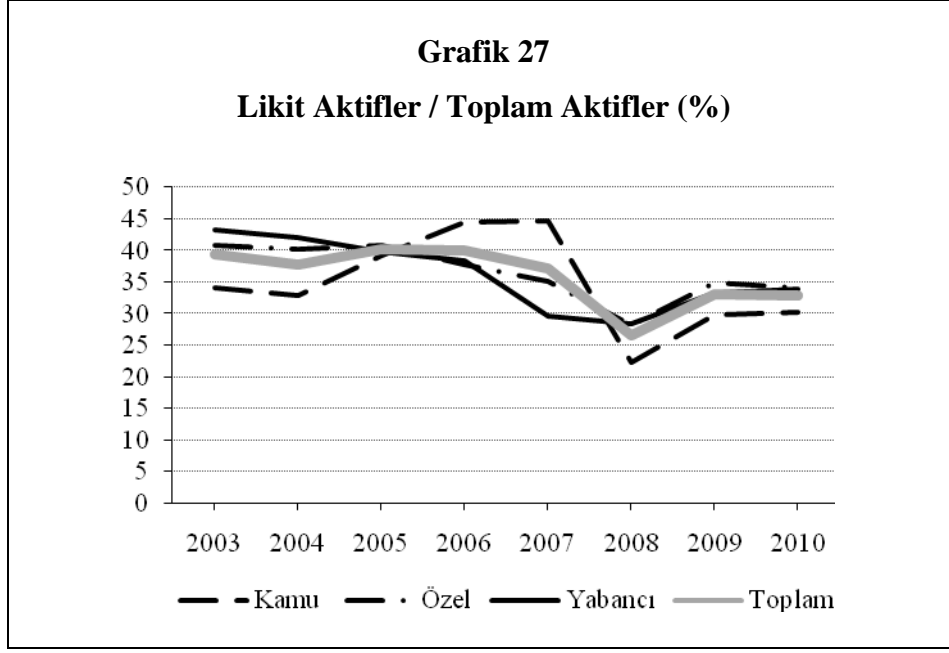
Likidite geniş anlamda, işletme aktiflerinin daha akışkan, daha kısa vadeli ve daha kolay paraya dönüştürülebilir şekilde düzenleyerek pasiflerle vade uyumlu hale getiren dengeli bir finansman politikası izlenmesi olarak ifade edilir (Ünsal ve Duman, 2005: 5). Likit varlıkların yetersizliği, bankaların ani mevduat çıkışlarına ve uygun kredi taleplerine cevap verememelerine ya da bu talepleri aktiflerini zararına satarak veya interbank piyasası gibi kaynaklardan yüksek maliyetle yeni borç edinerek karşılamalarına yol açmaktadır (Küçükbaşakçı, 2004: 11).

Bankaların ortaya çıkabilecek şoklardan asgari düzeyde etkilenmesi ve ekonomiyi yönlendiren yatırımcıların kredi taleplerine cevap verebilmeleri için likit rezervler tutması gerekmektedir. Aksi halde ortaya çıkabilecek kârlı fırsatların değerlendirilme imkânının varlığı söz konusu olmayacaktır. Öte yandan aktif ve pasif arasındaki vade uyumsuzluğu likidite riskine yol açmaktadır.

Likidite riskinin meydana gelmesinin önlemesi için bir takım önlemlerin alınması doğrultusunda yasal düzenlemelerin rolü önemlidir. Bu doğrultuda 2005 yılında yayınlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun sahip olduğu koruyucu hükümler arasında likidite yeterliliğine ilişkin düzenlemeler de yer almaktadır. Likiditenin güçlendirilmesi amacıyla bankaların etkin denetimi kapsamında mali bünyelerinin yakından takibi amacıyla bankalar için asgari likidite yeterliliği öngörülmüştür. Kanun'a göre "Bankalar, Merkez Bankası'nın uygun görüşü alınmak suretiyle Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'na belirlenecek usûl ve esaslara göre asgarî likidite düzeyini hesaplamak, tutturmak, idame ettirmek ve raporlamak zorundadır" (BK, 2005, madde 45).

Bankacılık Kanunu'na ilişkin alt düzenlemelerin tamamına yakını 2006 yılında tamamlanmış ve uygulamaya girmiştir. Bankaların destek hizmetleri almalarına, kurumsal yapının geliştirilmesine, aktif kalitesinin iyileştirilmesine, likiditenin ve sermaye yeterliliğinin güçlenmesine özel bir önem verilmiştir. Kanun'un ilgili (43/1, 46. ve 93.) maddelerine dayanarak Bankaların Likidite Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik hazırlanmıştır. Yönetmeliğin amacı bankaların varlıklarının yükümlülüklerini karşılayabilecek şekilde yeterli likidite düzeyini sağlamaları ve sürdürmelerine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir (Bankaların Likidite Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, 2006: madde 1-2).

Likidite ölçümünde yararlanılan oranlardan ilki ***likit aktiflerin aktif toplamına oranlanması*** şeklinde bulunmakta ve aktiflerin ne kadarının likit aktiflerden oluştuğunu göstermektedir. Mevduat bankası grupları için likit aktiflerin toplam aktiflere oranı Grafik 27'de ilgili dönemler itibariyle verilmiştir.

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait banka grup rasyolarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

Oranın değeri yükseldikçe likiditenin arttığı düşünülmektedir. Ancak likidite arttıkça genelde getiri oranının düşmesi beklenir. Çünkü likit varlıkların getirisi, normal faiz dönemlerinde uzun vadeliye göre daha düşüktür. Dolayısıyla, oranın değeri küçüldükçe, daha az getirili aktiflerin payının azaldığı, getirili aktiflerin payının arttığı düşüncesi ile kârlılık açısından olumlu olarak algılanır (Ünsal, 2001'den aktaran: Aloğlu, 2005: 28).

Aktifleri içinde likit aktifleri en fazla olan banka grubu 2003, 2004 ve 2008 yılında yabancı bankalar iken, 2006-2007 yıllarında kamu bankaları, 2005 ve 2009 yılında ise özel bankalar ilk sıradadır. Mevduat bankaları grup toplamı ile kıyaslandığında yabancı bankalar 2005, 2006 ve 2007 yıllarında ortalamanın gerisinde likidite oranına sahiptir.

2004 yılında tüm gruplar için azalan oran, 2005 yılında ulusal bankalar için artış kaydederken yabancı bankalarda azalmaya devam etmiştir. Yabancı bankalar için likiditenin azalışı 2009 yılına kadar devam etmiş, 2009 ve 2010 yılında yükselmiştir.

2008 yılında gerek mevduat bankalarının geneli için gerekse kamu, özel ve yabancı bankalar için son altı yılda gerçekleşen en düşük likidite seviyesinin söz konusu olduğu

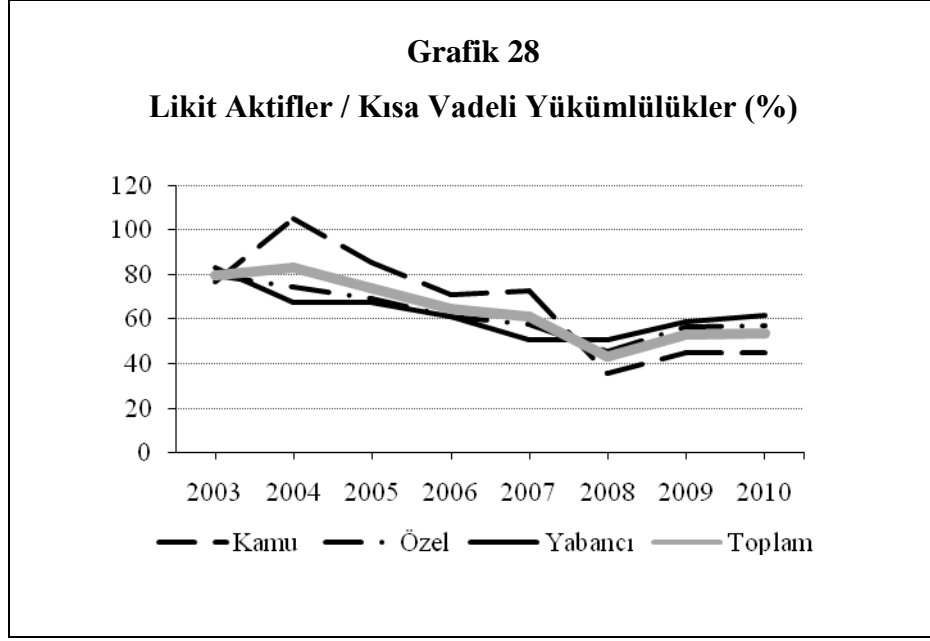
görülmektedir. Küresel krizin söz konusu olduğu 2008 yılında yabancı bankaların likiditesi çok etkilenmezken, başta kamu bankaları olmak üzere ulusal bankaların likiditesinin çok azaldığı görülmektedir. Yabancı ve özel bankaların likiditelerinin zaten azalış eğiliminde olmasının yanında, likiditesi sürekli yükselişte olan kamu bankalarının 2008 yılında likidite azalışı yaşaması krizin bankalarda likidite sorununa neden olduğunu göstermektedir. 2009 yılında ise ulusal ve yabancı bankaların likidite oranı artış göstermektedir. Bununla birlikte likidite oranının 2006 yılındaki seviyesine ulaşamadığı görülmektedir.

Bankaların likit rezervler tutması halinde kârlı fırsatların değerlendirebilmesi mümkün olabilmektedir. Yabancı bankaların ulusal bankaların ortalamasına göre 2003, 2004, 2008, 2009 ve 2010 yıllarında daha yüksek “likidite” oranına sahip olması, bu bankaları dış şoklara karşı daha dayanıklı kılabilmektedir. Böylece, yabancı bankaların ilgili yıllarda ulusal banka ortalamasına göre düşük likidite riskiyle karşı karşıya oldukları söylenebilir.

Bir bankanın likiditesini sağlayabilmek için en önemli kaynak bankanın aktifi, diğer kaynağı ise gerçek ve tüzel kişilerden sağlanan mevduat ve fonlar ile yurtdışından temin edilen menkul kıymetleştirme ve sendikasyon kredileridir (Aloğlu, 2005: 25).

Bankaların likiditesinin ölçülmesinde kullanılan bir diğer oran da **likit aktiflerin kısa vadeli yükümlülüklerine oranı**dır. Bu oran bankanın üç ay içinde vadesi gelen veya ödenmesi gereken borçlara ne ölçüde hazırlıklı olduğunu gösterir. Oranın 100’e yaklaşması bankanın borçlarını ödemedede yeterli likit aktifinin olduğunu göstermektedir. Banka grupları için söz konusu oran hesaplanmış ve sonuçları Grafik 28’de verilmiştir.

2003 yılında en yüksek orana sahip olan yabancı bankaların likit aktiflerinin kısa vadeli yükümlülüklerini karşılama seviyesi takip eden yıllarda diğer grupların gerisinde kalmıştır. Yabancı bankalarda likit aktiflerin kısa vadeli yükümlülüklerini karşılama oranı 2004-2007 arası dönemde ulusal bankalardan daha az olsa da aslında özel bankalarla arasında çok fark bulunmadığı görülmektedir.

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait banka grup rasyolarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

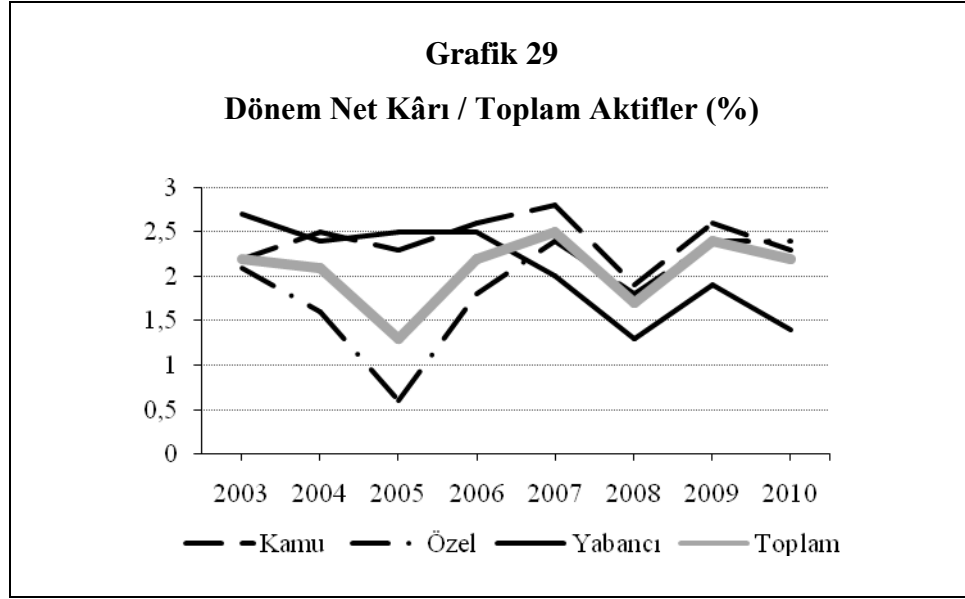
Ulusal bankaların likit aktiflerinin kısa vadeli yükümlülüklerini karşılama düzeyi kriz nedeniyle 2008 yılında hissedilir şekilde gerilemiştir. Yabancı bankalar için söz konusu oranda meydana gelen artış yabancı bankaları 2008 ve sonrasında likit aktiflerinin kısa vadeli yükümlülüklerini karşılama düzeyi en yüksek olan mevduat bankası grubu konumuna getirmiştir.

3.2.2.8. Kârlılık

Bankanın finansal sağlamlığı ve faaliyetlerinin etkinliği gibi pek çok konuda bilgi sağlayan kârlılık, gerek bankanın faaliyetlerine devamlılığının gerekse hissedarların getiri beklentisinin karşılanabilmesinin bir göstergesi olarak ele alınabilir.

2001 yılını krizin etkisiyle zararlı kapatan sektör, 2002 yılında kâra geçmişse de kâr hacmi son derece yetersiz ve kârlılık çok düşük bir düzeyde kalmıştır. Ekonomide yaşanan canlanma, yeniden yapılandırma programı çerçevesinde TMSF'ye banka devirleri ve bankaların maliyet tasarrufu sağlama yönündeki çabaları sonucunda şube ve personel sayılarında azalmalar bankacılık sektörünün kârlılık performansının iyileşmesini sağlamıştır.

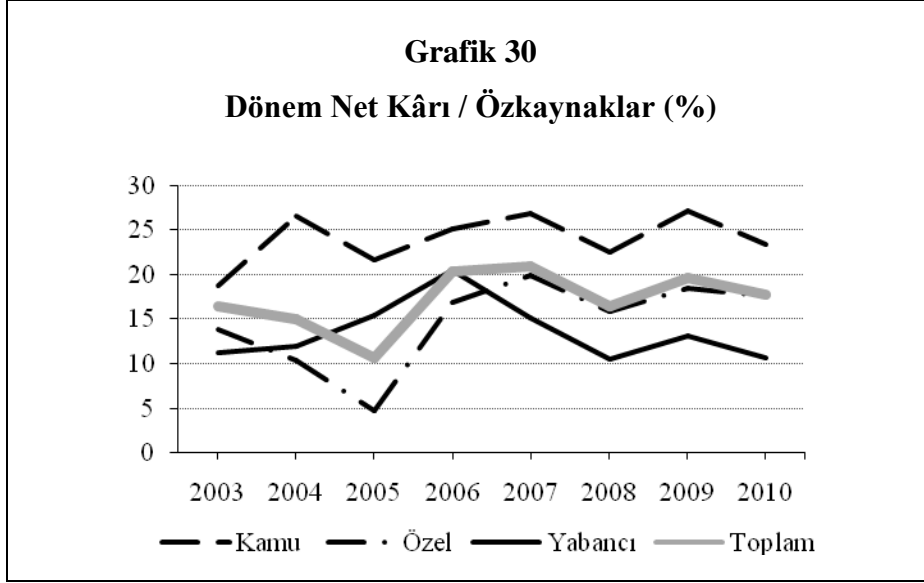
Kârlılığı ölçmek için aktif ve özkaynak kârlılığı oranlarından yararlanılmıştır. Aktif kârlılığı dönem net kârının aktif toplamına, özkaynak kârlılığı ise dönem net kârının özkaynaklara oranlanması suretiyle tespit edilmektedir. Çalışma kapsamında ele alınan yıllarda banka grupları için hesaplanmış olan aktif ve özkaynak kârlılık oranları sırasıyla Grafik 29 ve Grafik 30’da verilmiştir.

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait banka grup rasyolarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

2003 ve 2005 yıllarında yabancı bankaların, 2010 yılında özel bankaların, diğer yıllarda ise kamu bankalarının aktif kârlılığı en yüksek olan grup olduğu görünmektedir. Söz konusu yıllarda kamu bankalarını yabancı bankalar izlemektedir. Öte yandan aktif kârlılığı, yabancı ve kamu bankaları arasında 2007 yılına kadar çok farklılık göstermemektedir. Söz konusu yıllarda, gerek kamu bankaları gerekse yabancı bankalar mevduat bankaları grup ortalamasının üzerinde aktif kârlılığına sahiptir. Özel sermayeli bankalar ise söz konusu dönemde aktif kârlılığı en az olan banka grubudur.

2007 ve sonrası için durumun tersi olduğu görülmektedir. Yabancı bankalar ortalamasının altında kârlılık elde etmiş, aktif kârlılığı en az olan banka grubu olmuştur. Ayrıca 2008 yılında ulusal ve yabancı bankaların aktif kârlılığında azalış meydana gelmiştir.

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait banka grup rasyolarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

Mevduat bankalarının özkaynak karlılığı, 2003-2008 döneminde dalgalı bir seyir izlemiştir. Küresel piyasalarda yaşanan gelişmeler 2008 sonunda oranın gerilemesine neden olmuştur. Aktif kârlılığına benzer şekilde 2009 yılında artan özkaynak kârlılığı, 2010 yılında azalmıştır.

Özkaynak kârlılığı en yüksek olan grup kamu bankalarıdır. Kamu bankalarını 2004, 2005 ve 2006 yılında yabancı, diğer yıllarda ise özel bankalar izlemektedir. Yabancı bankaların aktif kârlılığı, kamu bankalarına çok yakın iken özkaynak kârlılığı kamu bankalarının hayli gerisindedir. Buna göre özkaynak kârlılığı konu olduğunda yabancı sahipliğinin aktif kârlılığı ile aynı etkiyi göstermediği söylenebilir.

Aktif ve özkaynak kârlılığının gösterdiği değişim ve nedenleri ele alındığında elde edilen sonuçlar aşağıdaki paragraflarda verilmektedir.

Bankacılık hizmet gelirlerindeki artış, sermaye piyasası işlem kârlarındaki hızlı büyüme ve net kambiyo zararının kâra dönmesi 2003 yılında banka gruplarının kâr hacmindeki iyileşmeye en önemli katkıyı sağlamıştır. Bu arada aktif satışından elde edilen kâr yanında, faaliyet giderlerindeki sınırlı artış da bankaların kâr performansını olumlu yönde etkilemiştir (TBB, 2004: 38)

2004 yılında aktif kârlılığı yabancı bankalar, özel bankalar ve mevduat bankaları grup genelinde azalmıştır. Net faiz gelirleri ile net ücret ve komisyon gelirlerindeki olumlu gelişmeye karşın, sermaye piyasası işlemleri ve kambiyo kârlarındaki hızlı azalma olumlu etkiyi sınırlandırmıştır. Bu arada, faaliyet giderlerindeki sınırlı artış da bankaların kâr performansını olumlu yönde etkilemiştir. Kâra en önemli katkı net faiz marjındaki hızlı artıştan gelmiştir (TBB, 2005: 39).

Mevduat bankaları genelinde 2005 yılında dönem net kârındaki gerileme kârlılık oranlarını olumsuz etkilemiştir. Yabancı bankalar söz konusu dönemde aktif ve özkaynak kârlılığı artan tek banka grubudur. Özel mevduat bankalarının 2005 yılındaki aktif ve özkaynak kârlılığında 2004 yılına göre önemli düşüş görülmektedir. Söz konusu azalış bu grupta faaliyet gösteren bir özel bankanın bilançosunda yapılan düzeltmeler ve ayrılan karşılıklar sonucunda Aralık 2005 tarihinde açıklanan yüksek tutarlı zarardan kaynaklanmaktadır (Bumin, 2009: 49).

2006 yılında ise net dönem kârındaki hızlı artış kârlılık oranlarını olumlu etkilemiştir. Bankacılık sektörünün özkaynak kârlılığı (%19,1) ilk kez 2006 yılında devlet iç borçlanma senetleri yıllık faizlerinin ortalamasının üzerine çıkmıştır (TBB, 2007: 45). Sektörün kârlılık performansında görülen iyileşme getiri performansı kadar gider yapısındaki iyileşmeden de kaynaklanmaktadır (BDDK, 2007a: VI).

2007 yılında kredi hacmindeki artışa bağlı olarak net faiz marjının yükselmesi ve varlık satışları ile ücret ve komisyon gelirlerinin artması sonucunda kâr hacmi büyümüştür. Yüksek kârlılık, büyük ölçüde kredilerden ve menkul değerler portföyünden elde edilen faiz gelirlerindeki bir önceki döneme göre hızlı artıştan kaynaklanmıştır

2008 yılında bankaların kâr hacminin azalması sonucunda tüm banka gruplarında aktif ve özkaynak kârlılığı azalmıştır. Kâr hacmindeki azalışı etkileyen başlıca nedenler, tahsili gecikmiş alacaklar için ayrılan karşılıklardaki artış, karşılık sonrası net faiz gelirlerinin büyümesindeki yavaşlama, TL'nin değer kaybına bağlı olarak, kambiyo zararı oluşması nedeniyle faiz dışı gelirlerin düşmesi ve operasyonel giderlerdeki artıştır (TBB, 2009: 48).

Kâr hacminin 2009 yılında artmasının temel nedeni, aktiflerin daha uzun, buna karşılık kaynakların daha kısa vadeli olmasının da etkisiyle faiz oranlarındaki hızlı gerileme, ücret ve komisyon gelirlerindeki artış ve faaliyet giderlerinin sınırlandırılması olmuştur (TBB, 2010: 43). 2010 yılında ise kamu ve yabancı bankalarının kârlılığı gerilemiştir.

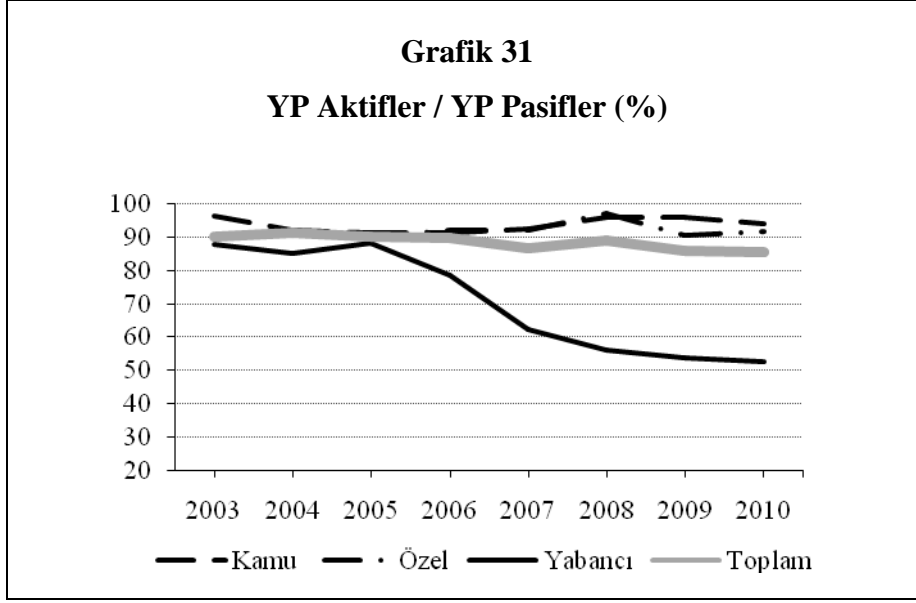
3.2.2.9. Yabancı Para Pozisyonu

Bankaların varlık ve yükümlülükleri içerisinde yabancı para cinsinden öğeler de yer almaktadır. Bankaların yabancı para cinsinden fon toplamaları ve kredi kullandırmaları gibi işlemler döviz kuru hareketlerinden kaynaklanan risk içermektedir. Bir ülkenin bankalarının yabancı para cinsinden kısa dönem yükümlülükleri yabancı para cinsinden kısa dönem varlıklarının miktarını aşarsa, bankacılık sistemi uluslararası bazda likidite sıkışıklığı içerisinde bulunmaktadır (Kaplan, 2002: 4).

Bankaların Likidite Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik'te belirtildiği üzere, bankaların asgari oranda yabancı para likidite yeterlilik oranını tutturmaları gerekmektedir (Bankaların Likidite Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik, 2006: madde 13).

Bankaların yabancı para cinsinden varlık ve kaynakları arasındaki yeterliliğin belirlenmesi amacıyla Grafik 31'de yabancı para cinsinden aktiflerin yabancı para cinsinden pasiflere oranı verilmiştir.

Yabancı para cinsinden varlıkların aynı cinsten kaynakları karşılama düzeyi 2003-2010 döneminde mevduat bankaları toplamında azalmaktadır. Ulusal bankaların, yabancı para aktiflerinin pasiflerini karşılama düzeyi yabancı bankalardan daha yüksektir. Oran, incelenen yılların çoğu için (2006 ve 2008 hariç) en yüksek kamu bankalarında hesaplanmıştır. Yabancı bankaların yabancı para cinsinden aktiflerinin pasiflerini karşılama düzeyi yıllar itibariyle, özellikle 2006 ve sonrasında azalmaktadır.

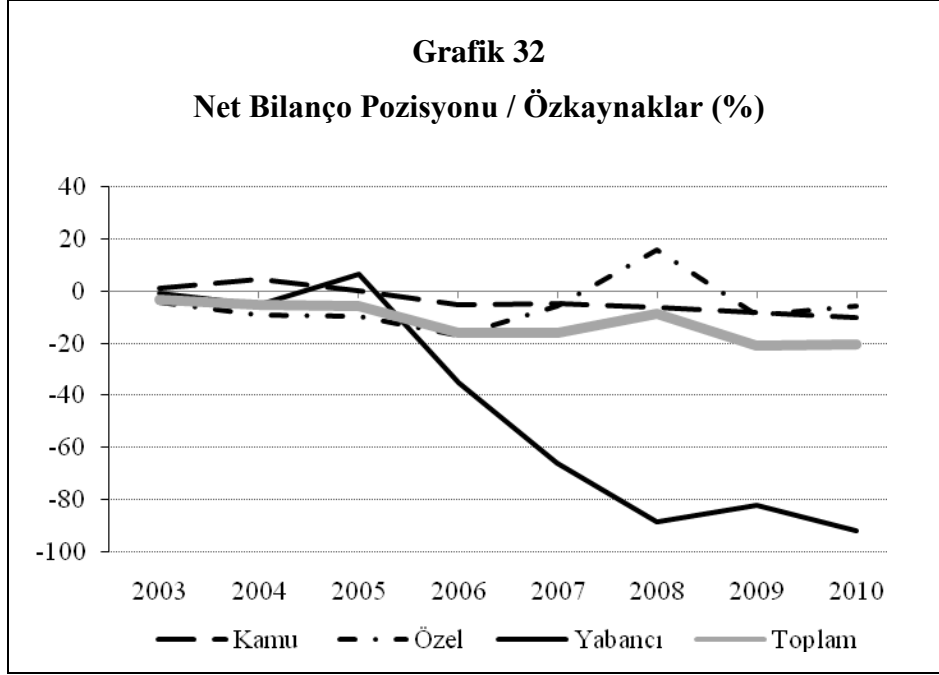

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait seçilmiş rasyo verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Bankaların yabancı para cinsinden varlık ve yükümlülükleri arasındaki dengenin kurulması ve bunların özkaynakları ile uyumlu bir seviyede pozisyon tutmalarının sağlanması amacıyla hesaplanan bir diğer oran ise yabancı para net genel pozisyonunun özkaynaklara oranıdır. Bu oran ile bankaların yabancı para cinsinden işlemlerinin özkaynakları ile uyumu hedeflenmektedir (Kaplan, 2002: 17-18).

Bankaların yabancı para net genel pozisyonu (döviz pozisyon açığı), döviz cinsinden toplam varlıklarından döviz cinsinden toplam yükümlülükleri çıkarılarak elde edilmektedir. Eğer fark pozitif ise yabancı para pozisyon fazlası, fark negatif ise yabancı para pozisyon açığı var demektir.

Bilanço içi faaliyetler sonucunda oluşan net pozisyonun özkaynak toplamına oranlanması suretiyle elde edilen sonuçlar Grafik 32’de verilmiştir. TBB istatistiki raporları arasında bulunan kur riskine ilişkin bilgilerin yer aldığı tablolara göre net bilanço pozisyonu; yabancı para cinsinden varlıklar ile yükümlülükler arasındaki fark alınarak bulunmaktadır.

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait seçilmiş rasyo verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Oranın negatif olarak hesaplanması bilanço içi pozisyon açığı olduğu anlamına gelmektedir. Ele alınan dönem için bazı yıllarda banka gruplarının pozisyon fazlalarının olduğu, ancak çoğunlukla bilanço içi açık pozisyona sahip oldukları görülmektedir. 2005 yılına kadar ulusal ve yabancı bankalarda özkaynakların bilanço içi pozisyon açıklarını karşılama düzeyi birbirine çok yakındır. Ancak 2006 ve sonrasında bilanço içi kur riskine karşı sermaye yeterliliği en az olan banka grubu yabancı bankalardır. Mevduat bankaları grubunun bilanço içi pozisyon açığının büyük ölçüde yabancı bankaların pozisyonundan kaynaklandığı, diğer banka gruplarının bilanço içi pozisyonlarının nispeten daha küçük olduğu söylenebilir.

Özel bankalar 2008 yılının ilk çeyreğinde yurtiçinde döviz kurunda görülen artışlar ve son çeyreğinde, küresel krizin etkileri nedeniyle bilanço içi fazla pozisyonla çalışmaya başlamışlardır (BDDK, 2010c: 22; 2008: 49). Yabancı paranın değer kazanması; mevduat sahiplerinin yabancı para tasarruflarını TL'ye çevirmeye teşvik ederek TL mevduatta artış sağlayabilmektedir. Bu da bilanço içi döviz açığında azalmaya neden olabilmektedir.

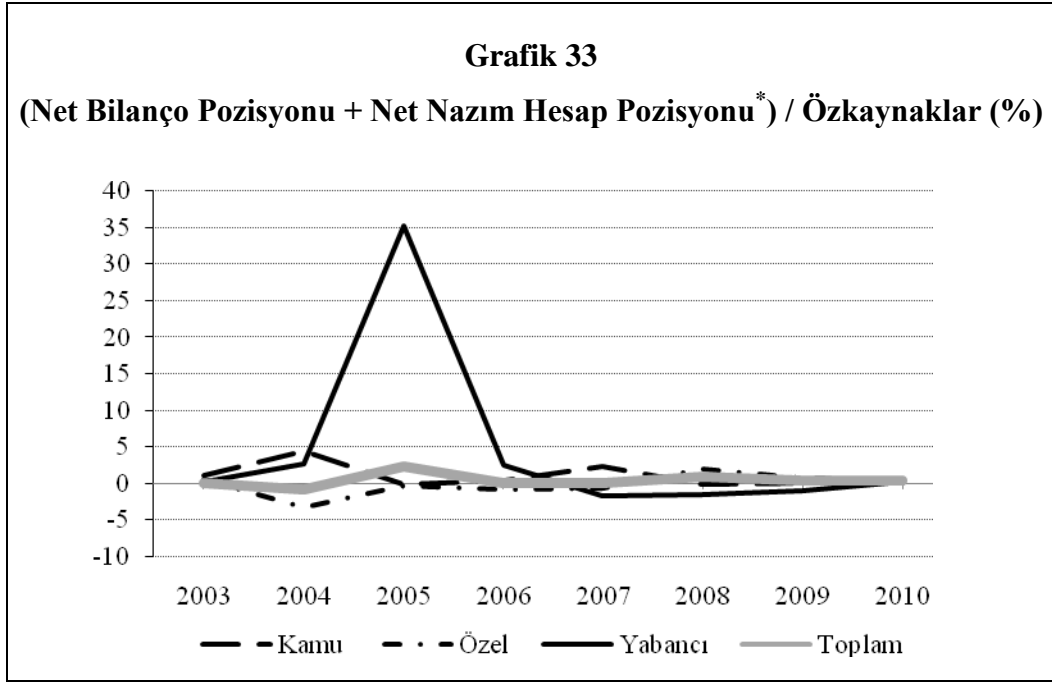
Bilanço içinde açık pozisyonla çalışan yabancı bankalar, piyasalardaki dalgalanmalarda veya kur hareketlerinde pozisyon kapatma veya fazla pozisyona geçme eğiliminde değildirler. Bu durumun nedeninin ise, yabancı hakim ortak sayesinde dövize ulaşma, döviz likiditesi sağlama bakımından yabancı bankaların nispeten avantajlı durumda bulunmaları olduğu değerlendirilmektedir (BDDK, 2010c: 25).

Bankalar ekonomik koşulların zorlayıcı olduğu ortamlarda kârlılıklarını korumak ve/veya artırmak amacıyla yeni finansal ürünleri uygulamaya koymakta ve hem müşteri hem de kendileri açısından yükümlülüklerini azaltan, kârı artıran alanlara yönelmektedirler. Bunun sonucunda bankalar bilanço dışı işlemlere yönelmektedirler (Sayın, 2008: 12).

Türk bankacılık sisteminde banka grupları tarafından, bilanço içi açık pozisyonların kapatılmasına ve genel olarak kur riskinden korunmaya yönelik olarak türev araçlara başvurulmaktadır (BDDK, 2008: 9). Bu durum ele alınan yıllarının tamamında söz konusudur. Bu sayede bankalar bilançolarında taşıdıkları kur riskini genel olarak iyi yönetebilmekte ve bilanço içi pozisyonlarını bilanço dışı işlemlerle dengeleyerek kur riskini azaltabilmektedirler (BDDK, 2007b: 30). BDDK tarafından yayınlanan Türk Bankacılık Sektörü Kur Riski Değerlendirme Raporları'nda da belirtildiği üzere banka grupları bazında farklılaşabilmekle birlikte bilanço dışı pozisyonunun en önemli bileşeni swap işlemleridir. Swap işlemlerini takiben en fazla başvuru alan işlemler ise sırasıyla forward ve opsiyonlardır.

Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik'e göre kur riski için sermaye yükümlülüğünün hesaplanması gerekmektedir. Bu doğrultuda bankalar, tüm döviz varlıkları ve yükümlülükleri ile kur riski içeren türev finansal araçları üzerinden kur riski için sermaye yükümlülüğü hesaplamak zorundadırlar. "Yabancı Para Net Genel Pozisyon/Sermaye Tabanı" şeklinde hesaplanan oran için azami oran %20'dir. (Yabancı Para Net Genel Pozisyon/Sermaye Tabanı" Standart Rasyosunun Bankalarca Hesaplanmasına ve Uygulanmasına İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Tebliğ, 1999: madde 4).

Mevduat bankalarının bilanço içi ve bilanço dışı pozisyonlarının toplamının özkaynaklara oranlanması neticesinde bulunan sonuçlar Grafik 33’te verilmiştir. Bu oran yabancı para net genel pozisyonu / özkaynaklar şeklinde de ifade edilebilir.

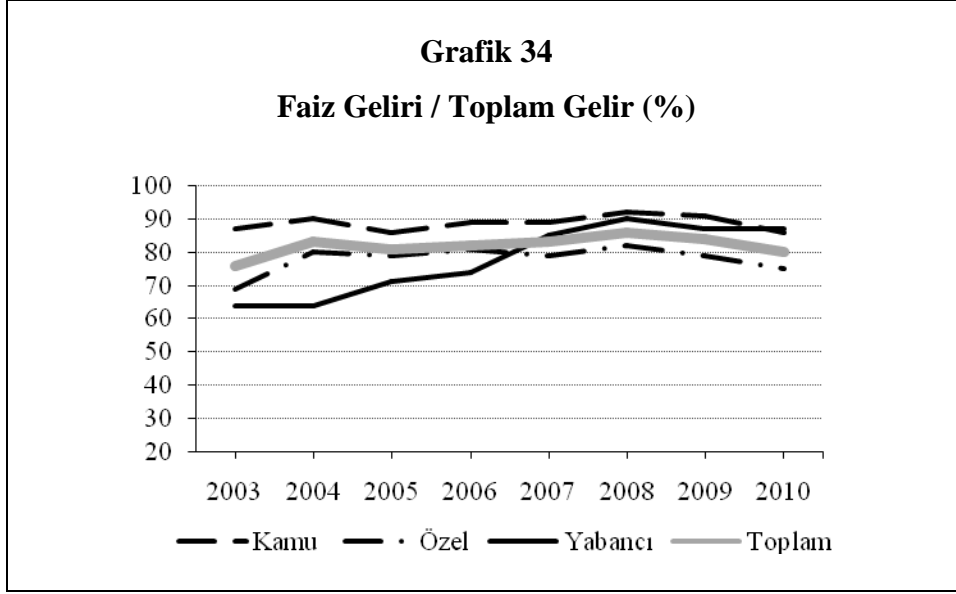

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait seçilmiş rasyo verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır. * TBB seçilmiş rasyo açıklamalarında göre “Net Nazım Hesap Pozisyonu” olarak “Net Bilanço Dışı Pozisyon” kullanılmıştır.

Grafik 33 incelendiğinde, bankaların bilanço içi açık pozisyonu bilanço dışı fazla pozisyonla dengelendiği görülmektedir. Net bilanço pozisyonu / özkaynaklar oranı ele alınan dönemde çoğunlukla negatif iken, yabancı para net genel pozisyonunun pozitif / pozitifeye yakın sonuçlar vermiştir. Buna göre, bankaların bilanço içi pozisyonlarını bilanço dışı işlemlerle dengeleyerek kur riskini azaltabildikleri söylenebilir.

3.2.2.10. Gelir-Gider Yapısı

Mevduat bankalarının gelir gider durumunu analiz etmek için bir takım orandan faydalanılmaktadır. Bu oranlardan ilki, **faiz gelirlerinin gelirler toplamına oranı**dır. Bu oran, bankanın toplam gelirleri içerisinde faiz gelirlerinin payını göstermektedir. Mevduat bankalarının 2003-2010 dönemine ait oran değerleri Grafik 34’te verilmiştir.

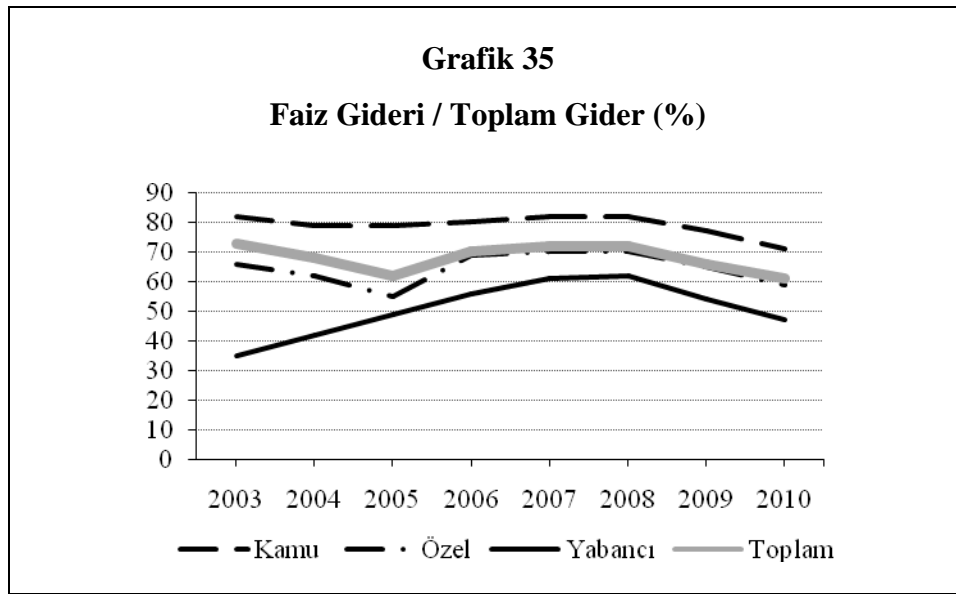
Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait seçilmiş rasyo verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Oran söz konusu dönem itibariyle ele alındığında; gelirleri içerisinde faiz gelirlerinin payı en yüksek olan banka grubunun kamu bankaları olduğu görülmektedir. Oran, kamu bankaları için 2003 yılında yüzde 87 seviyelerindeyken, 2005, 2009 ve 2010 yıllarında yaşadığı düşüşler haricinde yükselmiştir. Bunun düşüşün en önemli nedeni faiz gelirlerindeki ani azalış olup, toplam gelirlerdeki azalış faiz gelirlerindeki azalıştan daha yüksek olmuştur. Oran, kamu bankalarında grup ortalamasının üzerinde iken özel bankalar için oran sürekli grup ortalamasının altındadır. Grafik 8'deki kredi grup paylarına dikkat edildiğinde, söz konusu dönemde özel bankaların kredi grup paylarının azaldığı görülmektedir. Bu durum kredilerden elde edilen faiz gelirlerinde azalışta etkili olabilir.

Gelir toplamı içerisindeki faiz gelirlerinin payı yabancı bankalar için 2007 yılına kadar ulusal bankaların ve grup ortalamasının gerisindedir. Öte yandan yabancı bankalarda oran 2005 yılından sonra 2008 yılına kadar artış sergilemiştir. Bu artış neticesinde oran 2007 ve sonrasında özel bankalara kıyasla yabancı bankalarda daha fazladır. Söz konusu dönemde faiz gelirlerinin, gelir toplamı içerisindeki payı özel bankalar ile kamu bankalarında yakındır. Oranda meydana gelen artışa yabancı bankaların kredi grup paylarındaki artışın etkisi söz konusu olabilir.

Bankacılık sektöründe faaliyet gösteren mevduat bankaları grup ortalaması ele alındığında da 2004 yılındaki yükselişten sonra 2005, 2009 ve 2010 yılındaki düşüş dikkat çekmektedir. Faiz gelirlerinin azalmasında faiz oranlarında yaşanan gerileme belirleyici olmuştur. Merkez Bankasının mevduat munzam karşılıklarını artırması ve söz konusu karşılıklara faiz ödenmesine son vermesi de 2010 yılındaki sonuca neden olmuştur (BDDK, 2011a: IV).

Mevduat bankalarının gelir gider yapısını analiz etmek için kullanılan bir diğer oran *faiz giderlerinin giderler toplamına oranıdır*. Oran, banka giderleri içerisinde faiz giderlerinin payını göstermektedir. Grafik 35'te görüldüğü üzere gider toplamı içerisinde faiz giderlerinin payı en yüksek olan mevduat bankası grubu kamu bankalarıdır. Bunu sırasıyla özel ve yabancı bankalar takip etmektedir.

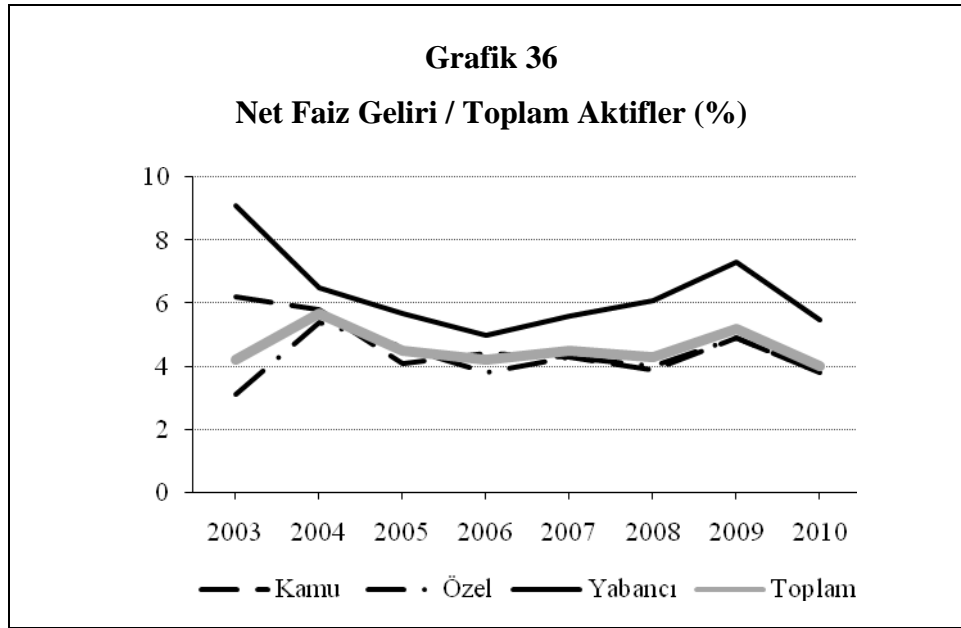
Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait seçilmiş rasyo verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Yabancı bankalar ve özel bankalar için hesaplanan oran tüm yıllarda grup ortalamasının oldukça altındadır. Öte yandan faiz giderlerinin gider toplamına oranı yabancı bankalara göre özel bankalarda daha yüksektir. Özel bankalarda oran, 2005, 2009 ve 2010 yıllarında azalmıştır. Faiz oranlarındaki gerilemenin etkisiyle faiz gelirlerinin gelir toplamına oranında olduğu gibi faiz giderlerinin toplam giderler içindeki payı azalmıştır.

Kamu bankalarının faiz giderlerinin toplam giderler içindeki payına bakıldığında, 2003 ila 2005 yılları arasında azalmıştır. Faiz oranlarındaki gerileme faiz giderlerinin toplam giderler içindeki payını azaltmıştır. 2006 yılı ve sonrasında artan oran, 2009 yılında ve 2010 yılında düşmüştür.

Yabancı bankaların faiz giderlerinin toplam giderler içindeki payı ele alınan dönem boyunca artmıştır. 2003 yılında %34,8 olan oran, 2006'da %56'ya, 2008 yılında % 62'ye yükselmiş, 2009 ve 2010 yılında ise azalmıştır. 2009 ve 2010 yılında yabancı bankaların faiz giderlerinde meydana gelen azalışın yanı sıra faiz dışı giderlerdeki artış, orandaki değişimde etkili olan faktörler arasında sayılabilir.

Gelir-gider analizi konusunda üzerinde durulan bir diğer oran *net faiz marjı*'dır. Mevduat bankaları itibariyle orana ilişkin sonuçlar Grafik 36'da görülmektedir.

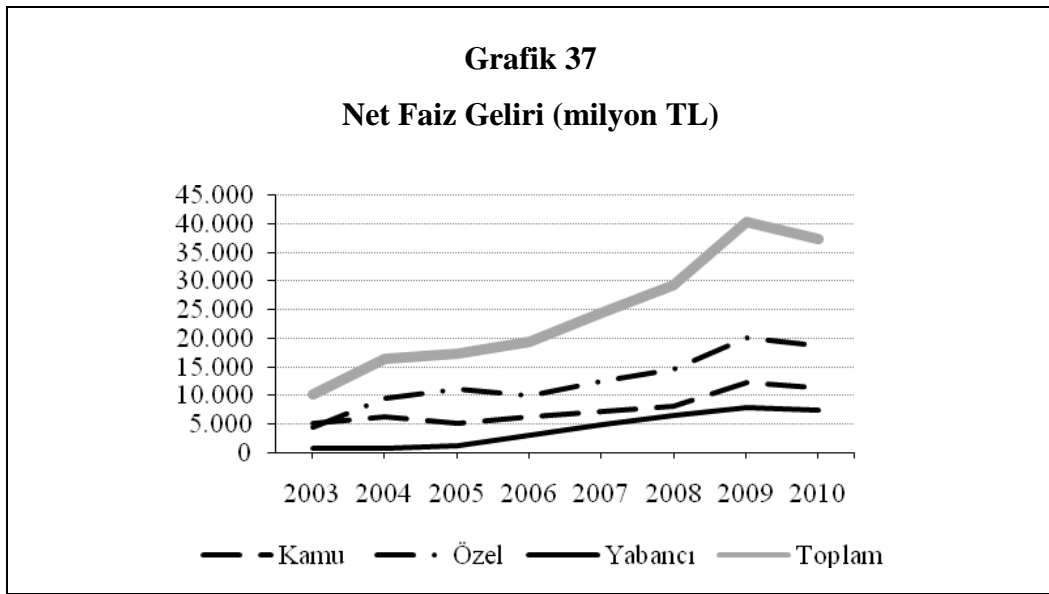

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait seçilmiş rasyo verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Bankaların aracılık maliyetlerini gösteren ve sistemdeki etkinliğin ölçülmesinde öncü gösterge niteliğinde olan net faiz marjının açılması yatırımcıları bankacılık sisteminden uzaklaştırmakta ve mali sektörün gelişmesini olumsuz etkilemektedir (Türker

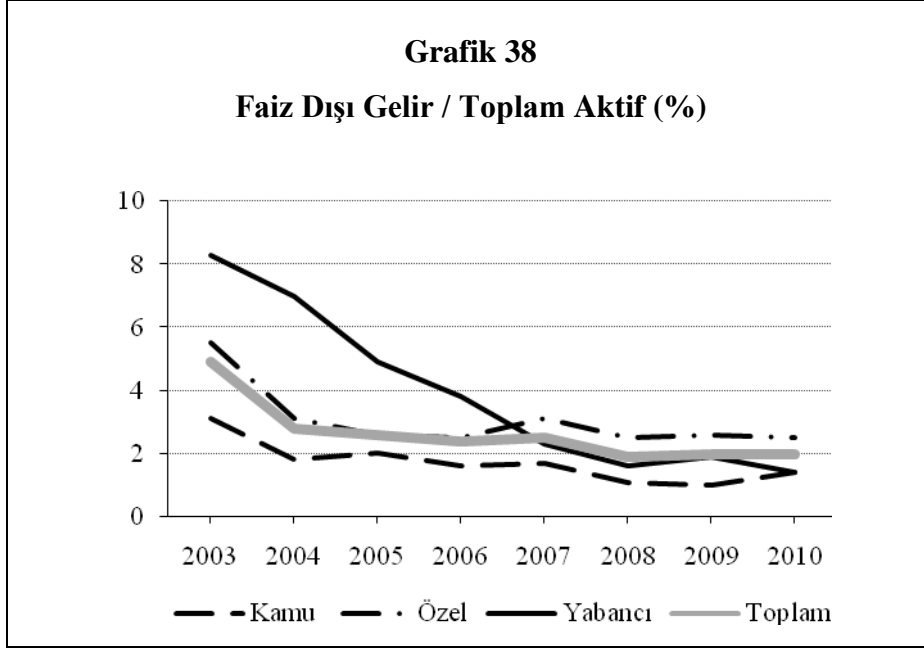
Kaya, 2001: 1). Net faiz marjı, net faiz gelirlerinin aktif toplamına oranlanması suretiyle bulunmaktadır. Net faiz gelirleri ise, faiz gelirleri ile faiz giderleri arasındaki farktır.

2007 ve sonrasında kamu ve özel bankaların net faiz marjları aynı olmakla birlikte, grup ortalamasının altındadır. Yabancı sermayeli bankaların net faiz marjı 2006 yılına kadar azalma göstermektedir. Buna rağmen yabancı bankalar ele alınan yılların tamamında hem ulusal bankaların hem de grup ortalamasının üzerinde net faiz marjına sahiptir. Aslında bu azalış net faiz gelirlerindeki düşüşten kaynaklanmamaktadır. Aktiflerdeki artışın net faiz gelirlerindeki artıştan daha fazla oranda olması bu oranın düşüş göstermesine sebep olmaktadır. Gerek yabancı sermayeli bankalarda gerekse sektör genelinde net faiz gelirleri Grafik 37’de görüldüğü üzere 2010 yılı dışında devamlı artış göstermektedir.

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait banka grup bilançolarından yararlanılarak hesaplanmıştır.

Gelir-gider analizinde üzerinde durulabilecek bir diğer değişken bankaların faiz dışı gelir yaratma kapasitesini gösteren **faiz dışı gelirler / toplam aktifler** oranıdır. Orana ilişkin değerler Grafik 38’de görülmektedir.

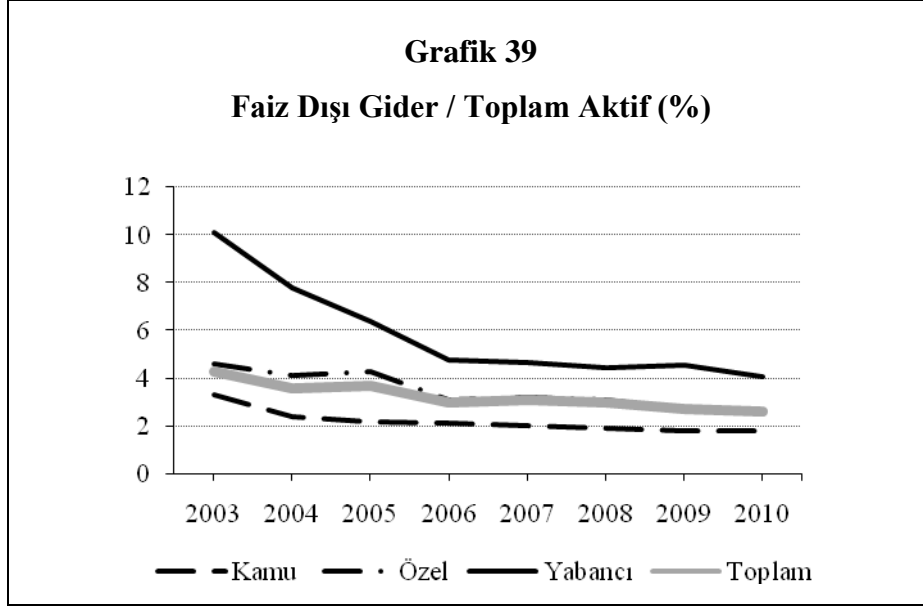

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait seçilmiş rasyo verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Yabancı sermayeli bankalar için özellikle 2005 yılında önemli ölçüde bir düşüş söz konusudur. Buna rağmen 2006 yılına kadar yabancı sermayeli bankaların grup ortalamasının üzerinde faiz dışı gelir / toplam aktifler oranına sahip olduğu görülmektedir. 2007 yılına kadar yabancı bankaların ulusal bankalardan daha fazla oranda faiz dışı gelir yaratabildiği söylenebilir. Yabancı bankalarda oran, 2007 ve sonrası dönemde mevduat bankaları grup ortalamasının altındadır.

Kamu bankalarının faiz dışı geliri daima ortalamanın altında olup, özel bankaların varlık başına sağladığı faiz dışı gelir ortalamanın üzerindedir. Bu durum, özel bankaların kamu bankalarına göre daha çok gelir yaratma kapasitesi bulunduğu şeklinde yorumlanabilir.

Bankanın esas faaliyetleri sonucu katlandıkları faiz giderleri haricinde genel giderler olarak da adlandırılan faiz dışı giderlerin aktiflere oranı Grafik 39'da görülmektedir.

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait seçilmiş rasyo verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Ele alınan dönemde yabancı bankaların faiz dışı giderleri gerek ortalamanın gerekse ulusal bankaların oldukça üzerindedir. Yabancı bankaları özel bankalar takip etmektedir. Kamu bankaları ise genel gider oranı en düşük olan mevduat bankası grubudur. 2005 yılına kadar yabancı bankaların genel gider oranındaki yükseklik çok fazla iken, 2006 yılından sonra azalmakla birlikte ulusal bankalardan ve ortalamadan daha fazla genelle gidere katlandıkları görülmektedir.

Yabancı bankalar bilgi açısından sahip olduğu dezavantajları aşmak için yüksek genel giderlerle karşılaşabilmektedir. Birçok gelişmekte olan ülkede yabancı bankalar daha yüksek genel giderlere sahip olma eğilimindedirler. Yabancı bankaların yüksek enformasyon maliyetleri ile uğraşmak zorunda kalabileceğini ifade eden Denizer'in (2000) çalışması ile benzer sonuç bulunmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. YABANCI MÜLKİYETİNİN TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren mevduat bankalarının performans göstergelerine, yabancı mülkiyetinin etkisini belirlemeye yönelik araştırmanın yer aldığı bu bölümde, araştırmanın amacı ve kapsamı hakkında bilgi verilmiş, araştırmada kullanılacak veri seti ve yöntem anlatılarak, araştırmada yer verilen bağımlı ve bağımsız değişkenler tanımlanmış ve araştırmadan elden edilen sonuçlar analiz edilmiştir.

4.1. Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Türk bankacılık sektöründe yabancı bankaların artan öneminden ilham alınarak, başta bankanın yabancı banka olması, yabancı mülkiyet payı (banka sermayesindeki yabancı payı) ve bankanın grup ağırlığındaki yabancı etkisi olmak üzere, grup ve banka özel değişkenleri ile ekonomik göstergelerin Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren mevduat bankalarının finansal performansına etkisinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Çalışma dönemi olarak 2003 ila 2010 yılları ele alınmıştır. Bu doğrultuda ele alınan dönem itibariyle Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren mevduat bankaları araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırmada halka açık rakamsal veriler kullanılmış ve bu doğrultuda veri tabanını Türkiye Bankalar Birliği tarafından, seçilmiş rasyoları yayınlanan 26 mevduat bankası oluşturmaktadır.

4.2. Araştırmanın Yöntemi

Ekonomik ve finansal değişkenler arasındaki ilişki incelenirken zaman serileri, yatay kesit verileri ve panel veriler ele alınabilmektedir. Panel veri; çeşitli zaman dilimi içerisinde ülke, firma v.b. kesit verilerinin bir havuzda toplanmasını ifade eder (Baltagi,

2005: 1). Zaman boyutuna sahip kesit serilerini kullanarak ekonomik ilişkilerin tahmin edilmesi yöntemi olarak da ifade edilebilen panel veri analizinde zaman serileri ile kesit serileri bir araya getirilerek, hem zaman hem de kesit boyutuna sahip veri seti oluşturulmaktadır (Pazarlıoğlu, 2001)

Panel veri yönteminin üstünlükleri şu şekilde sıralanmaktadır (Baltagi, 2005: 4-7; Kök ve Şimşek, t.y.: 2-3):

- Panel veri, zaman boyunca bireyler, firmalar, ülkeler vd. ile ilgili olduklarından bu birimlerde bir heterojenliğin var olması mümkün görülmektedir. Panel veri tahmin teknikleri, açık bir şekilde bu tür heterojenlikleri kesite özgü bazı değişkenlere izin vererek hesaba katabilmektedir.

- Panel veri yöntemi kesit ve zaman serisi gözlemlerini birleştirdiğinden gözlem sayısı daha fazla olmaktadır.

- Panel veri değişkenler arasında daha az çoklu bağlantı sorunu oluşturmaktadır.

- Kısa zaman serisi ve/veya yetersiz kesit gözlemlerinin var olduğu durumlarda da ekonometrik analiz yapılmasına imkân vermektedir.

Panel veri modeli aşağıdaki gibi ifade edilmektedir (Baltagi, 2005: 11):

$$y_{it} = \alpha + X'_{it}\beta + u_{it} \quad i = 1, \dots, N \quad t = 1, \dots, T \quad (1)$$

y_{it} = birimden birime farklı zaman periyodunda değişik değerler alan bağımlı değişken

α = Sabit terim

X_{it} = K bağımsız değişkeninin it 'inci gözlemi

β = K x 1 katsayısı

i = Yatay kesit birimi

t = Zaman

u_{it} = Hata terimi

Panel veri analizinde kullanılan 3 model bulunmaktadır. Bunlar en küçük kareler, sabit etkiler ve tesadüfi etkiler modelleridir.

En Küçük Kareler Modeli; panel verilerin analizinde en çok bilinen bu yöntemde, havuzlanmış verilerin kesit ve zaman boyutu ihmal edilerek geleneksel OLS (Ordinary Least Square-Sıradan En Küçük Kareler) tahmincisi kullanılabilir. Bütün birimlerin verilerinin bir havuzda toplandığı ve bağımsız (açıklayıcı) değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkilerinin analiz edildiği bu model Havuzlanmış Regresyon Modeli ya da Sabit Katsayılar Modeli olarak tanımlanmaktadır (Çetin ve Ecevit, 2010: 172).

Bu modelde her bir kesite (bankaya) ait belirli etkileri yansıtan kukla değişkenler olmaksızın bütün grupların verileri bir havuzda toplanmakta ve açıklayıcı değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkileri araştırılmaktadır (Yalçın, 2005: 44).

Bütün yatay kesitler için bir ortak sabit terim (bankalar için ortak bir sabit) tahmin etmekte olan söz konusu model (Sayılğan ve Süslü, 2011: 84) birimler arasında önemli farklılıkların bulunmadığı durumlarda iyi çalışmaktadır. Sabit ve eğim katsayısının zaman ve yatay kesitler arasında sabit olduğu ve hata teriminin zaman ve yatay kesitler boyunca olan farklılıkları yakalayabildiği varsayılabilir. Regresyon modeli aşağıdaki gibi ifade edilebilir (Özer ve Çiftçi, 2009: 2).

$$Y_{it} = \alpha + \beta_{lit} X_{lit} + \dots + \beta_{kit} X_{kit} + u_{it} \quad (2)$$

Panel veri kullanılarak yapılan çalışmalarda birimler arasındaki farklılıklardan veya birimler arasında ve zaman içinde meydana gelen farklılıklardan kaynaklanan değişmeyi ele alan modeller sabit etkiler (fixed effects) modeli ve tesadüfi etkiler (random effects) modelidir (Pazarlıoğlu ve Gürler, 2007: 37).

Yatay kesitlerin geniş bir ana küleden örnek kesitler olarak alınması durumunda tesadüfi etkiler modeli daha uygun olmaktadır. Kesitler arası inceleme, kesitlerin tamamını kapsamakta ise sabit etkiler modeli daha makul olacaktır (Greene, 2000: 567). Çalışmada, inceleme döneminde Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren ve ele alınan mevduat bankalarının tamamının çalışmaya dâhil edilmesi nedeniyle sabit etkiler modelinin kullanımı uygun olacaktır.

Sabit Etkiler Modeli; söz konusu modelde birimlerin davranışlarındaki farklılıklar sabit terimdeki farklılıklarla ortaya konulmaktadır. Modelde eğim katsayılarının (β) sabit olduğu kabul edilir. Buradaki sabit niteliği katsayının birimlere göre değişebileceğini (sabit her kesit için farklı), ancak zamana göre sabit olduğunu (her bir kesitin sabitinin zaman içerisinde değişmemesi) ifade etmektedir (Greene, 2003: 285).

Bu modelde yukarıda ifade edildiği gibi, sabit etkilerin yatay kesitten yatay kesite değiştiği, ancak zaman içinde değişmediği varsayılabilir gibi; sabit etkilerin yatay kesitten yatay kesite değişmediği, ancak zaman içinde değişme gösterdiği de varsayılabilir. Diğer bir deyişle panel veri setinde kesitler arasında fark olduğunda, zamana bağlı bir farklılaşma yoksa bu regresyon modeli tek yönlü ve kesite bağlı sabit etkiler modeli olarak adlandırılır. Farklılaşma yalnızca zamana bağlı olarak oluşuyorsa bu tür modeller tek yönlü zamana bağlı sabit etkiler modeli olarak adlandırılır. Her iki durumda da tek yönlü bir model söz konusudur. Şayet sabit etkilerin hem yatay kesitler arasında hem de zaman içinde değiştiği kabul edilirse bu durumda çift yönlü bir model karşımıza çıkmaktadır. Ancak panel veri analizlerinde çoğunlukla zaman etkisinden çok kesit etkisi araştırıldığından panel veri modelleri genellikle tek yönlü modellerdir (Özer ve Çiftçi, 2009: 3 ; Çetin ve Ecevit, 2010: 172).

Sadece sabit parametrelerin değişmekte olduğu ve sabit terimin zamana göre farklılık göstermediği, ama kesit bazında farklılıklar göstermekte olduğu sabit etkiler modelinin formülasyonu aşağıdaki gibidir.

$$Y_{it} = \alpha_1 + \beta_1 X_{1it} + \beta_2 X_{2it} \dots + \beta_k X_{kit} + u_{it} \quad (3)$$

Sabit etkiler modelinde regresyon tahmini kukla (dummy) değişkenler kullanılarak da yapılabilmektedir. Bu yöntemde her bir kesit i değeri için d şeklinde bir kukla değişken kullanıldığında eşitlik şu şekilde olmaktadır (Özer ve Çiftçi, 2009: 3):

$$Y_{it} = \sum_{j=1}^N \alpha_j d_{ij} + \sum_{k=1}^K \beta_k X_{kit} + u_{it} \quad (4)$$

En küçük kareler modeli (EKK) ve sabit etkiler modelinden hangisinin etkin tahmin modeli olduğuna karar vermek amacı ile F-testi yapılması gereklidir (Baltagi, 2005: 13).

$$H_0 : \alpha_1 = \alpha_2 = \dots = \alpha_n$$

$$H_1 : \alpha_1 \neq \alpha_2 \neq \dots \neq \alpha_n$$

Sıfır hipotezi, etkin tahmin modelinin EKK olduğunu ifade etmektedir. şayet F-istatistiği tablo değerinin üstünde yer alırsa, kukla değişkenlerine ait katsayıların farklı olduğu sonucuna ulaşılır ve sıfır hipotezi reddedilir. Tahmin modeli olarak EKK yerine sabit etkiler modeli kullanılır.

EKK modelindeki sabit kesişim katsayısı sabit etkiler modelinde farklı değerler almaktadır. Modelin ana amacı, gruplara ait bu farklı sabit katsayıların tahmin edilmesidir. EKK modelindeki temel varsayım gruplara ait sabit kesişim katsayılarının değişmemesi iken sabit etkiler modelinde farklı olması olarak ifade edilebilir (Yalçın, 2005: 45).

Sonuç olarak değişkenlerin mevduat bankalarının performanslarına etkileri banka gözlemlerinin belirli bir zaman diliminde bir araya getirilmesi suretiyle panel veri analizi

kullanılarak tespit edilecek ve denklem çözümleri en küçük kareler ve sabit etkiler modellerine göre gerçekleştirilecektir.

4.3. Veri Seti ve Araştırmada Kullanılacak Değişkenler

Türk bankacılık sistemine yabancı katılımı her ne kadar 1980'lerin başında meydana gelse de yabancı bankaların sistemde ağırlığı oldukça düşük olmuştur. Ancak birleşme ve satın almalarla 2006 yılında yabancı bankalar sistemde önemli yere sahip olmuşlardır. Çalışmada yabancı sahipliğinde olmanın, banka sermayesindeki yabancı payının ve bankaların pazar paylarındaki yabancı ağırlığının Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren mevduat bankalarının performanslarına etkileri araştırılmıştır.

Analiz için gerekli makro ekonomik değişkenler Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) ve Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), banka sayısal verileri ise Türkiye Bankalar Birliği (TBB)'nden elde edilmiştir. Bunun haricinde bankaların yabancı hisse oranlarına ilişkin veriler her bir bankanın internet sitesinde yayınlanan faaliyet raporlarından elde edilmiştir. Sektör etkisini ölçmek üzere dâhil edilen yoğunlaşmayı temsil eden Herfindahl Hirschman Endeksi TBB'den temin edilen sayısal veriler kullanılarak hesaplanmıştır. Veriler EViews programı ile değerlendirilmiştir.

Yabancı sahipliği, yabancı sermaye payı ve pazar payındaki yabancı ağırlığının mevduat bankalarına etkilerinin ölçülmesinde, söz konusu etki alanı olarak şube ve personel başına net kâr, kârlılık, aktif kalitesi, likidite, yabancı para pozisyonu ve genel giderler belirlenmiştir. Literatürde bankaların performansları üzerine yabancı banka girişlerinin ve yabancı mülkiyetinin etkileri incelenirken de genellikle bankaların kârlılıkları, maliyetleri ve net faiz marjlarına etkileri üzerinde durulmuştur.

Bu çerçevede aşağıdaki panel regresyon eşitliği tahmin edilmektedir.

$$Y_{it} = \alpha + \beta_1 YM_{it} + \beta_2 Gr_t + \beta_3 B_{it} + \beta_4 E_t + \varepsilon_{it} \quad (5)$$

Y_{it} = bağımlı değişken (i bankası, t zamanında)

YM_{it} = yabancı mülkiyet değişkeni (banka i , zaman t)

Gr_t = gruba özgü değişken (zaman t)

B_{it} = bankaya özgü değişken (banka i , zaman t)

E_t = makro ekonomik değişken (zaman t)

e_{ijt} = hata terimi

Tablo 5 :
Modelin Bağımlı Değişkenleri

Tanım	Ölçüm
Şube Başına Net Kâr	Net Kâr / Şube Sayısı (ABD doları)
Personel Başına Net Kâr	Net Kâr / Personel Sayısı (ABD doları)
Net Faiz Marjı	(Faiz gelirleri-Faiz giderleri) / Toplam Aktifler
Özkaynak Kârlılığı	Net Dönem Kârı (Zararı) / Özkaynaklar
Aktif Kârlılığı	Net Dönem Kârı (Zararı) / Toplam Aktifler
Batık Kredi Oranı	Takipteki Krediler (brüt) / Toplam Krediler
Likidite Oranı	Likit Aktifler / Toplam Aktifler
Döviz Pozisyonu Oranı	Yabancı Para Aktifler / Yabancı Para Pasifler
Net Bilanço Pozisyonu Oranı	Net Bilanço Pozisyonu / Özkaynaklar
Genel Gider Oranı	Diğer Faaliyet Giderleri / Toplam Aktifler

Eşitlikte yer verilen bağımlı ve bağımsız değişkenler ile ölçüm yöntemleri sırasıyla Tablo 5 ve Tablo 6'da gösterilmektedir.

a) Şube ve Personel Başına Performans

Mevduat bankalarının etkinliğinin ölçüsü olarak ilk önce şube ve personel başına ölçümler ele alınmıştır. Şube ve personel başına kârın logaritması alınarak modele dâhil edilmiştir. Bankaların verimli çalışmalarının göstergesi olan değerler şube ve personel başına elde edilen performansı göstermektedirler. Bankaların şube ve personel başına net

kâr rakamları ele alınarak bunlara yabancı mülkiyetinin etkisinin olup olmadığı belirlenmek istenmiştir.

Bunun haricinde banka performanslarının ölçülmesi için net faiz marjı, özkaynak kârlılığı, aktif kârlılığı, batık kredi ve genel giderlere ilişkin değerler literatürde de yaygın olarak kullanılan değişkenlerdir. Söz konusu değişkenler hem yabancı mülkiyetinin banka performansına etkilerinin hem de yabancı girişinin ev sahibi ülke bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların performanslarına etkilerinin incelendiği çalışmalarda sıklıkla ele alınmıştır.

b) Net Faiz Marjı

Net faiz marjı (NFM): faiz gelirleri ile faiz giderleri arasındaki farkın aktif toplamına oranı olarak hesaplanmaktadır. Bankacılık sistemindeki aracılık işlemlerinin maliyetini ve bankacılık sisteminin etkinliğini gösterir. Performans göstergesi olan oranın yüksekliği, ucuz fon temin edildiği ve yüksek marjla kredi sunulduğunun göstergesidir (Bayraktar ve Wang, 2004: 23). Yabancı mülkiyetinin aracılık maliyeti olarak ifade edilen net faiz marjına etkisini belirlemek amacıyla çalışmaya dâhil edilmiştir.

Yabancı mülkiyetinin bankaların performans göstergelerine etkilerinin belirlenmesi amacıyla yapılan çalışmalarda net faiz gelirlerinin aktiflere oranı veya kredi faiz oranı ile mevduat faiz oranı arasındaki fark (spread) yaygın olarak kullanılmıştır. *Unite ve Sullivan (2003)* tarafından yapılan ve Filipinler bankacılık sisteminin ele alınması suretiyle yabancı mülkiyetinin performansa etkilerinin belirlenmesinin amaçlandığı çalışmada kredi faiz oranı ile mevduat faiz oranı arasındaki fark bağımlı değişken olarak alınmıştır. Gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde, yabancı mülkiyeti başta olmak üzere bir takım açıklayıcı değişkenlerin banka performansına etkilerinin incelendiği ve *Micco ve diğerleri* tarafından 2004 ile 2007 yıllarında yapılan iki ayrı çalışmada da net faiz gelirlerinin aktif toplamına oranı (net faiz marjı) performans göstergesi olarak tercih edilmiştir. *Lensik ve Naaborg (2007)* yaptıkları çalışmada net faiz marjını (net faiz geliri / toplam aktif) banka performansının göstergesi olarak ele almış ve mülkiyet, banka özel değişkenleri ve makro ekonomik değişkenlerin performansa etkilerini test etmişlerdir. *Naaborg ve Lensink (2008)*

tarafından yapılan diğer çalışmada da net faiz marjı (net faiz geliri / toplam aktif) bağımlı değişken olarak modele dâhil edilmiştir.

Türk bankacılık sektörüne yönelik yapılan çalışmalar ele alındığında *Denizer (2000)*'in gerek yabancı mülkiyetinin Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankaların performans göstergelerine gerekse de yabancı girişinin sektörde faaliyet gösteren bankalara etkilerinin incelediği çalışmasında, kredi faiz oranı ile mevduat faiz oranı arasındaki farkın aktiflere oranını modele bağımlı değişken olarak dahil ettiği görölmektedir. Net faiz marjı modellemesini temel alan ve yabancı mülkiyet etkisinin de incelendiği bir çalışma da *akar (2003)* tarafından yapılmıştır. *Demirhan (2008)* da çalışmasında net faiz marjındaki değişimi bağımsız değişken olarak ele almıştır.

c) Kârlılık

Özkaynak kârlılığı (OzK): Dönem net kârının özkaynaklara oranı ile bulunan rasyo sermayedarların bankaya koydukları sermayenin kârlılığını göstermektedir. Aktif kârlılığı (AktK); bankacılık sektöründe kârlılık ölçümünde yaygın olarak tercih edilen oran bankanın aktifleri karşılığında elde ettiği kârın bir ölçüsüdür. Yabancı mülkiyetinin bankaların kârlılığına etkisi ölçölmek istenmiş ve kârlılık oranları olarak özkaynak kârlılığı ve aktif kârlılığı ele alınmıştır.

Daha önce yapılmış çalışmaların tamamına yakın çoğunda aktif kârlılığı bankaların performans göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Kore bankacılık sektörünü ele alarak yaptığı çalışmasında *Choi ve Hasan (2005)* aktif kârlılığını modele dahil etmişlerdir. Öte yandan *Micco ve diğerler (2004; 2007)*, *Lensink ve Naaborg (2007)*, *Naaborg ve Lensink (2008)* ve ayrıca gelişmekte olan ölkelerin bankacılık sektörlerinin ele alındığı çalışmasında *Van Horen (2007)* aktif kârlılığına yabancı mülkiyeti başta olmak üzere bir takım değişkenlerin etkilerini incelemişlerdir. Aktif kârlılığının bağımlı değişken olarak alındığı diğer çalışmalar ise *Demirhan (2008)* ve *Denizer (2000)* tarafından gerçekleştirilmiştir.

Özkaynak kârlılığı, aktif kârlılığı kadar olmasa da literatürde kullanılmış olan bir diğer kârlılık göstergesidir. Yabancı mülkiyetinin banka performansları üzerine etkisinin belirlenmesine yönelik çalışmalar ele alındığında *Micco ve diğerleri (2004)*, *Choi ve Hasan (2005)* ile *Demirhan (2008)* yaptıkları çalışmada özkaynak kârlılığını bağımsız değişken olarak modele dâhil etmişlerdir.

d) Batık Kredi Oranı

Mevduat bankalarının taşıdıkları risklerin başında, gördükleri fonksiyon dolayısıyla sundukları kredilerin tahsilinde yaşanan güçlükler gelmektedir. Bu noktadan hareketle, bankalar tarafından sunulan kredilerin tahsilinde güçlük yaşanan kısmının göstergesi olan batık kredi oranı (takipteki krediler (brüt) / aktif toplamı) risk göstergesi olarak ele alınmıştır. Söz konusu oran yabancı mülkiyetinin aktif kalitesine etkisini ölçmek üzere modele dâhil edilmiştir.

Alanda yapılmış çalışmalar söz konusu değişken için de ele alındığında aktif kalitesine bağımsız değişkenlerin etkisini tespit etmek üzere özel karşılıkların aktif toplamına oranı ele alınmıştır. Söz konusu çalışmalar *Unite ve Sullivan (2003)*, *Choi ve Hasan (2005)* ve *Demirhan (2008)* tarafından yapılmıştır. Aktif kalitesine ve kredi portföyünün riskine yabancı mülkiyetinin etkisini ortaya koymak üzere söz konusu değişken haricinde takipteki kredi oranı da ele alınabilir.

e) Likidite Oranı

Bankaların likit rezervler tutması neticesinde, ortaya çıkabilecek şoklardan asgari düzeyde etkilenmesi ve ekonomiyi yönlendiren yatırımcıların kredi taleplerine cevap verebilmeleri söz konusu olmaktadır. Bu sayede kârlı fırsatların değerlendirilmesi mümkün olabilecektir. Likit varlıkların yetersizliği, bankaların ani mevduat çıkışlarına ve uygun kredi taleplerine cevap verememelerine ya da bu talepleri aktiflerini zararına satarak veya interbank piyasası gibi kaynaklardan yüksek maliyetle yeni borç edinerek karşılamalarına yol açmaktadır (Küçükbaşakçı, 2004: 11). Bu doğrultuda likit aktiflerin toplam aktifler içerisindeki payının artması likidite riskini azaltarak kaynak maliyetini azaltacaktır. Öte

yandan kredi gibi yüksek getirili varlıkları değerlendirme imkânının azalması da söz konusu olacaktır. Bankaların varlık likiditesine yabancı mülkiyetinin etkisini ölçmek üzere likit aktiflerin toplam aktiflere oranı ele alınmıştır. Demirhan (2008) tarafından yapılan çalışmada da likidite oranındaki değişim dikkate alınmıştır.

f) Döviz Pozisyonu ve Net Bilanço Pozisyonu Oranı

Bankaların yabancı para cinsinden fon toplamaları ve kredi kullandırmaları gibi işlemler döviz kuru hareketlerinden kaynaklanan risk içermektedirler. Bir bankanın yabancı para cinsinden alacak ve borçlarının net miktarını gösteren bu tür işlemlere yabancı para pozisyonu denmektedir. Bir bankanın varlıklarının değeri, yükümlülüklerinin değerinin altına indiği zaman o bankanın finansal yapısı bozulmuş demektir. Bir ülkenin bankalarının yabancı para cinsinden kısa dönem yükümlülüklerinin yabancı para cinsinden kısa dönem varlıklarının miktarını aşması durumunda, bankacılık sistemi uluslararası bazda likidite sıkışıklığı içerisinde bulunmaktadır (Kaplan, 2002: 3).

Yabancı mülkiyetinin döviz pozisyonuna etkisini tespit etmek amacıyla, yabancı para cinsinden varlıkların yabancı para cinsinden kaynaklara oranı şeklinde hesaplanan oran bağımlı değişken olarak modele eklenmiştir.

Yabancı para cinsinden varlıklar ile yükümlülükler arasındaki fark net bilanço pozisyonu olarak ifade edilmektedir. Bankaların bilanço değerleri vasıtası ile hesaplanan bu değer özkaynaklara oranı, bilanço pozisyonlarına karşılık bulundurulmuş özkaynak miktarını gösterebilmektedir. Yabancı mülkiyetinin döviz pozisyonuna etkisini tespit etmek amacıyla söz konusu oran bağımlı değişken olarak modele dahil edilmiştir.

g) Genel Gider Oranı

Yabancı bankaların mevcudiyetinin sektörde maliyetleri düşürme yönünde bir eğilimde meydana getireceği ve artan rekabetin yerel bankaların verimliliğini artıracığı düşünülmektedir (Hermes ve Lensink, 2001: 8). Bankanın yönetim ve organizasyon yapısındaki etkinliğin ölçüsü olarak genel giderler ele alınabilmektedir. Örneğin yüksek

genel giderler az etkin yönetim ve organizasyon yapısını yansıtmaktadır (Claessence ve diğerleri, 1998: 14). Bu açıdan etkinlik ve banka faaliyetlerinin kalite göstergesi olarak genel giderlerin ölçülmesi önem kazanmaktadır. Söz konusu değişken genel giderlere yabancı etkisini ortaya koymak üzere modele dâhil edilmiştir.

Söz konusu değişken literatürde oldukça fazla kullanım alanı bulmuştur. *Unite ve Sullivan (2003)*, *Micco ve diğerleri (2007)*, *Naaborg ve Lensink (2008)* uluslararası ölçekte yaptıkları çalışmalarda yabancı mülkiyetinin genel giderler olarak adlandırılan göstergeye etkilerini belirlemişlerdir. Türk bankacılık sektörüne yönelik yapılan çalışmalar ele alındığında ise söz konusu değişken *Denizer (2000)* tarafından ele alınmıştır.

Çalışmada bankaların performansına bulunacağı etki ölçülmek istenen bağımsız değişkenler ve ölçüm yöntemleri ise Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6 :
Modelin Bağımsız Değişkenleri

Tanım	Ölçüm
Yabancı banka kuklası	Banka sermayesinin % 50'den fazlası yabancılara aitse 1, değilse 0.
Yabancı payı	Banka sermayesindeki yabancı payı
Yabancı (aktif ağırlıklı) payı	$(\text{Bankanın aktifi} * \text{bankadaki yabancı payı}) / \text{mevduat bankalarının aktif toplamı}$
Yabancı (kredi ağırlıklı) payı	$(\text{Bankanın kredisi} * \text{bankadaki yabancı payı}) / \text{mevduat bankalarının kredi toplamı}$
Yabancı (mevduat ağırlıklı) payı	$(\text{Bankanın mevduatı} * \text{bankadaki yabancı payı}) / \text{mevduat bankalarının mevduat toplamı}$
Aktif yoğunlaşması	Herfindahl Hirschman Endeksi
Büyüklük	Banka aktifi (ABD doları)
Özkaynak oranı	Özkaynaklar / Toplam aktifler
Enflasyon	TÜFE endeksi
Büyüme oranı	GSYİH büyüme oranı

a) Yabancı Etkisi

Yabancı mülkiyeti konusunda yapılmış olan çalışmalarda yabancı mülkiyetini temsil etmek üzere yabancı banka kukla değişkeni sıklıkla ele alınmıştır. *Denizer (2000)*

tarafından bankanın yabancı banka olup olmaması durumuna göre değer alan yabancı kuklası ele alınmıştır. *Unite ve Sullivan* (2003) da yabancı varlığını sayısal büyüklük ve ayrıca yabancı mülkiyetini yabancı sahipliğinin yüzdesi olarak ele almıştır. *Choi ve Hasan* (2005) tarafından yapılan ve sahiplik ile yönetimin banka performansına etkilerinin ele alındığı çalışmada; herhangi bir seviyede yabancı sahipliğinin söz konusu olması durumunda değer alan kukla değişken ve yabancı sahipliğinin yüzdesi modele dâhil edilmiştir. *Lensink ve Naaborg* tarafından 2007 yılında yapılan ve yabancı mülkiyetinin banka performansını destekleyip desteklemediğinin araştırıldığı çalışmada bankanın varlıkları içerisinde yabancıların payı banka özel değişkeni olarak ele alınmıştır. Sahiplik ve banka performansı arasındaki ilişkiyi araştıran *Micco ve diğerleri* (2007) ve Van Horen (2007) çalışmalarında yabancı sahipliğini kukla değişken vasıtası ile modele dâhil etmiştir. *Naaborg ve Lensink* (2008) yabancı sahipliğinin banka performansına etkilerini ele aldıkları çalışmalarında yabancı sahipliğini ölçmek üzere bankanın yabancıların sahipliğinde bulunan payının yüzdesini ve % 50'den fazla payına yabancı yatırımcıların sahip olduğu bankalar için değer alan yabancı kuklası değişkenlerini ele almışlardır.

Söz konusu çalışmalarda hisselerinin % 50'den fazlası yabancı sahipliğinde olan bankalar yabancı banka olarak ele alınmıştır. Bu durumda yabancı payı % 50'nin altında olan bankalardaki yabancı etkisi göz ardı edilmiş olmaktadır. Bu noktadan hareketle çalışmada yabancı varlığı, ulusal bankalardaki yabancı hissesi de dikkate alınarak ölçülmüştür. Diğer bir ifade ile ulusal bankalarda % 50'nin altında hisseye sahip olan yabancılar da dikkate alınmıştır.

Çalışmada yabancı mülkiyetinin bağımlı değişkenler üzerindeki etkilerini test edebilmek üzere modelde yabancı banka kuklasına (YbK) yer verilmiştir. Böylece yabancı hâkimiyetinin performans göstergeleri bakımından bankaları nasıl etkilediği tespit edilmek istenmiştir. Bu ölçüm yapılırken % 50'den fazla hissesine yabancıların sahip bulunduğu bankalar yabancı banka olarak ele alınmış ve bu bankalar için kukla değişkene 1 değeri verilmiştir. Diğer bankalar için ise kukla değişken değeri 0 olarak alınmıştır.

Yabancı payını ifade eden bir diğer bağımsız değişken de yabancı sermaye payı (YbP) değişkenidir. Söz konusu değişken ile mevduat bankalarının tamamında (ulusal ve

yabancı) yabancıların kontrolünde bulunan sermaye esas alınmış, böylece yukarıda ifade edildiği gibi yabancı payı % 50'nin altında olan bankalardaki yabancı etkisinin göz ardı edilerek ölçülememesi sorununun önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Bankanın aktif, kredi ve mevduat pazar payında yabancı ağırlığının bağımlı değişkenlere etkilerinin ölçülmesi amacıyla her bir banka (kesit) için hesap edilen 3 değişken modele dâhil edilmiştir. Bu değişkenler sermayesinin % 50'sinden daha az kısmı yabancı sahipliğinde olan ve ulusal banka olarak adlandırılan bankalardaki yabancı payının etkisini de ele almaktadır. Söz konusu değişkenler aşağıdaki gibi hesaplanmıştır.

$$\text{Aktif ağırlıklı yabancı payı (YAktP)} = \frac{\text{Bankanın aktif toplamı} * \text{Bankadaki yabancı hisse payı}}{\text{Mevduat bankalarının aktif toplamı}}$$

$$\text{Kredi ağırlıklı yabancı payı (YKrP)} = \frac{\text{Bankanın kredi toplamı} * \text{Bankadaki yabancı hisse payı}}{\text{Mevduat bankalarının kredi toplamı}}$$

$$\text{Mevduat ağırlıklı yabancı payı (YMvP)} = \frac{\text{Bankanın mevduat toplamı} * \text{Bankadaki yabancı hisse payı}}{\text{Mevduat bankalarının mevduat toplamı}}$$

Çalışmada yabancı sahipliği, kontrol payı ve pazar payındaki yabancı ağırlığının bağımlı değişkenlere etkisi YB_{it} değişkeni ile 5 ayrı denklem vasıtasıyla ölçülmüştür.

$$(1) : Y_{it} = \alpha + \beta_1 YbK_{it} + \beta_2 HHIakt_{it} + \beta_3 Byk_{it} + \beta_4 OzO_{it} + \beta_5 Enf_{it} + \beta_6 GSYIH_{it} + \varepsilon_{it}$$

$$(2) : Y_{it} = \alpha + \beta_1 YbP_{it} + \beta_2 HHIakt_{it} + \beta_3 Byk_{it} + \beta_4 OzO_{it} + \beta_5 Enf_{it} + \beta_6 GSYIH_{it} + \varepsilon_{it}$$

$$(3) : Y_{it} = \alpha + \beta_1 YAktP_{it} + \beta_2 HHIakt_{it} + \beta_3 Byk_{it} + \beta_4 OzO_{it} + \beta_5 Enf_{it} + \beta_6 GSYIH_{it} + \varepsilon_{it}$$

$$(4) : Y_{it} = \alpha + \beta_1 YKrP_{it} + \beta_2 HHIakt_{it} + \beta_3 Byk_{it} + \beta_4 OzO_{it} + \beta_5 Enf_{it} + \beta_6 GSYIH_{it} + \varepsilon_{it}$$

$$(5) : Y_{it} = \alpha + \beta_1 YMvP_{it} + \beta_2 HHIakt_{it} + \beta_3 Byk_{it} + \beta_4 OzO_{it} + \beta_5 Enf_{it} + \beta_6 GSYIH_{it} + \varepsilon_{it}$$

b) Yoğunlaşma

Bankacılık sektörünün genel olarak yapısının da bankaların performansları üzerinde etkisi söz konusudur. Sektördeki rekabet, bankaları etkileyen önemli bir olgudur. Bunun etkisini ölçebilmek için mevduat bankaları grubunun aktif yoğunlaşması modele eklenmiştir. Yoğunlaşma Herfindahl-Hirschman Endeksi ile hesaplanmıştır.

Herfindahl Hirschman Endeksi (HHI); doğrudan sektör paylarını (S_i) dikkate alan bir endeks olması sebebiyle, diğer yoğunlaşma göstergelerine de baz teşkil edebilmektedir. ABD’de rekabet üzerindeki etkilerinden dolayı daha fazla inceleme gereken birleşmeleri araştırmak için idari kriter olarak kullanılır. HHI istenen yoğunlaşma ölçümü yapan, birçok matematiksel ve ekonomik teorik özelliklere sahip olmasıdır (Rekabet Kurumu [RK], t.y.).

Endeks, $HHI = \sum_{i=1}^n S_i^2$ biçiminde ifade edilmektedir. Piyasada faaliyet gösteren

banka sayısı n ile i bankasının piyasa payı ise S_i ile gösterilmektedir (Kasman, 2001: 15). HHI endeksinin oluşturulmasında sektördeki bütün bankalar hesaplama dâhil edilmektedir.

HHI endeksi (yüzde olarak hesaplanması durumunda) 0 ve 10.000 arasında değerler almaktadır. Piyasada tek bir bankanın bulunması (tekel) durumunda, piyasa payları toplamda 100 olacağından, endeksin değeri 10.000 olacaktır. İki eşit büyüklükteki teşebbüslü bir düopolde, HHI ölçümü 5000 olacaktır. Piyasada pazar payları birbirine yakın ve çok sayıda bankanın bulunması durumunda da endeksin değeri sıfıra yaklaşmaktadır (RK ; Yayla, 2007: 42).

Denizer (2000) tarafından Türk bankacılık sektörüne yönelik olarak yapılan çalışmada banka performansın yoğunlaşmanın etkisini ölçmek üzere HH Endeksi bağımsız değişken olarak kullanılmıştır. *Levine* (2003) kontrol değişkenleri arasında bankacılık sektörü yoğunlaşmasına yer vermiş ve hesaplamasında aktif büyüklüğü açısından en büyük 3 ticaret bankası ele alınmıştır. *Naaborg ve Lensink* (2008) de, net faiz marjı, kârlılık ve

genel giderlerin belirleyicilerinin incelenmesi hususunda HHI endeksini modele dâhil ederek, bankacılık sektöründeki yoğunlaşmanın banka performanslarına etkisini incelemiştirlerdir. Çalışmada yoğunlaşma en büyük üç bankanın aktiflerinin bankacılık sektörü aktiflerine oranı olarak ele alınmıştır.

c) Bankaya Özgü Değişkenler

Modele her bir kesit için farklı dönemlerde farklı değerler alan, bankalara özgü değişkenler de eklenerek, söz konusu değişkenlerin banka performansı üzerine etkileri incelenecektir. Aktif büyüklüğü ve özkaynak oranının, banka performansının önemli belirleyicilerinden olması nedeniyle bankaya özgü değişkenler olarak bankanın aktif büyüklüğü (Byk) ve özkaynak oranı (OzO) değişkenleri modelde kullanılmıştır. Bankanın aktif büyüklüğü, logaritması alınarak model dâhil edilmiştir.

Özkaynak oranı literatürde banka performansına etkilerin ölçülmesinde yaygın olarak kullanılan bir değişkendir. *Lensink ve Naaborg* tarafından 2007 yılında yapılan çalışmada açıklayıcı değişken olarak özkaynakların aktif toplamına oranı ele alınmış ve banka performansına etkileri test edilmiştir. Alanda uluslararasına yönelik yapılan çalışmalardan bir diğeri olan ve *Naaborg ve Lensink*'in 2008 yılında net faiz geliri, kârlılık ve genel giderlere yabancı sahipliğinin etkilerini ve söz konusu bağımlı değişkenlerin belirleyicilerini ele almak suretiyle yürütülen çalışmada banka özel değişkeni olarak özkaynakların aktif toplamına oranı modele dâhil edilmiştir. *Denizer*'in (2000) Türk bankacılık sektörüne yönelik yaptığı çalışmasında özkaynak oranı bağımsız değişken olarak modele dâhil edilmiş ve düşük hesaplanması durumunda ilgili bankanın nispeten riskli pozisyona sahip olduğu iddia edilmiştir. Özkaynakların aktif toplamına oranı bağımsız değişkenine yer veren diğeri bir çalışma da *Unite ve Sullivan* (2003) tarafından hazırlanmıştır.

Literatürde yer alan çalışmalarda bankanın sahip olduğu varlıkların performans üzerindeki belirleyiciliğinin ölçümü de oldukça yer bulmuştur. Bu doğrultuda *Levine* (2003) yılında yürüttüğü çalışmasında aktif büyüklüğünü değişken olarak ele alarak faiz marjına etkisini tespit etmişlerdir. Banka büyüklüğünün aktif ve özkaynak getirisi, hisse

senedi getirisi, kâr, kredi karşılıklarına etkisini belirlemek üzere aktif toplamını modele dâhil eden bir çalışma da *Choi ve Hasan (2005)* tarafından yapılmıştır.

d) Makro Ekonomik Değişken

Ülkelerdeki makroekonomik gelişmeler finansal kesimin önemli aktörlerinden olan ve faaliyetleri nedeniyle reel kesimi de etkileyen bankaların performanslarını belirleyici olabilmektedir. Enflasyon ve GSYİH'daki büyüme oranı bu amaçla modele dâhil edilmiştir. Bu değişkenlerin etkilerini ele almak üzere sırasıyla logaritması alınmış tüketici fiyat endeks verileri, GSYİH'daki gelişme hızı verileri kullanılmıştır.

Literatürde yer alan çalışmalarda makro ekonomik faktörlerin etkileri de ele alınmıştır. *Claessens ve diğerleri (1998)* tarafından yapılan, yerli ve yabancı bankaların performans göstergeleri açısından nasıl farklılaştığının ve yabancı banka girişinin yerel bankaları nasıl etkilediğinin araştırıldığı çalışmada kişi başı reel GSYİH, reel GSYİH'daki yıllık büyüme oranı, enflasyon oranı ve reel faizler makro ekonomik değişkenler olarak modele dâhil edilmiştir. Türk bankacılık sektörüne yönelik olarak yapılan bir diğer çalışma olan Denizer'in çalışmasında ekonomik büyümenin banka performansını etkileyeceği düşüncesi ile yıllık ekonomik büyüme oranı, yıllık enflasyon oranı ve reel faiz oranı değişkenleri makro ekonomik değişken olarak kullanılmıştır. *Lensing ve Naaborg* tarafından 2007 ve 2008 yılında yapılan çalışmalarda ele alınan kârlılık, net faiz marjı ve genel giderlerin belirleyicilerini incelerken makro ekonomik olarak reel GSYİH'daki büyüme oranı, enflasyon, kişi başı GSYİH ve reel faiz oranı değişkenlerini ele alınmıştır. Diğer çalışmalarda yer verilen makro ekonomik değişkenler: *Unite ve Sullivan (2003)*, reel GSYİH yıllık büyüme oranı, enflasyon oranı, reel faiz oranı, munzam karşılık oranı; *Van Horen (2007)* kişi başı GSYİH, GSYİH büyüme oranı, enflasyon oranı, reel faiz oranı şeklinde ifade edilebilir.

4.4. Değişen Varyans

Klasik doğrusal regresyon modelinin önemli bir varsayımı, ana kütle regresyon fonksiyonunda görünen u_i hata terimlerinin sabit varyanslı olduklarını, diğer bir ifade ile

hepsinin varyansının aynı olduğunu ileri sürmektedir. Buna sabit varyans (homoscedasticity), ya da eşit (homo) yayıklık (scedasticity), eşit varyans varsayımı denmektedir. Sabit varyans durumu simgelerle aşağıdaki gibi ifade edilebilir (Gujarati, 2011: 356):

$$E(u_i^2) = \sigma^2 \quad i = 1, 2, \dots, n \quad (6)$$

Sabit varyansın anlamı, sapmanın tüm gözlem değerlerinde aynı olmasıdır. Örneğin, rastgele seçilen bir hanehalkı örneğinde her bir hanehalkının, toplam tüketim harcamaları ve gelirlerinin belirli bir yıl için elde edildiği varsayıldığında, gelirin büyük bir kısmının gıda, konut, giyim ve ulaşım giderleri gibi temel gereksinmelere harcanması ve bu doğrultuda düşük gelirli hanehalkının tüketim eğilimlerinin çok değişmeyecek olması nedeniyle, böyle bir örnek anaküttelede düşük gelire sahip hanehalkının tüketim harcamalarında çok fazla esneklik göstermeyecektir. Yüksek gelir gruplarındaki ailelerin bazıları tasarrufa, bazıları gayrimenkul ve menkul gibi yatırımlara yönelirken, bazıları da değişik harcamalar yapmaları nedeniyle yüksek gelir gruplarındaki ailelerin harcamalarında ise daha büyük esnekliğe rastlanacaktır. Yüksek gelir gruplarındaki hanehalkında, düşük gelir gruplarına sahip hanehalkının ortalama tüketimine kıyasla önemli sapmalar görülecektir (Terzi ve Zengin, 2003: 239).

Yüksek gelirli aile gruplarının tasarruflarının (açıklayıcı değişken) değişkenliğinin fazla olması nedeniyle tasarrufların (bağımlı değişken) varyansı aynı kalmamaktadır. Bu duruma değişen varyans (heteroscedasticity) denmektedir. Aşağıdaki gibi simgeleştirilir (Gujarati, 2011: 356):

$$E(u_i^2) = \sigma_i^2 \quad i = 1, 2, \dots, n \quad (7)$$

Değişen varyansın, hipotez testlerinin geçersiz olması şeklinde etkisi bulunmaktadır (Terzi ve Zengin, 2003: 240). Değişen varyans sorununa, kesit verilerinde, zaman serisi verilerine oranla daha çok rastlanabilmektedir. Kesit verilerinde zaman içinde bir noktada tekil tüketiciler ya da onların aileleri, firmalar, sanayiler ya da bölge, ülke, kent gibi coğrafi bölünmeler türünden bir ana kütlelerin üyeleri ile ilgilenilir. Dahası bu birimler küçük, orta,

büyük firmalar ya da düşük, orta, yüksek gelirler gibi değişik büyüklüklerde olabilirler. Öte yandan zaman serisi verilerinde değişkenler benzer büyüklüklerde olma eğilimindedir. Çünkü genellikle aynı birimin zaman içindeki verileri derlenmektedir (Gujarati, 2011: 359). Çalışmada değişken varyans sorununa karşın White yöntemi ile düzeltme yapılmıştır.

4.5. Hipotezler

Bağımsız değişkenlerin mevduat bankalarının performanslarına etkileri banka gözlemlerinin belirli bir zaman diliminde bir araya getirilmesi suretiyle panel veri analizi kullanılarak tespit edilmiştir.

Bankaların performanslarının bankacılık sektörünün yapısından, makro ekonomik göstergelerden ve bankaların içsel değerlerinden etkilenebilmektedir. Bunun yanı sıra bankaların mülkiyetinin de performansa etkilerinin olduğu literatür ışığında somutlaştırılmıştır. Ancak gerek ele alınan ekonomilerin farklılığı gerekse aynı ekonomide ele alınan dönemin farklı olması, yabancı mülkiyetinin banka performansına etkileri hususunun ele alınmasını gerekli ve güncel kılmıştır. Bu noktadan hareketle yabancı bankaların finansal performanslarının, söz konusu mülkiyet yapısından etkilenip etkilenmediği araştırılmak istenmektedir. Bu doğrultuda, test edilmek üzere geliştirilen ana hipotezlerden birincisi aşağıdaki gibidir.

Hipotez 1 : “Bankanın yabancı olması banka performansını istatistiksel olarak anlamlı biçimde etkilemektedir.”

Söz konusu çalışmalarda hisselerinin % 50’den fazlası yabancı sahipliğinde olan bankaların yabancı banka olarak ele alınması ve bu durumun da yabancı payı % 50’nin altında olan bankalardaki yabancı etkisini göz ardı etmesi noktasından hareketle, yabancı mülkiyetinin banka performansına etkisi, ulusal bankalardaki yabancı hisseleri de dikkate alınarak ölçülmek istenmektedir. Ulusal bankalarda % 50’nin altında hisseye sahip olan yabancılar da dikkate alınarak, yabancı mülkiyetinin banka performansına etkisinin söz konusu olup olmadığının tespiti noktasında oluşturulan Hipotez 2 aşağıda verilmiştir.

Hipotez 2 : “Bankadaki yabancı mülkiyet payı banka performansını istatistiksel olarak anlamlı biçimde etkilemektedir.”

Esas faaliyetleri fon sağlayarak bu fonları kredi şeklinde plase etmek olan mevduat bankalarının performansları, sağlanan fonlar ve verdikleri kredilerden etkilenmektedir. Artan oranda gerçekleşen yabancı sermaye yatırımlarının bu ölçüde mevduat ve kredi tutarına etkisi söz konusu olabilmektedir. Buna dayanarak her bir bankaya ait kredi, mevduat ve aktif payında yabancı sermayenin payının, diğer ifade ile aktif, kredi ve mevduat ağırlıklı yabancı payının banka performansına etkisinin mevcudiyetini ifade etmek üzere oluşturulan ve ilgili ölçümlerin temel teşkil ettiği Hipotez 3 aşağıdaki gibidir.

Hipotez 3 : “Ağırlıklı yabancı payları banka performansını istatistiksel olarak anlamlı biçimde etkilemektedir.”

4.6. Bulgular

Çalışmanın bu kısmında yabancı mülkiyetinin bankaların performansına etkilerini test etmek üzere oluşturulan denklem sonuçlarının analiz edilmesi sonucu ulaşılan bulgular özetlenmiştir. Ayrıca yabancı mülkiyetinin yanı sıra yoğunlaşma, banka büyüklüğü, özkaynak oranı, enflasyon, büyüme oranının da banka performanslarına etkilerine ilişkin sonuçlara yer verilmiştir. Bu kapsamda Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren mevduat bankalarının ele alınan değişkenlerine ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7 :
Değişkenlere İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler (ABD doları ve %)

Değişken	En Düşük	En Yüksek	Ortalama	Std. Sapma
Şube Başına Net Kâr	-9.437.662	286.051.385	6.458.849	32.133.350
Personel Başına Net Kâr	-217.119	912.125	57.886	131.130
Net Faiz Marjı	-21,70	23,96	5,07	4,03
Özkaynak Kârlılığı	-178,64	45,41	11,10	19,08
Aktif Kârlılığı	-63,24	32,21	1,50	6,35

Tablo 7 (Devamı)

Değişken	En Düşük	En Yüksek	Ortalama	Std. Sapma
Batık Kredi Oranı	0,00	3759,06*	49,23	303,80
Likidite Oranı	8,59	93,90	40,13	20,06
Döviz Pozisyonu Oranı	5,33	442,20	81,03	38,28
Net Bilanço Pozisyonu Oranı	-207,65	166,80	-22,20	47,52
Genel Giderler / Toplam Aktif	1,49	23,53	4,75	3,05
Yabancı Payı	0,00	100,00	34,16	41,63
Aktif Ağırlıklı Yabancı Payı	0,00	4,26	0,61	1,06
Kredi Ağırlıklı Yabancı Payı	0,00	4,82	0,75	1,33
Mevduat Ağırlıklı Yabancı Payı	0,00	4,07	0,57	0,99
Herfindahl Hirschman Endeksi	1.013	1.166	1.052	45,76
Büyüklük	32.541.491	97.158.830.184	14.454.196.799	21.006.722.068
Özkaynak Oranı	6,61	84,93	18,86	17,96
Enflasyon	104,12	181,85	142,13	25,99
Büyüme Oranı	-4,83	9,36	4,92	4,58

* Adabank'ın 2004 yılı değeridir.

Bağımlı değişkenlerin korelasyon analizi sonuçları Tablo 8'de verilmiştir. Şube başına net kâr ile personel başına net kâr arasında yüksek korelasyon bulunmaktadır. Her bir banka grubu için şubeleşme ile istihdam düzeyinin paralel seyrettiği daha önceki bölümde ele alınmıştır. Bunun yanı sıra şube ile personel sayısının ve bu doğrultuda şube ve personel başına elde edilen net kârın birbiri ile ilişkili olduğu ifade edilebilir.

Aktif kârlılığı ile özkaynak kârlılığı arasında da personel-şube başına net kâr değişkenleri arasındaki kadar olmasa da yüksek korelasyon bulunmaktadır. Aktif ve özkaynak kârlılığı ile genel giderler arasında da negatif güçlü korelasyon mevcuttur. Bankaların genel giderlerin artması sonucunda elde edilecek kâr bunun sonucu olarak da aktif ve özkaynak kârlılığında azalma meydana gelmektedir.

Özkaynak kârlılığı değişkeni ile şube ve personel başına net kâr değişkenleri arasında da yüksek korelasyon mevcuttur. Bunun yanı sıra aktif kârlılığı ile şube ve personel başına net kâr değişkenleri arasında da yüksek korelasyon bulunmaktadır. Şube ve

personel başına net kâr değişkenleri ile özkaynak kârlılığı arasındaki korelasyon aktif kârlılığına kıyasla daha fazladır.

Tablo 8 :
Bağımlı Değişkenlerin Korelasyon Analizi Sonuçları

DEĞİŞKENLER	ŞbNK	PbNK	NFM	OzK	AktK	BtKrO	LktO	DPO	NBPO	GgidO
Şube Başına Net Kâr	1									
Personel Başına Net Kâr	0,988 ^{***}	1								
Net Faiz Marjı	-0,045	-0,091	1							
Özkaynak Kârlılığı	0,686 ^{***}	0,714 ^{***}	-0,084	1						
Aktif Kârlılığı	0,638 ^{***}	0,614 ^{***}	-0,114	0,657 ^{***}	1					
Batık Kredi Oranı	-0,126	-0,175 ^{**}	0,276 ^{***}	-0,316 ^{***}	-0,557 ^{***}	1				
Likidite Oranı	0,055	-0,009	0,122	-0,064	0,034	0,314 ^{***}	1			
Döviz Pozisyonu Oranı	0,179 ^{***}	0,170 ^{**}	0,081	0,058	0,073	-0,058	0,349 ^{***}	1		
Net Bilanço Pozisyonu Oranı	0,087	0,072	0,058	-0,037	0,009	0,057	0,141 ^{**}	0,420 ^{***}	1	
Genel Gider Oranı	-0,488 ^{***}	-0,527 ^{***}	0,166 ^{**}	-0,623 ^{***}	-0,622 ^{***}	0,396 ^{***}	0,235 ^{***}	0,032	0,070	1

** Korelasyon 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

*** Korelasyon 0,01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 9’da ise bağımsız değişkenler için gerçekleştirilen korelasyon analizi sonuçları yer almaktadır.

Tablo 9 :
Bağımsız Değişkenlerin Korelasyon Analiz Sonuçları

DEĞİŞKENLER	YbP	YAktP	YKrP	YMvP	HHi	Byk	OzO	Enf	GSYIH
Yabancı Payı	1								
Aktif Ağırlıklı Yb. Payı	0,473***	1							
Kredi Ağırlıklı Yb. Payı	0,499***	0,983***	1						
Mevduat Ağırlıklı Yb. Payı	0,468***	0,996***	0,977***	1					
Yoğunlaşma	0,093	0,076	0,051	0,070	1				
Büyüklük	-0,250***	0,297***	0,244***	0,293***	0,140**	1			
Özkaynak Oranı	-0,103	-0,201***	-0,195***	-0,204***	-0,001	-0,265***	1		
Enflasyon	0,292***	0,296***	0,257***	0,288***	0,566***	0,253***	0,018	1	
Büyüme oranı	-0,154**	-0,159**	-0,147**	-0,157**	0,212***	-0,101	-0,025	-0,448***	1

** Korelasyon 0,05 düzeyinde anlamlıdır.

*** Korelasyon 0,01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablodan da görüldüğü gibi ağırlıklı yabancı payları arasında çok yüksek pozitif korelasyon vardır. Ağırlıklı yabancı paylarının her biri yabancı mülkiyeti ile ilişkili değerlerdir. Bu nedenle aralarında yüksek korelasyon söz konudur. Çalışmada her bir yabancı payının etkisini ayrı ayrı görmek için, söz konusu değişkenler ayrılarak farklı denklemlerde kullanılmıştır. Denklemlerde çoklu doğrusal bağlantı sorununun önüne geçilmeye çalışılmıştır.

4.6.1. Şube Başına Performans

Şube başına performans göstergesi olarak şube başına net kâr ele alınmıştır. Şube başına net kâr bağımlı değişkenine ilişkin en küçük kareler modeli tahmin sonuçları Tablo 10'da verilmiştir. Modele ilişkin F istatistiğine bakıldığında modeldeki denklemlerin tamamının istatistiksel açıdan % 1 düzeyinde anlamlı bulunduğu görülmektedir. Böylece söz konusu şube başına net kâr ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusal olduğu ortaya çıkmaktadır. Modelde yer alan bağımsız değişkenlerin şube başına net kârı % 14 ile % 15 arasında açıklayabildiği düzeltilmiş R²'lerden görülmektedir.

Söz konusu modelde toplam 5 adet yabancı mülkiyeti bağımsız değişkeni yer almaktadır. Bu değişkenlerden yabancı banka kuklası istatistiksel açıdan anlamsız bulunmuştur. Dolayısıyla bankanın yabancı banka olmasının şube başına net kâr üzerine önemli bir etkisinin bulunmadığı ortaya çıkmaktadır. Yabancı etkisini ölçen diğer bağımsız değişkenler ise anlamlı olup şube başına net kâra etkilerinin negatif olduğu tablodan görülmektedir. Bu durumda banka sermayesindeki yabancı payı ile aktif, kredi ve mevduat grup ağırlıklı yabancı payının şube başına net kârı azalttığı sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Grup payı artan bankaların, hâkim büyük bankalar olması ve söz konusu bankalarda şubeleşme oranının yüksek olması sonucunda ağırlıklı yabancı payının artması şube başına net kârın azalmasına neden olmaktadır.

Dünyadaki ekonomik ve teknolojik gelişmelerin Türkiye'ye de yansımış olmasıyla birlikte bankacılık ürün ve hizmetlerinin çeşitlenmesi, sonuç olarak bireylerin ve kurumların bankacılık sektöründen daha fazla yararlanmaya başlamaları, şube ve personel sayılarındaki artışta etkili olabilmektedir.

Tablo 10 :
Şube Başma Net Kâra İlişkin Sonuçlar

Bağımsız Değişkenler	EKK					Sabit Etkiler				
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Sabit	-1.885**	-2.353***	-2.662***	-2.515***	-2.791***	1.014	1.828	4.835	4.260	4.731
Yabancı Banka Kuklası	-0.163					-0.285				
Yabancı Payı		-0.003**					-0.001			
Aktif Ağırlıklı Yb. Payı			-0.094*					0.209		
Kredi Ağırlıklı Yb. Payı				-0.073*					0.148	
Mevduat Ağırlıklı Yb. Payı					-0.117*					0.219
Yoğunlaşma	-0.004***	-0.003***	-0.003***	-0.003***	-0.003***	-0.004***	-0.004***	-0.003***	-0.003***	-0.003***
Büyüklik	0.893***	0.863***	0.978***	0.975***	0.985***	0.282	0.194	-0.044	-0.003	-0.041
Özkaynak Oranı	2.989***	2.831***	3.123***	3.121***	3.122***	5.731	5.618	5.593	5.541	5.614
Enflasyon	1.046***	1.570***	1.071**	1.018**	1.129**	2.313	2.297	1.616	1.717	1.652
Büyüme oranı	-0.883	-0.799	-0.840	-0.852	-0.824	-0.638	-0.578	-0.699	-0.695	-0.689
R ²	0.174	0.180	0.175	0.175	0.176	0.629	0.628	0.633	0.632	0.633
Düzeltilmiş R ²	0.149	0.155	0.150	0.150	0.151	0.563	0.562	0.568	0.567	0.568
F İstatistiği	7.017***	7.303***	7.070***	7.068***	7.122***	9.543***	9.494***	9.721***	9.675***	9.714***
F Testi						8.551***	8.392***	8.713***	8.665***	8.685***

*0,10, **0,05 ve ***0,01 istatistiksel anlamlılık seviyelerini göstermektedir.

Diğer değişkenlere baktığımızda sektörle ilgili olan yoğunlaşma anlamlı ve negatif etkilidir. Yoğunlaşma şube başına net kârın azalmasına neden olmaktadır. Her bir banka ile ilgili olan aktif büyüklüğü değişkenini ele aldığımızda, banka büyüklüğünün şube başına net kâr üzerine etkisinin modellerin tamamında anlamlı olduğu görülmektedir. Banka büyüklüğü şube başına net kârı anlamlı olarak pozitif etkilemiştir. Özkaynak oranının şube başına net kâr üzerine etkisi gerek yabancı banka kuklasının, gerek yabancı mülkiyetinin gerekse ağırlıklı yabancı paylarının olduğu modellerde pozitif anlamlıdır.

Özkaynak oranındaki yükseklik şube başına net kârın artmasını sağlamaktadır. Sermaye oranlarının yüksek olması bankaların fonlama maliyetlerinde azalmaya neden olacaktır. Bankaların özkaynak oranındaki artış, mali bünyeleri sağlamlaşan bu bankaların kârlarında artış sağlayacaktır.

Makro ekonomik değişken olarak seçilen değişkenler ele alındığında, büyüme oranının şube başına net kâr üzerine etkisi modellerin tamamında anlamsızdır. Diğer bir ifade ile büyüme oranı şube başına net kârı etkilememektedir. Enflasyonun etkisi ise anlamlı ve pozitifdir. Buna göre de enflasyon şube başına sağlanan net kârın artmasını sağlamaktadır.

Şube başına net kâr değişkenine ilişkin sabit etkiler modeli denklem sonuçlarının da yer aldığı Tablo 10'daki sabit etkiler modeline ilişkin F istatistiği değerlerine göre denklemlerin tamamı istatistiksel açıdan % 1 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Buna göre şube başına net kâr ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusal olduğu söylenebilir. Düzeltilmiş R^2 sonuçlarına göre modelde yer alan bağımsız değişkenlerin şube başına net kârı % 56 açıklayabildiği görülmektedir.

Tablo 10'da yer alan tüm denklemlere ait F testi sonuçlarına göre, tahmin modeli olarak en küçük kareler modeli yerine sabit etkiler modeli tercih edilir. Her bir banka için farklı sabitin söz konusu olduğu modele göre her bir bankanın yönetiminde alınan kararların etkisi söz konusudur.

Yabancı mülkiyetinin etkisini ölçmek üzere modele dâhil edilen değişkenlerin tamamı istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Dolayısıyla şube başına net kâra bankanın yabancı banka olmasının, bankadaki yabancı mülkiyetinin ve ağırlıklı yabancı paylarının etkisi bulunmamaktadır. Bunun sonucu olarak “bankanın yabancı olmasının banka performansını istatistiksel olarak anlamlı biçimde etkilediği” yönünde kurulan Hipotez 1, “bankadaki yabancı mülkiyet payının banka performansını istatistiksel olarak anlamlı biçimde etkilediği” yönünde kurulan Hipotez 2 ve “ağırlıklı yabancı paylarının banka performansını istatistiksel olarak anlamlı biçimde etkilediği” yönündeki Hipotez 3 reddedilmiştir.

Sektörle ilgili olan yoğunlaşmanın şube başına net kâr üzerine etkisi modellerin tamamında anlamlı olup, bu etki negatif yönlüdür. Buna göre, yoğunlaşma şube başına net kârı azaltmaktadır. Yoğunlaşma neticesinde azalan rekabetin, sektörü yoğunlaşmaya neden olan büyük bankalar lehinde kârlı kılması söz konusu olabilir. Ancak mevduat bankalarının tümü ele alındığında rekabetin azalmasının, etkin olmayan yapıyla söz konusu bağımlı değişkende negatif etki yapması söz konusu olabilir.

Aktif büyüklüğü ve özkaynak oranı değişkenlerini ele aldığımızda, banka büyüklüğünün ve özkaynak oranının şube başına net kâr üzerine etkisi modellerin tamamında anlamsızdır. Bu durum banka büyüklüğü ve özkaynak oranının şube başına elde edilen kârı etkilemediği şeklinde yorumlanabilir.

Makro ekonomik değişkenler olan büyüme oranı ve enflasyonun şube başına net kâr üzerine etkisi istatistiksel olarak anlamsızdır. Diğer bir ifade ile ekonomik büyüme ve enflasyon şube başına net kâr üzerine etkili değildir.

4.6.2. Personel Başına Performans

Personel başına performans göstergesi olarak personel başına net kâr ele alınmıştır. Tablo 11’de yer alan personel başına net kâr değişkenine ilişkin en küçük kareler modeli sonuçları ele alındığında F istatistiği değerlerine göre denklemlerin tamamı istatistiksel açıdan % 1 düzeyinde anlamlıdır. Böylece söz konusu personel başına net kâr bağımlı

değişkeni ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusal olduğu ortaya çıkmaktadır. Modelde yer alan bağımsız değişkenlerin personel başına net kârı % 18 ile % 19 arasında açıklayabildiği düzeltilmiş R²'lerden görülmektedir.

Yabancı etkisini tespit etmek amacıyla modele dâhil edilen değişkenlerin tamamının; yabancı banka kuklasının, banka sermayesindeki yabancı payının, aktif, kredi ve mevduat ağırlıklı yabancı payının personel başına net kâr üzerine negatif anlamlı bir etkisi bulunmaktadır. Bankanın yabancı olması personel başına sağlanan net kârı azaltıcı etkiye sahiptir. Öte yandan bankadaki yabancı sermaye payı da personel başına net kârı negatif etkilemektedir. Diğer değişkenler, ağırlıklı yabancı payları da personel başına net kârın az olmasına neden olmaktadır.

Grup yoğunlaşmasının personel başına net kâr üzerine etkisi, istatistiksel olarak anlamlıdır. Bu etki negatif yönlüdür. Rekabetçi olmayan piyasa personel başına net kârın azalmasına sebebiyet verebilmektedir. Büyüklük ve özkaynak oranı istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif katsayıya sahiptirler. Personel başına net kârı anlamlı etkisi bulunan aktif büyüklüğü ve özkaynak oranı değişkeni sonuçlarına göre banka büyüklüğü ve özkaynak oranı, personel başına net kârı artırmaktadır. Yüksek sermaye oranının güçlü bir mali yapı oluşturduğu, sermaye oranı artışının bankaları ödeyememe riskine karşı koruduğu gerçeğinden hareketle özkaynak oranı artan bankaların kârında artışın meydana geldiği ifade edilebilir. Ayrıca, sermaye oranlarının yüksek olması bankaların fonlama maliyetlerinde azalmaya neden olacaktır. Bankaların özkaynak oranındaki artış, mali bünyeleri sağlamlaştıran bankaların kârlarında artış sağlayacaktır.

Enflasyonun personel başına net kâr üzerine anlamlı pozitif etkisi vardır. Büyüme oranının personel başına net kârı etkisi anlamlıdır. Bu etki negatif yönlüdür. Diğer bir ifade ile büyüme oranı personel başına net kârı azaltmaktadır.

Tablo 11'de yer alan personel başına net kâr değişkenine ilişkin sabit etkiler modeli tahmin sonuçlarına ait F istatistiğine bakıldığında denklemlerin tamamının istatistiksel açıdan % 1 düzeyinde anlamlı bulunduğu görülmektedir. Buna göre, söz konusu bağımlı değişken ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişki doğrusaldır.

Tablo 11 :
Personel Başına Net Kâra İlişkin Sonuçlar

Bağımsız Değişkenler	EKK					Sabit Etkiler				
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Sabit	-2.171 ^{***}	-2.538 ^{***}	-2.685 ^{***}	-2.577 ^{***}	-2.804 ^{***}	-1.519	-0.851	1.833	1.361	1.749
Yabancı Banka Kuklası	-0.193 [*]					-0.279				
Yabancı Payı		-0.003 ^{**}					-0.001			
Aktif Ağırlıklı Yb. Payı			-0.071 [*]					0.172		
Kredi Ağırlıklı Yb. Payı				-0.055 [*]					0.123	
Mevduat Ağırlıklı Yb. Payı					-0.091 [*]					0.181
Yoğunlaşma	-0.002 ^{***}	-0.002 ^{***}	-0.002 ^{***}	-0.002 ^{***}	-0.002 ^{***}	-0.002 ^{***}	-0.002 ^{***}	-0.002 ^{***}	-0.002 ^{***}	-0.002 ^{***}
Büyüklik	0.744 ^{***}	0.728 ^{***}	0.824 ^{***}	0.822 ^{***}	0.831 ^{***}	0.559	0.485	0.269	0.303	0.271
Özkaynak Oranı	1.748 ^{**}	1.642 ^{**}	1.901 ^{**}	1.899 ^{**}	1.901 ^{**}	4.618	4.523	4.479	4.436	4.497
Enflasyon	0.846 ^{***}	1.207 ^{***}	0.709 [*]	0.671 [*]	0.762 [*]	1.092	1.088	0.506	0.589	0.536
Büyüme oranı	-0.975 ^{**}	-0.916 [*]	-0.965 [*]	-0.974 [*]	-0.951 [*]	-0.898	-0.844	-0.936 [*]	-0.933	-0.928 [*]
R ²	0.212	0.218	0.210	0.210	0.212	0.629	0.627	0.633	0.632	0.633
Düzeltilmiş R ²	0.188	0.195	0.187	0.187	0.188	0.563	0.561	0.568	0.567	0.568
F İstatistiği	8.952 ^{***}	9.281 ^{***}	8.868 ^{***}	8.867 ^{***}	8.936 ^{***}	9.535 ^{***}	9.459 ^{***}	9.720 ^{***}	9.664 ^{***}	9.711 ^{***}
F Testi						7.831 ^{***}	7.643 ^{***}	8.041 ^{***}	7.987 ^{***}	8.009 ^{***}

* 0,10, ** 0,05 ve *** 0,01 istatistiksel anlamlılık seviyelerini göstermektedir.

Düzeltilmiş R^2 sonuçlarına göre modele yerleştirilen bağımsız değişkenler personel başına net kârı % 56 oranında açıklamaktadır. Ayrıca F testi sonuçlarına göre sabit etkiler modeli en küçük karelere göre tercih edilir.

Yabancı varlığının etkisini sınamak amacıyla modele yerleştirdiğimiz değişkenlerin tamamı anlamsızdır. Bankanın yabancı banka olmasının, bankadaki yabancı mülkiyet payının ve ağırlıklı yabancı paylarının personel başına net kâr etkisi söz konusu değildir. Buna göre Hipotez 1, Hipotez 2 ve Hipotez 3 reddedilmiştir.

Yoğunlaşmanın etkisini gösteren katsayılar negatif işaretli olup bulunan sonuçlar denklemlerin tamamında istatistiksel olarak anlamlıdır. Yoğunlaşma personel başına net kârın azalmasına neden olmaktadır.

Banka özel değişkenlerinden aktif büyüklüğü ve özkaynak oranının personel başına net kâr değişkeni üzerine etkisi istatistiksel olarak anlamsızdır. Buna göre gerek banka büyüklüğü gerekse özkaynak oranı personel başına net kâr etkilememektedir.

Makro ekonomik değişkenlerin personel başına performansa etkilerini test etmek üzere modele dâhil edilen büyüme oranı ve enflasyon sonuçları ele alındığında enflasyonun personel başına net kârın anlamlı bir belirleyicisi olmadığı görülmektedir. Aktif ve mevduat ağırlıklı yabancı paylarının yer aldığı modellerde büyüme oranının katsayısı negatif anlamlı olarak belirlenmiştir. Bunun sonucunda büyüme oranının, personel başına net kâr ile negatif ilişkili olduğu söylenebilir. Ekonomik büyüme ve bankacılık sektörünü de içine alan istihdam artışı personel başına net kârın azalmasını üzerindeki bir etki unsurudur.

4.6.3. Net Faiz Marjı

Net faiz marjı bağımlı değişkenine ilişkin en küçük kareler modeli tahmin sonuçları Tablo 12'de görülmektedir. F istatistiğine bakıldığında denklemlerin tamamının istatistiksel açıdan % 1 düzeyinde anlamlı bulunduğu ve net faiz marjı ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusal olduğu görülmektedir. Düzeltilmiş R^2 sonuçları, bağımlı

değişken olan net faiz marjının % 16 ile % 17'sinin bağımsız değişkenler tarafından açıklandığını göstermektedir.

Modelde yer alan yabancı etki bağımsız değişkenlerinden ağırlıklı yabancı payı değişkenleri istatistiksel olarak anlamlı iken diğerlerinin net faiz marjına etkisi istatistiksel olarak anlamsızdır. Ağırlıklı yabancı payı değişkenlerinin net faiz marjını pozitif yönde etkilediği görülmektedir. Bankanın aktif, kredi ve mevduatının grup payındaki yabancı ağırlığı net faiz marjında artışa neden olacaktır. Öte yandan bankanın yabancı banka olmasının ve banka sermayesindeki yabancı payının net faiz marjına önemli bir etkisi söz konusu değildir.

Yoğunlaşmanın anlamsız olduğu, yoğunlaşmanın net faiz marjına etkisinin önemli olmadığı görülmektedir. Aktif büyüklüğü değişkenini ele aldığımızda, banka büyüklüğünün net faiz marjı üzerine etkisi modellerin tamamında anlamlıdır. Denklem sonuçlarına göre banka büyüklüğü net faiz marjını pozitif etkilemektedir. Özkaynak oranının da net faiz marjı üzerine etkisi modellerin tamamında pozitif anlamlıdır. Özkaynakların aktiflere oranı net faiz marjında artışa neden olmaktadır. Söz konusu artışta özkaynak oranındaki artışla bağlantılı olarak mevduatın ve faiz giderlerinin azalmasının etkili olduğu söylenebilir.

Makro ekonomik değişken olarak seçilenler ele alındığında ise büyüme oranının net faiz marjına etkisi modellerin tamamında anlamlı ve negatiftir. Buna göre büyüme oranı net faiz marjını azaltmaktadır. Öte yandan enflasyonun net faiz marjına etkisi ağırlıklı yabancı paylarının yer aldığı denklemlerde anlamlıdır. Söz konusu denklemlerde enflasyon net faiz marjını negatif etkilemektedir.

Tablo 12'de yer alan net faiz marjı bağımlı değişkenine ilişkin sabit etkiler modeli tahmin sonuçları; F istatistiğine bakıldığında denklemlerin tamamının istatistiksel açıdan % 1 düzeyinde anlamlı bulunduğu ve net faiz marjı ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusal olduğunu göstermektedir. Düzeltilmiş R^2 sonuçları, bağımlı değişken olan net faiz marjının % 62'sinin bağımsız değişkenler tarafından açıklandığını göstermektedir. Tabloya

göre tüm modellerde F testi değerlerine bakıldığında, en küçük karelere göre sabit etkiler modeli geçerlidir.

Modelde yer alan yabancı etkisini ölçen bağımsız değişkenlerin tamamı istatistiksel açıdan anlamsızdır. Buna göre, bankanın yabancı banka olmasının, bankadaki yabancı mülkiyetinin, bankanın aktif, kredi ve mevduat bakımından grup ağırlığındaki yabancı payının net faiz marjına önemli bir etkisi bulunmamaktadır. Bu doğrultuda bankanın yabancı banka olmasının, bankadaki yabancı mülkiyet payının ve ağırlıklı yabancı paylarının net faiz marjını istatistiksel olarak anlamlı biçimde etkilediği yönündeki Hipotez 1, Hipotez 2 ve Hipotez 3 reddedilmiştir.

Unite ve Sullivan (2003) tarafından yapılan çalışma benzer sonuçlar içermektedir. Söz konusu çalışmada da yabancı mülkiyet derecesi ile faiz marjı arasında anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir. Micco ve diğerleri (2007) tarafından gelişmekte olan ve gelişmiş ülkelerde banka sahipliğinin performans üzerine etkilerinin ele alındığı çalışmada yabancı sahipliğine kukla değişken olarak yer verilmiştir. Söz konusu çalışmada bankanın yabancı banka olmasının gelişmekte olan ülkelerde net faiz marjına anlamlı bir etkisinin bulunmadığı, gelişmiş ülkelerde ise net faiz marjını düşürdüğü tespit edilmiştir. Micco ve diğerleri tarafından 2004 yılında yapılan çalışmada da aynı sonuç bulunmuştur.

Denizer'in (2000) Türk bankacılık sektörünün 1980-1997 dönemini ele aldığı ve yabancı banka sahipliğinin performans göstergelerinin önemli bir belirleyici olup olmadığının test edildiği çalışmasında, bankanın yabancı mülkiyeti kukla değişken ile ele alınmış ve yabancı bankaların net faiz marjlarının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Net faiz marjı ile yabancı mülkiyeti arasında pozitif ilişkinin varlığını belirleyen bir diğer çalışma da Van Horen (2007) tarafından gelişmekte olan ülkelere yönelik yapılan çalışmadır. Gelişmekte olan ülkelerin bankacılık sektörüne yönelik olarak gerçekleştirdiği çalışmada yabancı mülkiyetinin net faiz marjı ile pozitif ilişki içinde olduğunu tespit etmiştir. Naaborg ve Lensink (2008) yabancı banka sahipliği kukla değişkeninin ve yabancı sahiplik düzeyindeki artışın net faiz marjını azalttığına dair anlamlı sonuçlar bulmuşlardır. Araştırmacıların dünya ölçekli 2007 yılında hazırlanan çalışmalarında da aynı sonuç bulunmuştur.

Tablo 12 :
Net Faiz Marjına İlişkin Sonuçlar

Bağımsız Değişkenler	EKK					Sabit Etkiler				
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Sabit	0.053 ^{***}	0.045	0.097 ^{***}	0.104 ^{***}	0.100 ^{***}	-0.223	-0.222	-0.199	-0.189	-0.201
Yabancı Banka Kuklası	-0.007					-0.005				
Yabancı Payı		-0.001					-0.001			
Aktif Ağırlıklı Yb. Payı			0.005 ^{**}					0.001		
Kredi Ağırlıklı Yb. Payı				0.003 ^{***}					0.001	
Mevduat Ağırlıklı Yb. Payı					0.004 ^{***}					-0.001
Yoğunlaşma	-0.001	-0.001	-0.001	0.001	0.001	0.001	0.001	0.001	0.001	0.001
Büyüklik	0.007 ^{***}	0.007 ^{***}	0.007 ^{***}	0.006 ^{**}	0.007 ^{***}	0.062 ^{**}	0.062 ^{**}	0.060 ^{**}	0.059 ^{**}	0.060 ^{**}
Özkaynak Oranı	0.106 ^{***}	0.104 ^{***}	0.111 ^{**}	0.111 ^{**}	0.111 ^{**}	0.001	0.001	-0.001	-0.002	-0.001
Enflasyon	-0.031	-0.025	-0.062 ^{***}	-0.065 ^{***}	-0.064 ^{***}	-0.158 [*]	-0.157 [*]	-0.159 [*]	-0.162 [*]	-0.159 [*]
Büyüme oranı	-0.092 ^{***}	-0.091 ^{***}	-0.098 ^{***}	-0.099 ^{***}	-0.098 ^{***}	-0.124 ^{***}	-0.124 ^{***}	-0.123 ^{***}	-0.124 ^{***}	-0.123 ^{***}
R ²	0.192	0.194	0.193	0.199	0.194	0.684	0.684	0.683	0.684	0.683
Düzeltilmiş R ²	0.168	0.170	0.168	0.175	0.170	0.628	0.628	0.627	0.627	0.627
F İstatistiği	7.903 ^{***}	8.017 ^{***}	7.941 ^{***}	8.265 ^{***}	8.017 ^{***}	12.188 ^{***}	12.170 ^{***}	12.144 ^{***}	12.153 ^{***}	12.144 ^{***}
F Testi						10.866 ^{***}	10.798 ^{**}	10.805 ^{***}	10.675 ^{***}	10.772 ^{***}

* 0,10, ** 0,05 ve *** 0,01 istatistiksel anlamlılık seviyelerini göstermektedir.

Yoğunlaşma değişkeni anlamlı bulunmamıştır, buna göre net faiz marjı grup yoğunlaşmasından etkilenmemektedir. Naaborg ve Lensink (2008) ticari bankalar grubu için yoğunlaşmanın net faiz marjının anlamlı bir belirleyicisi olmadığını tespit etmişlerdir. Denizler (2000) yoğunlaşmanın net faiz marjında anlamlı bir artışa neden olduğunu tespit etmiştir.

Aktif büyüklüğünün net faiz marjı üzerine etkisi denklemlerin tamamında anlamlı olarak pozitiftir. Buna göre banka büyüklüğü net faiz marjının artmasına neden olmaktadır. Varlıkları fazla olan bir bankanın kredilerinde de söz konusu olacak artış faiz gelirlerinde artışa neden olabilmektedir. Micco ve diğerleri (2004; 2007) çalışmalarında gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkeler için büyüklüğün net faiz marjının negatif belirleyicisi olduğu tespit etmişlerdir.

Özkaynak oranının net faiz marjı üzerine etkisi modellerin tamamında anlamsızdır. Bu sonuca göre özkaynak oranının net faiz marjı üzerine önemli bir etkisi söz konusu değildir. Abreu ve Mendes (2002) bazı AB ülkelerinde faaliyet gösteren ticari bankaların faiz marjı ve kârlılığı üzerine yaptıkları çalışmada özkaynak oranının faiz marjına (alınan faizler-faiz ödemeleri) % 1 anlamlılıkla pozitif etkide bulunduğunu tespit etmişlerdir. Türker Kaya (2002) Türk bankacılık sektöründe kârlılığın belirleyicilerini tespit yönünde yaptığı çalışmada özkaynak oranının, net faiz marjına % 1 anlamlılık düzeyinde pozitif etki ettiğini belirlemiştir.

Enflasyon ve büyüme oranı modellerin tamamında net faiz marjını etkileyen anlamlı değişkenler olup bu etki negatif yöndedir. Sonuç, büyüme oranının ve enflasyonun net faiz marjını azalttığı şeklinde yorumlanabilir.

Ekonomik dalgalanmaların yaşandığı dönemlerde hem enflasyon artmakta, hem de bankalarca verilen kredi miktarı azalmaktadır. Yüksek enflasyon nedeni ile faiz oranları çok yüksek seviyelerde seyretmektedir. Bu durum borçlanma maliyetlerini de yükseltmektedir. Düzensiz, yüksek faiz oranları ve hızlı enflasyon, bankaların faiz giderlerini arttırmaktadır. Öte yandan enflasyon oranındaki artış yüksek maliyetin yanı sıra yüksek gelir de getirmektedir. Elde edilen sonuç enflasyonun banka faiz giderlerini faiz

gelirlerinden daha fazla arttığı, bunun da net faiz marjında azalışa neden olduğu şeklinde ele alınabilir.

Yapılan çalışmalar ekonomiye ve yıla göre değişik sonuç verebilmektedir. Van Horen (2007) çalışmasında net faiz marjının büyüme oranı ile negatif, enflasyon ile pozitif ilişkisini belirlemişlerdir. Abreu ve Mendes (2002) yaptıkları çalışmada benzer şekilde enflasyonun net faiz marjını negatif yönde etkilediğini %1 anlamlılıkla tespit etmiştir. Unite ve Sullivan (2003) tarafından yapılan çalışma sonucuna göre enflasyon ve büyüme oranının net faiz marjını azalttığını tespit etmiş, ancak sonuç istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Büyümenin net faiz marjına hem negatif hem de pozitif etkisi olabilmektedir. Daha önce yapılmış çalışmaların bulguları şu şekilde özetlenebilir: Ekonominin büyümesi sonucunda banka kredilerine daha fazla talebin meydana gelmesiyle önde gelen bankalar, kredilerden daha fazla ücret talep etmektedir (Afanasieff ve diğerleri, 2002: 21). Bu net faiz marjında artış sağlamaktadır. Öte yandan büyümeyle birlikte rekabette gözlenen artış ve makroekonomik istikrarın sağlanması nedeniyle aracılık maliyetlerinin düşmesinin marjda düşüşe neden olması beklenmektedir. Türker Kaya (2002) büyüme oranının net faiz marjı üzerine etkisini gösteren katsayının negatif işaretli ancak istatistiksel olarak anlamsız olduğunu tespit etmişlerdir. Dağdır (2010) GSYİH değişkeninin faiz marjı değişkenini açıklamada kullanılabilecek uygun bir değişken olmadığını tespit etmiştir.

4.6.4. Banka Kârlılığı

Yabancı mülkiyetinin ve diğer değişkenlerin banka performansları üzerine etkisi ele alınırken kârlılığı göstermek üzere 2 değişken belirlenmiştir. Literatürde de yaygın kullanıma sahip olan özkaynak ve aktif kârlılığı değişkenleri söz konusu değişkenlerdir.

4.6.4.1. Özkaynak Kârlılığı

Özkaynak kârlılığı değişkenine ait en küçük kareler ve sabit etkiler modeli sonuçları Tablo 13'te gösterilmektedir.

Tablo 13 :
Özkaynak Kârlılığına İlişkin Sonuçlar

Bağımsız Değişkenler	EKK					Sabit Etkiler				
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Sabit	-0.431 ^{***}	-0.488 ^{***}	-0.654 ^{***}	-0.606 ^{***}	-0.676 ^{***}	-1.126 ^{***}	-1.199	-0.546	-0.593	-0.595
Yabancı Banka Kuklası	-0.024					-0.106 ^{***}				
Yabancı Payı		-0.001 ^{***}					-0.001 ^{**}			
Aktif Ağırlıklı Yb. Payı			-0.024 [*]					0.008		
Kredi Ağırlıklı Yb. Payı				-0.018 [*]					0.003	
Mevduat Ağırlıklı Yb. Payı					-0.029 [*]					0.004
Yoğunlaşma	-0.001 [*]	-0.001 ^{**}	-0.001 ^{**}	-0.001 ^{**}	-0.001 ^{**}	-0.001	-0.001	-0.001	-0.001	-0.001
Büyüklük	0.081 ^{***}	0.078 ^{***}	0.099 ^{***}	0.098 ^{***}	0.101 ^{***}	0.186	0.189	0.129	0.132	0.132
Özkaynak Oranı	0.031	0.013	0.052	0.052	0.052	0.280	0.280	0.219	0.217	0.219
Enflasyon	0.051	0.111	0.099	0.081	0.109	-0.142	-0.112	-0.189	-0.178	-0.177
Büyüme oranı	-0.048	-0.038	-0.031	-0.035	-0.028	-0.137	-0.130	-0.113	-0.111	-0.110
R ²	0.134	0.141	0.146	0.144	0.150	0.387	0.386	0.374	0.374	0.374
Düzeltilmiş R ²	0.108	0.115	0.120	0.119	0.124	0.278	0.276	0.263	0.262	0.262
F İstatistiği	5.174 ^{***}	5.448 ^{***}	5.690 ^{***}	5.621 ^{***}	5.854 ^{***}	3.548 ^{***}	3.529 ^{***}	3.360 ^{***}	3.355 ^{***}	3.354 ^{***}
F Testi						2.867 ^{***}	2.777 ^{***}	2.537 ^{***}	2.548 ^{***}	2.491 ^{***}

*0,10, **0,05 ve ***0,01 istatistiksel anlamlılık seviyelerini göstermektedir.

En küçük kareler model sonuçlarına ilişkin F istatistiğine göre Tablo 13'teki denklemlerin tamamının istatistiksel açıdan % 1 düzeyinde anlamlı bulunması sonucunda, özkaynak kârlılığı ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusal olduğu ortaya çıkmaktadır. Düzeltilmiş R^2 değerlerinden modelde yer alan bağımsız değişkenlerin özkaynak kârlılığını % 10 ile % 12 arasında açıklayabildiği görülmektedir.

Modelde yabancı etkisini gösteren bağımsız değişkenlerden, yabancı mülkiyet payının ve ağırlıklı yabancı payı değişkenlerinin negatif anlamlı etkisi bulunmakta iken, yabancı banka kuklası istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Bankadaki yabancı mülkiyetinin özkaynak kârlılığına negatif etkisi bulunmaktadır. Öte yandan aktif, kredi ve mevduat ağırlıklı yabancı payları da özkaynak kârlılığını azaltmaktadır. Ancak bankanın yabancı banka olması özkaynak kârlılığını etkilememektedir.

Yoğunlaşma denklemlerin tamamında özkaynak kârlılığını etkileyen anlamlı bir değişken olup, bu etki negatif yönlüdür. Aktif büyüklüğü, özkaynak kârlılığını pozitif yönde etkileyen anlamlı bir değişkendir. Özkaynak oranı değişkeni ele alındığında ise özkaynak oranının özkaynak kârlılığı üzerine etkisinin modellerin tamamında anlamsız olduğu, diğer bir ifade ile özkaynak oranının özkaynak kârlılığı üzerine önemli bir etkisinin bulunmadığı görülmektedir.

Büyüme oranı ve enflasyon değişkenlerine ilişkin sonuçlar istatistiksel olarak anlamsız çıkmıştır. Buna göre ekonomik büyüme oranı ve enflasyonun özkaynak kârlılığına önemli etkisi bulunmamaktadır.

Özkaynak kârlılığı bağımlı değişkenine ilişkin sabit etkiler modeli tahmin sonuçlarına göre F istatistiği değerlerine bakıldığında tablodaki denklemlerin tamamının istatistiksel açıdan % 1 düzeyinde anlamlı bulunduğu ve bunun sonucunda özkaynak kârlılığı ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusal olduğu ortaya çıkmıştır. Düzeltilmiş R^2 değerlerinden modelde yer alan bağımsız değişkenlerin özkaynak kârlılığını % 26 ile % 27 arasında açıklayabildiği görülmektedir.

F testi sonuçlarına göre, modellerin tamamında, en küçük karelere kıyasla sabit etkiler modeli geçerlidir. Elde edilen bulgular değerlendirildiğinde aşağıdaki sonuçlar elde edilir.

Modelde yer alan yabancı mülkiyeti bağımsız değişkenlerinden ağırlıklı yabancı payları anlamlı bulunmazken, diğerleri istatistikî açıdan anlamlı bulunmuştur. Dolayısıyla özkaynak kârlılığına ağırlıklı yabancı payı haricindeki diğer yabancı banka değişkenlerinin etkisinin önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Tablo değerlerine göre yabancı banka kukla değişkeni ile yabancı mülkiyet payı değişkeni negatif katsayıya sahiptir. Bu durumda bankanın yabancı banka olması ile bankadaki yabancı mülkiyet payı özkaynak kârlılığını azaltmaktadır. Diğer ifade ile yabancı mülkiyetinde bulunan bankalar ve banka sermayesinde yabancı payı fazla olan bankalar özkaynağa göre daha az kâr etmektedirler.

Yoğunlaşma değişkeni, aktif büyüklüğü, özkaynak oranı değişkeni ve makro ekonomik değişkenler modellerin tamamında istatistiksel olarak anlamsızdır. Yoğunlaşmanın ve beraberinde rekabette söz konusu olacak azalmanın özkaynak kârlılığı üzerine etkisi önemli değildir. Özkaynak oranının özkaynak kârlılığı üzerine anlamlı bir etkisi tespit edilememiştir. Benzer şekilde banka büyüklüğünün de özkaynak kârlılığına etkisi bulunmamaktadır. Choi ve Hasan (2005) tarafından yapılan çalışma ile benzer sonuçlar elde edilmiştir. Söz konusu çalışmada banka büyüklüğü özkaynak kârlılığı için anlamlı bir belirleyicisi olarak bulunmamıştır.

Enflasyon ve büyüme oranı da istatistiksel olarak anlamsızdır. Enflasyon ve büyüme oranının özkaynak kârlılığı üzerine etkisi istatistiksel olarak önemsizdir. Yüksek enflasyonlu dönemlerde kredi riskinin artmasının da etkisiyle bankaların kârlarının azalması beklenmektedir. Buna karşın enflasyonun banka özkaynak kârlılığına anlamlı bir etkisi tespit edilememiştir. Büyüme ile kârlılık göstergeleri arasında negatif ilişkilerin ortaya çıkması bazı çalışmaların sonuçları arasında yer almaktadır. Bunlara göre, büyümeyle birlikte sistemde rekabetin artması ve makro ekonomik istikrarın sağlanması nedeniyle ekonomi büyüdükçe bankaların aracılık maliyetlerinin düşmesi sonucunda büyüme ile kârlılık göstergeleri arasında negatif ilişkilerin ortaya çıkması mümkündür (Türker Kaya, 2002: 13). Ancak söz konusu sonuç istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

4.6.4.2. Aktif Kârlılığı

Aktif kârlılığı değişkeninin en küçük kareler modeline göre test sonuçlarını gösteren Tablo 14’te yer alan F istatistiği değerlerine bakıldığında tablodaki denklemlerin tamamının istatistiksel açıdan anlamlı bulunduğu görülmektedir. Modelde yer alan bağımsız değişkenlerin aktif kârlılığını % 2 ile % 3 arasında açıklayabildiği düzeltilmiş R^2 ’lerden görülmektedir. Söz konusu düzeltilmiş R^2 değerlerinden aktif kârlılığı değişkenini açıklamada en küçük kareler modelinin yeterli olmadığı anlaşılmaktadır.

Aktif kârlılığı değişkenini açıklamada en küçük kareler modelinin yeterli olmaması dolayısıyla aktif kârlılığı açısından sabit etkiler sonuçlarına göre irdeleme yapılması daha uygun olmaktadır. Öte yandan F testi değerlerine bakıldığında da sabit etkiler modelinin daha etkin olduğu görülmektedir.

Sabit etkiler modeline ilişkin F istatistiği sonuçlarına göre, tablodaki denklemlerin tamamı istatistiksel açıdan % 1 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Buna göre, aktif kârlılığı ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişki doğrusaldır. Düzeltilmiş R^2 sonuçlarına göre modelde yer alan bağımsız değişkenler aktif kârlılığını % 28 oranında açıklamaktadır. Daha önce ifade edildiği gibi F testi sonuçlarına göre sabit etkiler modelinin daha etkin olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Modelde yer alan yabancı etki bağımsız değişkenlerinden ağırlıklı yabancı paylarının aktif kârlılığına etkisi anlamlı bulunmazken, yabancı banka kuklası ve yabancı mülkiyet payı anlamlı negatif bulunmuştur. Buna göre bankanın yabancı olması durumu ve bankadaki yabancı mülkiyet payı aktif kârlılığını azaltmaktadır. Bankanın aktif, kredi ve mevduat ağırlıklı yabancı payı aktif kârlılığını etkilememektedir.

Naaborg ve Lensink (2008) çalışmalarında bankadaki yabancı sahipliğinin, sektör ve ticari banka grubundaki yabancıların aktiflerin görece miktarının ve yabancı banka sayısının kârlılığa negatif etkisi olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Unite ve Sullivan (2003) çalışmasında yabancı mülkiyetinin kârlılık üzerine anlamlı bir etkisinin bulunmadığını belirlemiştir. Bunun yanı sıra Denizer (2000) çalışmasında gerek yabancı mülkiyetinin

banka kârlılığını artırdığını, gerekse sektörde yabancı bankaların sayı ve varlık ağırlığı açısından payının sektörün aktif kârlılığını anlamlı düzeyde azalttığını belirlemiştir.

Yoğunlaşma bütün denklemlerde anlamlı ve negatif katsayıya sahiptir. Yoğunlaşma aktif kârlılığının negatif bir belirleyicisidir. Elde edilen sonuçlar rekabetteki azalma ile bağlantılı olarak yoğunlaşmanın, aktif kârlılığını azaltıcı etkisinin söz konusu olduğunu göstermektedir. Yoğunlaşmanın etkin olmayan kaynak tahsisatı ile ilişkili olması neticesinde aktif kârlılığında azalma meydana gelmektedir. Claessens ve diğerleri (1998) tarafından yapılan çalışma her ne kadar yabancı mülkiyetine odaklanmasa da yoğunlaşmanın ev sahibi ülkedeki yerel bankaların vergi öncesi kârını azaltıcı etkisi % 5 anlamlılık düzeyinde gözlemlenmiştir. Naaborg ve Lensink (2008) yoğunlaşmanın vergi öncesi kâr üzerindeki azaltıcı etkisini anlamlı olmamakla birlikte gözlemlenmiştir. Denizer (2000) çalışmasında yoğunlaşmanın aktif kârlılığını artırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Aktif büyüklüğü ve özkaynak oranı değişkeninin aktif kârlılığı üzerine etkisi istatistiksel olarak önemli bulunmamıştır. Choi ve Hasan (2005) yaptıkları çalışmada benzer sonuçlara ulaşmışlardır. Buna göre çalışmalarında modellerin çoğunda banka büyüklüğü aktif kârlılığının önemli bir belirleyicisi bulunmamıştır. Micco ve diğerleri (2004; 2007) aktif büyüklüğünün gelişmekte olan ülkelerde aktif kârlılığını etkilemediğini, gelişmiş ülkelerde ise azalttığını belirlemişlerdir. Naaborg ve Lensink (2008) ise yabancı kukla değişkeninin yer verildiği modelde ticari bankalar için özkaynak oranının kârı etkilemediği sonucuna ulaşmışlardır.

Makro ekonomik değişkenler olan büyüme oranı ve enflasyon da anlamsızdır. Buna göre makro ekonomik değişkenlerin de aktif kârlılığı üzerine önemli bir etkisi bulunmamaktadır. Lensink ve Naaborg (2007) da yaptıkları çalışmanın sonuçlarına göre büyüme oranı ile kâr arasında anlamlı bir ilişki tespit edememişlerdir. Van Horen (2007) enflasyon oranının kârlılığın belirlenmesinde önemli bir değişken olmadığını tespit etmiştir. Denizer'in (2000) yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre büyüme oranı ve enflasyon banka aktif kârlılığını artırmaktadır. Unite ve Sullivan (2003) GSYİH'da söz konusu olacak büyümenin kârlılık üzerine pozitif ve anlamlı etkisi olduğunu bulmuşlardır.

Tablo 14 :
Aktif Kârlılığın İlişkin Sonuçlar

Bağımsız Değişkenler	EKK					Sabit Etkiler				
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Sabit	-0.181***	-0.183***	-0.252***	-0.238***	-0.252***	-0.084	-0.111	-0.033	-0.026	-0.033
Yabancı Banka Kuklası	0.004					-0.019***				
Yabancı Payı		0.001					-0.001***			
Aktif Ağırlıklı Yb. Payı			-0.006***					-0.002		
Kredi Ağırlıklı Yb. Payı				-0.004***					-0.002	
Mevduat Ağırlıklı Yb. Payı					-0.007***					-0.003
Yoğunlaşma	-0.001**	-0.001**	-0.001***	-0.001***	-0.001***	-0.001**	-0.001**	-0.001**	-0.001**	-0.001**
Büyüklük	0.021***	0.020***	0.023***	0.022***	0.023***	-0.006	-0.004	-0.012	-0.013	-0.012
Özkaynak Oranı	0.047	0.045	0.045	0.044	0.044	0.096	0.098	0.085	0.085	0.084
Enflasyon	0.046**	0.052**	0.084***	0.078***	0.084***	0.139	0.146	0.144	0.143	0.144
Büyüme oranı	0.015	0.016	0.023	0.022	0.024	0.028	0.029	0.036	0.036	0.035
R ²	0.057	0.056	0.065	0.064	0.066	0.392	0.393	0.389	0.389	0.389
Düzeltilmiş R ²	0.028	0.027	0.037	0.035	0.038	0.284	0.285	0.280	0.280	0.280
F İstatistiği	2.016*	1.983*	2.321**	2.271**	2.350**	3.630***	3.639***	3.581***	3.579***	3.581***
F Testi						3.844***	3.865***	3.695***	3.708***	3.687***

* 0,10, ** 0,05 ve *** 0,01 istatistiksel anlamlılık seviyelerini göstermektedir.

Kârlılık ile ilgili bulgular bir bütün olarak değerlendirildiğinde; Hipotez 1 kabul edilmiştir. Buna göre, bankanın yabancı banka olması banka kârlılığını istatistiksel olarak anlamlı biçimde etkilemektedir. Ayrıca bankadaki yabancı mülkiyet payı da banka kârlılığını istatistiksel olarak anlamlı biçimde etkilemekte ve bu durumda Hipotez 2 de kabul edilmektedir. Öte yandan bankanın aktif, kredi ve mevduatının pazar paylarındaki yabancı ağırlığının banka kârlılığına istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. Bu doğrultuda da Hipotez 3 reddedilmiştir.

4.6.5. Batık Kredi Oranı

Aktif kalitesinin de göstergesi olan batık kredi oranına ilişkin en küçük kareler ve sabit etkiler modeli tahmin sonuçları Tablo 15'te yer almaktadır. En küçük kareler modeline ilişkin F istatistiğine bakıldığında tablodaki denklemlerin tamamının istatistiksel açıdan % 1 düzeyinde anlamlı bulunduğu görülmekte, bunun sonucu aktif kalitesini gösteren batık kredi oranı değişkeni (takipteki krediler / toplam krediler) ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusal olduğu söylenebilmektedir. % 31 ile % 33 arasında değerler alan düzeltilmiş R^2 'lerden, modelde yer alan bağımsız değişkenlerin söz konusu bağımlı değişkeni bu yüzdelerle açıklayabildiği görülmektedir.

Modelde yer alan yabancı banka bağımsız değişkenlerinden yabancı kuklası ve yabancı mülkiyeti değişkeni anlamlı negatiftir. Ağırlıklı yabancı payları ise istatistiksel olarak anlamlı değildir. Bu doğrultuda, ağırlıklı yabancı paylarının takipteki kredi oranına önemli bir etkisi bulunmazken, bankanın yabancı banka olması ve bankadaki yabancı mülkiyetinin artması durumunda oran azalacaktır.

Yoğunlaşma istatistiksel olarak anlamsızdır. Yoğunlaşmanın takipteki kredi oranına önemli bir etkisi bulunmamaktadır. Aktif büyüklüğü değişkeni de istatistiksel olarak anlamsız olup, banka büyüklüğünün kredilerin takibe konu olmasına önemli bir etkisi söz konusu değildir. Özkaynak oranının kredilerin takibe dönüşme oranına etkisi modellerin tamamında anlamlı olup bu etki pozitif yönlüdür.

Tablo 15 :
Batık Kredi Oranına İlişkin Sonuçlar

Bağımsız Değişkenler	EKK					Sabit Etkiler				
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Sabit	-5.582 ^{***}	-6.216 ^{***}	-3.837	-3.971	-3.729	24.028	24.006	23.006	22.819	23.126
Yabancı Banka Kuklası	-0.900 ^{**}					0.332 ^{**}				
Yabancı Payı		-0.009 ^{**}					0.003 [*]			
Aktif Ağırlıklı Yb. Payı			0.061					0.039		
Kredi Ağırlıklı Yb. Payı				0.044					0.022	
Mevduat Ağırlıklı Yb. Payı					0.079					0.054
Yoğunlaşma	-0.001	-0.001	0.001	0.001	0.001	-0.007	-0.007	-0.007	-0.007	-0.007
Büyükük	-0.136	-0.098	0.051	0.055	0.045	-5.959 ^{**}	-5.942 ^{**}	-5.839 ^{**}	-5.826 ^{**}	-5.850 ^{**}
Özkaynak Oranı	12.171 ^{***}	12.098 ^{***}	12.534 ^{***}	12.535 ^{***}	12.538 ^{***}	-4.811	-4.786	-4.614	-4.623	-4.607
Enflasyon	2.555	2.740	0.122	0.172	0.075	19.493 ^{**}	19.410 ^{**}	19.433 ^{**}	19.475 ^{**}	19.406 ^{**}
Büyüme oranı	5.965 [*]	6.004 [*]	5.562 [*]	5.572 [*]	5.550 [*]	10.195 ^{**}	10.160 ^{**}	10.070 ^{**}	10.076 ^{**}	10.065 ^{**}
R ²	0.351	0.349	0.336	0.336	0.336	0.602	0.602	0.602	0.602	0.602
Düzeltilmiş R ²	0.331	0.329	0.315	0.315	0.315	0.529	0.529	0.528	0.528	0.528
F İstatistiği	17.448 ^{***}	17.277 ^{***}	16.302 ^{***}	16.298 ^{***}	16.314 ^{***}	8.224 ^{***}	8.218 ^{***}	8.208 ^{***}	8.207 ^{***}	8.209 ^{***}
F Testi						4.248 ^{***}	4.281 ^{***}	4.494 ^{***}	4.494 ^{***}	4.493 ^{***}

* 0,10, ** 0,05 ve *** 0,01 istatistiksel anlamlılık seviyelerini göstermektedir.

Enflasyon istatistiksel olarak anlamsız olup enflasyon oranının batık kredi oranına anlamlı etkisi bulunmamaktadır. Büyüme oranı, denklemlerin tamamında anlamlı ve pozitif katsayıya sahiptir. Büyüme oranı kredilerin takibe konu olan kısmında özkaynak oranı kadar güçlü olmasa da artışa neden olacaktır.

Tablo 15'te yer alan batık kredi oranı değişkene ilişkin sabit etkiler modeli sonuçları ele alındığında, F istatistiği değerlerine göre denklemlerin tamamının istatistiksel açıdan % 1 düzeyinde anlamlı bulunduğu görülmektedir. Düzeltilmiş R²'lerden modelde yer alan bağımsız değişkenlerin batık kredi oranı bağımlı değişkenini % 52 oranında açıklayabildiği görülmektedir. F testinin sonuçlarına göre sabit etkiler modeli en küçük kareler modeline göre etkindir.

Modelde yer verilen yabancı etkisini gösteren değişkenlerden ağırlıklı yabancı payları istatistiksel açıdan anlamsız olup, batık kredi oranına etkisi bulunmamaktadır. Böylece Hipotez 3 reddedilmiştir. Yabancı banka kuklası ile yabancı mülkiyet payı değişkenlerinin takipteki kredi oranına etkisi ise istatistiksel olarak anlamlı olup, söz konusu etkinin yönü pozitifdir. Yabancı bankalarda kredilerin takibe dönüşüm oranı daha fazla olup, bankadaki yabancı mülkiyeti de kredilerin takibe konu olma oranını artırmaktadır. Bu sonuçlardan yola çıkarak yabancı sermaye yoğun bankaların kredi tahsilâtı hususunda daha az başarılı oldukları söylenebilir. Ayrıca ekonomik kriz dönemi diye nitelendirdiğimiz yıllarda ulusal bankalar gibi yabancı bankaların da sundukları kredinin azaldığı buna karşın takipteki kredi oranının arttığı gözden kaçırılmamalıdır. Yabancı bankaların ve bankadaki yabancı sermaye payının takipteki kredi oranını istatistiksel olarak anlamlı biçimde artırması sonucunda Hipotez 1 ve 2 kabul edilmiştir.

Mevduat bankaları grubunda yoğunlaşma istatistiksel olarak anlamsız bulunmuştur. Bu durum kredilerin takibe konu olmasına yoğunlaşmanın önemli bir etkisinin olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Banka büyüklüğünün göstergesi olan aktif büyüklüğü modellerin tamamında anlamlı ve negatif katsayıya sahiptir. Bu sonuca göre, banka büyüklüğü batık kredi oranının azalmasına neden olmaktadır. Büyük bankaların kredi tahsilât politikalarının daha etkin olduğu söylenebilir. Özkaynak oranı değişkeni modellerin tamamında istatistiksel

olarak anlamsızdır. Özkaynak oranı takipteki kredi oranının önemli bir belirleyicisi değildir.

Enflasyonun batık kredi oranına etkisi istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlüdür. Yüksek enflasyon nedeni ile faiz oranlarının çok yüksek seviyelerde seyretmesi, kredi ihtiyacını bankalardan temin eden işletmelerin borçlanma maliyetlerini de yükseltmektedir. Enflasyonun artış gösterdiği dönemler reel sektörü de olumsuz etkilemektedir. Enflasyon ortamında başarısız olan firmaların ödeme sorunları bankalarda kredi riskini ortaya çıkaracak, takipteki kredilerin artmasına neden olabilecektir.

Ekonomik istikrarsızlık ve kronik enflasyon dönemlerinde, sektörü olumsuz etkileyen sorunlardan biri, problemlili kredilerin artmasıdır (Parasız, 2009: 139). Ekonomik dalgalanmaların yaşandığı dönemlerde hem enflasyon artmakta, hem de bankalarca verilen kredi miktarı azalmaktadır. Özellikle artan faiz yükü, banka alacaklarının tahsilini sınırlandırıcı bir etki yaratmaktadır.

Büyüme oranı istatistiksel olarak anlamlı olup, etkisi pozitif yönlüdür. Büyüme oranında söz konusu olan yükseklik takipteki kredilerde enflasyon oranının neden olduğu kadar olmasa da artışa yol açmaktadır.

4.6.6. Likidite Oranı

Likidite oranına bağımsız değişkenlerin etkilerini test eden en küçük kareler modeli sonuçlarının yer aldığı Tablo 16'daki F istatistiğinin anlamlılık düzeyleri, denklemlerin tamamının istatistiksel açıdan % 1 düzeyinde anlamlı olduğunu ve likidite oranı ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusal olduğunu göstermektedir. Modelde yer alan bağımsız değişkenlerin likidite oranını % 44 düzeyinde açıklayabildiği düzeltilmiş R²'lerden görülmektedir.

Modelde yer alan yabancı etkisi değişkenlerinden yabancı banka kuklası ve yabancı mülkiyet payı anlamsızken, ağırlıklı yabancı payları negatif anlamlıdır. Buna göre, bankanın yabancı banka olmasının ve bankadaki yabancı mülkiyetinin varlıkların

likiditesine anlamlı bir etkisi bulunmamakta, ağırlıklı yabancı payları ise likidite oranının azalmasına neden olmaktadır.

Likidite oranına yoğunlaşmanın anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. Aktif büyüklüğü değişkeni, yabancı kuklası ve mülkiyetinin yer aldığı modellerde anlamlı ve likidite oranına negatif etki göstermektedir.

Özkaynak oranı değişkeni pozitif anlamlıdır. Buna göre özkaynak oranı likit aktiflerin aktif toplamı içerisindeki payını diğer ifade ile likidite oranını artırmaktadır. Özkaynak oranının artması bankaları daha ihtiyatlı davranmaya sevk ederek, riskli yatırımlardan uzak durmalarına, varlıklarını likit ağırlıklı bulundurmalarına sebebiyet verebilmektedir. Bu noktadan hareketle özkaynak oranı artan bankaların likit aktiflerinde de artış söz konusu olabilmektedir.

Enflasyonun likidite oranına etkisi, yabancı kuklası, yabancı mülkiyeti ve mevduat ağırlıklı yabancı paylarının olduğu modellerde anlamlı düzeyde negatiftir. Diğer bir makro ekonomik değişken olan büyüme oranının ise likidite oranına anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Sabit etkiler modeli sonuçları ele alındığında ise F istatistiği modellerin tamamının % 1 düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir. Buna göre söz konusu bağımlı değişkenler ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişki doğrusaldır. Düzeltilmiş R^2 sonuçlarından bağımsız değişkenlerin likidite oranını % 85 oranında açıklayabildiği görülmektedir. Tablo 16'da yer alan F testi sonuçlarına göre tahmin modeli olarak en küçük kareler modeli yerine sabit etkiler modeli tercih edilir.

Yabancı kuklasının, yabancı mülkiyet payının, aktif ve kredi ağırlıklı yabancı payının likidite oranı üzerine negatif ve anlamlı bir etkisi söz konusu iken mevduat ağırlıklı yabancı payının varlıkların likiditesine önemli bir etkisi mevcut değildir. Buna göre Hipotez 1, Hipotez 2 ve genel olarak Hipotez 3 kabul edilmiştir.

Tablo 16 :
Likidite Oranına İlişkin Sonuçlar

Bağımsız Değişkenler	EKK					Sabit Etkiler				
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Sabit	0.997 ^{***}	1.042 ^{***}	0.774 ^{***}	0.744 ^{***}	0.793 ^{***}	2.268 ^{***}	2.159 ^{***}	2.196 ^{***}	2.161 ^{***}	2.230 ^{***}
Yabancı Banka Kuklası	-0.016					-0.024 [*]				
Yabancı Payı		0.001					-0.001 ^{***}			
Aktif Ağırlıklı Yb. Payı			-0.023 ^{***}					-0.015 ^{***}		
Kredi Ağırlıklı Yb. Payı				-0.024 ^{***}					-0.016 ^{***}	
Mevduat Ağırlıklı Yb. Payı					-0.024 ^{***}					-0.013
Yoğunlaşma	0.001	0.001	0.001	0.001	0.001	-0.001	-0.001	-0.001	-0.001	-0.001
Büyüklik	-0.025 ^{***}	-0.018 ^{***}	-0.009	-0.006	-0.010	-0.215 ^{***}	-0.206 ^{***}	-0.213 ^{***}	-0.209 ^{***}	-0.215 ^{***}
Özkaynak Oranı	0.665 ^{***}	0.689 ^{***}	0.681 ^{***}	0.681 ^{***}	0.680 ^{***}	-0.577 ^{***}	-0.566 ^{***}	-0.593 ^{***}	-0.588 ^{***}	-0.594 ^{***}
Enflasyon	-0.262 ^{**}	-0.338 ^{***}	-0.201	-0.186	-0.207 [*]	0.146	0.161	0.187	0.200	0.177
Büyüme oranı	0.171	0.160	0.190	0.194	0.189	0.094	0.092	0.111	0.116	0.109
R ²	0.460	0.460	0.471	0.480	0.470	0.875	0.876	0.876	0.878	0.875
Düzeltilmiş R ²	0.444	0.443	0.455	0.464	0.454	0.852	0.854	0.854	0.856	0.853
F İstatistiği	28.312 ^{***}	28.270 ^{***}	29.593 ^{***}	30.695 ^{***}	29.444 ^{***}	39.343 ^{***}	39.733 ^{***}	39.801 ^{***}	40.438 ^{***}	39.590 ^{***}
F Testi						23.113 ^{***}	23.395 ^{***}	22.799 ^{***}	22.696 ^{***}	22.731 ^{***}

* 0,10, ** 0,05 ve *** 0,01 istatistiksel anlamlılık seviyelerini göstermektedir.

Yabancı bankalarda ve yabancı mülkiyetinin arttığı bankalarda varlıkların likiditesi azalmaktadır. Bankanın aktif ve kredi ağırlıklı yabancı payı da likidite oranının azalmasına neden olmaktadır. Aktif ve kredilerinin grup ağırlığı fazla olan yabancı payına sahip bankalar, yoğun olan aktiflerini kredi olarak plase etmekte ve bunun sonucunda likit aktiflerin oranının azalması söz konusu olabilmektedir.

Mevduat bankaları grubunda kredi bakımından ağırlığı bulunan bankaların kredi piyasasında hakim oldukları ve likit aktif bulundurma eğilimlerinin diğerlerine göre nispeten daha az olduğu söylenebilir. Öte yandan varlık açısından pazar payı fazla olan bankaların fazla kredi vermeleri durumu söz konusudur. Sonuç olarak aktif ve kredi ağırlıklı yabancı payı likidite oranında azalışa neden olmaktadır.

Likidite oranına yoğunlaşmanın anlamlı bir etkisi söz konusu değildir. Mevduat bankaları grubunda aktif yoğunlaşması, bankaları likit aktif bulundurma tercihleri yönünden etkilememektedir. Aktif toplamının varlıkların likiditesine etkisi negatif ve anlamlıdır. Bu durumda banka büyüklüğü likidite oranını azaltmaktadır. Büyük bankalar kredi piyasasında daha etkin çalışabilmekte ve varlıklarını likit olarak bulundurma yerine getiri sağlayıcı alanlarda değerlendirme eğiliminde olabilmektedirler.

Özkaynak oranının etkisi de negatif ve anlamlıdır. Buna göre özkaynak oranı likit aktiflerin aktif toplamı içerisindeki payını azaltmaktadır. Finansal baskı ile karşılaşma durumunda daha likit aktif bulundurulması tercih edilir. Bankaların bilançolarında dönen varlıkların payının düşüklüğü, bulunulan finansal sistemde likidite krizi veya likidite krizi olasılığı olmadığını göstermektedir. Bu öngörünün gerçekleşmesi durumunda bankalar kasa, TCMB, diğer bankalardaki varlıklar olarak sıralanan likit aktiflerden uzaklaşmaktadırlar. Likidite sorununun söz konusu olması ve söz konusu likit aktiflerin yetersiz kalması halinde devlet tahvili, hazine bonosu gibi getirili likit aktiflere yönelecek ve bu aktifleri nakde dönüştürme yolu tercih edilebilecektir. Özkaynak oranının yüksek olması güçlü finansal yapıyı ve finansal baskıdan korunabilmeyi ve daha az likit aktif bulundurulmasını beraberinde getirmesi söz konusu olabilir.

Makro ekonomik değişkenlere ilişkin sonuçlar anlamsızdır. Buna göre büyüme oranı ve enflasyonun likidite oranına önemli bir etkisi bulunmamaktadır.

4.6.7. Yabancı Para Pozisyonu

Döviz pozisyonu oranına, bağımsız değişkenlerin etkisini test eden en küçük kareler ve sabit etkiler modeli tahmin sonuçları Tablo 17’de yer almaktadır. En küçük kareler modeli F istatistiği sonuçlarına göre denklemlerin tamamı istatistiksel açıdan % 1 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Buna göre döviz pozisyonu oranı ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusal olduğu ortaya çıkmaktadır. Düzeltilmiş R^2 sonuçlarına göre modelde yer alan bağımsız değişkenler döviz pozisyonu oranını % 12 ile % 15 arasında açıklayabilmektedir.

Modelde yer alan yabancı banka bağımsız değişkenlerinden yabancı banka kuklası ve yabancı payı istatistiksel açıdan negatif anlamlı bulunmuştur. Bu durumda bankanın yabancı banka olması ile bankadaki yabancı mülkiyeti döviz pozisyonu oranında azalışa neden olmaktadır. Bankanın aktif ve kredilerinin grup payında yabancı ağırlığı da döviz pozisyonu oranına etkili olup bu etki negatif yönlüdür. Mevduat ağırlıklı yabancı payı ise anlamsızdır. Döviz pozisyonu oranının azalması net döviz pozisyonunda açığın artması anlamına gelmektedir. Yabancı para cinsinden varlıkların aynı cinsten yükümlülükleri karşılama düzeyi yabancı ve yabancı sermaye payı yüksek olan bankalarda daha azdır.

Yoğunlaşmanın döviz pozisyonuna etkisi anlamlı olup pozitif yönlüdür. Yoğunlaşmanın döviz pozisyonunu artırıcı etkisi söz konusudur. Öte yandan aktif büyüklüğü değişkeni ele alındığında, banka büyüklüğünün döviz pozisyonu oranı üzerine etkisinin modellerin tamamında pozitif ve anlamlı olduğu görülmektedir. Büyük bankaların yabancı para cinsinden varlıklarının kaynaklarına oranı yüksektir. Özkaynak oranının da döviz pozisyonu oranı üzerine etkisi modellerin tamamında anlamlı ve pozitifdir.

Makro ekonomik değişken olarak seçilen değişkenler ele alındığında, büyüme oranının döviz pozisyonu oranına anlamlı etkisi bulunmazken enflasyon, ağırlıklı yabancı paylarının olduğu modellerde negatif anlamlıdır.

Tablo 17 :
Döviz Pozisyonu Oranına İlişkin Sonuçlar

Bağımsız Değişkenler	EKK					Sabit Etkiler				
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Sabit	0.378	0.239	0.394	0.363	0.421	5.215***	5.053***	5.345***	5.331***	5.394***
Yabancı Banka Kuklası	-0.162**					-0.053***				
Yabancı Payı		-0.001**					-0.001***			
Aktif Ağırlıklı Yb. Payı			-0.015*					-0.009		
Kredi Ağırlıklı Yb. Payı				-0.016***					-0.009	
Mevduat Ağırlıklı Yb. Payı					-0.013					-0.005
Yoğunlaşma	0.001***	0.001**	0.001***	0.001***	0.001***	-0.001	-0.001	-0.001	-0.001	-0.001
Büyüklik	0.054**	0.059***	0.099***	0.102***	0.098***	-0.818***	-0.805***	-0.835***	-0.834***	-0.838***
Özkaynak Oranı	0.848**	0.833**	0.970**	0.970**	0.969**	-0.153	-0.138	-0.185	-0.182	-0.185
Enflasyon	-0.411	-0.343	-0.711***	-0.696***	-0.721***	1.666**	1.692**	1.683**	1.689**	1.670**
Büyüme oranı	-0.054	-0.040	-0.090	-0.086	-0.092	0.448	0.447	0.470	0.472	0.467
R ²	0.180	0.179	0.149	0.150	0.148	0.460	0.461	0.459	0.459	0.459
Düzeltilmiş R ²	0.155	0.155	0.123	0.124	0.123	0.364	0.365	0.363	0.363	0.363
F İstatistiği	7.291***	7.271***	5.809***	5.873***	5.792***	4.788***	4.803***	4.776***	4.778***	4.773***
F Testi						3.613***	3.633***	4.002***	3.987***	4.004***

* 0,10, ** 0,05 ve *** 0,01 istatistiksel anlamlılık seviyelerini göstermektedir.

Enflasyon döviz pozisyonu oranını anlamlı olarak negatif etkilemiştir. Enflasyonun döviz pozisyonu üzerine etkisi yabancı kuklasının ve yabancı mülkiyetinin olduğu modellerde anlamsızdır. Bu modellerde enflasyon döviz pozisyonu oranı üzerine etkili değildir.

Döviz pozisyonu oranına ilişkin banka sabit etkiler modeli sonuçlarının da yer aldığı Tablo 17'deki F istatistiği değerlerine göre denklemlerin tamamı istatistiksel açıdan % 1 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Buna göre, döviz pozisyonu ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişki doğrusaldır. Düzeltilmiş R^2 sonuçlarına bakıldığında modelde yer alan bağımsız değişkenlerin döviz pozisyonu oranını % 36 açıklayabildiği görülmektedir. Tablo 17'deki F testi sonuçlarına göre tüm modeller için tahmin modeli olarak sabit etkiler modeli tercih edilmektedir.

Yabancı kuklası ve yabancı mülkiyet payının döviz pozisyonu oranına etkisi anlamlı düzeyde negatiftir. Ağırlıklı yabancı payı değişkenleri ise istatistiksel açıdan anlamsız bulunmuştur. Buna göre, bankanın yabancı sahipliğinde olması ve banka sermayesindeki yabancı hâkimiyeti, yabancı para cinsinden aktiflerin yabancı para cinsinden pasiflere oranı olarak hesaplanan döviz pozisyonu oranını diğer ifade ile yabancı para cinsinden varlıkların aynı cinsten yükümlülükleri karşılama düzeyini azaltırken, ağırlıklı yabancı paylarının döviz pozisyonu oranına etkisinin önemsiz olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Döviz pozisyonu oranının azalması net döviz pozisyonunda açığın artması anlamına gelmektedir. Bankanın yabancı banka olması, bankadaki yabancı mülkiyet payının döviz pozisyonu oranına istatistiksel olarak anlamlı etkisini tespiti sonucunda Hipotez 1 ve Hipotez 2 kabul edilmiş, ancak Hipotez 3 reddedilmiştir.

Yoğunlaşmanın döviz pozisyonu oranına istatistiksel anlamlı etkisi bulunmamaktadır. Aktif büyüklüğü ise döviz pozisyonu oranının negatif yönlü ve anlamlı bir belirleyicisidir. Büyük bankaların döviz pozisyonu oranının daha düşük olduğu söylenebilir. Bu durumda büyük bankaların aktiflerinin Türk Lirası cinsinden, yükümlülüklerinin ise yabancı para cinsinden yoğun olduğu söylenebilir. Oranın 1'in altında olması ve / veya düşmesi yabancı para cinsinden varlıkların, yükümlülüklerden daha az olması anlamına gelmekte, bu durum da kur riskini beraberinde getirmektedir. Bankaların varlıkları Türk Lirası cinsinden

artarken fon sağlayan kaynakların yabancı para cinsinden temini döviz pozisyonu oranında azalışa neden olacaktır. Türk bankacılık sisteminde aktif büyüklüğü fazla olan bankaların ulusal bankalar olması ve söz konusu bankaların Türk Lirası kredi portföylerinin geniş olması döviz pozisyonunda daralmaya neden olabilmektedir.

Özkaynak oranının döviz pozisyonu oranı üzerine etkisi modellerin tamamında istatistiksel olarak anlamsızdır. Bu sonuç özkaynak oranının döviz pozisyonu oranı üzerine etkili olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Makro ekonomik değişkenler ele alındığında, büyüme oranının döviz pozisyonu oranına anlamlı etkisi bulunmazken, enflasyon pozitif etkilidir. Enflasyon bankaların yabancı para cinsinden varlıklarının yabancı para cinsinden kaynaklarına oranını artıracaktır.

Enflasyonun artması neticesinde döviz kurunda meydana gelen artış, TL'nin değer kaybetmesine neden olacaktır. Bu durumda bankaların yabancı para cinsinden borçlarını azaltıp, yabancı para cinsinden alacaklarını artırmaya çalışarak kur riskine karşı kendilerini korumaları beklenmektedir. Böylece, bankalar ulusal para cinsinden mevduatlarını, yabancı para cinsinden aktiflerini artırmaya çalışmaktadırlar. Ayrıca bankacılık sektörünün YP pasifleri içinde en fazla ağırlığa sahip olan YP mevduatın, TL'nin değer kaybettiği dönemlerde tasarruf sahiplerinin dövizlerini TL'ye çevirme yönündeki tercihleri ile azalış eğilimine girmesi de bu durumu açıklayabilmektedir. TL'nin değer kazandığı dönemlerde ise döviz tevdiat hesaplarındaki artış ile YP mevduatın artış eğilimi göstermesi söz konusu olabilmektedir (BDDK, 2011b: 14). Bu durum döviz pozisyonu oranının artmasına, yabancı para pozisyon açıklarının azalmasına neden olacaktır.

Bankaların net bilanço pozisyonuna özkaynakların oranlanması suretiyle hesaplanan orana, bağımsız değişkenlerin etkisini test eden en küçük kareler ve sabit etkiler modeli tahmin sonuçları Tablo 18'de yer almaktadır.

Tablo 18 :
Net Bilanço Pozisyonu Oranına İlişkin Sonuçlar

Bağımsız Değişkenler	EKK					Sabit Etkiler				
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Sabit	1.672***	1.485**	0.859	0.859	0.972	1.497	1.110	1.803	1.747	1.981
Yabancı Banka Kuklası	-0.149					-0.241*				
Yabancı Payı		-0.002*					-0.003**			
Aktif Ağırlıklı Yb. Payı			-0.096***					-0.064		
Kredi Ağırlıklı Yb. Payı				-0.088***					-0.063	
Mevduat Ağırlıklı Yb. Payı					-0.093**					-0.054
Yoğunlaşma	-0.001	-0.001	-0.001	-0.001	-0.001	-0.001	-0.001	-0.001	-0.001	-0.001
Büyüklik	0.035	0.032	0.117***	0.122***	0.113***	-0.013	0.014	-0.065	-0.060	-0.078
Özkaynak Oranı	0.501***	0.461***	0.625***	0.624***	0.621***	2.019**	2.045**	1.870**	1.889**	1.867**
Enflasyon	-0.953	-0.810	-0.889	-0.880*	-0.932*	-0.736	-0.648	-0.590	-0.558	-0.637
Büyüme oranı	0.084	0.110	0.134	0.138	0.125	0.235	0.242	0.346	0.361	0.335
R ²	0.091	0.099	0.108	0.122	0.102	0.393	0.396	0.388	0.392	0.386
Düzeltilmiş R ²	0.063	0.071	0.081	0.095	0.075	0.285	0.289	0.280	0.283	0.277
F İstatistiği	3.334***	3.649***	4.050***	4.621***	3.794***	3.645***	3.688***	3.572***	3.621***	3.537***
F Testi						3.471***	3.430***	3.189***	3.090***	3.221***

* 0,10, ** 0,05 ve *** 0,01 istatistiksel anlamlılık seviyelerini göstermektedir.

En küçük kareler modeli F istatistiği sonuçlarına göre denklemlerin tamamı istatistiksel açıdan % 1 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Buna göre net bilanço pozisyonu oranı ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusal olduğu ortaya çıkmaktadır. Düzeltilmiş R^2 sonuçlarına göre modelde yer alan bağımsız değişkenler döviz pozisyonu oranını % 6 ile % 10 arasında açıklayabilmektedir.

Modelde yer alan yabancı etkisini gösteren bağımsız değişkenlerden yabancı payı ve ağırlıklı yabancı payları istatistiksel açıdan negatif anlamlı bulunmuştur. Bu durumda bankadaki yabancı payı net bilanço döviz pozisyonu oranını negatif etkilemektedir. Yabancı banka kuklası ise anlamsızdır. Öte yandan bankanın aktif, kredi ve mevduatının grup payında yabancı ağırlığı da net bilanço pozisyonu oranına etkili olup bu etki negatif yönlüdür.

Yoğunlaşmanın net bilanço pozisyonuna etkisi anlamsızdır. Bunun yanı sıra aktif büyüklüğü değişkeni ele alındığında, banka büyüklüğünün net bilanço pozisyonu oranı üzerine etkisinin, ağırlıklı yabancı payının yer aldığı modellerde pozitif ve anlamlı olduğu görülmektedir. Özkaynak oranının net bilanço pozisyonu oranı üzerine etkisi modellerin tamamında anlamlı ve pozitifdir.

Makro ekonomik değişken olarak seçilen değişkenler ele alındığında, büyüme oranının net bilanço pozisyonu oranına anlamlı etkisi bulunmazken enflasyon, ağırlıklı yabancı paylarının olduğu modellerde negatif anlamlıdır.

Net bilanço pozisyonu oranına ilişkin banka sabit etkiler modeli sonuçlarının da yer aldığı Tablo 18'deki F istatistiği değerlerine göre denklemlerin tamamı istatistiksel açıdan % 1 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. Buna göre, net bilanço pozisyonu ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişki doğrusaldır. Düzeltilmiş R^2 sonuçlarına bakıldığında modelde yer alan bağımsız değişkenlerin net bilanço pozisyonu oranını % 27-28 arasında açıklayabildiği görülmektedir. Tablo 18'deki F testi sonuçlarına göre tüm modeller için tahmin modeli olarak sabit etkiler modeli tercih edilmektedir.

Yabancı banka kuklası ve yabancı mülkiyetinin net bilanço pozisyonu oranına etkisi anlamlı düzeyde negatiftir. Ağırlıklı yabancı payı değişkenleri ise istatistiksel açıdan anlamsız bulunmuştur. Buna göre, bankanın yabancı sahipliğinde olması ve banka sermayesindeki yabancı hâkimiyeti net bilanço pozisyonunu negatif etkilemekte iken, ağırlıklı yabancı paylarının net bilanço pozisyonu oranına etkisinin önemsiz olduğu söylenebilir. Diğer bir ifade ile, özkaynaklara göre net bilanço pozisyonunun yabancı bankalarda daha az olduğu, yabancı payının da net bilanço pozisyonu oranını azalttığı görülmektedir.

Bankanın yabancı banka olmasının, bankadaki yabancı mülkiyet payının net bilanço pozisyonu oranına istatistiksel olarak anlamlı etkisini tespiti ile Hipotez 1 ve Hipotez 2 kabul edilmiş, ancak Hipotez 3 reddedilmiştir.

Yoğunlaşmanın ve aktif büyüklüğünün net bilanço pozisyonu oranına istatistiksel açıdan anlamlı etkisi bulunmamaktadır. Özkaynak oranı ise net bilanço pozisyonu oranının pozitif yönlü ve anlamlı bir belirleyicisidir. Makro ekonomik değişkenler ele alındığında, büyüme oranının ve enflasyonun net bilanço pozisyonu oranına anlamlı etkisinin bulunmadığı görülmektedir.

4.6.8. Genel Gider Oranı

Genel giderlerin varlıklara oranına bağımsız değişkenlerin etkisi en küçük kareler ve sabit etkiler modeli ile tespit edilmiş ve bağımlı değişkene ilişkin elde edilen sonuçlar Tablo 19'da verilmiştir.

En küçük kareler modeline ilişkin F istatistiğine bakıldığında denklemlerin tamamının istatistiksel açıdan % 1 düzeyinde anlamlı bulunduğu ve genel gider oranı ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusal olduğu ortaya çıkmaktadır. Düzeltilmiş R^2 sonuçlarında da modelde yer alan bağımsız değişkenlerin söz konusu bağımlı değişkeni % 38 ile % 42 arasında açıklayabildiği görülmektedir.

Tablo 19 :
Genel Gider Oranına İlişkin Sonuçlar

Bağımsız Değişkenler	EKK					Sabit Etkiler				
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Sabit	0.341 ^{***}	0.364 ^{***}	0.404 ^{***}	0.394 ^{***}	0.403 ^{***}	0.424 ^{***}	0.461 ^{***}	0.421 ^{***}	0.414 ^{***}	0.418 ^{***}
Yabancı Banka Kuklası	0.017 ^{***}					0.013 ^{***}				
Yabancı Payı		0.001 ^{***}					0.001 ^{***}			
Aktif Ağırlıklı Yb. Payı			0.008 ^{***}					0.004 ^{**}		
Kredi Ağırlıklı Yb. Payı				0.006 ^{***}					0.003 ^{**}	
Mevduat Ağırlıklı Yb. Payı					0.008 ^{***}					0.005 ^{**}
Yoğunlaşma	0.001 ^{***}	0.001 ^{***}	0.001 ^{***}	0.001 ^{***}	0.001 ^{***}	0.001 ^{**}	0.001 ^{**}	0.001 ^{**}	0.001 ^{**}	0.001 ^{**}
Büyüklik	-0.009 ^{***}	-0.009 ^{***}	-0.017 ^{***}	-0.017 ^{***}	-0.017 ^{***}	-0.028 ^{**}	-0.031 ^{**}	-0.026 ^{**}	-0.026 ^{**}	-0.026 ^{**}
Özkaynak Oranı	0.049 ^{***}	0.054 ^{***}	0.035 ^{***}	0.035 ^{***}	0.035 ^{***}	0.091 ^{**}	0.087 ^{**}	0.099 ^{**}	0.098 ^{**}	0.100 ^{**}
Enflasyon	-0.132 ^{***}	-0.152 ^{***}	-0.127 ^{***}	-0.124 ^{***}	-0.127 ^{***}	-0.081 [*]	-0.087 [*]	-0.092 [*]	-0.092 [*]	-0.092 ^{**}
Büyüme oranı	-0.028	-0.031 [*]	-0.031	-0.030	-0.031	-0.012	-0.012	-0.019	-0.020	-0.019
R2	0.407	0.441	0.410	0.413	0.412	0.654	0.660	0.654	0.654	0.654
Düzeltilmiş R2	0.389	0.424	0.392	0.395	0.394	0.592	0.600	0.592	0.593	0.592
F İstatistiği	22.774 ^{***}	26.187 ^{***}	23.053 ^{***}	23.381 ^{***}	23.300 ^{***}	10.633 ^{***}	10.943 ^{***}	10.626 ^{***}	10.640 ^{***}	10.613 ^{***}
F Testi						4.984 ^{***}	4.512 ^{***}	4.919 ^{***}	4.861 ^{***}	4.857 ^{***}

* 0,10, ** 0,05 ve *** 0,01 istatistiksel anlamlılık seviyelerini göstermektedir.

Modelde yer alan yabancı mülkiyeti bağımsız değişkenlerinin tamamı istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur. Dolayısıyla genel giderler oranına yabancı mülkiyet değişkenlerinin etkisinin önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Yabancı etkisini gösteren bağımsız değişkenlerin tamamı genel gider oranını pozitif yönde etkilemektedir. Bu durumda yabancı bankalarda genel gider oranının daha fazla olduğu söylenenebilir. Öte yandan bankadaki yabancı mülkiyet payı ve ağırlıklı yabancı payları da genel gider oranını artırmaktadır.

Yoğunlaşma pozitif anlamlıdır. Buna göre yoğunlaşmanın artması genel giderlerde artışa neden olmaktadır. Aktif büyüklüğü değişkenini ele aldığımızda, banka büyüklüğünün genel gider oranı üzerine etkisi anlamlı olup, söz konusu etki negatif yönlüdür. Banka büyüklüğü genel giderleri azaltmaktadır. Özkaynak oranının genel gider oranı üzerine etkisi modellerin tamamında pozitif anlamlıdır.

Makro ekonomik değişken olarak seçilen değişkenler ele alındığında, büyüme oranının genel gider oranı üzerine yabancı sermaye payının olduğu denklemde negatif etkisi söz konusu iken diğer denklemlerde anlamlı etkisi bulunmamaktadır. Enflasyonun genel gider oranı değişkenine etkisini ortaya koyan katsayı negatiftir. Buna göre, enflasyonun genel gider oranını azaltmaktadır.

Tablo 19’da yer alan genel giderler oranı bağımlı değişkenine ilişkin sabit etkiler modeli sonuçları, F istatistiği değerleri, denklemlerin tamamının istatistiksel açıdan % 1 düzeyinde anlamlı bulunduğunu ve genel gider oranı ile bağımsız değişkenler arasındaki ilişkinin doğrusal olduğunu ortaya koymaktadır. Düzeltilmiş R^2 sonuçlarına bakıldığında modelde yer alan bağımsız değişkenlerin genel gider oranını % 59 ile % 60 arasında açıklayabildiği görülmektedir. Tablo 19’daki F testi sonuçlarına göre ise, tüm modellerde sabit etkiler modeli, en küçük karelere göre tercih edilir.

Yabancı etkisini gösteren bağımsız değişkenlerin tamamı istatistiksel açıdan anlamlıdır. Dolayısıyla genel gider oranına yabancı banka değişkenlerinin etkisi önemlidir. Bankanın yabancı banka olmasının, banka sermayesindeki yabancı payının ve ağırlıklı yabancı bankalarının genel gider oranını istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilemesi

doğrultusunda Hipotez 1, Hipotez 2, Hipotez 3 kabul edilmiştir. Yabancı etki bağımsız değişkenlerinin tamamı genel gider oranını pozitif yönde etkilemektedir. Bu durumda bankanın yabancı banka olması durumu genel gider oranını artırmaktadır. Benzer şekilde bankadaki yabancı mülkiyeti ve ağırlıklı yabancı payları genel gider oranını artırmaktadır.

Yabancı bankaların bilgi açısından sahip olduğu dezavantajları aşmak için yüksek genel giderlerle karşılaşabilmektedir. Birçok gelişmekte olan ülkede yabancı bankalar daha yüksek genel giderlere sahip olma eğilimindedirler. Yabancı bankaların yüksek enformasyon maliyetleri ile uğraşmak zorunda kalabileceğini ifade eden Denizer'in (2000) çalışması ile benzer sonuç bulunmuştur. Yüksek genel giderler daha az verimli yönetim ve organizasyon yapısını yansıtmaktadır (Claessens ve diğerleri, 2001: 906). Unite ve Sullivan (2003) bankadaki yabancı mülkiyet payının bankaların genel giderlerini artırdığını tespit etmişlerdir. Bankaların kendilerini rekabete hazır hissedebilmeleri için yüksek vasıflı çalışanların işe alınması, mevcut çalışanların eğitimi ve ekipmanlarının yenilenmesi gibi, özellikle faaliyetlere ilişkin giderlerin artışı söz konusu olabilir.

Yoğunlaşma pozitif anlamlıdır. Buna göre mevduat bankası grubunda yoğunlaşma genel giderleri artırıcı etki göstermektedir. Bu durum rekabetçi yapının azalmasının ve sistemin etkinliğini yitirmesinin genel giderlerde artışa sebep olacağı yönünde ele alınabilir. Söz konusu sonuç Denizer'in (2000) bulguları ile aynı olup yoğunlaşmanın etkin olmayan kaynak tahsisatıyla ilişkili olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Banka büyüklüğü arttıkça piyasa gücü de artmaktadır. Ölçek ekonomisi doğrultusunda bankanın büyüklüğü arttıkça birim sabit maliyetler azalmaktadır. Ancak, aktif büyüklüğü değişkeni sonuçlarına göre, banka büyüklüğünün genel giderler oranı üzerine etkisi modellerin tamamında anlamsızdır. Diğer bir ifade ile aktif büyüklüğü genel giderler oranı üzerine etkili değildir. Micco ve diğerleri (2004; 2007 çalışmalarında gerek gelişmekte olan gerekse gelişmiş ülkelerde banka büyüklüğünün genel gider oranını azalttığı sonucunu elde etmişlerdir.

Özkaynak oranının genel gider oranı üzerine etkisi modellerin tamamında anlamlı olup bu etki pozitif yönlüdür. Özkaynak oranının yüksekliği genel gider oranının artmasına

neden olmaktadır. Sermayede meydana gelen değişim ile genel giderlerdeki değişim arasında pozitif anlamlı ilişki tespit eden Denizer (2000) ve Naaborg ve Lensink (2008) ile benzer sonuçlar elde edilmiştir. Unite ve Sullivan (2003) ise çalışmalarında özkaynak oranının faaliyet giderlerine anlamlı etkisinin bulunmadığını tespit etmekle beraber, değişkenin katsayı işareti pozitifdir.

Enflasyonun bağımlı değişken üzerine etkisi istatistiksel olarak anlamlı düzeyde negatiftir. Bu sonuç, enflasyonun genel gider oranını azaltıcı etki sağladığı şeklinde ifade edilebilir. Denizer (2000) ile Unite ve Sullivan (2003) enflasyonun genel giderleri değişkeninin istatistiksel olarak anlamlı bir belirleyicisi olmadığını tespit etmişlerdir.

Çalışma sonuçlarına göre büyüme oranının genel gider üzerine anlamlı etkisi bulunmamaktadır. Denizer (2000) tarafından benzer sonuçlar elde edilmiş olmakla birlikte, Unite ve Sullivan (2003)'in çalışması gibi GSYİH yıllık büyüme oranında meydana gelen artışın genel giderleri negatif etkilediği sonucunun elde edildiği çalışmalar da mevcuttur.

4.6.9. Hipotez Test Sonuçlarının Genel Değerlendirmesi

Ele alınan bağımlı değişkenlere yabancı mülkiyetinin etkisi test edilmiş ve bu etkinin istatistiksel olarak anlamlılığını sınavan hipotez sonuçları Tablo 20'de özet halinde sunulmuştur.

Tablo 20 :
Hipotez Sonuçları

	Şube Başına Net Kâr	Personel Başına Net Kâr	Net Faiz Marjı	Kârlılık	Batık Kredi Oranı	Likidite Oranı	Döviz Pozis. Oranı	Net Bilanço Pozis. Oranı	Genel Gider Oranı
Hipotez 1	Ret	Ret	Ret	Kabul	Kabul	Kabul	Kabul	Kabul	Kabul
Hipotez 2	Ret	Ret	Ret	Kabul	Kabul	Kabul	Kabul	Kabul	Kabul
Hipotez 3	Ret	Ret	Ret	Ret	Ret	Kabul	Ret	Ret	Kabul

Tablo 20’de özet halinde sunulan hipotez sonuçları incelendiğinde, üç farklı şekilde ele alınan yabancı mülkiyetinin her bir performans göstergesine etkisinin mevcudiyetine ilişkin bulgular aşağıdaki gibi ifade edilebilir.

Şube ve personel performans göstergeleri olarak alınan şube ve personel başına net kârın, bankanın yabancı banka olmasından istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde etkilenmediği görülmektedir. Bankadaki yabancı mülkiyet payı da bankanın şube ve personel performansını istatistiksel olarak anlamlı biçimde etkilememektedir. Konuya aktif, kredi ve mevduat ağırlıklı yabancı payları açısından bakıldığında, burada da ağırlıklı yabancı paylarının banka performansını istatistiksel olarak anlamlı biçimde etkilemediği görülmektedir.

Benzer sonuçlar net faiz marjı için de söz konusudur. Buna göre bankanın yabancı olması ve bankadaki yabancı mülkiyet payı bankanın net faiz marjına istatistiksel olarak anlamlı biçimde bir etkisi bulunmamaktadır. Ayrıca, ağırlıklı yabancı paylarının da banka performansına istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Kârlılık, özkaynak ve aktif kârlılığı ile temsil edilmiştir. Her iki performans göstergesine ilişkin hipotez sonuçları aynıdır. Bankanın yabancı banka olmasının ve bankadaki yabancı mülkiyet payının kârlılık üzerine istatistiksel olarak anlamlı etkisi mevcuttur. Ağırlıklı yabancı paylarının ise banka kârlılığı üzerine anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Bankalar tarafından verilen kredilerin takibe konu olan kısmının ifadesi olan batık kredi oranı bankanın yabancı banka olmasından ve banka sermayesindeki yabancı payından istatistiksel olarak anlamlı biçimde etkilenmektedir. Buna karşın ağırlıklı yabancı payları batık kredi oranını istatistiksel olarak anlamlı biçimde etkilememektedir.

Likidite ve genel gider oranı bankanın yabancı olmasından, bankadaki yabancı mülkiyetinden ve ağırlıklı yabancı paylarından istatistiksel olarak anlamlı düzeyde etkilenmektedir.

Döviz pozisyonu oranı ve net bilanço pozisyonu oranı ise bankanın yabancı banka olmasından ve banka sermayesindeki yabancı payından anlamlı düzeyde etkilenmekte iken ağırlıklı yabancı paylarının söz konusu oranlara istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Elde edilen sonuçlar mülkiyet açısından bir bütün olarak ele alındığında; bankanın yabancı banka olmasının kârlılık, batık kredi oranı, likidite oranı, döviz pozisyonu oranı, net bilanço pozisyonu oranı ve genel gider oranına etkisi mevcutken, şube ve personel başına kârı ve net faiz marjını etkilemediği görülmektedir. Aynı etkiler yabancı payı için de söz konusudur. Ağırlıklı yabancı paylarının ise likidite ve genel gider oranının anlamlı bir belirleyicisi olduğu, diğer göstergeleri ise etkilemediği ifade edilebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ekonomik küreselleşme sonucu yabancı sermaye yatırımlarının artarak, sermayenin uluslararası boyut kazanması yabancı sermayeli bankaların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Uluslararası ticaretin gelişmesi sonucu başka ülkelerde faaliyet gösteren müşterileri takip etme gayesi ve ev sahibi ülkenin yasalarının uygunluğu, bankaların ana ülke dışında faaliyet göstermelerinin sağlayıcıları arasındadır. Teknolojik yapısı, eğitimli personel ve bilgi birikimi avantajı, özellikle bu avantaja sahip olan gelişmiş ülke bankalarını geliştirmekte olan ülkelerde faaliyet göstermeye yöneltmektedir. Geniş finansman ve yatırım olanakları sunan, sağladıkları vergi avantajları ve aşırı kısıtlayıcı olmayan bankacılık düzenlemeleri ile bankalar için çekici bulunan finansal merkezlerin varlığı da uluslararası bankacılığın gelişmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Yabancı bankaların faaliyetlerinin genişletmesine imkân sağlayan bir diğer husus da teknolojik gelişmelerdir.

Türk bankacılık sisteminde varlık göstermesi ile ilgili geçmişi Osmanlı İmparatorluğu ile başlayan yabancı bankalar, dünya finans piyasalarındaki serbestleşme, dünya ticaretinin hızla artması gibi bir takım sebeplerle 1980'li yıllarda Türkiye'deki varlığını artırmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş döneminde devletin finansman ihtiyacını karşılamak amacıyla bankalar kurulmuştur. Kaynakların çok kısıtlı olduğu bir ortamda yabancı sermaye aracılığıyla başlayan bankacılık, Cumhuriyet dönemine kadar yabancı bankaların hâkimiyeti altında gelişmiştir. Yabancı bankaların sayısı Cumhuriyet'in ilk yıllarında artış göstermiştir. Türk ekonomisinin dışa kapalı olması, ticaret hacminin düşüklüğü ve yabancı banka girişine yönelik engelleyici düzenlemelerin varlığı, 1980 öncesinde yabancı bankaların Türkiye'deki faaliyetlerinin sınırlı kalmasına neden olmuştur.

Finansal serbestleşme neticesinde Türk bankacılık sektöründe 1980'li yıllardan sonra yabancı sermayeli banka girişleri artış kaydetmiştir. Yabancı sermayenin varlığının arttığı söz konusu dönemde Türk bankacılık sektörüne gelişi, banka satın alma ve pay senetleri satın alma yoluyla olmuştur.

Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı sonrasında Türk bankacılık sektörü yabancı yatırımcılar için cazip duruma gelmiş ve özellikle 2005 yılı sonrasında yabancı banka sayısı artış göstermiştir. Ancak, mevduat bankaları ele alındığında 2006 yılı sonrasında banka sayısının yarıdan fazlasını teşkil eden yabancı bankaların, mevduat bankaları aktif toplamı içerisinde sahip olduğu pay % 20'den daha azdır.

Yabancı bankaların istihdam ettikleri personel ve şube sayısının, mevduat bankaları grubu içerisinde sahip olduğu pay da söz konusu dönemde artış göstermiştir. Bu dönemde yabancı bankaların mevcudiyetinin artması, yabancı bankaların mevduat bankaları grubunun aktifleri içerisindeki payının ve sektörde sunulan kredi ve sağlanan mevduat toplamından aldıkları payın artış kaydetmesini sağlamıştır.

2003-2010 döneminde mevduat bankaları çeşitli göstergeler açısından ele alındığında yabancı bankaların Türk bankacılık sistemindeki durumunu gözlemlemek mümkün olabilmektedir. Yabancı bankaların sundukları kredilerin aktiflerine oranı ulusal bankalara göre daha yüksektir. Yabancı bankaların takibe konu olan kredilerindeki artış, bu bankalar tarafından verilen kredilerin gösterdiği artıştan daha fazladır. Özellikle 2008 yılından sonra yabancı bankaların batık kredi oranı artış göstererek, ulusal bankalara kıyasla daha yüksek gerçekleşmiştir. Mevduatın krediye dönüşüm oranı, ele alınan dönemde yabancı bankalarda ulusal bankalara göre daha fazladır. Yabancı bankaların kârlılığı ise özellikle 2006 yılı sonrasında ulusal bankaların gerisinde kalmıştır.

Yabancı bankaların mevduat bankaları grubunda sahip olduğu aktif, mevduat, kredi payı 2006 yılında artış göstermektedir. Öte yandan 2006 yılından sonra, özellikle küresel kriz dönemi olarak bilinen 2008 yılında yabancı bankaların performanslarında düşüş gözlenmektedir.

Bankaların yabancı para cinsinden fon toplamaları ve kredi kullandırmaları gibi işlemler döviz kuru hareketlerinden kaynaklanan risk içermektedirler. Bir bankanın yabancı para cinsinden alacak ve borçlarının net miktarını gösteren bu tür işlemlere yabancı para pozisyonu denmektedir. Bir ülkenin bankalarının yabancı para cinsinden kısa dönem yükümlülüklerinin, yabancı para cinsinden kısa dönem varlıklarının miktarını

aşması durumunda, bankacılık sisteminin kur riski ve likidite sıkışıklığı içerisinde bulunduğu söylenebilir.

Yabancı bankaların, yabancı para cinsinden varlıklarının aynı cinsten yükümlülüklerini karşılama düzeyi ulusal bankaların gerisindedir. Öte yandan bilanço içi pozisyon açığı en fazla olan banka grubu da yabancı bankalardır. Bu durum, yabancı bankaların, hâkim ortak sayesinde dövizde ulaşma bakımından nispeten avantajlı durumda bulunmaları nedeniyle pozisyon kapatma eğiliminde olmadıkları şeklinde değerlendirilebilir. Öte yandan gerek ulusal gerekse yabancı bankaların bilanço içi açık pozisyonlarını bilanço dışı işlemlerle kapatmaları sonucunda yabancı para net genel pozisyonları pozitif ya da pozitif yakın gerçekleşmektedir.

Bankacılık sistemi üzerine yapılan söz konusu değerlendirmelerde, yabancı kontrolünde bulunan bankalar yabancı banka olarak ele alınmaktadır. Bu noktada ulusal bankalardaki yabancı sermayenin bankaya etkisinin tespiti de önem kazanmaktadır.

Bu çalışmada, Türk bankacılık sisteminde yabancı mülkiyetinin, mevduat bankalarının finansal performansına etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Finansal performans ölçüsü olarak şube ve personel başına kâr, net faiz marjı, aktif ve özkaynak kârlılığı, batık kredi oranı, likidite oranı, döviz pozisyonu oranı, net bilanço pozisyonu oranı ve genel gider oranı ele alınmıştır. Araştırma dönemi olarak ise 2003 ila 2010 yılları ele alınmıştır. Veri tabanını 26 mevduat bankasının oluşturduğu çalışmada, halka açık rakamsal veriler kullanılmıştır. Yabancı mülkiyetinin mevduat bankalarının finansal performansına etkileri panel veri analizi yöntemi kullanılarak saptanmaya çalışılmıştır.

Yabancı mülkiyeti ele alınırken ilk önce yabancı kontrolünde olan bankalar dikkate alınmıştır. Bu doğrultuda bankanın yabancı olmasının banka finansal performansına anlamlı bir etkisinin varlığını belirlemek yönünde hipotez kurulmuştur. Ancak, sadece yabancı bankaların ele alınması durumunda ulusal bankalardaki yabancı sermayenin etkileri göz ardı edilmiş olabilmektedir. Bu nedenle bankanın, yabancı banka olmasının performansı ne yönde etkileyeceğine dair tespitin yanı sıra, ulusal bankalardaki yabancı payı da ele alınmış ve bu doğrultuda bankadaki yabancı sermaye payının banka performansına etkisini belirlemek yönünde de bir hipotez geliştirilmiştir.

Esas faaliyetleri fon sağlayarak bu fonları kredi şeklinde plase etmek olan mevduat bankalarının performansları, sağladıkları fonlar ve verdikleri kredilerden etkilenmektedir. Artan oranda gerçekleşen yabancı sermaye yatırımlarının da, bu ölçüde mevduat ve kredi tutarına etkisi söz konusu olabilmektedir. Buna dayanarak her bir bankaya ait aktif, kredi ve mevduat payında yabancı sermayenin etkisinin, diğer ifade ile aktif, kredi ve mevduat ağırlıklı yabancı payının banka performansına etkisinin mevcudiyetini belirlemek amacıyla ilgili ölçümler de ele alınmıştır.

Çalışma sonucunda elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda görülmektedir.

	Yabancı Banka	Yabancı Payı	Ağırlıklı Yabancı Payı
Şube Başına Net Kâr	?	?	?
Personel Başına Net Kâr	?	?	?
Net Faiz Marjı	?	?	?
Kârlılık	-	-	?
Batık Kredi Oranı	+	+	?
Likidite Oranı	-	-	-
Döviz Pozisyonu Oranı	-	-	?
Net Bilanço Pozisyonu Oranı	-	-	?
Genel Gider Oranı	+	+	+

+ : Pozitif yönlü etki.

- : Negatif yönlü etki.

? : Etki yok.

Çalışmanın bulgularına göre, bankanın yabancı banka olmasının bankaların şube ve personel başına net kârı ile net faiz marjına etkisi bulunmamaktadır. Öte yandan bankanın yabancı banka olması kârlılık, likidite oranı, döviz pozisyonu ve net bilanço pozisyonu oranını negatif yönde etkilemekte iken batık kredi oranını ve genel gider oranını pozitif yönde etkilemektedir.

Banka sermayesindeki yabancı payı ele alındığında da söz konusu değişkenin şube ve personel başına elde edilen net kâr ile net faiz marjına etkisi söz konusu olmadığı görülmektedir. Elde edilen sonuçlara göre ayrıca, yabancı sermaye payının kârlılık, likidite oranı, döviz pozisyonu oranı ve net bilanço pozisyonu oranı ile negatif, batık kredi ve genel gider oranı ile de pozitif ilişkili olduğu görülmektedir.

Ağırlıklı yabancı paylarının etkilerine bakıldığında ise likidite oranı ve genel gider oranı etkilerinin devam ettiği diğerlerinde ise yabancı payının etkisinin kalktığı görülmektedir. Ağırlıklı yabancı paylarının, şube ve personel başına net kâr, net faiz marjı, kârlılık, batık kredi oranı, döviz pozisyonu oranı ve net bilanço pozisyonu oranına etkisi söz konusu değilken, varlıkların likiditesini azaltmakta, genel gider oranını ise artırmaktadır.

Bankanın yabancı olmasının ve bankadaki yabancı payının kârlılık oranlarını etkileyen bir faktör olduğu belirlenmiştir. Buna göre yabancı mülkiyetinin banka kârlılığını azalttığı ifade edilebilir.

Bankaların performansları, aktiflerin kalitesini gösteren oranlar yardımıyla da ölçülebilmektedir. Bu performans göstergelerinden bir tanesi bankaların sundukları kredilerin tahsili geciken kısmının ifadesi olan batık kredi oranıdır. Kredi kalitesi, bankaların finansal sağlamlığının analizinde, dikkat edilmesi gereken önemli bir unsur olarak değerlendirilebilir. Yabancı mülkiyetinin tahsili geciken alacakları artırdığı yönündeki sonuca göre yabancı mülkiyetinin kredi riskini artırdığı ifade edilebilir.

Yabancı bankaların batık kredi oranının yüksekliği daha fazla oranda kredi vermelerinden de kaynaklanabilmektedir. Ulusal bankalar daha çok kurumsal ve KOBİ kredileri vermekte iken, yabancı bankaların verdikleri krediler bireysel kredi alanında yoğunlaşmaktadır. Takibe konu olma oranının başta kredi kartları olmak üzere bireysel kredilerde diğer kredi türlerine göre nispeten fazla olması yabancı bankaların batık kredi oranının fazla olmasının nedenleri arasında sayılabilir. Yabancı bankaların kredi kartı müşterilerini yeterince tanıyamadıkları ve yeterli araştırmayı yapmadan kredi kartı verdikleri, ulusal bankaların ise bu konuda daha dikkatli davrandıkları ifade edilebilir. Bu doğrultuda, yabancı bankaların kredi politikalarının daha atak olduğu, daha sıkı kredi politikası tercih etmelerinin gerektiği söylenebilir. Bunun sonucunda gerek banka için, gerek bankacılık sistemi için, gerekse de tüketiciler için uzun vadede olumlu sonuçlar meydana gelebilir.

Tahsili gecikmiş alacak tutarındaki yükseklik nedeniyle kredi kalitesinde meydana gelebilecek bozulmanın bankanın kârlılığı üzerinde olumsuz etkileri olmakta; bu da

bankanın sermaye yapısında bozulmaları beraberinde getirmektedir. Batık kredi oranında yükseklik ile ilişkili olan yabancı mülkiyetinin, bankanın kârlılığı ile negatif ilişkili olduğu görülmektedir. Bu sonuç ile batık kredi oranının banka kârlılığı üzerindeki olumsuz etkisinin tutarlı olduğu söylenebilir.

Ulusal bankalar piyasayı tanıdıkları için batık kredi oranlarının az olduğu söylenebilir. Yabancıların ulusal bankalar ile ortaklık kurmaları durumunda batık kredi ve genel gider oranının azalması söz konusu olabilir. Yabancı bankaların maliyet etkinliği ve kârlılığı artırmak için ulusal bankalarla ortaklık kurmalarının yanı sıra uzman danışmanlık hizmeti almaları da uygun olabilir.

Bankaların ortaya çıkabilecek şoklardan asgari düzeyde etkilenmesi ve kredi taleplerine cevap verebilmeleri için likit rezervler tutması gerekmektedir. Bankaların likit rezervler tutması halinde kârlı fırsatların değerlendirilmesi mümkün olabilecektir. Yabancı mülkiyeti likidite riskinin varlığını artırmaktadır. Riskin varlığına aktif kalitesindeki bozulmalar ve tahsili geciken kredilerin artması da etkili olabilmektedir. Yabancı bankaların aktifler içerisinde kredi plase oranının yüksek olması nedeniyle likidite oranlarının düşük olması söz konusudur.

Araştırmanın sonuçlara göre, yabancı para cinsinden varlıkların aynı cinsten yükümlülükleri karşılama düzeyi ve net bilanço pozisyonu oranı, yabancı ve yabancı sermaye payı yüksek olan bankalarda daha azdır. Bu durum yabancı bankaların, hâkim ortak sayesinde dövize ulaşma bakımından nispeten avantajlı durumda bulunmaları nedeniyle pozisyon kapatma eğiliminde olmadıkları yönündeki değerlendirmeler ve beklentiler ile tutarlıdır.

Çalışmanın bir diğer bulgusu da yabancı mülkiyetinin faiz dışı giderleri artırmasıdır. Bankaların yabancı banka olması durumunda genel gider oranı artmaktadır. Yabancılar bilgi açısından sahip olduğu dezavantajları aşmak için yüksek genel giderlerle karşılaşabilmektedir. Alanda daha önce yapılmış çalışmaların sonuçlarına göre, birçok gelişmekte olan ülkede yabancı bankaların daha yüksek genel giderlere sahip olmaları söz konusudur.

Yabancı bankaların istihdamlarını ve şubeleşme düzeyini hızlı artırmalarından dolayı genel giderleri yüksek olduğu ifade edilebilir. Bankaların rekabet edebilmeleri için yüksek vasıflı çalışanların işe alınması, mevcut çalışanların eğitimi ve ekipmanlarının yenilenmesi gibi, özellikle faaliyetlere ilişkin giderlerin artışı, yabancı bankaların yüksek enformasyon maliyetleri ile karşılaşmasına neden olabilmektedir.

Bu çalışmanın, yabancı mülkiyetinin mevduat bankalarının finansal performansına etkilerini belirleyerek, Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren mevduat bankalarının mülkiyete göre performans profilinin çizilmesine ve finansal performanslarının artırılması yönünde çaba sarf edilmesi noktasında bankaların yönlendirilmesine katkıda bulunabileceği düşünülmektedir.

Finans sektörü içerisinde önemli bir yere sahip olan bankalar, sahip oldukları bu konum dolayısıyla dünya genelinde yapılmış incelemelerin konusu olmuş ve olmaya devam etmektedir. Yabancı mülkiyetinin Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren mevduat bankalarının performanslarına etkilerinin belirlenmesi noktasında ileride yapılacak olan çalışmalarda, mülkiyet konusunun bankaların faiz dışı gelirlerine etkileri ele alınabilir. Öte yandan bilişim teknolojilerin banka performansına etkileri ve yabancı mülkiyetinin bu noktadaki belirleyiciliğinin de incelenmesi, teknolojinin yaygın kullanıldığı bankacılık sektörü için gerekli ve yararlı olabilir. Türk bankacılık sektörü, yeniden yapılandırma programı öncesi ve sonrası ele alınarak, yabancı mülkiyetinin banka finansal performansına etkisi üzerine dönem karşılaştırılması yapılabilir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Abbasoğlu, Osman Furkan ve diğerleri (2007), “Concentration, Competition, Efficiency and Profitability of the Turkish Banking Sector in the Post-Crises Period”, **Munich Personal RePEc Archive**, http://mpra.ub.uni-muenchen.de/5494/1/MPRA_paper_5494.pdf (18.04.2009)
- Abreu, Margarida ve Mendes, Victor (2002), “Commercial Bank Interest Margins and Profitability: Evidence from EU Countries”, <http://www.iefs.org.uk/Papers/Abreu.pdf> (29.06.2011)
- Acar, İbrahim Atilla ve Yavuz, Ali (1998), “Küreselleşme Olgusunun Finans Piyasaları Üzerine Etkisi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, (3), 267-280.
- Afanasieff, Tarsila Segalla ve diğerleri (2002), “The Determinants of Bank Interest Spread in Brazil”, **Banco Central do Brasil Working Paper Series**, 46, 1-32, <http://www.bcb.gov.br/pec/wps/ingl/wps46.pdf> (29.06.2011)
- Agenor, Pierre-Richard (2001), “Benefits and Costs of International Financial Integration, : Theory and Facts”, WPS No: 2699, **World Bank Policy Research Working Paper**,1, 1089-1118, http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/TW3P/IB/2001/11/28/000094946_01111404010072/Rendered/PDF/multi0page.pdf (31.05.2007)
- Akgüç, Öztin (2007), “Türkiye’de Yabancı Bankalar”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, 36, 6-17, <http://journal.mufad.org.tr/index.php/tr/arsiv/918-sayi-36-ekim-2007/353-turkiyede-yabanci-bankalar> (09.04.2011)

Aksoy, Tamer (1998), **Çağdaş Bankacılıktaki Son Eğilimler ve Türkiye’de Uluslararası Bankacılık (Sistemik ve Analitik Bir Yaklaşım)**, No.109, Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu.

Aktaş,Hüseyin ve Kargın, Mahmut (2007), “Türk Bankacılık Sektöründeki Yabancı ve Ulusal Bankaların Finansal Oranlar Açısından Karşılaştırılması”, **Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 14 (2), 31-45, www2.bayar.edu.tr/yonetimekonomi/dergi/pdf/C14S22007/HAMK.pdf (18.04.2009)

Aloğlu, Ziya Tunç (2005), **Bankacılık Sektörünün Karşılaştığı Riskler ve Bankacılık Krizler Üzerindeki Etkileri**, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, <http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/ziyatuncaloglu.pdf>, (18.04.2009).

Apak, Sudi (1993), **Uluslararası Bankacılık ve Finansal Sistemler**, İstanbul: Emlak Bankası Yayınları.

_____ (1995), **Uluslararası Finansal Teknikler**, Eskişehir: Bilim Teknik Yayınevi.

Apak, Sudi ve Tavşancı, Aykut (2008), “Türkiye’de Yabancı Bankacılığın Gelişimi ve Ekonomi Politikaları ile Uyumu”, **Maliye ve Finans Yazıları Dergisi**, 22 (80), 33-53, http://www.finanskulup.org.tr/Assets/maliyefinans/80/Sudi_Apak_Aykut_Tavsanci_Turkiyede_Yabanci_Bankaciligin_Gelisimi_MFY80.pdf (09.04.2011)

Ardıyok, Şahin (2001), “Devletin Piyasalara Müdahalesi: Regülasyon”, **Rekabet Nereye Kadar? Nasıl? Sempozyumu**, Ankara, 7-8 Kasım 2001, ss.151-183.

Artun, Tuncay (1983), **Türkiye’de Bankacılık**, 2. Baskı, Ankara: Tekin Yayınevi.

Ata, H. Ali (2009), “Banka Yabancılaşmasının Türkiye’deki Yerli Ve Yabancı Bankalar Açısından Karşılaştırılması”, Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 23(4), 109-124, <http://e-dergi.atauni.edu.tr/index.php/IIBD/article/view/2870/2766> (30.09.2011)

Ataman Erdönmez, Pelin (2004), “Finansal Krizler Sonrası Gelişmekte Olan Ülkelerde Yabancı Bankalar”, **Bankacılar Dergisi**, 15 (51), 21-36, <http://www.tbb.org.tr/Dosyalar/Dergiler/Dokumanlar/51.pdf> (02.07.2011).

Atasoy, Hakan (2007), “Türk Bankacılık Sektöründe Gelir-Gider Analizi ve Kârlılık Performansının Belirleyicileri”, **TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi**, <http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/hakanatasoy.pdf> (28.08.2011)

Aysan, Ahmet Faruk ve Ceyhan, Şanlı Pınar (2008), “What Determines the Banking Sector Performance in Globalized Financial Markets? The Case of Turkey”, **Physica A: Statistical Mechanics and its Applications**, 387 (7), 1593-1602, <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0378437107012058> (23.02.2011)

Baltagi, Badi H. (2005), **Econometric Analysis of Panel Data**, 3. Baskı, England: John Wiley & Sons, Ltd, http://www.ebook3000.com/Econometric-Analysis-of-Panel-Data_22394.html (28.08.2011).

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (2005), “**Türk Bankacılık Sistemi 2005 İlk Yarı**”, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Sunumlar/1990tbilgin_19072005%20%5BRead-Only%5D.pdf (16.02.2011)

(2007a), **Finansal Piyasalar Raporu - Aralık 2006**, Sayı 4, Ankara: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Yayını, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Finansal_Piyasalar_Raporlari/1651BDDK_FPR_Aralik2006_27042007.pdf (12.02.2011).

(2007b), **Türk Bankacılık Sektörü Kur Riski Değerlendirme Raporu II – Nisan 2007**, Ankara: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Yayını, http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Kur_Riski_Degerlendirme_Raporlari/635Kur_Riski_Degerlendirme_Raporu_II.pdf (28.08.2011)

(2008), **Türk Bankacılık Sektörü Kur Riski Değerlendirme Raporu – Eylül 2008**, Sayı 5, Ankara: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Yayını, [http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Kur_Riski_Degerlendirme_Raporlari/5793Kur_Riski_Degerlendirme_Raporu\(Eylul%202008\).pdf](http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Kur_Riski_Degerlendirme_Raporlari/5793Kur_Riski_Degerlendirme_Raporu(Eylul%202008).pdf), (28.08.2011)

(2010a), **Finansal Piyasalar Raporu - Aralık 2009**, Sayı 16, Ankara: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Yayını, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Finansal_Piyasalar_Raporlari/7824FPRAral%C4%B1k2009.pdf (12.02.2011).

(2010b), **Bankacılıkta Yapısal Gelişmeler - Aralık 2009**, Sayı 4, Ankara: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Yayını, http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Bankacilikta_Yapisal_Gelismeler/8280byg2009.pdf, (16.02.2011)

(2010c), **Türk Bankacılık Sektörü Kur Riski Değerlendirme Raporu – Eylül 2010**, Sayı 7, Ankara: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Yayını, http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Kur_Riski_Degerlendirme_Raporlari/8903kur_riski_degerlendirme_raporu_eylul_2010.pdf, (28.08.2011)

(2011a), **Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü - Aralık 2010**, (2011/1), http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/Diger_Raporlar/9105tbs_genel_goronum_aralik_2010.pdf, (16.02.2011)

(2011b), **Türk Bankacılık Sektörü Kur Riski Değerlendirme Raporu – Eylül 2011**, Sayı 8, Ankara: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Yayını, http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Kur_Riski_Degerlendirme_Raporlari/10436kur_riski_degerlendirme_raporu_eylul2011.pdf, (07.01.2012)

Bankacılık Kanunu (2005), **T. C. Resmi Gazete**, 25983, 1 Kasım 2005

Bankaların Likidite Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik (2006), **T. C. Resmi Gazete**, 26333, 1 Kasım 2006

Barajas, Adolfo ve diğerleri (1999), “The Impact of Liberalization and Foreign Investment in Colombia’s Financial Sector”, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/1999/wp99150.pdf> (22.02.2007).

Başoğlu, Ufuk (2000), “Finansal Serbestleşme ve Uluslararası Portföy Yatırımları”, **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 3 (4), 88-99, <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c3s4/makale/c3s4m6.pdf> (22.02.2007).

Baştürk, Hakan (1999), “Finansal Piyasalarda Düzenleyici Otoritelerin Yapılanmaları”, **Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu**, Rapor No:XIV-9/75-4, Ankara.

Bayraktar, Nihal ve Wang, Yan (2004), “Foreign Bank Entry, Performance of Domestic Banks and the Sequence of Financial Liberalization”, **World Bank Policy Research Working Paper**, No. 3416, http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSCContentServer/WDSP/IB/2004/10/20/000160016_20041020122513/Rendered/PDF/wps3416.pdf, (14.03.2009).

Bolay, H. Cahide (1991), “Türk Bankacılık Tarihi”, **Bankacılar Dergisi**, 2 (5), 48-62.

Bumin, Mete (2007a), **Türk Bankacılık Sektöründe Yabancı Bankalar**, Ankara: Turhan Kitabevi.

_____ (2007b), **Yeniden Yapılandırma Sonrası Türk Bankacılık Sistemine Yabancı Banka Girişi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

_____ (2009), “Türk Bankacılık Sektörünün Kârlılık Analizi: 2002-2008”, **Maliye ve Finans Yazıları**, (84), 39-60, http://www.finanskulup.org.tr/assets/maliyefinans/84/Mete_Bumin_Turk_Bankacilik_Sisteminin_Karlilik_Analizi_MFY_84.pdf (16.02.2011)

Choi, Sungho ve Hasan, Iftekhar (2005), “Ownership, Governance and Bank Performance: Korean Experience”, **Financial Markets, Institutions & Instruments**, 14 (4), 215-242, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.0963-8008.2005.00104.x/pdf> (13.02.2011)

Claessens, Stijn ve diğerleri (1998), “How Does Foreign Entry Affect Domestic Banking Markets?”, **World Bank Policy Research Working Paper**, No. 1918, http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/2000/02/24/000009265_3980625102840/Rendered/PDF/multi_page.pdf (27.02.2007)

Claessens, Stijn ve diğerleri (2001), “How Does Foreign Entry Affect Domestic Banking Markets?”, **World Bank Policy Research Working Paper**, No. 1918,

Claessens, Stijn ve Lee, Jong-Kun (2002), “Foreign Banks in Low-Income Countries: Recent Developments and Impacts”, **Paper for World Bank Global Development Finance**, <http://www1.fee.uva.nl/fm/PAPERS/Claessens/Foreign%20Banks.pdf> (27.02.2007).

Claessens, Stijn ve Glaessner, Tom (1998), “The Internationalization of Financial Services in Asia”, **World Bank Policy Research Working Paper**, No. 1911, http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/1998/04/01/000009265_3980624090419/Rendered/PDF/multi_page.pdf (13.02.2011).

Clarke, George ve diğeri (2000), “The Effect of Foreign Entry on Argentina's Domestic Banking Sector”, **World Bank Policy Research Working Paper**, No. 2158, http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/1999/09/10/000094946_99082508013585/Rendered/PDF/multi_page.pdf (27.02.2007)

(2001), “Foreign Bank Entry: Experience, Implications for Developing Countries, and Agenda for Further Research”, **World Bank Policy Research Working Paper**, No. 2698, http://www-wds.worldbank.org/servlet/WDSContentServer/WDSP/IB/2001/11/28/000094946_0111090402268/Rendered/PDF/multi0page.pdf (13.02.2011)

Crystal, Jennifer S. ve diğeri (2002), “Has Foreign Bank Entry Led to Sounder Banks in Latin America?”, Federal Reserve Bank Of New York, **Current Issues In Economics and Finance**, 8 (1), http://www.newyorkfed.org/research/current_issues/ci8-1.pdf (15.07.2009)

Çakar, Vesile (2003), **Yabancı Sermayeli Banka Girişleri ve Ulusal Bankacılık Sektörleri Üzerindeki Etkileri**, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, <http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/vesilecakar.pdf> (17.05.2007).

Çetin, Murat ve Ecevit, Eyüp (2010), “Sağlık Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: OECD Ülkeleri Üzerine Bir Panel Regresyon Analizi”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 11 (2), 166-182, <http://journal.dogus.edu.tr/index.php/duj/article/view/16/30>.

Çıkrıkçı, Mustafa (2005), **Finansal Kurumlar ve Piyasalar**, Trabzon: Akademi Kitabevi.

Çiller, Tansu ve Çizakça, Murat (1989), **Türk Finans Kesiminde Sorunlar ve Reform Önerileri**, No: 1989/7, İstanbul: ISO Yayınları.

Çivi, Halil (1985), **Türkiye’de Bankacılık-Teori, Uygulama ve Sonuçlar-**, Ankara: Fon Matbaası.

- Dages, B. Gerard ve diğeri (2000), “Foreign and Domestic Bank Participation in Emerging Markets: Lessons from Mexico and Argentina”, **Federal Reserve Bank of New York Economic Policy Review**, 17-36, <http://www.ny.frb.org/research/epr/00v06n3/0009dage.pdf> (27.02.2007)
- Dağıdır, Canan (2010), “Türk Bankacılık Sektöründe Kârlılık ve Makro Ekonomik Değişkenlerle İlişkisi”, **Ekonomi Bilimleri Dergisi**, 2 (1), 25-33, http://www.sobiad.org/eJOURNALS/dergi_EBD/arsiv/2010_1/03canan_dagidir.pdf (29.09.2011).
- Dağılı, Hüseyin ve Terzi, Harun (1994), “Sermaye Hareketlerinde Liberalizasyona Geçiş: Latin Amerika ve Türkiye Deneyimi”, **İktisat İşletme ve Finans Dergisi**, 9 (103), 30-35, <http://www.iif.com.tr/index.php/iif/article/view/iif.1994.103.2848> (13.02.2011)
- Demirhan, Dilek (2008), “**Bankacılık Sektöründe Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türk Finans Sistemi Üzerine Etkileri**”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Denizer, Cevdet (2000), “Foreign Entry in Turkey’s Banking Sector, 1980-87”, **World Bank Policy Research Working Paper**, No. 2462, http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/2000/11/17/000094946_00110805385813/additional/128528322_20041117154558.pdf (27.02.2007)
- Detragiache, Enrica ve diğeri (2008), “Foreign Banks in Poor Countries: Theory and Evidence”, **The Journal of Finance**, 63 (5), 2123-2160, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1540-6261.2008.01392.x/pdf> (09.05.2012)
- Dinar Baş, Gülenay (2009), “Finansal Liberalizasyon ve Ekonomik Büyüme: Bir Literatür Çalışması”, **Anadolu Uluslararası İktisat Kongresi Tebliği**, Eskişehir, 17-19 Haziran 2009, (27.02.2007)

Durusoy, Derya (2000), “Finansal Liberalleşmenin Sorgulanmasının Nedenleri”, **Dış Ticaret Dergisi**, (18), <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/ab1.doc>, (01.03.2008)

Ekren, Nazım (1986), **Uluslararası Bankacılık ve Türkiye Örneği**, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Emek, Uğur (2005), **Bankacılık Sisteminde Rekabet ve İstikrar İkileminin Analizi: Türkiye Örneği**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, <http://acikarsiv.ankara.edu.tr/browse/1551/2181.pdf> (18.10.2010)

Emir, Mustafa (1992), **Türkiye’de Uygulanabilirliği ve Ekonomik Etkileri Açısından Kıyı Bankacılığının (Offshore Banking) Değerlendirilmesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

_____ (1997), “Tüketici Finansmanına İlişkin Gelişmeler Üzerine Bir Saha Araştırması”, **İktisat İşletme ve Finans Dergisi**, 12 (141), 34-48, <http://www.iif.com.tr/index.php/iif/article/view/iif.1997.141.4828/5795> (16.03.2008).

_____ (1999), “Türk Bankacılık Sektörünün Mülkiyet Yapısı ve Performansı: Ampirik Bir Çalışma”, **İktisat İşletme ve Finans Dergisi**, 14 (157), sayı eki, 13-31.

Erdoğan, Emre (2003), **Küreselleşen Dünya’da Türkiye’nin Rolü: Kırılgan Demokrasiyi Korumak**, <http://www.urbanhobbit.net/PDF/kuresellesme.pdf> (18.10.2010)

Erdoğan, Niyazi (2002), **Dünya ve Türkiye’de Finansal Krizler**, Ankara: Yaklaşım Yayınları.

Eser, Uğur (1995), “Küreselleşme: Tehdit mi? Yoksa Fırsat mı?”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, 6 (17), 5-20, <http://yaklasim.iibf.gazi.edu.tr/ciltler/6/17/1.pdf> (01.03.2008)

Fischer, Bernard ve Reisen, Helmut (1992), "Towards Capital Account Convertibility", **OECD Development Centre Policy Brief**, No. 4, <http://titania.sourceoecd.org/vl=8550435/cl=17/nw=1/rpsv/cgi-bin/wppdf?file=519vgqq8wj6b.pdf> (13.02.2010)

Fungacova, Zuzana ve Poghosyan, Tigarn (2011), "Determinants of Bank Interest Margins In Russia: Does Bank Ownership Matter?", **Economic Systems**, 35, 481-495, http://ac.els-cdn.com/S0939362511000410/1-s2.0-S0939362511000410-main.pdf?_tid=2faf29405407d22302eaa5e1522408d3&acdnat=1337851183_df86dab674a11dcd95db9f7a2dbea202 (09.05.2012)

Gökal, İsmail (1997), "Global Değişim, Stratejik Ticaret Politikası ve Türkiye İçin Bir Ticaret Senaryosu", **Dış Ticaret Dergisi**, (5), <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/4sayi5.doc> (01.03.2008)

Gujarati, Damodar N. (2011), Temel Ekonometri, (Çev. Ümit Şenesen ve Gülay Günlük Şenesen), 8. Basım, İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Greene, William H. (2000), **Econometric Analysis**, 4. Baskı, Prentice Hall.

Greene, William H. (2003), **Econometric Analysis**, 5. Baskı, Prentice Hall.

Haggard, Stephan ve Maxfield, Sylvia (1996), "The Political Economy of Financial Internationalization in the Developing World", **International Organization**, 50 (1), 35-68, <http://www.jstor.org/stable/2706998> (16.03.2008).

Hermes, Niels ve Lensink, Robert (2001), "The Impact of Foreign Bank Entry on Domestic Banking Market: A Note", **SOM Research and Graduate School Research Reports**, <http://som.eldoc.ub.rug.nl/FILES/reports/themeE/2001/01E62/01e62.pdf> (13.02.2010)

(2004), "Foreign Bank Presence, Domestic Bank Performance and Financial Development", **Journal of Emerging Market Finance**, 3 (2), 207-229, <http://emf.sagepub.com/content/3/2/207.full.pdf+html>, (13.02.2010)

Hughes, Jane E. ve MacDonald, Scott B. (2002), **International Banking: Text and Cases**, Pearson Education Inc.

Kaplan, Cafer (2002), **Bankacılık Sektörünün Yabancı Para Pozisyon Açığı: Türkiye Örneği**, TCMB Araştırma Genel Müdürlüğü Çalışma Tebliği No:1, <http://www.tcmb.gov.tr/research/work/wp5.pdf> (16.02.2011)

Karaçor, Zeynep (2003), Küresel Sistemde Siyaset-Yönetim-Ekonomi, M. Akif Çukurçayır (der), 1. Baskı, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.

Kasman, Adnan (2001), “The Profit-Structure Relationship In The Turkish Banking Industry Using Direct Measures of Efficiency”, **Ege Akademik Bakış Dergisi**, 1(1), 141-164, <http://www.onlinedergi.com/eab/arsiv/arsivDetay.aspx?yil=2001&peryot=1>, (16.06.2010)

Kocaimamoğlu, Sururi (1980), Bankacılık Ansiklopedileri, No.208, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kök, Recep ve Şimşek, Nevzat (t.y.), **Panel Veri Analizi**, <http://www.deu.edu.tr/userweb/recep.kok/dosyalar/panel2.pdf>, (28.08.2011).

Köse, Ahmet (2009), “Foreign Bank Presence and Domestic Bank Performance in Turkish Banking System”, **Yönetim Dergisi: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Dergisi**, 20 (63), 8-24, <http://www.iie.istanbul.edu.tr/ydsy/MakaleGoster.aspx?m=465> (23.02.2011)

Küçükbüçakçı, Ramazan (2004), Banka Yeniden Yapılandırma Programları ve Ekonomik Sonuçları, **TCMB Uzmanlık Yeterlilik Tezi**, <http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/ramazankucukbicakci.pdf> (16.05.2007).

Lensink, Robert ve Naaborg, Ilko (2007), “Does Foreign Ownership Foster Bank Performance?”, **Applied Financial Economics**, 17 (11), 881-885, <http://dx.doi.org/10.1080/09603100600827653> (13.02.2011)

Levine, Ross (1996), “Foreign Banks, Financial Development and Economic Growth”, **Financial Markets: Harmonization Versus Competition**, içinde (224-255), Washington, D.C.: The AEI Press, http://www.econ.brown.edu/fac/Ross_Levine/finance/rlevine/Publication/1996_Book_Barfield_ForeignBank%20&%20Growth.pdf (16.02.2011).

Levine, Ross (2003), Denying Foreign Bank Entry Implications For Bank Interest Margins, **Central Bank of Chile Working Papers**, (222), <http://www.bcentral.cl/estudios/documentos-trabajo/pdf/dtbc222.pdf>, (13.02.2011)

Lin, Xiaochi ve Zhang, Yi (2009), “Bank Ownership Reform and Bank Performance in China”, **Journal of Banking and Finance**, 33, 20–29, http://ac.els-cdn.com/S0378426607003731/1-s2.0-S0378426607003731-main.pdf?_tid=ef09c37fa45cc1d5d6cb90f6642a0ed0&acdnat=1337818044_183da5fa527a04369741dc6eba8c0dd1 (09.05.2012).

Mangır, Fatih (2006), “Finansal Deregülasyonun (1989–2001) Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri: Kasım 2000 ve Şubat 2001 Krizleri”, **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (16), 459-472, http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler/Fatih%20MANGIR/MANGIR,%20Fatih.pdf, (29.09.2011)

Merrill, Peter (1983), “Correspondent Banking and the Payment System”, **Federal Reserve Bank of Atlanta Economic Review**, June, sayfa aralığı yok.

Micco, Alejandro ve diğerleri (2004), “Bank Ownership and Performance”, **Inter-American Development Bank Working Paper**, No. 518, <http://www.iadb.org/res/publications/pubfiles/pubWP-518.pdf> (29.09.2011)

_____ (2007), “Bank Ownership and Performance. Does Politics Matter?”, **Journal of Banking & Finance**, 31, 219-241, <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0378426606001683> (08.02.2007)

- Mışkını, Frederic S. (May 1996), "Understanding Financial Crises A Developing Country Perspective", **National Bureau of Economic Research (NBER) Working Paper Series**, No 5600, <http://papers.nber.org/papers/w5600.pdf>,
- Naaborg, Ilko ve Lensink, Robert (2008), Banking in Transition Economies: Does Foreign Ownership Enhance Profitability?", **The European Journal of Finance**, 14 (7), 545-562, <http://www.informaworld.com/smpp/title~content=t713684998> (13.02.2011).
- OECD (1997), The OECD Report on Regulatory Reform Synthesis, Paris, 1997, (<http://www.oecd.org/dataoecd/17/25/2391768.pdf> (24.03.2008))
- Ongun, M. Tuba (1993), "Finansal Globalleşme", **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, 4(9), 35-46.
- Okuda, Hidenobu ve Rungsomboon, Suvadee (2004), "The Effects of Foreign Bank Entry on the Thai Banking Market: Empirical Analysis from 1990 to 2002", **Center for Economic Institutions Working Paper Series**, No. 2004-20, <http://hermes-ir.lib.hit-u.ac.jp/rs/bitstream/10086/13919/1/wp2004-20a.pdf> (24.05.2008).
- Orhan, S. Sevinç (2003), Küresel Sistemde Siyaset-Yönetim-Ekonomi, M. Akif Çukurçayır (der), 1. Baskı, Çizgi Kitabevi Yayınları Yayın no: 75, Konya, 2003.
- Öçal, Tezer ve Çolak, Ö. Faruk (1999), **Finansal Sistem ve Bankalar**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Önal, Yıldırım Beyazıt ve Sevimeser, Nuri Cemhan (2006), "Yabancı Banka Girişlerinin Türk Bankacılık Sistemine Etkileri: Yerli ve Yabancı Bankaların Etkinlik Analizi", **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 15(2), 295-312, <http://sosyalbilimler.cukurova.edu.tr/dergi.asp?dosya=333> (24.03.2008).
- Özer, Mustafa ve Çiftçi, Necati (2009), "Ar-Ge Harcamaları ve İhracat İlişkisi: OECD Ülkeleri Panel Veri Analizi", **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, (23), 39-49, <http://sbe.dpu.edu.tr/duyurular/23.pdf> (28.08.2011).

Parasız, İlker (2009), **Para Banka ve Finansal Piyasalar**, 9. Baskı, Bursa: Ezgi Kitabevi

Parasız, İlker ve Yıldırım, Kemal (1994), **Uluslararası Finansman; Teori ve Uygulama**, Bursa: Ezgi Kitabevi.

Pazarlıoğlu, M. Vedat (2001), “1980-1990 Döneminde Türkiye’de İç Göç Üzerine Ekonometrik Model Çalışması”, **V. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu**, Çukurova Üniversitesi, Adana, http://idari.cu.edu.tr/sempozyum/bi18.htm#_ftn1 (28.08.2011)

Pazarlıoğlu, M. Vedat ve Kiren Gürler, Özlem (2007), “Telekomünikasyon Yatırımları ve Ekonomik Büyüme: Panel Veri Yaklaşımı”, **Finans Politik&Ekonomik Yorumlar**, 44 (508), 35-43, http://www.ekonomikyorumlar.com.tr/dergiler/makaleler/508/Sayi_508_Makale_04.pdf (28.08.2011)

Pehlivan, Hatice ve Kirkpatrick, Colin (1992), “The Impact of Transnational Banks on Developing Countries’ Banking Sector: An Analysis of the Turkish Experience, 1980-89”, **British Journal of Middle Eastern Studies**, 19 (2), 186-201, <http://www.jstor.org/stable/pdfplus/195700.pdf?acceptTC=true> (13.02.2009).

Polat, Çetin (2007), “Yoğunlaşma ve Piyasa Yapısı İlişkisi Çerçevesinde Türk Çimento Sektörünün Yapısal Analizi”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 7 (2), 97-116, http://www.anadolu.edu.tr/arama/hakemli_dergiler/sosyal_bilimler/pdf/2007-2/bolum_06.pdf (18.01.2011)

Rekabet Kurumu (t.y.), **Yoğunlaşmanın Ölçümü**, http://www.rekabet.gov.tr/index.php?Sayfa=sozluk_detay&Id=424&Lang=TR (18.01.2011).

Paula, Luiz Fernando ve Alves, Antonio Jose (2006), “ The Determinants and Effects of Foreign Bank Entry in Argentina and Brazil: A Comparative Analysis”, http://www.ie.ufrj.br/moeda/pdfs/the_determinants_and_effects_of_foreign_bank_entry.pdf (21.05.2011)

Peek, Joe ve Eric S. Rosengren (2000), “Implications of the Globalization of the Banking Sector: The Latin American Experience”, **New England Economic Review**, 45-62, <http://www.bos.frb.org/economic/neer/neer2000/neer500c.pdf> (21.05.2011)

Sanyal, Paroma ve Shankar, Rashmi (2011), “Ownership, Competition, And Bank Productivity: An Analysis of Indian Banking in the Post-Reform Period”, **International Review of Economics and Finance**, 20, 225-247, http://ac.els-cdn.com/S1059056010000389/1-s2.0-S1059056010000389-main.pdf?_tid=ed9b235f143f0b4bc72eaf9670b0d369&acdnat=1337815152_3c762d032fc80eb6d4d001fa08973080, (09.05.2012).

Sayılgan, Güven ve Süslü, Cemil (2011), “Makroekonomik Faktörlerin Hisse Senedi Getirilerine Etkisi: Türkiye ve Gelişmekte Olan Piyasalar Üzerine Bir İnceleme”, **BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi**, 5 (1), 73-96 http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/BDDK_Dergi/9974makale_3.pdf (28.08.2011).

Sayın, K. Şevket (2008), “Türk Bankacılık Sisteminde Bilanço Dışı İşlemler ve Risk Yönetimi Açısından Değerlendirilmesi”, **2. Ulusal İktisat Kongresi**, http://www.deu.edu.tr/userweb/iibf_kongre/dosyalar/sayin.pdf (14.05.2011)

Serdengeçti, Süreyya (2002), “ODTÜ VI. Uluslararası Ekonomi Konferansı Açılış Konuşması” **Şubat 2001 Krizi Üzerine Düşünceler: Merkez Bankası Bakış Açısından Çıkarılacak Dersler**, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/evds/konusma/tur/2002/METU_Eyl1111.htm (09.02.2007)

Serdyuk, Anna (2004), “The Impact of Foreign Bank Entrance on The Domestic Bank Performance in the Countries with Transition Economy: Case of Russia and Ukraine”, <http://kse.org.ua/uploads/file/library/2004/Serdyuk.pdf> (23.08.2011).

Seyidoğlu, Halil (2003a), **Uluslararası Finans**, No.19, 4. Baskı, İstanbul: Güzem Can Yayınları.

_____ (2003b), “Uluslararası Mali Krizler, İMF Politikaları, Az Gelişmiş Ülkeler, Türkiye ve Dönüşüm Ekonomileri”, **Doğuş Üniversitesi Dergisi**, 4 (2), 141-156, http://www1.dogus.edu.tr/dogustru/journal/cilt_4_sayi_2/M00091.pdf (05.02.2008).

_____ (2009), **Uluslararası İktisat (Teori Politika ve Uygulama)**, No.24, 17. Baskı, İstanbul: Güzem Can Yayınları.

Söylemez, Alev (2004), “Küreselleşme, Yapısal Dönüşüm ve Büyüme: Bilgi Göstergeleri Işığında Türkiye Açısından Bir Değerlendirme”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, 15 (51), 32-64, <http://yaklasim.iibf.gazi.edu.tr/ciltler/15/51/3.pdf> (05.02.2008)

Takan, Mehmet ve Acar Boyacıoğlu, Melek (2011), **Bankacılık Teori, Uygulama ve Yöntem**, 3. Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Taşkın, F. Dilvin (2011), Türkiye’de Ticari Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler”, **Ege Akademik Bakış**, 11 (2), 289-298, <http://www.onlinedergi.com/eab/arsiv/arsivDetay.aspx?yil=2011&peryot=2> (30.09.2011)

Terzi, Harun ve Zengin, Hilmi (2003), **Temel Ekonometri Teori ve Uygulama**, 1. Baskı, Trabzon: Derya Kitabevi.

Türker Kaya, Yasemin (2001), **Türk Bankacılık Sisteminde Net Faiz Marjının Modellenmesi**, Mali Sektör Politikaları Dairesi Çalışma Raporları, Sayı: 2001/4, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/12672001-4.pdf (18.04.2009).

_____ (2002), **Türk Bankacılık Sektöründe Kârlılığın Belirleyicileri 1997-2000**, Mali Sektör Politikaları Dairesi Çalışma Raporları, Sayı: 2002/1, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/12762002-1.pdf (18.04.2009).

Türkiye Bankalar Birliği (2003), **Bankalarımız Kitabı 2002**, İstanbul: TBB Yayınları, <http://www.tbb.org.tr/> (10.06.2008)

_____ (2004), **Bankalarımız Kitabı 2003**, İstanbul: TBB Yayınları, <http://www.tbb.org.tr/> (10.06.2008)

_____ (2005), **Bankalarımız Kitabı 2004**, İstanbul: TBB Yayınları, <http://www.tbb.org.tr/> (10.06.2008)

_____ (2006), **Bankalarımız Kitabı 2005**, No.245, İstanbul: TBB Yayınları, <http://www.tbb.org.tr/> (10.06.2008)

_____ (2007), **Bankalarımız Kitabı 2006**, No.251, İstanbul: TBB Yayınları, <http://www.tbb.org.tr/> (10.06.2008)

_____ (2008), **Bankalarımız Kitabı 2007**, No.255, İstanbul: TBB Yayınları, <http://www.tbb.org.tr/> (10.06.2008)

_____ (2009), **Bankalarımız Kitabı 2008**, İstanbul: TBB Yayınları, <http://www.tbb.org.tr/> (10.06.2008)

_____ (2010), **Bankalarımız Kitabı 2009**, No.267, İstanbul: TBB Yayınları, <http://www.tbb.org.tr/> (18.01.2011)

Uiboupin, Janek (2005), “Short-Term Effects of Foreign Bank Entry on Bank Performance in Selected CEE Countries”, **Working Papers of Eesti Pank**, No:4, http://www.eestipank.info/pub/en/dokumendid/publikatsioonid/seeriad/uuringud/_2005/_4_2005/_wp_405.pdf, (14.06.2010).

Unite, Angelo A. ve Sullivan, Michael J. (2003), “The Effect of Foreign Entry and Ownership Structure on the Philippine Domestic Banking Market”, **Journal of Banking & Finance**, (27), 2323–2345, <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0378426602003308> (05.07.2011)

Uysal, Doğan (2003), Küresel Sistemde Siyaset-Yönetim-Ekonomi, M. Akif ukurayır (der), 1. Baskı, Konya: izgi Kitabevi Yayınları.

nsal, Aydın ve Duman, Sibel (2005), “Türkiye’deki Bankaların Performanslarının Temel Bileşenler Yaklaşımı İle Karşılaştırmalı Analizi”, **VII. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu**, <http://www.ekonometridernegi.org/bildiriler/o1s1.pdf> (16.02.2011).

Van Horen, Neeltje (2007), “Foreign Banking in Developing Countries; Origin Matters”, **Emerging Markets Reviews**, 8, 81-105, <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S156601410700012X> (28.08.2011).

Williamson, John ve Mahar, Molly (2002), **Finansal Liberalizasyon zerine Bir İnceleme**, (ev. Güven Delice), Ankara: Liberte Yayınları.

Yabancı Para Net Genel Pozisyon/Sermaye Tabanı" Standart Rasyosunun Bankalarca Hesaplanmasına ve Uygulanmasına İlişkin Esaslar Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Tebliğ (1999), **T. C. Resmi Gazete**, 23777, 5 Ağustos 1999.

Yalçın, Ebru (2005), İktisadi Büyüme ve Dış Krediler: Ampirik Bir alışma, **Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Uzmanlık Yeterlilik Tezi**, <http://www.tcmb.gov.tr/kutuphane/TURKCE/tezler/ebruyalcin.pdf> (28.08.2011)

Yayla, Mnr ve diğerleri (2005), Bankacılık Sektörüne Yabancı Girişi: Küresel Gelişmeler ve Türkiye, **Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ARD alışma Raporları**, 2005/6, http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/13012005-6.pdf, (09.02.2007).

Yayla, Mnr (2007), “Türk Bankacılık Sektöründe Yoğunlaşma ve Rekabet: 1995-2005”, **BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar Dergisi**, 1(1), 35-59, http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/BDDK_Dergi/3888makale2.pdf, (11.12.2009)

Yazıcı, Zeynep (1991), “1900-1923 Dönemi Osmanlı’dan Cumhuriyet’e”, **Uzman Gözüyle Bankacılık**, 7 (30), 7-9.

Yeldan, Erinç (2008), **Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi (Bölüşüm, Birikim ve Büyüme)**, 13. Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

Yentürk, Nurhan (1997), “Finansal Serbestlik ve Makro Ekonomik Dengeler Üzerindeki Etkileri”, **Ekonomik Yaklaşım Dergisi**, 8 (27), 131-156, <http://yaklasim.iibf.gazi.edu.tr/ciltler/8/27/8.pdf> (05.02.2008).

Yüksel, Mehmet (2001), **Küreselleşme Ulusal Hukuk ve Türkiye**, Ankara: Siyasal Kitabevi.

Yükseler, Zafer (2009), **Türkiye’de Kriz Dönemlerinde Ekonomik Gelişmeler ve Ödemeler Dengesi Uyumu**, http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/Krizler_Yukseler.pdf (28.08.2011)

Zarakoğlu, Avni (1975), **Cumhuriyet’in 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık**, Ankara: TBB Yayınları.

EKLER

EK 1 : Yabancı Sermaye Girişlerinin Bankacılık Sistemine Etkileri Üzerine Yapılmış Çalışmalarda Kullanılan Değişkenler

Çalışma	Bağımlı değişkenler	Bağımsız değişkenler
<p><u>Araştırmacı (Yayın yılı)</u> Claessens ve diğerleri (1998)</p> <p><u>İncelenen ülke</u> OECD ülkeleri + Gelişen ülkeler (çok sayıda) + Geçiş ekonomileri (80 ülke)</p> <p><u>Araştırma dönemi</u> 1988-1995</p>	<p>Δ Net faiz geliri / Toplam aktifler Δ Faiz dışı gelirler / Toplam aktifler Δ Vergi öncesi kâr / Toplam aktifler Δ Genel giderler / Toplam aktifler Δ Karşılıklar / Toplam aktifler</p>	<p>Δ Yabancı banka sayısı / Toplam banka sayısı Δ Özkaynak / Toplam aktifler Δ Faiz dışı kazandıran / Toplam aktifler Δ Mevduat ve mevduat dışı kısa vadeli kaynaklar / Toplam aktifler Δ Genel giderler / Toplam aktifler Δ Kişi başı GSYİH Δ Büyüme Δ Enflasyon Δ Reel faiz</p>
<p><u>Araştırmacı (Yayın yılı)</u> Barajas ve diğerleri (1999)</p> <p><u>İncelenen ülke</u> Kolombiya</p> <p><u>Araştırma dönemi</u> 1985-1998</p>	<p>Kredi faiz oranı-Mevduat faiz oranı Tahsil edilemeyen krediler Yönetim giderleri</p>	<p>Yabancı banka sayısı / Toplam banka sayısı Yabancı bankaların aktif toplamı / Bankacılık sektörü toplam aktif Zorunlu karşılıklar Yönetim giderleri / Toplam aktif Tahsil edilemeyen kredi / Toplam kredi Reel ücretler Bankanın aktifi / toplam aktif Serbestleşme kuklası, Yoğunlaşma Enflasyon, Büyüme oranı, Reel faiz oranı</p>

EK 1 (Devamı)

Çalışma	Bağımlı değişkenler	Bağımsız değişkenler
<p><u>Arastirmacı (Yavin yılı)</u> Clarke ve diğçerleri (2000)</p> <p><u>İncelenen ÷lke</u> Arjantin</p> <p><u>Arastırma dönemi</u> 1995-1997</p>	<p>Net faiz geliri / Toplam aktifler Kârlılık / Toplam aktifler Genel giderler / Toplam aktifler</p>	<p>Özkaynak / Toplam aktifler Genel giderler / Toplam aktifler Faiz kazandırmayan aktifler / Toplam aktifler Mevduat ve kısa vadeli fonlar / Toplam aktifler Tüketici kredileri İpotek ve emlak kredisi İmalat sektörü kredileri Perakende ticaret sektörü kredileri Elektrik, gaz ve su sektörü kredileri</p>
<p><u>Arastirmacı (Yavin yılı)</u> Claessens ve Lee (2002)</p> <p><u>İncelenen ÷lke</u> Düşük gelirli 39 ÷lke</p> <p><u>Arastırma dönemi</u> 1994-2000</p>	<p>Net faiz geliri / Toplam aktifler Faiz dışı gelir / Toplam aktifler Vergi öncesi kâr / Toplam aktifler Genel giderler / Toplam aktifler Kredi Karşılıklar / Toplam aktifler</p>	<p>Yabancı banka sayısı / Toplam banka sayısı Yabancı bankaların finansal katılımının derecesi Özkaynak / Toplam aktifler Krediler dışındaki diğçer varlıklar ve duran aktifler Mevduat ve kısa vadeli fonlar / Toplam aktifler Genel giderler / Toplam aktifler Kişi başına GSYİH, Enflasyon oranı Reel faiz oranı</p>
<p><u>Arastirmacı (Yavin yılı)</u> Unite ve Sullivan (2003)</p> <p><u>İncelenen ÷lke</u> Filipinler</p> <p><u>Arastırma dönemi</u> 1992-1998</p>	<p>Net faiz spreadı (kredi faiz oran - mevduat faiz oranı) Vergi öncesi kâr / Toplam aktifler Faiz dışı gelir / Toplam aktifler Faaliyet gideri / Toplam aktifler Kredi Karşılıkları / Toplam aktifler</p>	<p>Yabancı banka sayısı / ticari banka sayısı Yabancı sahipliğinin yüzdesi Grup bağıllığı kuklası (Yerel aile şirket grubuna bağıllık) Sahiplik yoğunluğu Grup sahipliği (İlk 20 ortağın grup sahipliğinin yüzdesi) Faiz dışı kazandıran varlıklar / Toplam aktifler Özkaynak / Toplam aktifler Genel giderler / Toplam aktifler Bankanın aktif toplamı / Ticaret bankalarının aktif toplamı Enflasyon, Reel faiz oranı Mevduat munzam karşılığı, GSYİH'daki büyüme</p>

EK 1 (Devamı)

Çalışma	Bağımlı değişkenler	Bağımsız değişkenler
<p><u>Araştırmacı (Yayın yılı)</u> Bayraktar ve Wang (2004)</p> <p><u>İncelenen ülke</u> Gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler (30 ülke)</p> <p><u>Araştırma dönemi</u> 1995-2002</p>	<p>Δ Net faiz geliri / Toplam aktifler Δ Faiz dışı gelir / Toplam aktifler Δ Vergi öncesi kâr / Toplam aktifler Δ Genel giderler / Toplam aktifler Δ Karşılıklar / Toplam aktifler</p>	<p>Yabancı bankaların varlıkları / Bankacılık sisteminin varlık toplamı Özkaynak / Toplam aktifler Faiz dışı kazandıran varlıklar / Toplam aktifler Mevduat ve kısa vadeli fonlar / Toplam aktif Genel giderler / toplam aktifler Vergi oranı, Kişi başı GSYH, reel faiz oran GSYİH büyüme oranı, Enflasyon Bankacılık sektörünün sunduğu yerel krediler / GSYİH</p>
<p><u>Araştırmacı (Yayın yılı)</u> Hermes ve Lensink (2004)</p> <p><u>İncelenen ülke</u> 48 ülke</p> <p><u>Araştırma dönemi</u> 1990-1996</p>	<p>Net faiz geliri / Toplam aktifler Faiz dışı gelir / Toplam aktifler Vergi öncesi kâr / Toplam aktifler Genel giderler / Toplam aktifler Karşılıklar / Toplam aktifler</p>	<p>Yabancı banka sayısı / sektördeki toplam banka sayısı Özel kredi / GSYİH, Kişi başına GSYİH Büyüme oranı, Enflasyon Özkaynak / Toplam aktifler Faiz dışı kazandıran varlıklar / Toplam aktifler Mevduat ve kısa vadeli fonlar / Toplam aktifler Genel giderler / Toplam aktifler</p>
<p><u>Araştırmacı (Yayın yılı)</u> Micco ve diğerleri (2004)</p> <p>İncelenen ülke Gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler (119 ülke)</p> <p><u>Araştırma dönemi</u> 1995-2002</p>	<p>Aktif kârlılığı Özkaynak kârlılığı Net faiz marjı Net faiz geliri / Kredi + Mevduat</p>	<p>Kamu kuklası Yabancı kuklası Faiz dışı kazandıran varlıklar Vadesiz mevduat / toplam mevduat Aktif (logaritma) Bankanın aktifi / Bankacılık sektörü aktif toplamı</p>

EK 1 (Devamı)

Çalışma	Bağımlı değişkenler	Bağımsız değişkenler
<p><u>Araştırmacı (Yayın yılı)</u> Serdyuk (2004)</p> <p><u>İncelenen ülke</u> Rusya ve Ukrayna</p> <p><u>Araştırma dönemi</u> 1998-2003</p>	<p>Δ Net faiz geliri / Toplam aktifler</p> <p>Δ Faiz dışı gelir / Toplam aktifler</p> <p>Δ Personel giderleri / Toplam aktifler</p> <p>Δ Vergi öncesi kâr / Toplam aktifler</p>	<p>- <i>İncelenen iki ülke için ortak değişkenler</i></p> <p>Δ Yabancı banka sayısı / Ülkedeki toplam banka sayısı</p> <p>Δ Yabancı bankaların varlıkları / Ülke bankalarının varlık toplamı</p> <p>Enflasyon</p> <p>Δ Reel faiz oranı</p> <p>Büyüme oranı</p> <p>- <i>Ukrayna için özel değişkenler</i></p> <p>Δ Kredi toplamı</p> <p>Δ Sabit ve maddi olmayan duran varlıklar</p> <p>Δ Hisse senedi portföyü</p> <p>- <i>Rusya için özel değişkenler</i></p> <p>Δ Ticari krediler, Δ Hazine bonusu</p> <p>Δ Rezervler, Δ Bankalararası kredi</p> <p>Δ Genel giderler</p>
<p><u>Araştırmacı (Yayın yılı)</u> Okuda ve Rungsomboon (2004)</p> <p><u>İncelenen ülke</u> Tayland</p> <p><u>Araştırma dönemi</u> 1990-2002</p>	<p>Genel giderler</p> <p>Vergi öncesi kâr / Toplam aktif</p> <p>Faiz marjı</p>	<p>Kredi (logaritma)</p> <p>Çalışan kişi başı personel gideri</p> <p>Bina ve teçhizat gideri / toplam aktif</p> <p>Yoğunlaşma (HHI)</p> <p>Kriz kuklası</p> <p>Finansal yeniden yapılandırma kuklası</p> <p>Kamu mülkiyeti kuklası (%50 ve üzeri pay için 1 değeri)</p> <p>Yabancı mülkiyetinin yüzdesi</p> <p>Aktif (logaritma)</p> <p>Faiz gideri / Toplam mevduat</p> <p>Faiz dışı kazandıran varlıklar / Toplam aktif</p> <p>Mevduat ve mevduat dışı fonlar / Toplam aktif</p> <p>Banka aktifi / Mevduat bankaları aktif toplamı</p> <p>Enflasyon oranı, GSYİH'daki büyüme</p> <p>Munzam karşılık oranı</p> <p>Takipteki kredi / Toplam kredi</p>

**EK 2 : Yabancı Mülkiyetinin Bankalara Etkileri Üzerine Yapılmış Çalışmalarda
Kullanılan Değişkenler**

Çalışma	Bağımlı değişkenler	Bağımsız değişkenler
<p><u>Araştırmacı (Yayın yılı)</u> Dages ve diğerleri (2000)</p> <p><u>İncelenen ülke</u> Arjantin ve Meksika</p> <p><u>Araştırma dönemi</u> 1990-1994</p>	<p>Toplam kredi Bireysel kredi İpotek kredisi Ticari, kamu ve bankalararası kredi</p>	<p>Kamu bankası Özel yerel banka Yabancı banka</p>
<p><u>Araştırmacı (Yayın yılı)</u> Unite ve Sullivan (2003)</p> <p><u>İncelenen ülke</u> Filipinler</p> <p><u>Araştırma dönemi</u> 1992-1998</p>	<p>Net faiz spreadı (kredi faiz oran - mevduat faiz oranı) Vergi öncesi kâr / Toplam aktifler Faiz dışı gelir / Toplam aktifler Faaliyet gideri / Toplam aktifler Karşılıklar / Toplam aktifler</p>	<p>Yabancı banka sayısı / ticari banka sayısı Yabancı sahipliğin yüzdesi Grup bağlılığı kuklası (Yerel aile şirket grubuna bağlılık) Sahiplik yoğunluğu Grup sahipliği (İlk 20 ortağın grup sahipliğinin yüzdesi) Faiz dışı kazandıran varlıklar / Toplam aktifler Özkaynak / Toplam aktifler Genel giderler / Toplam aktifler Bankanın aktif toplamı / Ticaret bankalarının aktif toplamı Enflasyon, Reel faiz oranı Mevduat munzam karşılığı GSYİH'daki büyüme</p>
<p><u>Araştırmacı (Yayın yılı)</u> Micco ve diğerleri (2004)</p> <p><u>İncelenen ülke</u> Gelişmekte olan ve sanayileşmiş ülkeler (119 ülke)</p> <p><u>Araştırma dönemi</u> 1995-2002</p>	<p>Aktif kârlılığı Özkaynak kârlılığı Net faiz marjı Net faiz geliri / Kredi + Mevduat</p>	<p>Kamu kuklası Yabancı kuklası Faiz dışı kazandıran varlıklar Vadesiz mevduat / toplam mevduat Aktif (logaritma)</p>

EK 2 (Devamı)

Çalışma	Bağımlı değişkenler	Bağımsız değişkenler
<p><u>Araştırmacı (Yayın yılı)</u> Choi ve Hasan (2005)</p> <p><u>İncelenen ülke</u> Kore</p> <p><u>Araştırma dönemi</u> 1998-2002</p>	<p>Varlıkların getirisi</p> <p>Sermaye getirisi</p> <p>Kârlılık</p> <p>Takipteki kredi karşılıkları</p> <p>Hisse senedi getirilerinin standart sapması</p> <p>Hisse senedi getirileri</p>	<p>Yabancı banka kuklası</p> <p>Yabancı sahipliğinin yüzdesi</p> <p>Dışarıdan (paydaş olmayan) yöneticilerin yüzdesi</p> <p>Yabancı yönetici kukla değişkeni</p> <p>Yabancı yönetici sayısı</p> <p>Yabancı yöneticilerin toplam içerisindeki payı</p> <p>Banka aktif toplamı</p> <p>Deregülasyon kukla değişkeni (bankacılık sisteminin revize edildiği yıldan sonrası deregülasyon dönemi)</p>
<p><u>Araştırmacı (Yayın yılı)</u> Van Horen (2007)</p> <p><u>İncelenen ülke</u> Gelişmekte olan ülkeler (Yüksek gelirli ve çoğunluğu orta gelirli 80 ülke)</p> <p><u>Araştırma dönemi</u> 1988-1995</p>	<p>Net faiz gelirleri / Toplam aktifler</p> <p>Vergi öncesi kâr / Toplam aktifler</p>	<p>Sahiplik</p> <p>Özkaynak / Toplam aktifler</p> <p>Krediler / Toplam aktifler</p> <p>Faiz dışı kazandıran varlıklar / Toplam aktifler</p> <p>Mevduat ve kısa vadeli fonlar / Toplam aktifler</p> <p>Genel giderler / Toplam aktifler</p> <p>Kişi başına GSYİH, Büyüme oranı</p> <p>Enflasyon oranı, Reel faiz oranı</p>
<p><u>Araştırmacı (Yayın yılı)</u> Lensink ve Naaborg (2007)</p> <p><u>İncelenen ülke</u> Dünya geneli</p> <p><u>Araştırma dönemi</u> 1998-2001</p>	<p>Net faiz marjı</p> <p>Vergi öncesi kâr</p>	<p>Yabancı mülkiyetindeki hisse payı</p> <p>Genel giderler / Toplam aktifler</p> <p>Karşılıklar / Toplam aktifler</p> <p>Enflasyon</p> <p>Büyüme oranı</p> <p>Kişi başı GSYİH</p>

EK 2 (Devamı)

Çalışma	Bağımlı değişkenler	Bağımsız değişkenler
<p><u>Araştırmacı (Yayın yılı)</u> Micco ve diğerleri (2007)</p> <p><u>İncelenen ülke</u> Gelişmiş ve gelişmekte olan 179 ülke</p> <p><u>Araştırma dönemi</u> 1995-2002</p>	<p>Aktif kârlılığı Net faiz marjı Genel giderler / Toplam aktif Çalışan sayısı / Toplam aktif Bankanın aktifi / Bankacılık sektörü aktif toplamı</p>	<p>Kamu kuklası Yabancı kuklası Faiz dışı kazandıran varlıklar Vadesiz mevduat / toplam mevduat Aktif (logaritma)</p>
<p><u>Araştırmacı (Yayın yılı)</u> Naaborg ve Lensink (2008)</p> <p><u>İncelenen ülke</u> Orta ve Doğu Avrupa ile Orta Asya'daki geçiş ekonomileri.</p> <p><u>Araştırma dönemi</u> 2001</p>	<p>Net faiz marjı Vergi öncesi kâr / Toplam aktifler Genel giderler / Toplam aktifler</p>	<p>Yabancı sahipliği Karşılıklar /Toplam aktifler Özkaynaklar / Toplam aktifler Kazanç sağlamayan aktifler / Toplam aktifler Mevduat ve kısa vadeli fonlar /Toplam aktifler Krediler / Toplam aktifler Yoğunlaşma Büyüme oranı Faiz oranı Kişi başı GSYİH</p>
<p><u>Araştırmacı (Yayın yılı)</u> Lin ve Zhang (2009)</p> <p><u>İncelenen ülke</u> Çin</p> <p><u>Araştırma dönemi</u> 1997-2004</p>	<p>Aktif kârlılığı Özkaynak kârlılığı Donuk krediler / Toplam kredi Faaliyet giderleri / Faaliyet gelirleri</p>	<p>Mülkiyet kuklaları Aktif (logaritma) Faiz dışı gelir / Toplam gelir Krediler / Toplam aktifler Yıl kuklası Deregülasyon kuklası</p>

EK 3 : Yabancı Bankaların Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri Üzerine Yapılmış Çalışmalarda Kullanılan Değişkenler

Çalışma	Bağımlı değişkenler	Bağımsız değişkenler
<p><u>Araştırmacı (Yayın yılı)</u> Denizer (2000)</p> <p><u>Araştırma dönemi</u> 1980-1997</p>	<p>(Kredi faiz oranı - mevduat faiz oranı) / Toplam aktifler</p> <p>Genel faaliyet giderleri / Toplam aktif</p> <p>Vergi öncesi kâr / Toplam aktif</p>	<p>Yabancı banka sayısı / Toplam banka sayısı</p> <p>Yabancı bankaların varlıkları /Bankacılık sisteminin varlık toplamı</p> <p>Yabancı kuklası</p> <p>Her bankanın şube sayısı /Sistemdeki toplam şube sayısı</p> <p>Özkaynak / Toplam aktifler</p> <p>Kısa ve orta vadeli mevduat /Toplam aktifler</p> <p>Ekonomik büyüme, Enflasyon oranını</p> <p>Reel faiz oranı, Yoğunlaşma (HHI)</p>
<p><u>Araştırmacı (Yayın yılı)</u> Çakar (2003)</p> <p><u>Araştırma dönemi</u> 1996 (2. çeyrek) - 2001</p>	<p>Net faiz marjı</p>	<p>Yabancı bankaların aktifleri / Bankacılık sektörü toplam aktifleri</p> <p>M2Y/GSMH (finansal derinlik)</p> <p>Enflasyon Oranı, Kriz kuklası</p> <p>Hazine faizlerinin reel getirisi</p>
<p><u>Araştırmacı (Yayın yılı)</u> Demirhan (2008)</p> <p><u>Araştırma dönemi</u> 2003 – 2007 (2. çeyrek)</p>	<p>Δ(Net Dönem Kârı / Toplam Aktifler)</p> <p>Δ(Net Dönem Kârı / Özkaynaklar)</p> <p>Δ(Net Faiz Gelirleri / Toplam Aktifler)</p> <p>Δ(Faiz Dışı Gelirler/ Toplam Aktifler)</p> <p>Δ(Faiz Dışı Giderler/ Toplam Aktifler)</p> <p>Δ(Takipteki Krediler/ Toplam Krediler)</p> <p>Δ(Özel Karşılıklar/ Toplam Krediler)</p> <p>Δ(Özkaynak / Toplam Aktifler)</p> <p>Δ(Likit Aktifler/ Toplam Aktifler)</p>	<p>Yabancı banka sayısı / Toplam banka sayısı</p> <p>Yabancı hissesi bulunan bankaların sayısı / Toplam banka sayısı</p> <p>Yabancı aktif payı / Bankacılık sektörünün aktif toplamı</p> <p>Yabancı hissesi %50'nin altında olan bankaların aktifleri x 0,50) + (yabancı bankaların aktifleri x 1,00) / Bankacılık sektöründeki aktif toplamı</p> <p>Δ (Toplam mevduat ve diğer kaynaklar / Toplam aktifler)</p> <p>Δ (Özkaynaklar / Toplam aktifler)</p> <p>Δ (Faiz kazandırmayan aktifler / toplam aktifler)</p> <p>Δ (Faiz dışı giderler / Toplam aktifler)</p> <p>Δ (Bankanın aktifleri / Bankacılık sektörü aktif toplamı)</p> <p>Δ Yoğunlaşma oranı (rasyo)</p> <p>Δ (Bankacılık sektörü aktif toplamı /GSMH), Δ Enflasyon, Δ GSMH</p>

EK 4 : Banka Grupları İtibariyle Personel Sayısı

(Kişi)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kamu	37.994	39.467	38.046	39.223	41.056	43.333	44.856	47.235
Özel	70.614	76.880	78.806	73.220	75.124	82.158	82.270	83.633
Yabancı	5.481	5.880	10.610	25794	36.707	40.567	39.676	42.014

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği [TBB] verilerinden alınmıştır.

EK 5 : Banka Grupları İtibariyle Şube Sayısı

(Adet)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kamu	1.971	2.149	2.035	2.149	2.203	2.416	2.530	2.744
Özel	3.594	3.729	3.799	3.582	3.625	4.290	4.390	4.582
Yabancı	209	209	393	1.072	1.741	2.034	2.062	2.096

Kaynak: TBB verilerinden alınmıştır.

EK 6 : Banka Grupları İtibariyle Özkaynak Tutarı

(milyon TL)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kamu	9.574	10.068	13.254	14.847	16.827	17.321	23.495	29.461
Özel	20.958	27.399	29.396	27.586	35.896	40.900	53.895	66.498
Yabancı	1.666	2.083	3.300	7.114	11.145	13.180	15.810	18.439

Kaynak: TBB verilerinden alınmıştır.

EK 7 : Banka Grupları İtibariyle Aktif Tutarı

(milyon TL)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kamu	83.134	106.903	124.486	143.362	163.585	207.702	249.976	298.064
Özel	142.271	175.937	237.043	265.615	293.530	369.603	413.241	496.520
Yabancı	6.943	10.347	20.716	59.324	84.335	104.798	107.488	135.572

Kaynak: TBB verilerinden alınmıştır.

EK 8 : Banka Grupları İtibariyle Kredi Tutarı

(milyon TL)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kamu	12.732	21.538	31.549	47.060	63.195	87.175	103.755	146.601
Özel	46.963	69.622	103.305	127.701	153.041	200.006	196.506	261.887
Yabancı	2.772	4.790	10.473	33.394	52.775	64.731	64.267	81.425

Kaynak: TBB verilerinden alınmıştır.

EK 9 : Banka Grupları İtibariyle Mevduat Tutarı

(milyon TL)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kamu	60.372	82.420	95.622	111.683	127.953	161.275	187.131	228.280
Özel	92.087	108.617	145.660	163.679	177.528	231.940	254.730	308.026
Yabancı	3.545	6.202	12.243	37.420	51.467	60.234	65.369	78.349

Kaynak: TBB verilerinden alınmıştır.

EK 10 : Banka Grupları İtibariyle Takipteki Kredi Tutarı

(milyon TL)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kamu	4.300	2.396	2.515	2.407	2.567	3.311	4.642	4.879
Özel	3.200	3.508	4.322	4.584	5.516	6.981	10.597	8.665
Yabancı	123	152	407	912	1.504	2.645	5.042	4.943

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yılları grup bilançoları.

EK 11 : Toplam Krediler / Toplam Aktifler

(%)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kamu	15,3	20,1	25,3	32,8	38,6	42,0	41,5	49,2
Özel	33,0	39,6	43,6	48,1	52,1	54,1	47,6	52,7
TMSF	12,8	1,4	1,0	1,6	2,1	1,9	1,5	0,4
Yabancı	39,9	46,3	50,6	56,3	62,6	61,8	59,8	60,1
Grup Genel	26,5	32,5	37,8	44,3	49,6	51,5	47,3	52,6

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait banka grup bilançolarından yararlanılarak hesaplanmıştır.

EK 12 : Mevduat Bankaları Grubunda Yoğunlaşma

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
HHI								
T. aktif	1.019	1.019	1.036	1.021	1.002	1.011	1.056	1.151
T. kredi	878	859	901	936	918	940	926	1.042
T. mevduat	1.059	1.089	1.107	1.072	1.064	1.072	1.107	1.261
CR₅								
T. aktif	0,63	0,62	0,65	0,65	0,64	0,64	0,65	0,65
T. kredi	0,59	0,57	0,59	0,60	0,59	0,60	0,58	0,60
T. mevduat	0,62	0,64	0,66	0,64	0,64	0,65	0,66	0,66

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait banka grup bilançolarından yararlanılarak hesaplanmıştır.

EK 13 : Takipteki Krediler / Toplam Krediler

(%)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kamu	33,8	11,1	8,0	5,1	4,1	3,8	4,5	3,3
Özel	6,8	5,0	4,2	3,6	3,6	3,5	5,4	3,3
TMSF	90,0	457,5	535,0	471,5	434,0	477,9	519,5	1786,0
Yabancı	4,4	3,2	3,9	2,7	2,9	4,1	7,8	6,1
Grup Genel	13,3	6,4	5,0	3,8	3,6	3,7	5,6	3,8

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait banka grup bilançolarından yararlanılarak hesaplanmıştır.

EK 14 : Toplam Kredi / Toplam Mevduat

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kamu	21,1	26,1	33,0	42,1	49,4	54,1	55,4	64,2
Özel	51,0	64,1	70,9	78,0	86,2	86,2	77,1	85,0
TMSF	19,1	17,2	32,6	39,9	49,6	44,3	42,1	11,3
Yabancı	78,2	77,2	85,5	89,2	102,5	107,5	98,3	103,9
Grup Genel	39,4	48,6	57,3	66,5	75,4	77,6	71,9	79,7

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait banka grup bilançolarından yararlanılarak hesaplanmıştır.

EK 15 : Özkaynaklar / Toplam Aktifler

(%)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kamu	11,5	9,4	10,6	10,4	10,3	8,3	9,4	9,9
Özel	14,7	15,6	12,4	10,4	12,2	11,1	13,0	13,4
TMSF	-11,9	65,7	82,4	70,9	78,9	79,0	78,4	73,4
Yabancı	24,0	20,1	15,9	12,0	13,2	12,6	14,7	13,6
Grup Genel	13,1	13,8	12,4	10,7	11,9	10,6	12,2	12,4

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait banka grup bilançolarından yararlanılarak hesaplanmıştır.

EK 16 : Likit Aktifler / Toplam Aktifler

(%)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kamu	34,0	32,8	39,2	44,3	44,6	22,3	29,7	30,2
Özel	40,8	40,2	40,8	37,7	35,2	28,3	34,9	34,1
TMSF	74,9	88,2	53,1	81,4	75,1	85,1	85,5	85,2
Yabancı	43,3	42,0	39,9	38,4	29,8	28,5	33,4	33,9
Grup Genel	39,5	37,9	40,3	40,0	37,3	26,6	33,1	32,9

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait banka grup rasyolarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

EK 17 : Likit Aktifler / Kısa Vadeli Yükümlülükler

(%)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kamu	77,0	104,9	85,3	71,0	73,0	35,5	44,8	45,1
Özel	79,8	74,7	69,0	61,2	57,4	45,6	56,7	56,9
TMSF	90,4	705,6	325,4	297,0	412,0	766,3	809,0	857,2
Yabancı	83,0	67,4	67,4	60,9	50,5	50,8	59,1	61,7
Grup Genel	79,6	83,0	73,7	64,4	61,2	43,3	53,0	53,5

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait banka grup rasyolarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

EK 18 : Dönem Net Kârı / Toplam Aktifler

(%)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Ort.
Kamu	2,2	2,5	2,3	2,6	2,8	1,9	2,6	2,3	2,3
Özel	2,1	1,6	0,6	1,8	2,4	1,8	2,4	2,4	1,9
TMSF	3,8	19,9	14,0	32,2	12,4	9,6	6,8	0,3	9,0
Yabancı	2,7	2,4	2,5	2,5	2,0	1,3	1,9	1,4	2,0
Grup Genel	2,2	2,1	1,3	2,2	2,5	1,7	2,4	2,2	1,9

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait banka grup rasyolarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

EK 19 : Dönem Net Kârı / Özkaynaklar

(%)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	Ort.
Kamu	18,7	26,6	21,6	25,1	26,8	22,5	27,2	23,4	23,1
Özel	13,9	10,3	4,7	16,9	19,9	15,8	18,5	17,6	14,9
TMSF	-32,3	30,4	16,9	45,4	15,7	12,2	8,6	0,3	40,6
Yabancı	11,2	11,9	15,5	20,5	15,2	10,5	13,1	10,6	12,7
Grup Genel	16,5	15,0	10,6	20,3	20,9	16,4	19,7	17,8	16,2

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait banka grup rasyolarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

EK 20 : YP Aktifler / YP Pasifler

(%)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kamu	96,1	92,2	91,1	91,4	92,4	95,9	96,0	94,1
Özel	90,6	91,1	90,2	92,0	92,1	96,9	90,6	91,5
TMSF	27,6	62,7	44,8	74,6	94,9	99,5	99,5	98,2
Yabancı	87,7	85,0	88,2	78,4	62,5	56,3	53,9	52,6
Grup Genel	90,0	91,1	90,2	89,8	86,7	89,1	85,7	85,3

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait seçilmiş rasyo verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

EK 21 : Net Bilanço Pozisyonu / Özkaynaklar

(%)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kamu	1,0	4,5	-0,1	-5,0	-4,7	-6,3	-7,8	-9,9
Özel	-4,1	-9,2	-9,8	-17,0	-5,6	15,9	-8,9	-5,6
TMSF	25,0	0,6	2,1	-3,4	-0,6	0,3	-0,1	-0,3
Yabancı	-0,3	-4,9	6,8	-35,0	-65,9	-88,6	-81,9	-91,9
Grup Genel	-3,1	-5,3	-5,5	-15,8	-15,7	-8,7	-20,9	-20,5

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait seçilmiş rasyo verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

EK 22 : (Net Bilanço Pozisyonu + Net Nazım Hesap Pozisyonu) / Özkaynaklar

(%)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kamu	1,1	4,5	-0,1	0,4	2,3	0,0	0,1	0,1
Özel	0,5	-3,2	-0,3	-0,8	-0,7	2,0	0,7	0,4
TMSF	24,9	0,6	2,1	-3,4	-0,6	0,3	-0,1	-0,3
Yabancı	0,2	2,7	35,2	2,5	-1,7	-1,5	-0,9	0,3
Grup Genel	0,0	-0,9	2,3	0,0	-0,1	0,8	0,3	0,3

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait seçilmiş rasyo verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

EK 23 : Faiz Geliri / Toplam Gelir

(%)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kamu	87	90	86	89	89	92	91	86
Özel	69	80	79	81	79	82	79	75
TMSF	66	64	48	48	74	79	31	34
Yabancı	64	64	71	74	85	90	87	87
Grup Genel	76	83	81	82	83	86	84	80

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait seçilmiş rasyo verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

EK 24 : Faiz Gideri / Toplam Gider

(%)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kamu	82	79	79	80	82	82	77	71
Özel	66	62	55	69	70	70	65	59
TMSF	80	67	5	3	6	2	1	1
Yabancı	35	42	49	56	61	62	54	47
Grup Genel	73	68	62	70	72	72	66	61

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait seçilmiş rasyo verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

EK 25 : Net Faiz Geliri / Toplam Aktifler

(%)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kamu	6,2	5,8	4,1	4,4	4,3	3,9	4,9	3,8
Özel	3,1	5,4	4,6	3,8	4,3	4,0	4,9	3,8
TMSF	-2,0	15,3	8,4	16,9	15,7	14,3	4,7	4,9
Yabancı	9,1	6,5	5,7	5,0	5,6	6,1	7,3	5,5
Grup Genel	4,2	5,7	4,5	4,2	4,5	4,3	5,2	4,0

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait seçilmiş rasyo verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

EK 26 : Net Faiz Geliri

(milyon TL)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kamu	5.181	6.158	5.101	6.356	7.066	8.203	12.255	11.277
Özel	4.394	9.552	11.021	10.078	12.641	14.638	20.197	18.695
Yabancı	634	677	1.178	2.964	4.742	6.384	7.842	7.449
Grup Genel	10.209	16.387	17.300	19.399	24.450	29.225	40.294	37.420

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait banka grup bilançolarından yararlanılarak hesaplanmıştır.

EK 27 : Faiz Dışı Gelir / Toplam Aktif

(%)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kamu	3,1	1,8	2,0	1,6	1,7	1,1	1,0	1,4
Özel	5,5	3,1	2,6	2,5	3,1	2,5	2,6	2,5
TMSF	10,9	12,0	9,4	18,8	5,7	3,9	10,4	9,7
Yabancı	8,3	7,0	4,9	3,8	2,3	1,6	1,9	1,4
Grup Genel	4,9	2,8	2,6	2,4	2,5	1,9	2,0	2,0

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait seçilmiş rasyo verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

EK 28 : Faiz Dışı Gider / Toplam Aktif

(%)	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kamu	3,3	2,4	2,2	2,1	2,0	1,9	1,8	1,8
Özel	4,6	4,1	4,3	3,1	3,2	3,1	2,7	2,6
TMSF	5,6	3,1	2,5	2,7	4,7	4,1	4,0	3,9
Yabancı	10,1	7,8	6,4	4,8	4,7	4,5	4,6	4,1
Grup Genel	4,3	3,6	3,7	3,0	3,1	3,0	2,7	2,6

Kaynak: TBB, Bankalarımız Kitabı. 2003-2010 yıllarına ait seçilmiş rasyo verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

EK 29 : Analiz Kapsamına Alınan Mevduat Bankaları

1	Adabank A.Ş.	14	ING Bank A.Ş.
2	Akbank T.A.Ş.	15	Millennium Bank A.Ş.
3	Alternatif Bank A.Ş.	16	Şekerbank T.A.Ş.
4	Anadolubank A.Ş.	17	Tekstil Bankası A.Ş.
5	Arap Türk Bankası A.Ş.	18	Turkish Bank A.Ş.
6	Birleşik Fon Bankası A.Ş.	19	Turkland Bank A.Ş.
7	Citibank A.Ş.	20	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.
8	Denizbank A.Ş.	21	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.
9	Deutsche Bank A.Ş.	22	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.
10	Eurobank Tefen A.Ş.	23	Türkiye Halk Bankası A.Ş.
11	Finans Bank A.Ş.	24	Türkiye İş Bankası A.Ş.
12	Fortis Bank A.Ş.	25	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.
13	HSBC Bank A.Ş.	26	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.

ÖZGEÇMİŞ

Müzeyyen Esra ATUKALP 03.07.1980 tarihinde Gümüşhane’de doğdu. 1986-1991 yılları arasında Gümüşhane Merkez Gazipaşa İlkokulu’nda ilköğrenimini, 1991-1998 yılları arasında Gümüşhane Ali Fuat Kadirbeyoğlu Anadolu Lisesi’nde ortaokul ve lise eğitimini tamamladı. 1999 yılında başladığı Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü lisans eğitimini 2003 yılında tamamladı. Aynı yıl, yabancı dil hazırlık programından muaf olarak başladığı, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı’nda yüksek lisans eğitimini 2005 yılında tamamlamıştır. Aynı anabilim dalında doktora eğitimini sürdürmektedir. 2006 yılından itibaren KTÜ Beşikdüzü Meslek Yüksekokulu’nda öğretim görevlisi olarak görev yapmaktadır. Yabancı dili İngilizce’dir.